TC.

VAN YÜZÜNCÜ YIL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

SANAT TARİHİ ANABİLİM DALI

KÜLTÜR VARLIĞI KORUMACILIĞINDA HARPUT ÖRNEĞİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

HAZIRLAYAN

Ayetullah KILIÇ

VAN-2020

TC.

VAN YÜZÜNCÜ YIL ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

SANAT TARİHİ ANABİLİM DALI

KÜLTÜR VARLIĞI KORUMACILIĞINDA HARPUT ÖRNEĞİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

HAZIRLAYAN

Ayetullah KILIÇ

DANIŞMAN

Dr. Öğr. Üyesi. Oktay BAŞAK

VAN-2020

KABUL VE ONAY SAYFASI

Ayetullah KILIÇ tarafından hazırlanan "Kültür Varlığı Korumacılığında Harput Örneği" adlı tez çalışması aşağıdaki jüri tarafından OY BİRLİĞİ / OY ÇOKLUĞU ile Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sanat Tarihi Anabilim Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.	
Danışman : Dr.Öğr.Üyesi Oktay BAŞAK Sanat Tarihi Anabilim Dalı, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum/onaylamıyorum	
Başkan : Prof. Dr. İsmail AYTAÇ Güzel Sanatlar Eğitimi Bölümü, Eğitim Fakültesi, Fırat Üniversitesi Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum/onaylamıyorum	
Üye : Dr.Öğr.Üyesi Ercan ÇALIŞ Sanat Tarihi Anabilim Dalı, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum/onaylamıyorum	
Üye : Dr.Öğr.Üyesi Oktay BAŞAK Sanat Tarihi Anabilim Dalı, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum/onaylamıyorum	
Yedek Üye : Unvanı Adı SOYADI Anabilim Dalı, Üniversite Adı Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum/onaylamıyorum	
Yedek Üye : Unvanı Adı SOYADI Anabilim Dalı, Üniversite Adı Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum/onaylamıyorum	
Tez Savunma Tarihi:	10.06.2020
Jüri tarafından kabul edilen bu tezin Yüksek Lisans Tezi olması için gerekli şartları yerine getirdiğini ve imzaların sahiplerine ait olduğunu onaylıyorum. …… Doç. Dr. Bekir KOÇLAR Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü	

ETİK BEYAN SAYFASI

Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü **Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmasında;**

- Tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- Tez çalışmasında yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,
- Kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı,
- Bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu

bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim. (23.07.2020)

Ayetullah KILIÇ

23/07/2020

Yüksek Lisans Tezi

Ayetullah KILIÇ

VAN YÜZÜNCÜ YIL ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Mayıs,2020

KÜLTÜR VARLIĞI KORUMACILIĞINDA HARPUT ÖRNEĞİ

ÖZET

Geçmişten günümüze çeşitli medeniyetlerin hüküm sürdüğü şehirlerden olan Elazığ, Paleolitik Çağ'dan günümüze kadar yerleşim gören Anadolu'nun nadir kentlerinden biridir. İlk yerleşim merkezi olan Harput zengin bir kültürel mirası barındırmaktadır. Harput Mahallesinde restorasyonları gerçekleştirilen ve günümüze kadar sağlam olarak gelmiş olan bu kültürel miraslardan Urartu, Roma, Bizans, Selçuklu, Beylikler ve Osmanlı Dönemine ait kale, kilise, cami, mescit /türbe, konak ve çeşme yapıları incelenmiştir. Ele aldığımız eserlerin sağlam ve nitelikli olmaları bizleri bu konu üzerinde araştırma yapmaya teşvik etmiştir.

Tez beş bölümden oluşmaktadır. Birinci bölüm olan giriş kısmında çalışmanın amacı, kapsamı, yöntemi ve konu ile ilgili tanımlar ele alınarak ikinci bölümde de kültür varlığı ve korumacılık kavramına yer verilmiştir. Üçüncü bölümde coğrafi konum ve tarihçe, dördüncü bölüm olan katalog kısmında ise yapıların adı, yeri, dönemi, plan özelikleri, restorasyon süreçleri ve tenkit edilen hususlar aktarılmıştır.

Beşinci bölümde incelenen eserler özet olarak değerlendirildikten sonra sonuç kısmında günümüze kadar sağlam ulaşan yapıların bir kısmı restorasyon görmüş bir kısmının ise günümüzde restorasyon projeleri hazırlanılmaktadır. Bu onarım çalışmaları doğrultusunda yapıların, restorasyon sonrası doğru ve yanlış uygulamaları tespit edilerek korumacılık ilke ve tanımları çerçevesinde değerlendirilmeye çalışılmıştır. Koruma - kullanma dengesi sağlanamamaktadır. Çünkü çoğunlukla restorasyonların sorunları olduğu anlaşılmaktadır.

Bu çalışmamızda 2018 yılında UNESCO Dünya Mirası (DM) geçici listesine alınan Tarihi Harput Kenti'nde kültür varlıklarımıza doğru ve yerinde yapılan restorasyon uygulamalarıyla gelecek nesillere aktarılmasına katkı sağlayarak, kültür turizminde farkındalık oluşturmaktır.

Anahtar Kelimeler : Harput, Koruma, Kentsel Koruma, Kültür Varlıkları, Kültür Turizmi.

Sayfa Sayısı : XL+275

Tez Danışmanı **: Dr. Öğr. Üyesi. Oktay BAŞAK**

Master Thesis

Ayetullah KILIÇ
YÜZÜNCÜ YIL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
MAYIS,2020
"Harput Examble" On Culture Existence Protectionnism

ABSTRACT

Elazığ, one of the cities where various civilizations ruled from the past to the present, is one of the rare cities of Anatolia, which has been inhabited since the Paleolithic Age to the present day. Harput, the first settlement, has a rich cultural heritage. Urartu, Roman, Byzantine, Seljuk, Principalities and Ottoman period fortress, church, mosque, masjid / mausoleum, mansion and fountain structures were investigated from these cultural heritages that have been restored in Harput District and have survived to the present day. The soundness and quality of the works we have studied encouraged us to do research on this subject.

The thesis consists of five chapters. In the first part, the introduction, the purpose, scope, method and definitions related to the subject are discussed and in the second part, the concept of cultural existence and protectionism is included. In the third section, the geographical location and history, and in the fourth section, the catalog, the name, location, period, plan features, restoration processes and criticized issues of the building are mentioned.

After evaluating the works examined in the fifth section as a summary, some of the structures that have survived until today are restored and some of them are currently under restoration projects. In line with these repair works, the correct and wrong applications of the buildings after restoration were determined and evaluated within the framework of protectionism principles and definitions. Protection - usage balance cannot be achieved. Because it is understood that restorations mostly have problems.

In this study, it is to raise awareness in cultural tourism by contributing to the future generations with the correct and on-site restoration practices in our Historical Harput City, which was included in the UNESCO World Heritage (DM) temporary list in 2018.

Key Words : Harput, Conservation, Urban Conservation, Cultural Heritage, Culture Tourism.

Sayfa Sayısı : XL+275
Tez Danışman : **Dr. Öğr. Üyesi. Oktay BAŞAK**

İÇİNDEKİLER

ÖZET……III

ABSTRACT…….....IV

İÇİNDEKİLER…….....V

SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ…….....VIII

PLAN, KESİT VE RÖLÖVE ÇİZİMLERİ DİZİNİ…….....X

FOTOĞRAFLAR DİZİNİ…….....XIV

ÖNSÖZ……..……..... XLI

GİRİŞ 1

1. KÜLTÜR VARLIĞI TANIMI VE KORUMA KAVRAMI 4

1. 1. Kültür Varlığı Tanımı 4

1. 2. Korumacılık Kavramı 7

2.HARPUT'UN COĞRAFİ KONUMU VE TARİHÇESİ 15

3. KATALOG 21

3.1.HARUT'TA BULUNAN TESCİLLİ TAŞINMAZ KÜLTÜR VARLIKLARINDAN ÖRNEKLER…….……..…21

3.1.1. KALELER 21

3.1.1.1. Harput Kalesi (İç Kale)……..……..…….....…21

3.1.2. CAMİLER…….....……..…..….....27

3.1.2.1. Harput Ulu Camii……..…….……...…...28

3.1.2.2. Kurşunlu Camii 35

3.1.2.3. Ağa Camii 38

3.1.2.4. Esadiye (Arslaniye) Camii ve Medresesi 41

3.1.2.5. Sara Hatun Camii 44

3.1.3. TÜRBE VE MESCİTLER……..……...……...…….……...47

3.1.3.1. Arap Baba Mescid ve Türbesi ……...…..……..……..48

3.1.3.2. Fetih Ahmet Baba (Şeyh'ül - Kainat) Mescid ve Türbesi……...53

3.1.4.3. Alacalı Mescidi 56

3.1.3.4. Mansur Baba Türbesi……...……..…….....59

3.1.4.5. Dabakhane Mescidi ..... .62

3.1.3.6. Murat Baba (Şeyh Şerafeddin) Türbesi ……..…….....64

3.1.3.7. Ahi Musa Türbesi ……..…..……....…….....66

3.1.4. ÇEŞMELER…….……...……...69

3.1.4.1. Çahpur Çeşmesi..... 71

3.1.4.2. Meydan Çeşmesi 74

3.1.4.3. Üç Lüleli Çeşmesi 77

3.1.4.4. Sara Hatun Çeşmesi 79

3.1.4.5. Harput Ulu Camii Bey (Pınarı) Çeşmesi 81

3.1.5. SİVİL MİMARİ…….…….…….....…83

3.1.5.1. Sunguroğlu Konağı (Hacı Kerimler Evi) 84

3.1.5.2. Sağir Müfti Konağı..... 87

3.1.5.3. Şefik Gül Kültür (Gülsan) Evi 90

3.1.5.4. Beş Evler 93

3.1.6. KİLİSELER…...…… ……..……..…...……...95

3.1.6.1. Yakubi (Meryem Ana) Kilisesi 96

4. DEĞERLENDİRME..... 99

5. SONUÇ..... 106

6.KAYNAKÇA……..……..…….…108

7. PLAN, KESİT VE RÖLÖVE ÇİZİMLERİ DİZİNİ 117

8. FOTOĞRAFLAR..... 148

ÖZGEÇMİŞ

TEZ ORİJİNALLİK RAPORU

KISALTMALAR

a.g.e. :Adı geçen eser

a.g.m. :Adı geçen makale

a.g.t. :Adı geçen tez

a.g.r. :Adı geçen rapor

a.y. :Aynı yazar

bk. :Bakınız

C. :Cilt

Çev. :Çeviren

DİA :Diyanet İslam Ansiklopedisi

DKVKBM. :Diyarbakır Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Müdürlüğü

DM. :Dünya Mirası

Fot. :Fotoğraf

GEEAYK. :Gayri Menkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu

H. :Hicri

KVKYK. : Kültür Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu

TDV. :Türk Diyanet Vakfı

TKTVYK :Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıkları Yüksek Kurulu

m. :Metre

M. :Miladi

MVBM. :Malatya Vakıflar Bölge Müdürlüğü

Md. :Madde

M.Ö. :Milattan Önce

M.S. :Milattan Sonra

s. :Sayfa

S.B.E. :Sosyal Bilimler Enstitüsü

v.d. :Ve diğerleri

V.G.M :Vakıflar Genel Müdürlüğü

V.B.M :Vakıflar Bölge Müdürlüğü

Y.Y.Ü. :Yüzüncü Yıl Üniversitesi

PLAN, KESİT VE RÖLÖVE ÇİZİMLERİ DİZİNİ

Çizim.1.Elazığ İlinin Türkiye Haritasındaki yeri ve konumu..……117

Planı.1. Harput Şehri (M.T. Şengün 2006)……..…….……117

Planı.2. Harput Kalesi Rölöve Planı (E. Danık ‘dan 2002)....……..…118

Planı.3. Harput Kalesi genel yerleşimi (D.K.V.K.B.K.M 2012) ……..…119

Çizim.2.Harput Kalesi doğu ve batı cephelerinin revize projesi (D.K.V.K.B.K.M 2012) .……...……..…119

Çizim.3.Harput Kalesi Güneybatı cephelerinin revize projesi(D.K.V.K.B.K.M 2012).……...……..…120

Çizim.4.Harput Kalesi Güneybatı cephesi revize projesi (D.K.V.K.B.K.M. 2012).120

Çizim.5. Harput Kalesi güney cephesi revize projesi (D.K.V.K.B.K.M. 2012)...…121

Çizim.6. Harput Kalesi Kuzeydoğu cephesi revizyon projesi(D.K.V.K.B.K.M. 2012)……..…121

Çizim.7.Harput Kalesi güney cephesi revize projesi (D.K.V.K.B.K.M. 2012)……122

Planı. 4. Harput Ulu Camii planı (V.G.M’den 1965)…….…….…..…122

Planı. 5. Harput Ulu Camii planı Malatya V.B.M’den)……...……..…123

Planı. 6. Harput Ulu Camii planı (Malatya V.B.M’den 2009).……...…123

Çizim.8.Harput Ulu Camii, batı cephesi (Malatya V.B.M’den 2009)…….……123

Çizim.9.Harput Ulu Camii, kuzey cephesi (Malatya V.B.M’den 2009).……..…..124

Çizim.10.Harput Ulu Camii, güney cephesi (Malatya V.B.M’den 2009).……..….124

Çizim.11.Harput Ulu Cami, doğu cephesi (Malatya V.B.M’den)…….…..…125

Çizim.12.Harput Ulu Camii Minberi (M.B.Aşan’dan)……..…..…….…..…125

Planı.7.Harput Kurşunlu Camii Planı (T.Sağlam 1999)…….…….…..…126

Planı.8.Harput Ağa Camii Planı (C.Arslan 2003)……..…….…….….126

Planı.9.Harput Ağa Camii üst kat planı (T.Sağlam 1999)……..…...…….…..…126

Planı.10.Esadiye Külliyesi rölöve planı (Malatya V.G.M’den 2008)...…..……..…126

Çizim.13.Esadiye Camii Jeolojik Kesit (M.E.Orakoğlu 2008)……...…..…..…127

Planı.11.Sara Hatun Camii Planı (C.Arslan 2003)……..…..……..…127

Planı.12.Arap Baba Mescid ve Türbesi rölövesi (Malatya VBM. Arşv. 2008)...…127

Çizim.14.Arap Baba Mescid ve Türbesinden kesit (Malatya VBM. Arşv.)..……127

Planı.13.Fatih Ahmet Baba Mescidi planı (T.Sağlam1999)…….…..…..……..…128

Planı.14.Alacalı Mescit planı(C.Arslan 2003)...……..…..…..……..…128

Planı.15.Mansur Baba Mescidi ve Türbesi cenazelik (C.Arslan 2003)..……128

Planı.16.Mansur Baba Mescidi ve Türbesi üst kat planı (C.Arslan 2003)…….…128

Çizim.15.Mansur Baba Türbesi restorasyon projesi (O.C.Tuncer)……..……..…129

Çizim.16.Mansur Baba Türbesi restorasyon projesi (O.C.Tuncer)...…..……..…129

Planı.17.Dabakhane Mescidi planı (S. Karakaş 2016)....……...……129

Planı.18. Dabakhane Mescidi rölöve planı (S. Karakaş 2016)……....……129

Çizim.17.Dabakhane Mescidi kesit (S. Karakaş 2016)..……..…..……..…..130

Planı.19.Murat Baba Türbesi planı (C.Arslan 2003)……..……..…..……..….130

Çizim.18.Murat Baba Türbesi giriş cephesi (C.Arslan 2003)…..……..…..……..130

Planı.20.Ahi Musa Mescit ve Türbesi planı (A.Kuran)…..……..…..……..…130

Planı.21.Ahi Musa Mescit ve Türbesi planı (C.Arslan 2003)……..……..…130

Tablo.1. Vakıflar Genel Müdürlüğü Kayıt Arşivi Fişi……..……..……..…131

Planı.22.Çahpur Çeşmesi Röleve planı (Y. Spor)……..……..…131

Planı.23.Çahpur Çeşmesi Restitüsyon planı (Y.Spor)……..……..……..…131

Çizim.19.Çahpur Çeşmesi güney giriş cephesi (İ.Aytaç)…...……..……..…132

Çizim.20.Çahpur Çeşmesi Güneybatı cephesi (Y.Spor)……..……..…132

Planı.24. Harput Meydan Çeşmesi planı (A.F.Aktaş 2007)…..……..……..…132

Çizim.21.Harput Meydan Çeşmesi ön cephesi kesit (Malatya V.G.M. 2001)..……132

Planı.25.Harput Üç Lüleli Çeşmesi Planı (A.F.Aktaş)……..……..…133

Çizim.22.Harput Üç Lüleli Çeşmesi görünüş (A.F.Aktaş) ...……...…..…133

Çizim.23.Harput Üç Lüleli Çeşmesi kesit (A.F.Aktaş)..……..……..……..…133

Planı.26.Harput Sara Hatun Çeşmesi planı (A.F.Aktaş)……..…..…133

Çizim.24.Harput Sara Hatun Çeşmesi görünüş (A.F.Aktaş)..……..……133

Çizim.25.Harput Sara Hatun Çeşmesi kesit (A.F.Aktaş).……..…..…..133

Planı.27.Harput Ulu Camii (Bey-Pınarı) Çeşmesi kesit (A.F.Aktaş)..……..…..…134

Çizim.26.Harput Ulu Camii (Bey-Pınarı) Çeşmesi görünüş (A.F.Aktaş)..……..…134

Çizim.27.Harput Ulu Camii,(Bey-Pınar) Çeşmesi planı, kesiti ve görünüşü (Ş. Öztürk'ten 2004)…….……..…..…135

Çizim.28.Harput Ulu Camii(Bey-Pınar) Çeşmesi plan, kesit ve görünüşü(Ş.Öztürk'ten 2004)……..……..……..……135

Planı.28. Harput Sunguroğlu Konağı Vaziyet Planı (Y.Spor'dan)..……..…..…135

Planı.29.Harput Sunguroğlu Konağı alt kat planı. (A.Demirkol)……..…..…136

Planı.30.Harput Sunguroğlu Konağı üst kat planı. (A.Demirkol)……..…..…136

Planı.31.Sağır Müftü Konağı vaziyet rölöve (Elazığ KUDEB Arşv.)……...…..…137

Planı.32.Sağır Müftü Konağı vaziyet restitüsyon (Elazığ KUDEB Arşv.)……..…137

Planı.33.Sağır Müftü Konağı rölöve çizimi (Elazığ KUDEB Arşv.)……..…138

Planı.34.Sağır Müftü Konağı restitüsyonu (Elazığ KUDEB Arşv.)……..…..…138

Çizim.29.Sağır Müftü Konağı rölövesi (Elazığ KUDEB Arşv.)……..……....139

Çizim.30.Sağır Müftü Konağı restitüsyonu (Elazığ KUDEB Arşv.)……..…..…139

Çizim.31.Sağır Müftü Konağı rölövesi (Elazığ KUDEB Arşv.)……..…139

Çizim.32.Sağır Müftü Konağı restitüsyonu (Elazığ KUDEB Arşv.)……..……..…140

Plan.35. Şefik Gül Kültür Evi zemin kat planı (M.Çoşkun'dan 2004)……..…..…140

Plan.36. Şefik Gül Kültür Evi ara kat planı (M.Çoşkun'dan 2004)……...…..…141

Plan.37. Şefik Gül Kültür Evi üst kat planı (M.Çoşkun'dan 2004)……...…..…141

Çizim.33.Şefik Gül Kültür Evi Boy Kesiti (M.Çoşkun'dan 2004)……..…142

Çizim.34.Şefik Gül Kültür Evi batı cephe rölövesi (M.Çoşkun'dan 2004)...…..…142

Çizim.35.Şefik Gül Kültür Evi kuzey cephe rölövesi (M.Çoşkun'dan 2004)…..…143

Çizim.36.Şefik Gül Kültür Evi doğu cephe rölövesi (M.Çoşkun'dan 2004)..…..…143

Çizim.37.Şefik Gül Kültür Evi güney cephe rölövesi (M.Çoşkun'dan 2004)…..…144

Plan.38. Harput Beş Evler ve sokak silueti vaziyet planı (M.Çoşkun'dan 2004).…145

Plan.39. Harput Beş Evler restorasyon silueti ve zemin kat planı restitüsyonu (M. Çoşkun'dan 2004)……..…….…..…145

Plan.40. Harput Beş Evler doğu ve Kuzeybatı cephe restorasyonu (M. Çoşkun'dan 2004)……..…….…..……146

Plan.41. Harput Beş Evler güney ve kuzey cephe restorasyonu (M. Çoşkun'dan

2004)……..…….…..…146

Planı.42. Meryem Ana Kilisesi Rölöve planı (E.Danık)…….……..……..…147

Çizim.38.Meryem Ana Kilisesi restitüsyonu (İ.Tanoğlu)……..……..…...147

FOTOĞRAFLAR DİZİNİ

Fotoğraf:1).Harput Mahalesi havadan eski görünüm(İ.Aytaç Arşv.1985)…..……148

Fotoğraf:1a).Harput Mahalesi havadan görünüm (uydudan görüntüsü 2019)……..148
Fotoğraf:2.Harput havadan yeni görünüm (İ.Aytaç'tan 2018)…….……149

Fotoğraf:3a.) Harput Kalesinin kuzeyden restorasyon öncesi görünüm(KUDEB Arşv.)……149

Fotoğraf:3b.)Harput Kalesi kuzeyden restorasyon öncesi görünüm(F.Şedele Arşv.1900'lı yıllar)……...149

Fotoğraf:3c.) Harput Kalesi kuzeyden restorasyon öncesi görünümü(F.Şedele Arşv. 2009)…….149

Fotoğraf:3d.) Harput Kalesi kuzeyden görünüm restorasyon süreci (D.K.V.K.B.M 2012)…….149
Fotoğraf:3e.) Harput Kalesi Kuzeyden görünüm restorasyon süreci (D.K.V.K.B.M 2012)…….150
Fotoğraf:3f.) Harput Kalesi Kuzeyden restorasyon sonrası görünüm(2018).……...150

Fotoğraf:4a.) Harput Kalesi Kuzeybatıdan restorasyon öncesi görünümü (İ.Aytaç Arşv.1900'lü yıllar)……...150

Fotoğraf:4b.)Harput Kalesi Kuzeybatıdan restorasyon sonrası görünümü (2018)...150

Fotoğraf:5a.)Harput Kalesi kuzey sur duvarlarından restorasyon öncesi görünüm (E.Danık Arşv. 1997) ……...……150

Fotoğraf:5b.) Harput Kalesi kuzey sur duvarlarından restorasyon sonrası görünüm (2018)……..……...…150

Fotoğraf:6a.)Harput Kalesi Kuzeydoğu duvarlarından restorasyon öncesi görünüm (M.Balaban Arşv)...……..151

Fotoğraf:6b.) Harput Kalesi Kuzeydoğu sur duvarlarından restorasyon sonrası görünüm (2019)……151

Fotoğraf:7a.) Harput Kalesi doğu cepheden restorasyon öncesi görünüm (19.yy. ilk evresi)……151

Fotoğraf:7b.) Harput Kalesi doğu cepheden restorasyon öncesi görünüm (2010)...151

Fotoğraf:7c.) Harput Kalesi doğu cepheden restorasyon öncesi görünüm (D.K.V.K.B.M'den 2011)…….151

Fotoğraf:7d.)Harput Kalesi doğu cepheden görünüm restorasyon süreci (D.K.V K.B.M'den 2012)…….……..…151

Fotoğraf:7e.)Harput Kalesi doğu cepheden restorasyon öncesi görünüm (M.Taner Şengün'den 2010)…… ……..152
Fotoğraf:7f.) Harput Kalesi doğu cepheden restorasyon sonrası görünüm (İ.Aytaç'dan 2020).....152
Fotoğraf:8a.)Harput Kalesi doğu sur duvarlarından restorasyon öncesi görünüm. (Ş.Güner'den 1996)……..152

Fotoğraf:8b.) Harput Kalesi doğu sur duvarlarından restorasyon sonrası görünüm. (2020)……152

Fotoğraf:9a.)Harput Kalesi doğu sur duvarlarından restorasyon öncesi görünüm.. (D.K.V.K.B.M'den 2010)…….152

Fotoğraf:9b.)Harput Kalesi doğu sur duvarlarından görünüm restorasyon süreci.. (D.K.V.K.B.M'den 2012)…….152

Fotoğraf:9c.)Harput Kalesi doğu sur duvarlarından görünüm restorasyon süreci (D.K.V.K.B.M'den 2012)……...……..…153

Fotoğraf:9d.)Harput Kalesi doğu sur duvarlarından restorasyon sonrası görünüm. (2019)……153

Fotoğraf:10a.)Harput Kalesi doğu sur duvarlarından restorasyon öncesi detay (D.K.V.K.B.M'den 2011)……...153

Fotoğraf:10b.)Harput Kalesi doğu sur duvarlarından görünüm restorasyon süreci. (D.K.V.K.B.M'den 2012)…….153
Fotoğraf:10c.)Harput Kalesi doğu sur duvarlarından görünüm restorasyon süreci. (D.K.V.K.B.M'den 2012)…….153

Fotoğraf:10d.)Harput Kalesi doğu sur duvarlarından restorasyon sonrası görünüm. (2019)……....153
Fotoğraf:11a.)Harput Kalesi doğu sur duvarlarından restorasyon öncesi detay. (F.Şedele Arşv.1997)…….....154

Fotoğraf:11b.)Harput Kalesi doğu sur duvarlarından restorasyon öncesi detay (D.K.V.K.B.M'den 2011)……...…..154
Fotoğraf:11c.) Harput Kalesi doğu sur duvarlarından restorasyon sonrası detay. (2019)……...154
Fotoğraf:12a.)Harput Kalesi güney cephe restorasyon öncesi görünüm (1904).….155

Fotoğraf:12b.)Harput Kalesi güney cephe restorasyon süreci (2014)…….….155

Fotoğraf:13a.)Harput Kalesi Güneybatı surlar restorasyon öncesi görünüm(E.Danık Arşv. 1997)……...156
Fotoğraf:13b.)Harput Kalesi Güneybatı surlar restorasyon restorasyon süreci (2014) ……...156

Fotoğraf:13c.) Harput Kalesi Güneybatı cepheden restorasyon öncesi görünüm. (D.K.V.K.B.M'den 2014)…….....157

Fotoğraf:13d.) Harput Kalesi Güneybatı cepheden restorasyon sonrası görünüm. 2020)…….....157
Fotoğraf:14a.) Harput Kalesi batı cepheden restorasyon öncesi görünüm (1930'lu yıllar)……..……...157
Fotoğraf:14b.) Harput Kalesi batı cepheden restorasyon sürecinden görünüm (2015) ……...157

Fotoğraf:14c.) Harput Kalesi batı cepheden restorasyon sonrası görünüm (2015)..157

Fotoğraf:14d.) Harput Kalesi batı cepheden restorasyon sonrası görünüm (2020)..157
Fotoğraf:15a.) Harput Kalesi batı sur duvarlarından restorasyon öncesi görünüm. (E.Danık Arşv.2001)…….158

Fotoğraf:15b.) Harput Kalesi batı sur duvarlarından restorasyon sonrası görünüm. (2018)……158
Fotoğraf:16a.)Harput Kalesi batı sur duvarlarından restorasyon süreci (Çubuk Bey Burcu D.K.V.K.B.M'den 2015)……158

Fotoğraf:16b.)Harput Kalesi batı sur duvarlarından restorasyon sonrası görünüm. (2019)……....158

Fotoğraf:17a.)Harput Kalesi batı sur duvarlarından restorasyon öncesi detay D.K.V.K.B.M'den 2015)…….....159

Fotoğraf:17b.)Harput Kalesi batı sur duvarlarından restorasyon sonrası detay (2019) ……...159

Fotoğraf:18a.)Harput Kalesi batı burçlarından restorasyon öncesi detay(KUDEB Arşv.1977)……..……..…...159

Fotoğraf:18b.)Harput Kalesi batı burçladan restorasyon öncesi detay(D.K.V.K B.M'den 2010)……..…...159

Fotoğraf:18c.)Harput Kalesi batı burçlardan restorasyon sonrası detay(2019)...….159

Fotoğraf:18d.)Harput Kalesi batı burçlar dan restorasyon sonrası görünüm(2019).159
Fotoğraf:18e.)Harput Kalesi Fahrettin Karaaslan Burcu iç mekandaki kemer içlerinden görünüm (2018)……...160

Fotoğraf:18f.)Harput Kalesi Fahrettin Karaaslan Burcu iç mekandaki kemer içlerinden detay (2018)…….160
Fotoğraf:19a.)Harput Kalesi batı burçlarından restorasyon öncesi görünüm (E.Danık Arşv. 1997)……..…..160
Fotoğraf:19b.)Harput Kalesi batı burçlarından restorasyon öncesi görünüm(2018)160

Fotoğraf:20a.)Harput Kalesi batı burçlarından restorasyon öncesi detay (E.Danık Arşv. 2001)……...161
Fotoğraf:20b.)Harput Kalesi batı burçlarından restorasyon sonrası (2019)… …...161

Fotoğraf:21a.)Harput Kalesi Güneybatı burclarından restorasyon öncesi görünüm (D.K.V.K.B.M'den 2000)…….161

Fotoğraf:21b.)Harput Kalesi Güneybatı burçlarından restorasyon sonrası görün. (2018)……...161

Fotoğraf:22a.)Harput Kalesi batı burçlarından restorasyon öncesi detay (E.Danık Arşv. 2001)……..…..……...162

Fotoğraf:22b.)Harput Kalesi batı burçlarından restorasyon sonrası detay (2018)....162

Fotoğraf:23a.)Harput Kalesi giriş kapısı restorasyon öncesi (1963)……...…....162

Fotoğraf:23b.) Harput Kalesi giriş kapısı restorasyon sonrası (2019)……...….....162

Fotoğraf:24a.)Harput Kalesi giriş bölümü restorasyon öncesi görünümü (E.Danık Arşv2001)…….……....163
Fotoğraf:24b.)Harput Kalesi giriş bölümü restorasyon sonrası görünüm (2018).....163
Fotoğraf:25a.)Harput Kalesi giriş kapısının solundaki Arslan'lı Burç'un restorasyon öncesi görünümü(E.Danık Arşv.1997) …….……...163

Fotoğraf:25b.)Harput Kalesi giriş kapısının solundaki Arslan'lı Burç'un restorasyon sonrası görünümü(2018)…….…….163
Fotoğraf:25c.)Harput Kalesi giriş kapısının solundaki Arslanlı Burcundan eski bir görünüm (1980)…..…….164

Fotoğraf:25d.)Harput Kalesi giriş kapısının solundaki Arslanlı Burcundan eski bir detay(D.K.V.K.B.M'den2000'li yıllar)..…….…164
Fotoğraf:25e.)Harput Kalesi giriş kapısının solundaki Arslanlı Burcundan eski bir görünüm (2010)…….…….…….…164
Fotoğraf:25f.)Arslanlı Burcun üzerindeki kabartmaların günümüzde koruma altına alınması detaylar (2019)…….…….…164

Fotoğraf:26a.)Harput Kalesi giriş bölümü sol cephesindeki sur duvarı restorasyon öncesi görünüm (E. Danık Arşv. 2001)……...….165

Fotoğraf:26b.)Harput Kalesi giriş bölümü sol cephesindeki sur duvarı restorasyon sonrası görünümü (2018)……..……...…….165

Fotoğraf:27a.)Harput Kalesi zindanın Kuzeybatısındaki sur duvarı restorasyon sonrası görünüm (2019)……..……...……...166

Fotoğraf:27b.)Harput Kalesi zindanın Kuzeybatısındaki surdan detay (İ.Aytaç'dan 2019)…….…166

Fotoğraf:27c.)Harput Kalesi zindanın Kuzeybatısındaki sur duvarının temeli restorasyon sonrası (2019)…..……...……...166

Fotoğraf:28)Harput Kalesi Saray Burcu batı cephesindeki sur duvarından restorasyon sonrası görünüm (2019)……..……...……...167
Fotoğraf:29a.)Harput Kalesi kuzey cephede yer alan yarım daire şekilli büyük burç Görünüm (2010)...……...……..167
Fotoğraf:29b.)Harput Kalesi Saray Burcundan restorasyon öncesi görünüm (2011)……167
Fotoğraf:29c.)Harput Kalesi Saray Burcundan restorasyon sonrası görünüm (2019)……...…….167

Fotoğraf:29d.)Harput Kalesi Saray Burcunda düz örülen sur duvarı restorasyon sonrası görünüm (2020)...……...……..168
Fotoğraf:30a.)Harput Kalesi sur duvarının üst kısımlarında uygulanan yanlış restorasyon uygulamasından detaylar (2019……....……...168
Fotoğraf:30b.)Harput Kalesi sur duvarının üst kısımlarında restorasyon sonrası detay (2019)……...……....……...168

Fotoğraf:31a.)Harput Kalesi batı cephedeki seyir teraslarından görünüm (2019)...169
Fotoğraf:31b.)Harput Kalesi doğu cephedeki seyir teraslarından detay(2019).…..169

Fotoğraf:31c.)Harput Kalesi doğu ve güney cephedeki seyir teraslarından detaylar(2019)……...……....……...169
Fotoğraf:32)Harput Kalesinde restorasyon öncesinde kullanılan taş malzemeden detay (2014) ……...…….....…...170

Fotoğraf:33)Harput Kalesi batı cephedeki restorasyon öncesi ve restorasyon sonrasında kullanılan taş malzemeden görünüm(2018)……...…….....170
Fotoğraf:34a.)Harput Ulu Caminin batı cepheden ve üst örtü sisteminden restorasyon öncesi görünümü (Anonim) ……...…….....…...171

Fotoğraf:34b.)Harput Ulu Caminin üst örtü sisteminden görünüm.(Elazığ Gezi Rehberinden 2019)……171
Fotoğraf:35a.) Ulu Caminin doğu cephesinin restorasyon öncesi görünümü. (Malatya V.B.M. 1965-1969)……...…...172

Fotoğraf:35b.)Ulu Caminin doğu cephesinden restorasyon sonrası görünüm (2018)……..….....172
Fotoğraf:36a.)Ulu Caminin Güneydoğu cephesinden restorasyon öncesi görünüm (Malatya V.B.M. 1965-1969)……..….....173
Fotoğraf:36b.)Ulu Caminin Güneydoğu cephesinden restorasyon sonrası görün (2018)……173
Fotoğraf:37a.)Ulu Caminin Güneydoğu cephesindeki giriş bölümü restorasyon öncesi görünüm (Malatya V.B.M. 1965-1969)……..….....174
Fotoğraf:37b.)Ulu Caminin Güneydoğu cephesindeki giriş bölümü restorasyon sonrası görünüm (2018)……..…….....174
Fotoğraf:38a.)Ulu Caminin kuzey cephesi restorasyon öncesi görünüm (Malatya V.G.M. 1965-1969)……..……..…….....175
Fotoğraf:38b.)Ulu Caminin kuzey cephesinin restorasyon sonrası görünümüdür. (2018)……..……..…….....175
Fotoğraf:39a.)Ulu Caminin Kuzeybatı cephesi restorasyon öncesi görünümü (Malatya V.G.M.1965-1969) ……..…….....176
Fotoğraf:39b.)Ulu Caminin Kuzeybatı cephesi restorasyon sonrası görünümüdür. (2018) ……..……..…….....176
Fotoğraf:39c.)Ulu Caminin Kuzeybatı cephesindeki kemerli girişin restorasyon öncesi görünümü (Ö.Bakırer'den1966) …….....177
Fotoğraf:39d.)Ulu Caminin Kuzeybatı cephesindeki kemerli girişin restorasyon sonrası görünümü (2018) …….....177
Fotoğraf:40a.)Harput Ulu Camii minaresi restorasyon öncesi görünümleri (Anonim 1960-1965'li yılar.....177
Fotoğraf:40b.)Harput Ulu Camii minaresi plastik onarım çalışmasından önceki görünüm (2005)…….....178
Fotoğraf:40c.)Harput Ulu Camii minaresi plastik onarım çalışmasından görünüm (2018)……...178
Fotoğraf:41a.)Harput Ulu Camii minaresi plastik onarım çalışmasından sonraki görünüm (2019)…….....179
Fotoğraf:41b.)Harput Ulu Camii minaresinden restorasyon sonrası detay(2019)....179
Fotoğraf:42a.)Ulu Caminin batı girişi restorasyon öncesi (Malatya V.B.M.1965/ 1969)…….....180
Fotoğraf:42b.)Ulu Caminin batı girişi restorasyon sonrası görünümü (2018)……180

Fotoğraf:43a.)Revaklı avlu ve kemerler den restorasyon öncesi görünüm(1965)....181

Fotoğraf:43b.)Revaklı avlu ve kemerlerden restorasyon sonrası görünüm(2018)...181

Fotoğraf:44a.) Ulu Caminin avludan doğu cephesine görünüm restorasyon öncesi (Malatya V.G.M.1965-1969)……....181

Fotoğraf:44b.) Ulu Caminin avlusundan doğu cephesine görünüm restorasyon sonrası(2018)…….……181

Fotoğraf:45.) Ulu Caminin kapalı avlusunun içten, üst örtü sistemi(2019)…….182

Fotoğraf:46.) Ulu Caminin avlu ve harim mekanını ayıran duvar (2019)…….....182

Fotoğraf:47a.)Ulu Caminin son cemaat bölümündeki mihrap restorasyon öncesi görünüm(Malatya V.G.M.1965-1969) ……....183

Fotoğraf:47b.)Ulu Caminin son cemaat bölümündeki mihrap restorasyon sonrası görünüm (2018)……...…….....183

Fotoğraf:48a.)Ulu Caminin harimdeki mihrabının restorasyon öncesi görünümü (A.Durukan 1986)….……...…….....183

Fotoğraf:48b.)Ulu Caminin harim bölümündeki mihrabı restorasyon sonrası görünümü (2018) ….……...…….....183

Fotoğraf:48c.) Ulu Caminin harim bölümündeki mihraptan restorasyon sonrası görünüm……..….……...……...…….....183

Fotoğraf:49a.) Ulu Caminin harim bölümündeki mihraptan detay restorasyon öncesi (Malatya V.G.M.1965-1969) ……...…….....184

Fotoğraf:49b.)Harim mekanındaki mihraptan restorasyon sonrası detay (2019).....184

Fotoğraf:50a.)Ulu caminin restorasyon öncesi mihrap önü kubbesinden görünüm (Malatya V.G.M.1965-1969).……...…….....185

Fotoğraf:50b.)Ulu Caminin restorasyon sonrası mihrap önü kubbesinden detay (2019) ……..….……...……...…….....185

Fotoğraf:51.)Ulu Caminin ibadet mekânındaki rutubetlenen bölüm (2019) ……...186

Fotoğraf:52a.)Harput Ulu Caminin, Kurşunlu Camindeki minberinden eski bir görünüm.……..….……...……...…….....186

Fotoğraf:52b.)Harput Ulu Caminin, Kurşunlu Camindeki minberinden yeni bir görünüm (2019) .…….……...…….....187

Fotoğraf:52c.)Ulu Cami minberinin sol cephesinden görünüm (2019).……..….....187

Fotoğraf:52d.)Ulu Cami minberinin sol cephesinden detay (2018)…..…..…….....188

Fotoğraf:53a.)Kurşunlu Caminin Kuzeydoğu cephesinden eski görün.(İ.Aytaç Arşv.1930) ….……...…….....189

Fotoğraf:53b.)Kurşunlu Caminin Kuzeydoğu cephesinden eski görünüm..…….....189

Fotoğraf:54a.)Kurşunlu Caminin kuzey cephelerinden yeni görünüm (2019)……..…….....189

Fotoğraf:54b.) Kurşunlu Caminin minaresinden yeni görünümler (2018)…...……190

Fotoğraf:55a.)Kurşunlu Cami doğu cepheden eski görünümdür. (Anonim1930'lu yıllar) ……..…….....190

Fotoğraf:55b.)Kurşunlu Caminin doğu cepheden eski görünümdür. (KUDEBArşv.1962).……...…….....191

Fotoğraf:55c.) Kurşunlu Caminin doğu cephesinden görünüm (Malatya V.G.M. 2007) ……...…….....191

Fotoğraf: 55d.)Kurşunlu Caminin doğu cephesinden yeni görünüm (2018)….....191

Fotoğraf:56a.)Kurşunlu Caminin Kuzey batı cephesinden eski görünüm (1930'lu seneler).……...……..…….....191

Fotoğraf:56b.)Kurşunlu Caminin Kuzeybatı cephesinden eski görünüm (V.Geçmez Arşv.1951)……...……..…….....191

Fotoğraf:56c.)Kurşunlu Camii Kuzeybatı cephesinden eski görünümdür. (1960)…….....……..…….....192

Fotoğraf:56d.)Kurşunlu Caminin Kuzeybatı cephesinden yeni görünüm (2018)…192

Fotoğraf:56e.)Kurşunlu Caminin kuzey cephesinden yeni görünüm (2020)……...192

Fotoğraf:57a.)Kurşunlu Caminin iç mekânından görünümler (2019).…….....193

Fotoğraf:57b.)Kurşunlu Cami iç batı cephesinden görünüm (2019)..…….…….....193

Fotoğraf:57c.)Kurşunlu Camii kubbesinin içten görünümü (2019)..…….…….....193

Fotoğraf:58a.) Harput Ağa Camii kuzey cepheden restorasyon öncesi görünüm (1960'lı yıllar)……..…….....194

Fotoğraf:58b.)Harput Ağa Camii kuzey cepheden restorasyon sonrası görünüm (2019)……..……..... 194

Fotoğraf:59a.) Harput Ağa Camii Güneydoğu cephesi restorasyon öncesi (KUDEB Arşv.)……..…….……..... 195

Fotoğraf:59b.) Harput Ağa Camii Güneydoğu cephesi restorasyon süreci (F.Şedele Arşv.)…….…….…….....195

Fotoğraf:59c.)Harput Ağa Camii güneyden bir görünüm (2019)....…….…….....195

Fotoğraf:60a.)Harput Ağa Camii doğu cephesi restorasyon öncesi görünüm (Malatya.V.G.M. 1930'lu yıllar)...…….…….....196

Fotoğraf:60b.)Harput Ağa Camii Güneydoğu cephesi restorasyon süreci (Malatya V.G.M.1997)...……..…….…….....196

Fotoğraf:60c.)Ağa Camii Güneydoğu cepheden restorasyon sonrası görünümüdür. (2019)...……...…..…….…….....196

Fotoğraf:60d.)Ağa Camii doğu cepheden restorasyon sonrası görünümü (2019)…196

Fotoğraf:61a.)Ağa Camii Güneydoğu cepheden restorasyon öncesi görünüm (Malatya V.G.M.1990'lı yıllar)……...…..…….…….....197

Fotoğraf:61b.) Ağa Camii Güneydoğu cepheden restorasyon sonrası görünümüdür. (2019)……...…..…….…….....197

Fotoğraf:62a.) Ağa Camii minaresinden restorasyon öncesi görünüm (Malatya V.G.M.1990'lı yıllar)……...…..…….…….....198

Fotoğraf:62b)Ağa Camii minaresinden restorasyon sonrası görünüm (2019).....198

Fotoğraf:63a.) Ağa Camii giriş cephesi restorasyon öncesi görünümüdür. KUDEB Arşv.)……...…..…….…….....198

Fotoğraf:63b.)Ağa Camii giriş kapısın restorasyon sonrası görünüm (2019)…....198

Fotoğraf:64a.)Ağa Camii iç mekân restorasyon sürecidir. (Malatya V.G.M. Arşv.1997.)……...……...…..…….…….....199

Fotoğraf:64b.)Ağa Camii iç mekân restorasyon sonrası (2019)…….…….....199

Fotoğraf:64c.)Ağa Camii harim mekanından restorasyon sonrası görünüm(2019).199

Fotoğraf:64d.) Ağa Camii harim mekanı ve üst örtü sisteminden restorasyon sonrası görünüm (2019)……...……...…..…….…….....199

Fotoğraf:65a.)Esadiye Caminin Güneydoğu cepheden görünümü(Malatya V.G.M'den 2008)……...…….....…..…….…….....200

Fotoğraf:65b.)Esadiye Caminin Güneydoğu cepheden restoras öncesi görünümdür. (2018)……...…….....…..…….……...….....200

Fotoğraf:65c.) Esadiye Caminin Güneydoğu cepheden restorasyon sonrası görünüm (2019)……...…….....…..…….……...….....200

Fotoğraf:66a.) Esadiye Camii doğu cephesi restorasyon öncesi(Malatya V.G.M Arşv. 2005)……...…….....…..…….……...….....201

Fotoğraf:66b.) Esadiye Camii doğu cephesi restorasyon süreci (2018)…….....201

Fotoğraf:66c.)Caminin Güneydoğu cephesi restorasyon sonrası görünüm (2019)..201

Fotoğraf:67a.)Esadiye Külliyesinin Kuzeybatı cephesi restorasyon öncesi (M.Balaban Arşv)…….....…..…….……...….....202

Fotoğraf:67b.) Esadiye Külliyesinin Kuzeybatı cephesi restorasyon sonrası görünümü (2019)…….....…..…….……...….....202

Fotoğraf:68a.) Esadiye Külliyesinin giriş kapısı eski bir görünüm (İ.Aytaç Arş.1990'lü yıllar)..…….....…..…….……...….....203

Fotoğraf:68b.)Esadiye Külliyesinin giriş kapısı restorasyon öncesi görünüm(Malatya V.G.M. 2007).…….....…..…….……...….....203

Fotoğraf:68c.) Esadiye Külliyesinin giriş kapısı restorasyon öncesi görünümüdür. (2008)…….....…..…….……...….....203

Fotoğraf:68d.)Esadiye Külliyesinin giriş kapısı restorasyon süreci (2018).....203

Fotoğraf:68e.)Esadiye Külliyesinin giriş kapısı restorasyon süreci (2019).....204

Fotoğraf:68f.).Esadiye Külliyesinin giriş kapısı içten görünüm restorasyon süreci (2019)…….....…..…….……...….....204

Fotoğraf:69a.) Külliyenin avlusundan caminin giriş cephesi restorasyon öncesi (2013)…….....…..…….……...….....204

Fotoğraf:69b.)Külliyenin avlusundan restorasyon öncesi görünüm (2018).....205

Fotoğraf:69c.)Külliyenin avlusundan restorasyon sonrası görünüm (2019).....205

Fotoğraf:70a.) Külliyenin avlusundaki medrese odaları restorasyon öncesi görünüm (Malatya V.G.M.2013).…….....…..…….……...….....205

Fotoğraf:70b.) Külliyenin avlusundaki medrese odaları restorasyon sonrası görünüm (2019)…….....…..…….……...….....206

Fotoğraf:71a.)Esadiye Caminin içten görünümü restorasyon öncesi (Malatya V.G.M. 2013)…….....…...…….……...……...….....206

Fotoğraf:71b.) Esadiye Caminin içten görünümü restorasyon sonrası (2019).....207

Fotoğraf:71c.) Esadiye Caminin harim mekanı ve mihrap nişinden restorasyon sonrası görünüm (2019).…….....…...…….……...……...….....207

Fotoğraf:72a.)Sara Hatun Camii kuzey cephesi restorasyon öncesi görünüm (P.Şedele 1947-1948)….....…...……...……...….....208

Fotoğraf:72b.)Sara Hatun Camii Kuzey cephesi restorasyon öncesi görünüm (A.Şener1958)……..…….....…...…….……...…….....208

Fotoğraf:73a.)Sara Hatun Camii kuzey giriş cephesi restorasyon sonrası görünümdür. (2019)…….....…...…….……...…….....208

Fotoğraf:73b.)Sara Hatun Camii kuzey cephesi restorasyon sonrası görünümüdür. (2019)……..…….....…...…….……...…….....208

Fotoğraf:74a.)Sara Hatun Camii batı cephesi restorasyon öncesi görünüm (KUDEB Arşv.1900'lu yıllar).……..…….....…...…….……...…….....209

Fotoğraf:74b.)Sara Hatun Camii Kuzeybatı cephesi restorasyon sonrası görünüm (2019).……..…….....…...…….……...…….....209

Fotoğraf:75a.)Sara Hatun Camii Kuzeydo ğu bölümü restorasyon öncesi görünümü (N.Sakaoğlu)……..……..…….....…...…….……...…….....209

Fotoğraf:75b.)Sara Hatun Camii batı cephesi restorasyon sonrası görünümüdür. (2019)……..……..…….....…...…….……...…….....209

Fotoğraf:76a.)Sara Hatun Camii giriş cephesi restorasyon öncesi görünüm (F.Şedele Arşv.1940'lı yıllar).……..…….....…...…….……...…….....209

Fotoğraf:76b.)Sara Hatun Camii giriş cephesi restorasyon sonrası görünümüdür. (2018).…….....…...…….……...…….....209

Fotoğraf:77a.)Sara Hatun Camii harim mekanından eski görünüm (KUDEB Arşv.1940'lı yıllar)…….....…...…….……...…….....210

Fotoğraf:77b.).Sara Hatun Camii harim mekanından yeni görünüm (2019).....210

Fotoğraf:77c.)Sarahatun Caminin iç mekanından restorasyon sonrası görünüm (2018).…….....…...…….……...…….....210

Fotoğraf:78a.)Sara Hatun Camii kubbe motiflerinden eski görünüm (KUDEB Arşv. 1940'lıyıllar)…….....…...…….……...…….....211

Fotoğraf:78b.)Sara Hatun Camii kubbe motiflerinden yeni görünüm (2019).....211

Fotoğraf:79a.)Arap Baba Mescit ve Türbesinin Kuzeydoğudan restorasyon süreci (Malatya V. B.M.2007)…….....…...…….……...…….....….....212

Fotoğraf:79b.) Arap Baba Mescit ve Tür-Türbesinin Kuzeydoğudan restorasyon sonrası görünüm (2019)…….....…...…….……...…...…….....….....212

Fotoğraf:80a.)Arap Baba Mescit Türbesinin Güneydoğudan restorasyon öncesi görünümü (Malatya V.G.M)..…….....…...…….……...…….....….....212

Fotoğraf:80b.)Arap Baba Mescit ve Türbesinin Güneydoğudan restorasyon sonrası görünümü (Malatya V.G.M)…….....…...…….……...…….....….....212

Fotoğraf:80c.)Arap Baba Mescit ve Türbesinin doğu cepheden görünümü (Malatya V.G.M)…….....…...…….……...…….....….....213

Fotoğraf:81a.)Arap Baba Mescit Türbesinin güney cephesi restorasyon öncesi görünümü (Malatya V.G.M)…….....…...…….……...…….....….....213

Fotoğraf:81b.)Arap Baba Mescit Güneybatıdan restorasyon sonrası görünümüdür. (2019)…….....…...…….……...…….....….....213

Fotoğraf:82a.)Arap Baba Türbesi'nin batı cephesi eski görünümü (Malatya V.G.M.2000)…….....…...…….……...…….....….....214

Fotoğraf:82b.)Arap Baba Türbesi'nin batı cephesi restorasyondan sonraki görünümü (2019)…….....…...…….……...…….....….....214

Fotoğraf:83a.)Arap Baba Mescit ve Türbesinin Güneybatı cepheden eski görünüm (V.G.M 2000)…….....…...…….……...…….....….....215

Fotoğraf:83b.)Arap Baba Mescit ve Türbesinin Güneybatı cepheden yeni görünüm (2019)…….....…...…….……...…….....….....215

Fotoğraf:84a.) Mescid'in giriş kapısı (Malatya V.G.M.)..……...…….....….....216

Fotoğraf:84b.)Mescid'in giriş kapısı (2019)……...…….....…….....216

Fotoğraf:85) Arap Baba Mescidinin restorasyon öncesi giriş bölümü (2019)…….....216

Fotoğraf:86) Arap Baba Mescit ve Türbesinin restorasyon sonrası iç görünümü (2020)…….…...216

Fotoğraf:87a.)Arap Baba Mescit kubbesinin restorasyon öncesi görünümü (Malatya V.B.M)……..217

Fotoğraf:87b.)Mescidin kubbesinin restorasyon sonrası görünümü (2018)…..…..217

Fotoğraf:88a.)Arap Baba Mescidinin minare ve yan mekana giriş bölümü restorasyon öncesi görünümü (Malatya V.B.M)……..……..217

Fotoğraf:88b.)Arap Baba Mescidinin minare ve yan mekana giriş bölümü restorasyon sonrası görünüm(2019)……..217

Fotoğraf:89a.)Arap Baba Mescidini Türbe üst bölümündeki mekanın güney cepheden restorasyon öncesi iç görünümü (Malatya V.G.M)……..218

Fotoğraf:89b.)Arap Baba Mescidinin üst bölümündeki mekanın güney cepheden restorasyon sonrası iç görünümü (2019)……...218

Fotoğraf:90a.)Arap Baba Mescidinin kubbesin kubbesinden restorasyon öncesi görünüm Malatya V.G.M)…….……...218

Fotoğraf:90b.) Arap Baba Mescidinin kubbesinden restorasyon sonrası görünümü (2019)…….……...218

Fotoğraf:91a.)Mescidin kubbesindeki çini süslemeden restorasyon öncesi detay (Malatya V.G.M 2007)…….…….……...219

Fotoğraf:91b.)Mescidin kubbesindeki çini süslemeden restorasyon sonrası görünümü (2018)…….……...219

Fotoğraf:92a.)Mescidin mihrabının restorasyondan önceki görünümüdür. (Malatya V.B.M 2000)…….…….....219

Fotoğraf:92b.) Mescidin mihrabından restorasyondan sonraki görünüm (2019)….219

Fotoğraf:93a.) Arap Baba Türbesinin içten eski görünüm (Malatya V.G.M.)…….220

Fotoğraf:93b.)Arap Baba Türbesinin içten yeni görünüm (2019)……220

Fotoğraf:94a.)Fetih Ahmet Baba Türbesinin cephelerinden eski görünüm (İ.Aytaç Arşv.) …….…….....221

Fotoğraf:94b.)Fetih Ahmet Baba Türbesinin güney cephesi restorasyon öncesi görünüm (M.Balaban Arşv.)..…….…….....221

Fotoğraf:94c.)Fetih Ahmet Baba Türbesinin güney cephesi restorasyon sonrası görünüm (2019)…….…….....221

Fotoğraf:95a.)Fetih Ahmet Baba Türbesinin Mescit girişi restorasyon öncesi görünüm (KUDEB Arşv.1963)..…….…….....221

Fotoğraf:95b.)Fetih Ahmet Baba Türbesinin Mescit girişi restorasyon sonrası görünüm (2019)…….…….....221

Fotoğraf:96a.)Fetih Ahmet Baba Türbesi ve Mescit girişi eski görünüm (Malatya V.G.M. Arşv.)……..…….…….....222

Fotoğraf:96b.)Fetih Ahmet Baba Türbesi ve Mescit girişi restorasyon sonrası görünüm(2019)..…..…….…….....222

Fotoğraf:97.)Fetih Ahmet Baba Türbesi restorasyon sonrası üst örtü sisteminden görünüm.(2019)..…..…….…….....222

Fotoğraf:98.)Fetih Ahmet Baba Mescidi girişi restorasyon sonrası görünümüdür. (2019)…….…..…….…….....222

Fotoğraf:99.)Fetih Ahmet Baba Türbesi girişi restorasyon sonrası görünümüdür. (2019)…….…..…….…….....222

Fotoğraf:100.)Fetih Ahmet Baba Mescidi içten görünüm (2019)…….....223

Fotoğraf:101.)Fetih Ahmet Baba Türbesi içten görünüm (2019)..…….....223

Fotoğraf:102a.)Fetih Ahmet Baba Türbesinin mezar sandukası ve içten görünüm (2019)…….…..…….…….....223

Fotoğraf:102b.) Fetih Ahmet Baba Türbesinin mezar sandukası ve içten görünüm (E.Danık'tan 2000'li yıllar)…..…….....223

Fotoğraf:103a.)Alacalı Mescit Kuzeybatı girişinden restorasyon öncesi görünüm (Malatya V.G.M. Arşv.)..…….…….....224

Fotoğraf:103b.)Alaca'lı Mescit Kuzey cephesi restorasyon sonrası görünümüdür. (2019)……..…….…….....224

Fotoğraf:104a.) Alacalı Mescit kuzeyden görünümüdür. (Malatya V.G.M. Arşv.1930)……..…….…….....224

Fotoğraf:104b.)Alacalı Mescit kuzeyden restorasyon sonrası görünüm (2019).....224

Fotoğraf:105a.)Alacalı Mescit batı cepheden restorasyon öncesi görünüm(Malatya V.G.M.1960)……..…….…….....225

Fotoğraf:105b.)Alacalı Mescit batı cepheden restorasyon sonrası görünümüdür. (2019)……..…….…….....225

Fotoğraf:106a.)Alacalı Mescit Güneydoğu cepheden restorasyon öncesi görünüm(Malatya V.G.M. Arşv.1960)…….....225

Fotoğraf:106b.)Alacalı Mescit Güneydoğu cepheden restorasyon sonrası görünüm (2019)……..…….…….....225

Fotoğraf:107a.)Alacalı Mescit Güney cepheden restorasyon öncesi görünüm(Malatya V.G.M. Arşv.1970)……..…….…….....225

Fotoğraf:107b.)Alacalı Mescit Güney cepheden restorasyon sonrası görünümüdür.(2019)…..……...…….....225

Fotoğraf:108a.)Alacalı Mescit giriş bölümü restorasyon öncesi görünüm (Malatya V.G.M. Arşv. 1960..…..……...…….....226

Fotoğraf:108b.)Alacalı Mescit giriş bölümü restorasyon sonrası görünümüdür. (2019)…….……..…..……...…….....226

Fotoğraf:109a.)Alacalı Mescit iç mekanın kuzey cephesinden görünüm (2019)….226

Fotoğraf:109b.)Alacalı Mescit harim mekanından görünümüdür.(2019).....226

Fotoğraf:109c.)Alacalı Mescit tavan süslemelerinden detay (2019)….....226

Fotoğraf:110a.)Mansur Baba Türbesi Güneybatı cepheden restorasyon öncesi görünüm (M.Balaban Arşv.1930'lu yılar)…….....227

Fotoğraf:110b.) Mansur Baba Türbesi Güneybatı cepheden restorasyon sonrası görünüm (2019)…….....227

Fotoğraf:111a.)Mansur Baba Türbesi Kuzeybatı cepheden restorasyon öncesi görünüm (İ.Aytaç Arşv.1930'lu yılar)..…….....227

Fotoğraf:111b.)Mansur Baba Türbesi Kuzeybatı cepheden restorasyon sonrası görünüm (2019)…….....227

Fotoğraf:112a.)Mansur Baba Türbesi giriş cephesi restorasyon öncesi (O.C.Tuncer'den 1973)…….228

Fotoğraf:112b.)Mansur Baba Türbesi giriş cephesi yeni görünüm (2020).....228

Fotoğraf:112c.)Mansur Baba Türbesi batı cepheden eski görünüm (2010)…….228

Fotoğraf:112d.)Mansur Baba Türbesi batı cepheden yeni görünüm (2019)…….228

Fotoğraf:113a.)Mansur Baba Türbesi Güneybatı cephedeki basamaklardan restorasyon öncesi görünüm (Tuncer'den 1973)……...229

Fotoğraf:113b.)Mansur Baba Türbesi Güneybatı cephedeki basamaklardan resto rasyon sonrası görünüm (2020)……229

Fotoğraf:113c.) Mansur Baba alt kat türbe girişi (2018)…….....229

Fotoğraf:113d.)Mansur Baba Türbe içi tonozlardan yeni görünüm (2019).....229

Fotoğraf:113e.)Mansur Baba alt kat türbe içi çokgen yüzlü tonozlardan görünüm (2020)…….....229

Fotoğraf:114a.)Dabakhane Mescidi batı cepheden restorasyon öncesi (KUDEB Arşv. 2016).…….....230

Fotoğraf:114b.) Dabakhane Mescidi batı cepheden restorasyon sonrası görünümüdür. (2019)…….....230

Fotoğraf:115a.)Dabakhane Mescidi kuzey cepheden restorasyon öncesi görünüm (Cemo filminden 1976)…….....230

Fotoğraf:115b.)Dabakhane Mescidi kuzey cepheden restorasyon sonrası görünümüdür. (2018)…….....230

Fotoğraf:116a.)Dabakhane Mescidi doğu cepheden restorasyon öncesi görünüm (KUDEB Arşv. 2016)...…….....230

Fotoğraf:116b.)Dabakhane Mescidi doğu cepheden restorasyon sonrası görünümüdür. (2019)...…….....230

Fotoğraf:117a.)Dabakhane Mescidi Kuzeydoğu cepheden restorasyon öncesi görünüm (Malatya V.G.M. Arşv.)…….....231

Fotoğraf:117b) Dabakhane Mescidi Kuzey doğu cepheden restorasyon sonrası görü nüm (2020)…….....231

Fotoğraf:118)Dabakhane Mescidi kubbe geçişlerinin içten restorasyon öncesi görünümü (2016)..…....…….....231

Fotoğraf:119.a)Murat Baba Türbesi Güneydoğu cepheden restorasyon öncesi görünüm (Malatya V.G.M. Arşv.)..……...…….....232

Fotoğraf:119b.)Murat Baba Türbesi Güneydoğu cepheden restorasyon sonrası görünüm (2019)…….....232

Fotoğraf:120a.)Murat Baba Türbesi Kuzeydoğu cepheden restorasyon öncesi görünüm (Malatya V.G.M. Arşv.)..……...…….....232

Fotoğraf:120b.) Murat Baba Türbesi kuzey cepheden restorasyon sonrası görünüm (2019)…….....232

Fotoğraf:121a.)Murat Baba Türbesi güney cephesinden restorasyon öncesi görünüm(Malatya V.G.M.Arşv.)...……...…….....232

Fotoğraf:121b.)Murat Baba Türbesi güney cephesinden restorasyon sonrası görünüm (2019)…….……...…….....232

Fotoğraf:122a.)Murat Baba Türbesi Kuzeybatı cepheden restorasyon öncesi görünüm(Malatya V.G.M. Arşv.)…….……...…….....233

Fotoğraf:122b.) Murat Baba Türbesi Kuzeybatı cepheden restorasyon sonrası görünüm (2019)…….……...…….....233

Fotoğraf:123a.)Murat Baba Türbesi giriş cepheden restorasyon öncesi görünüm (Malatya.V.G.M.Arşv.)…….……...…….....233

Fotoğraf:123b.) Murat Baba Türbesi giriş cephesi restorasyon sonrası görünüm (2019)…….……...…….....233

Fotoğraf:124a.)Murat Baba Türbesi iç me kandan restorasyon öncesi görünüm(Malatya V.G.M. Arşv.)…….……...…….....233

Fotoğraf:124b.) Murat Baba Türbesi iç cepheden restorasyon sonrası görünüm (2019)…….……...…….....233

Fotoğraf:124c.)Murat Baba Türbesinin iç mekânındaki sandukadan görünüm (Gelen ziyaretçilerin dilek amaçlı ahşap sandukaya yazdıkları yazılar. 2019).....234

Fotoğraf:124d.)Murat Baba Türbesinin iç mekanından restorasyon sonrası görünüm (2019)…….……...…….....234

Fotoğraf:125a.)Ahi Musa Mescit ve Türbesi Güneydoğu cepheden restorasyon öncesi yakın görünüm (A.Kuran'dan1966)……..235

Fotoğraf:125b.)Ahi Musa Mescit ve Türbe Güneydoğu cephesinin restorasyon sonrası yakın görünüm 2020)…….……...…….....235

Fotoğraf:125c.)Ahi Musa Mescit ve Türbesi Güneydoğu cepheden restorasyon öncesi görünüm (A.Kuran'dan1966)……....235

Fotoğraf:125d.)Ahi Musa Mescit ve Türbe Güneydoğu cephesinin restorasyon sonrası görünüm (2020)……235

Fotoğraf:126a.)Ahi Musa Mescit Türbesinin kuzey cepheden eski görünüm (A. Kuran'dan1966)……..…….……...…….....236

Fotoğraf:126b.) Ahi Musa Mescit Türbesinin kuzey cepheden yeni görünümüdür. (2020)……...…….……...…….....236

Fotoğraf:127a.)Ahi Musa Mescit ve Türbe Kuzeybatı cephesinden eski görünümüdür(A. Kuran'dan1966)……...…….....236

Fotoğraf:127b.)Ahi Musa Mescit ve Türbesi Kuzeybatı cepheden yeni görünüm(2019)……..……...…….....236

Fotoğraf:128a.)Ahi Musa Mescit iç mekanından eski görünüm (A.Kuran'dan 1966) ……..…..……..……...…….....237

Fotoğraf:128b.)Ahi Musa Mescit ve Türbesi iç mekândan yeni görünümüdür. (2019)…….…..……..……...…….....237

Fotoğraf:129a.)Ahi Musa Mescit ve Türbesi iç mekandan türbe girişinden eski görünüm (Malatya V.B.M. Arşv.).……..……...…….....237

Fotoğraf:129b.)Ahi Musa Mescit ve Türbesi iç mekandan türbe girişinden yeni görünüm (2019)……...……..……...…….....237

Fotoğraf:130a.)Ahi Musa Türbesi iç mekandan eski görünüm (Malatya V.G.M. Arşv.)……..……...……..……...…….....238

Fotoğraf:130b.) Ahi Musa Türbesi iç mekandan yeni görünüm (2019).....238

Fotoğraf:131a.)Çahpur Çeşmesi batı cepheden restorasyon öncesi görünümüdür. (2009)...……..……...……..……...…….....239

Fotoğraf:131b.)Çahpur Çeşmesi batı cepheden restorasyon sürecinden görünüm (2017)...……..……...……..……...…….....239

Fotoğraf:132a.)Çahpur Çeşmesi güney cepheden restorasyon öncesi görünümüdür. (2009)...……..……...……..……...…….....239

Fotoğraf:132b.)Çahpur Çeşmesi güney cepheden restorasyon süreci (2017).....239

Fotoğraf:133a.)Çahpur Çeşmesi restorasyon öncesi görünüm (2009).....239

Fotoğraf:133b.)Çahpur Çeşmesi restorasyon ve rekreasyon(2017)……..……..239

Fotoğraf:133c.)Çahpur Çeşmesi restorasyon süreci görünüm (2018)……..240

Fotoğraf:133d.)Çahpur Çeşmesi çevre düzenlemesi (2018)……..…240

Fotoğraf:134.)Çahpur Çeşmesi restorasyon ve rekreasyon çalışması sonucunda planlanan 3/D görüntüsü (Y.Spor'dan 2018)..……..…….....240

Fotoğraf:135a.)Meydan Çeşmesi giriş cephesi restorasyon öncesi görünüm(Malatya V.G.M 1990)……..……...……..……...…….....241

Fotoğraf:135b.)Meydan Çeşmesinin giriş bölümü restorasyon sonrası görünüm (2018)……..……...……..……...…….....241

Fotoğraf:136a.)Meydan Çeşmesi kuzey cephesi restorasyon öncesi görünüm(Malatya V.G.M 2004)...……...……..……...…….....241

Fotoğraf:136b.)Meydan Çeşmesi kuzey cephesi restorasyon sonrası görünümüdür. (2019)…….....……...……..……...…….....241

Fotoğraf:137a.)Meydan Çeşmesi güney cephesi restorasyon öncesi görünüm(Malatya V.G.M)..…....……...……..……...…….....241

Fotoğraf:137b.)Meydan Çeşmesinin güney cephesi restorasyon sonrası görünüm

(2019)....…....……...……..……...…….....241

Fotoğraf:138a.)Meydan Çeşmesi iç detay restorasyon öncesi görünüm (Malatya V.G.M)..…....……...……..……...…….....242

Fotoğraf:138b.)Meydan Çeşmesi iç detay restorasyon sonrası görünüm (2019)....242

Fotoğraf:139a.)Meydan Çeşmesi iç detay restorasyon öncesi görünüm (Malatya V.G.M)..…....……...……..……...…….....242

Fotoğraf:139b.)Meydan Çeşmesi iç detay restorasyon sonrası görünüm (2019)....242

Fotoğraf:140a.)Meydan Çeşmesi güney cephesi restorasyon öncesi mevcut olan kozalak motifinden görünüm (Malatya V.B.M 2010)…...…….....243

Fotoğraf:140b.)Çeşmenin restorasyon sonrası kaybolan kozalak motifi (2019).....243

Fotoğraf:141a.)Üç Lüleli Çeşmesinin güney cephesi restorasyon öncesi görünümü (Elazığ İl Yıllığı ’92 / 1960)…….244

Fotoğraf:141b.)Çeşmenin güney cephesi restorasyon sonrası görünüm(2019).....244

Fotoğraf:142a.)Üç Lüleli Çeşmenin Güneybatı cephesi restorasyon öncesi görünümü (İ.Aytaç Arşv.)……...…...…….....244

Fotoğraf:142b.)Çeşmenin Güneybatı cephesi restorasyon sonrası (2019).....244

Fotoğraf:143a.)Üç Lüleli Çeşmenin Güneydoğu cephesi restorasyon öncesi görü nümü (İl Özel İdaresi Arşivi 2013)……...…...…….....245

Fotoğraf:143b.)Çeşmenin Güneydoğu cephesi restorasyon sonrası (2019).....245

Fotoğraf:144a.)Üç Lüleli Çeşmenin kuzey cephesi restorasyon öncesi görünümü (İl Özel İdaresi Arşv. 2013)……...……...…...…….....245

Fotoğraf:144b.) Çeşmenin kuzey cephesi restorasyon sonrası (2019).....245

Fotoğraf:145a.)Üç Lüleli Çeşmenin eyvanlı cephenin giriş bölümü eski görünümüdür……...……...…...…….....246

Fotoğraf:145b.) Çeşmenin eyvanlı giriş cephesi yeni görünüm (2019).....246

Fotoğraf:145c.)Üç Lüleli Çeşmesi güney cepheden detay (2019).....246

Fotoğraf:145d.)Üç Lüleli Çeşmesi güney cephenin batı köşeliğindeki süslemeden detay.(2019)..……..……...…..…….....247

Fotoğraf:145e.)Üç Lüleli Çeşmesi güney cephenin doğu köşeliğindeki süsleme (2019)……...……..……...…..…….....247

Fotoğraf:146a.)Sara Hatun Çeşmesinin restorasyon öncesi görünüm (Elazığ İl Özel İdaresi Arşv.)……..……...…..…….....248

Fotoğraf:146b.)Sara Hatun Çeşmesinin restorasyon sonrası görünümü (2019).....248

Fotoğraf:146c.) Çeşmenin batı cephesinden görünüm (2019)…….....248

Fotoğraf:146d.) Çeşmenin ön yüzeyindeki kare biçimli bardak nişi (2019).....248

Fotoğraf:146e.)Çeşmenin yalak bölümünden detay (2019)..…….....249

Fotoğraf:147a.)Bey Pınar Çeşmesinin restorasyon öncesi görünümüdür. (M.Balaban Arşv.)…….....250

Fotoğraf:147b.) Bey Pınar Çeşmesinin restorasyon sonrası görünümü (2018).....250

Fotoğraf:148a.)Bey Pınar Çeşmesinin Güneydoğu cephesi restorasyon öncesi görünüm (M.Balaban Arşv.)…...…….....250

Fotoğraf:148b.)Bey Pınar Çeşmesinin güney cephesi restorasyon sonrası görünüm (2019)…….....250

Fotoğraf:149a.)Bey Pınar Çeşmesinin Güneydoğu cephesi eski görünümü (M.Balaban Arşv.)…….....251

Fotoğraf:149b.)Bey Pınar Çeşmesinin Güneydoğu cephesi restorasyon sonrası görünümü(2019)..…….....251

Fotoğraf:150a.)Bey Pınar Çeşmesinin güney cephesi eski görünümüdür. (A.F.Aktaş'dan)...…….....251

Fotoğraf:150b.)Bey Pınar Çeşmesinin güney cephesi restorasyon sonrası görünümü (2019)……...…….....251

Fotoğraf:151a.)Bey Pınar Çeşmesinin eyvanlı ön cephesi (2019).....252

Fotoğraf:151b.)Bey Pınar Çeşmesinin bardak nişleri ve kitabesinden görünümüdür. (2019) ...……...…….....252

Fotoğraf:151c.)Çeşmenin ayna taşından detay(2017)..…….....252

Fotoğraf:151d.)Çeşmenin batı kemer köşeliğindeki kabartma (2017).....252

Fotoğraf:152a.)Sunguroğlu Konağı Güneybatı cephesi restorasyondan önceki görünüm (İ.Aytaç Arşv. 1998)…….…….....253

Fotoğraf:152b.)Sunguroğlu Konağı Güneybatı cephesi restorasyon sonrası görünümü (2019)…….…….....253

Fotoğraf:153a.)Sunguroğlu Konağı Güneybatı cephesi restorasyondan önceki görünümü (Ş.Öztürk Arşv.2006)…….…….....253

Fotoğraf:153b.)Sunguroğlu Konağı Güneybatı cephesi restorasyon sonrası görünümü(2019)…….…….....253

Fotoğraf:154a.)Sunguroğlu Konağı güney cephesi restorasyondan önceki görünüm(Ş.Öztürk Arşv. 2006)…….…….....253

Fotoğraf:154b.)Sunguroğlu Konağı güney cephesi restorasyon sonrası görünümü (2019)…….…….....253

Fotoğraf:155a.)Sunguroğlu Konağı kuzey cephesi restorasyondan önceki görün üm (S.Karakaş'tan 2008)…….…….....254

Fotoğraf:155b.)Sunguroğlu Konağı kuzey cephesi restorasyon sonrası görünüm(2019)…….…….....254

Fotoğraf:156a.)Sunguroğlu Konağı Sofa tavanı restorasyondan önceki görünüm(İ. Aytaç Arşv. 1987).…….…….....254

Fotoğraf:156b.)Sunguroğlu Konağı Sofa tavanı restorasyon sonrası görünümüdür.(2018) …….…….....254

Fotoğraf:157a.)Sunguroğlu Konağı Sofa tavanı restorasyondan önceki görünüm(S.Karakaş'tan 2008).…….…….....255

Fotoğraf:157b.)Sunguroğlu Konağı Sofa tavanı restorasyon sonrası görünümüdür. (2019)…….…….....255

Fotoğraf:158a.)Konağın ahşap malzemeden yapılmış tavanı restorasyon öncesi görünümü (İ. Aytaç Arşv.)…...…….....255

Fotoğraf:158b.)Konağın ahşap malzemeden yapılmış tavanı restorasyon sonrası görünümü (2019)……. …...…….....255

Fotoğraf:159a.)Sunguroğlu Konağı Baş odanın ahşap işlemeli tavanı restorasyon öncesi görünüm (S.Karakaş'tan 2008).…….…….....256

Fotoğraf:159b.)Sunguroğlu Konağı Baş odanın ahşap işlemeli tavanı restorasyon sonrası görünüm (2019)……..…….…….....256

Fotoğraf:160a.)Sunguroğlu Konağı Baş oda da bulunan işlemeli Taş Ocağın restorasyon öncesi görünümü (2008)..……..…….....256

Fotoğraf:160b.)Sunguroğlu Konağı Baş oda da bulunan işlemeli Taş Ocağın yeni görünümü (2018)……..……..……..…….....256

Fotoğraf:161)Sunguroğlu Konağı Kaybolan Kitabesi (İ.Aytaç Arşv.1987)…….256

Fotoğraf:162a.)Sağır Müfti Konağının Kuzeybatı cepheden restorasyon öncesi görünüm……..……..……..……..…….....257

Fotoğraf:162b.)Sağır Müfti Konağının Kuzeybatı cepheden restorasyon sonrası görünüm (2016)……..……..……..…….....257

Fotoğraf:163a.) Sağır Müfti Konağının güney cepheden restorasyon öncesi görünüm……..……..…….....257

Fotoğraf:163b.)Sağır Müfti Konağının güney cepheden restorasyon öncesi görünümüdür……..……..…….....257

Fotoğraf:163c.)Sağır Müfti Konağı güney cepheden restorasyon öncesi görünüm (2016)……..……..……..…….....257

Fotoğraf:163d.)Sağır Müfti Konağı güney cepheden restorasyon sürecinden görünüm. (2018)..…...……..…….....257

Fotoğraf:163e)Sağır Müfti Konağı güney cepheden restorasyon sonrası görünüm (2019)……...…...……..…….....258

Fotoğraf:164a.)Sağır Müfti Konağı Güneybatı cepheden restorasyon öncesi görünüm (2016)..……...…...……..…….....258

Fotoğraf:164b.)Sağır Müfti Konağı güney cepheden restorasyon sonrası görünümüdür. (2019)...……..…….....258

Fotoğraf:165a.)Sağır Müfti Konağı Kuzeybatı cepheden restorasyon öncesi görü nüm (2016)……..……..…….....258

Fotoğraf:165b.)Sağır Müfti Konağı Kuzeybatı cepheden restorasyon sonrası gö rünüm (2019)……..……..…….....258

Fotoğraf:166a.)Sağır Müfti Konağı batı cepheden restorasyon öncesi görünüm (2016)……..……..…….....259

Fotoğraf:166b.)Sağır Müfti Konağı batı cepheden restorasyon süreci (2017)..... 259

Fotoğraf:166c)Sağır Müfti Konağı batı cepheden restorasyon sonrası görünümüdür. (2019)……..…….…….... 259

Fotoğraf:167a.)Sağır Müfti Konağı Güneybatı cephedeki cumbadan restoras yon öncesi görünüm (2016)……..…….**.....** 259

Fotoğraf:167b.)Sağır Müfti Konağı Güneybatı cephedeki cumbadan restorasyon son rası görünüm(2019)..…...……..…….**.....** 259

Fotoğraf:168a.)Sağır Müfti Konağı restorasyon öncesi üst örtü sisteminden görünüm

(2016)……...…...……..……..... 260

Fotoğraf:168b.)Sağır Müfti Konağı restorasyon sonrası üst örtü sisteminden görünüm

(2019)……...…...……..…….....**...**260

Fotoğraf:169a)Sağır Müfti Konağı Güneydoğu cephedeki restorasyon öncesi görünüm(2016).…...…...……..…….....260

Fotoğraf:169b.)Sağır Müfti Konağı Güneydoğu cepheden restorasyon sonrası görünüm (2019)…...…...……..…….....260

Fotoğraf:170a.) Şefik Gül Kültür Evi güney cepheden restorasyon öncesi görünümüdür…….....…...……..…….....261

Fotoğraf:170b.) Şefik Gül Kültür Evi güney cepheden restorasyon sonrası görü nüm (2019)……...…….....…...……..…….....261

Fotoğraf:171a.) Şefik Gül Kültür Evi kuzey cepheden restorasyon öncesi görü nüm. (Gülsan Anonim Şirketi Arşv. 2000)..……..…….....261

Fotoğraf:171b.)Şefik Gül Kültür Evi kuzey cepheden restorasyon sonrası görünüm (Gülsan Evi İnternet sayfası 2018)…..……..…….....261

Fotoğraf:172a.) Şefik Gül Kültür Evi Güneybatı cepheden restorasyon öncesi görünüm. (Gülsan Anonim Şirketi Arşv.)……..…….....**.....**262

Fotoğraf:172b.)Şefik Gül Kültür Evi Kuzeybatı cepheden restorasyon sonrası görünüm (2019)……..……..…….....262

Fotoğraf:173a.) Şefik Gül Kültür Evi güney cepheden restorasyon öncesi görünüm (Gülsan Anonim Şirketi Arşv.) ……..……..…….....262

Fotoğraf:173b.)Şefik Gül Kültür Evi güney cepheden restorasyon sonrası görünüm (2019)…….……..……..…….....262

Fotoğraf:174)Şefik Gül Kültür Evi doğu cephedeki avlunun restorasyon sonrası görünümü(2019)……..……..…….....262

Fotoğraf:175) Şefik Gül Kültür Evi kuzey cephedeki avlu giriş kapısı restorasyon sonrası görünüm (2019)……..……..…….....263

Fotoğraf:176)Şefik Gül Kültür Evi batı zemin kat giriş kapısı restorasyon sonrası görünüm(2019)……..……..…….....263

Fotoğraf:177) Şefik Gül Kültür Evi Güneydoğu cephedeki avlu giriş kapısı restoras yon sonrası görünüm (2019)……..……..…….....263

Fotoğraf:178)Şefik Gül Kültür Evi doğu giriş kapısı restorasyon sonrası görünüm(2019)……..……..…….....263

Fotoğraf:179)Şefik Gül Kültür Evi doğu cephedeki avlunun restorasyon sonrası görünümü(2019)……..……..…….....263

Fotoğraf:180a.)Şefik Gül Kültür Evi iç mekandan restorasyon öncesi görünüm(Gülsan Anonim Şirketi Arşv.)……..…….....264

Fotoğraf:180b)Şefik Gül Kültür Evi iç mekandan restorasyon sonrası görünüm(2019)..……..……..…….....264

Fotoğraf:181a.)Beş Evler Konağı Güneydoğu cepheden restorasyon öncesi görünüm…….……..……..…….....265

Fotoğraf:181b.)Beş Evler Konağı Güneydoğu cepheden restorasyon öncesi görünümüdür…..……..……..…….....265

Fotoğraf:181c)Beş Evler Konağı Güneydoğu cepheden restorasyon sonrası görünüm (2019)……..…..……..……..…….....265

Fotoğraf:182a.)Beş Evler Konağı doğu cepheden restorasyon öncesi görünüm…..266

Fotoğraf:182b.)Beş Evler Konağı doğu cepheden restorasyon süreci görünüm.....266

Fotoğraf:182c.)Beş Evler Konağı doğu cepheden restorasyon sonrası görünüm (2019)……....266

Fotoğraf:183a.)Beş Evler Konağı Güneydoğu cepheden restorasyon öncesi görünümüdür……....267

Fotoğraf:183b.)Beş Evler Konağı Güneydoğu cepheden restorasyon süreci….....267

Fotoğraf:183c.)Beş Evler Konağı Güneydoğu cepheden restorasyon sonrası görünüm (2019)……....……....267

Fotoğraf:184a.)Beş Evler Konağı Güneybatı cepheden restorasyon öncesi görünümüdür…….....268

Fotoğraf:184b.)Beş Evler Konağı Güneybatı cepheden restorasyon sonrası görünüm (2019)…….....…….....268

Fotoğraf:185a.)Beş Evler Konağı batı cepheden eski görünüm (1977)...…….....268

Fotoğraf:185b.)Beş Evler Konağı Güneybatı cepheden restorasyon öncesi görünümüdür…….....268

Fotoğraf:185c.)Beş Evler Konağı batı cepheden restorasyon sonrası görünümüdür. (2019)…….....…….....268

Fotoğraf:186a.)Beş Evler Konağı güney cepheden restorasyon öncesi görünüm....269

Fotoğraf:186b)Beş Evler Konağı güney cepheden restorasyon süreci (2019)…....269

Fotoğraf:186c.)Beş Evler Konağı güney cepheden restorasyon sonrası görünüm (2019)…….....……269

Fotoğraf:187a.) Meryem Ana Kilisesi doğu cepheden genel bir görünüm.…..……270

Fotoğraf:187b)Meryem Ana Kilisesi doğu cepheden genel bir görünüm(İ.Aytaç 1960)…..……....……270

Fotoğraf:187c.) Meryem Ana Kilisesi doğu cepheden genel bir görünüm(2018)…270

Fotoğraf:187d.) Meryem Ana Kilisesi doğu cepheden genel bir görünüm(2019)…271

Fotoğraf:188a.) Meryem Ana Kilisesi doğu cepheden detay……...…271

Fotoğraf:188b)Meryem Ana Kilisesi doğu cephesi (İ.Aytaç 1900'lü yıllar)…...…271

Fotoğraf:188c.) Meryem Ana Kilisesi doğu cepheden detay (S.Arslan'dan)…....271

Fotoğraf:188d.) Meryem Ana Kilisesi doğu cepheden görünüm.(İ.Tanoğlundan)..272

Fotoğraf:188e.) Meryem Ana Kilisesi doğu cepheden detay(2019)...……..…...…272

Fotoğraf:189a) Meryem Ana Kilisesi kuzey cepheden eski görünüm……..…...…272

Fotoğraf:189b)Meryem Ana Kilisesi kuzey cepheden yeni görünüm (2019).....…272

Fotoğraf:190.) Meryem Ana Kilisesi üst örtü sisteminden görünüm (2019)…...…272

Fotoğraf:191.) Meryem Ana Kilisesi giriş mekanından görünüm (2019)……..…273

Fotoğraf:192a.)Meryem Ana Kilisesi iç mekândan görünüm(Elazığ Gezi Rehberinden)...…….…273

Fotoğraf:192b) Meryem Ana Kilisesi iç mekândan görünüm (İ.Tanoğlundan)..…274

Fotoğraf:192c.)Meryem Ana Kilisesinin naosunun yer döşemesindeki mezar kitabesinden görünüm (E.K.Kayaalp 2015).……..…274

Fotoğraf:193d)Kilisenin apsisinden görünüm (E.K.Kayaalp 2015)……..…275

Fotoğraf:193d.)Kilisenin kuzey duvarındaki payelerden görünüm(E.K.Kayaalp 2015)……..…275

Fotoğraf:193e.)Meryem Ana Kilisesinin iç mekândan giriş kapısı üzerindeki kemerlerden görünüm (E.K.Kayaalp 2015) ……..…275

ÖNSÖZ

Harput, tarih öncesi çağlardan beri Anadolu'nun önemli yerleşim merkezlerinden biridir. Özelikle Hurriller, Urartular, Romalılar, Medler, Persler, Partlar, Sasaniler, Bizanslılar, Araplar, Çubukoğulları, Artukoğulları, Selçuklular, Dulkadiroğulları, Akkoyunlular, Safeviler ve Osmanlılar gibi birçok devletin egemenliğinde yer almıştır.

Bölgede egemenlik kurmuş olan bu uygarlıkların inşa ettikleri anıtsal yapılar günümüze önemli kültürel miras olarak gelebilmişlerdir. Bu nedenle **"Kültür Varlığı Korumacılığında Harput Örneği"** adlı, yüksek lisans tezini hazırlanılmasındaki amaç; UNESCO Dünya Kültür Miras'ının geçici listesinde yer alan Harput'taki tarihi çevreyi oluşturan kültür varlıklarının korunup ve gelecek nesillere aktarılmasında önemli olan restorasyon faaliyetlerine değinilerek kültürel sürekliliğe katkı sağlamaktır.

"Kültür Varlığı Korumacılığında Harput Örneği" başlığı altında hazırlanılan çalışmada, bilgileri ile araştırmamın seyrini doğru tespit edip beni yönlendiren ve desteğini esirgemeyen değerli danışman Hocam Sayın Dr. Öğr. Üyesi Oktay BAŞAK'a teşekürlerimi borç bilirim. Ayrıca tez çalışması boyunca kaynaklara ulaşmamda ve sanat tarihi disiplini içerisinde katkı sağlayan değerli hocam Prof. Dr. İsmail AYTAÇ'a ve tez çalışmamda bana yardımcı olan Uzman Sanat Tarihçisi Kadir ATICI'ya ve son olarak da manevi desteğini benden esirgemeyen değerli eşime teşekkür ederim.

Ayetullah KILIÇ

2020

GİRİŞ

A) Çalışmanın Amacı

Kültür Varlığı Korumacılığı, ülkemizde son yıllarda geniş çevrelerin ilgisini çekmeye başladı. Çağımızın dinamizmine paralel olarak canlı bir tartışma ortamı içinde yolunu çizmeye çalışıyor. Bu uğraş, "Koruma Tarihi" içinde önemli bir devreyi belirliyor. Koruma kültürümüz, ileriye dönük gelişiminin yönünü çizerken, tüm çevresel değerlerle ilgili sorunları çözmeyi amaçlayan bütüncül yaklaşıma doğru önemli bir adım atmaktadır. Bu adım, "koruma" işlevini, yaşayan, dinamik bir bütünün, "kent" olgusunun içinde devreye sokma, işlerlik kazandırma durumudur.

Tarihi çevrelerin korunması, kültürel değerlerin kalıcılığının sağlanması gerçekleştirilerek, korunması gerekli değerlerin, içinde bulundukları kent yaşantısına katkıda bulunmalarının sağlamaktadır.

Harput, Alt Paleolitik Çağlardan beri Anadolu'nun önemli merkezlerinden birçok medeniyetin egemenliğinde kalmıştır. Bölgede egemenlik kurmuş olan uygarlıkların inşa ettikleri anıtsal yapılar günümüze önemli bir kültürel miras olarak gelmişlerdir.

Bu çalışmadaki amaç; Harput'ta bulunan ve günümüze kadar gelmiş olan mimari eserlerin, korunmasına dair yapılan yenileme çalışmalarının olumlu ve olumsuz taraflarını değerlendirmek ve restorasyonu tamamlanan yapıların kullanımını hakkında görüş sunmaktır.

B) Çalışmanın Kapsamı ve Yöntemi

Bu tez çalışmasında Elazığ İli Harput Mahallesinde yer alan taşınmaz kültür varlıklarının restorasyon öncesi ve restorasyon sonrası durumlarından bahsedilmiştir. Bu kapsamda Harput'ta tek yapı ölçeğindeki restorasyon çalışmaları ve restorasyonu tamamlanan yapılar incelenmiştir. Bu amaçla konu ile ilgili yayınlar taranmış, çoğunluğuna ulaşılmış ve okunmuştur. Diyarbakır Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü, Malatya Vakıflar Bölge Müdürlüğü belgelerine ve ulaşılabilen

eski fotoğraflar incelenilmiştir. Bu aşamalardan sonra her eser yerinde değerlendirilerek ve günümüzdeki fotoğrafları çekilmiştir.

Çalışmamda; Elazığ İli Harput Mahallesinde hem restorasyonları bitmiş hem de restorasyonları devam eden nitelikli olan Urartu, Roma, Bizans, Selçuklu, Beylikler ve Osmanlı Dönemine ait bir kale, bir kilise, beş cami, yedi mescit ve türbe, dört konak ve beş tane çeşme yapıları incelenilmiştir.

C)Tanımlar

Kültür Varlığı Tanımı: 2863 Sayılı Kanunun 3.- 6. ve 23. Maddelerine göre Kültür Varlığı şu şekilde tanımlanır: *"Tarih öncesi ve tarihi devirlere ait bilim, kültür, din ve güzel sanatlarla ilgili bulunan yer üstünde, yeraltında veya su altındaki korunması gerekli taşınmaz varlıklardır."*

Korumacılık Kavramı: Eski çağlardan beri devam eden bir olgudur. Binlerce yıllık uygarlık tarihi içinde insanın doğrudan veya doğa ile birlikte oluşturduğu ve günümüzde "kültürel ve doğal" miras olarak adlandırdığımız değerlerin korunması, çağımızda insanlığın ortak sorunu olarak kabul edilen ve üzerinde önemle durulan bir olgudur.[1]

Rölöve: Tarihsel yapıların, mimari parçaların, arkeolojik kalıntıların basit ölçme aletleri (çelik metre, kompas, gönye, ip, çekül. düzeç vb.), optik ölçüm araçları (nivo, ıcodolit, prizma) ya da fotogrametrik yöntemden (fotogrametri) yararlanılarak normal ya da aksonometrik projeksiyonla plan, kesit, görünüş ve ayrıntılarının ölçekli çizimidir.[2]

Restorasyon: Bir sanat eserinin (mimari, resim, heykel, mozaik, el yazması, mobilya, dokuma, metal eşya, cam, seramik vb.) zarar görmesini önlemek ve eserlerin uzun soluklu ve orijinalliğini kaybetmemesi için bilimsel metotlardan istifade edilerek gerçekleştirilen uygulama safhasıdır.

[1] Zeynep Ahunbay, *Tarihi Çevre Koruma ve Restorasyon*, İstanbul, 2009, 20
[2] Zeynep Ahunbay, "Rölöve" mad. *Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi,* C.3, İstanbul, 1997, 1583-1584.

Restitüsyon: Zamanla özgünlüğünü kaybetmiş, bir kısmı değişmiş yapıların veya yerleşmelerin ilk durumlarının, tarihi belgelerden, tarihi eserlerdeki işaretlerden, çizim fotoğraf gibi belgeler incelenerek oluşturulan olgular bütününe restitüsyon denir.

Reintegrasyon (Bütünleme): Kısmen tahribata uğramış veya tamamen yıkılmış yapıların orijinal haline dönüştürmek için günümüz tekniğiyle bütünlüğe kavuşturulacak biçimde tamamlanmaları işlemine denmektedir.[3]

KUDEB (Koruma Uygulama ve Denetim Büroları)

"İl Özel İdareleri, Büyükşehir Belediyeleri ve Bakanlıkça izin verilen belediyeler bünyesinde, korunması gerekli taşınmaz kültür varlıklarıyla ilgili işlemleri ve uygulamaları yürütmek, denetimlerini yapmak üzere koruma, uygulama ve denetim büroları kurulması 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu'nun 10. maddesinde hükme bağlanmıştır. Bu konuda 11 Haziran 2005 tarihinde bir yönetmelik çıkartılarak kısaca KUDEB olarak anılacak olan bu birimlerin kuruluş ve işleyiş esasları ayrıntıya kavuşturulmuştur."

[3] Zeynep Ahunbay, "Onarım", *Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi,* III, İstanbul, 1997, 1372.

1. KÜLTÜR VARLIĞI TANIMI VE KORUMA KAVRAMI

1.1. Kültür Varlığı Tanımı

Kültürel Miras; tarih öncesi ve tarihi devirlere ait bilim, kültür, din ve güzel sanatlarla ilgili bulunan yer üstünde, yeraltında veya su altındaki taşınır ve taşınmaz varlıklardır.[4]

Korunması gerekli taşınmaz kültür ve tabiat varlıkları şunlardır

a) Korunması gerekli tabiat varlıkları ile XIX. yüzyıl sonuna kadar yapılmış taşınmazlar,

b) Belirlenen tarihten sonra yapılmış olup, önem ve özellikleri bakımından Kültür Bakanlığınca korunmalarında gerek görülen taşınmazlar,

c) Sit alanı içinde bulunan taşınmaz kültür varlıkları,

d) Milli tarihimizdeki önemli sebebiyle zaman kavramı ve tescil söz konusu olmaksızın milli mücadele ve Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşunda büyük tarihi olaylara sahne olmuş binalar ve tespit edilecek alanlar ile Mustafa Kemal Atatürk tarafından kullanılmış evler. [5]

Ancak, Yüksek Kurulca mimari, tarihi, estetik, arkeolojik ve diğer önem ve özellikleri bakımından korunması gerekli bulunmadığı, karar altına alınan taşınmazlar, korunması gerekli taşınmaz kültür varlığı sayılmazlar. Kaya mezarlıkları, yazıları, resimleri ve kabartmalı kayalar, resimli mağaralar, höyükler Tümülüsler, ören yerleri, akropol ve nekropoller; kale, hisar, burç, sur, tarihi kışla, tabya ve istihkâmlar ile bunlarda bulunan sabit silahlar; harabeler, kervansaraylar, han, hamam ve medreseler; kümbet türbe ve kitabeler, köprüler, su kemerleri, suyolları, sarnıç ve kuyular; tarihi yol kalıntıları, mesafe taşları, eski sınırları belirleyen delikli taşlar, dikili taşlar; sunaklar, tersaneler, rıhtımlar, tarihi saraylar, köşkler, evler, yalılar ve konaklar; camiler, mescitler, musallalar, namazgâhlar;

[4] 2863 Tabiat ve Kültür Varlıklarını Koruma Kanunu Madde1.

[5] 5226 sayılı kanunun madde 2.

çeşme ve sebiller; imarethâne, darphâne, şifahâne, muvakkithâne, simkeşhâne, tekke ve zaviyeler; mezarlıklar, hazireler, arastalar, bedestenler, kapalı çarşılar, sandukalar, siteller, sinagoklar, bazilikalar, kiliseler, manastırlar; külliyeler, eski anıt ve duvar kalıntıları; freskler, kabartmalar, mozaikler peri bacaları ve benzeri taşınmazlar; taşınmaz kültür varlığı örnekleridir.[6]

2863 sayılı Kanun'un 6. Maddesinde teker teker nelerin taşınmaz kültür varlığı olduğu sıralanmış, dolayısıyla örneklemelere ayırma yöntemiyle birlikte teker teker sayma yöntemini kullanmıştır. K.T.V.K.K. md. 7 de nelerin korunması gerekli taşınmaz kültür ve tabiat varlıkları olduğunu tespitini Kültür ve Turizm Bakanlığına bırakmıştır. Yapılan tespitlerde; kültür ve tabiat varlıklarının tarihsel, sanatsal, bölgesel ve diğer özellikleri dikkate alınır. Devletin imkânları göz önünde tutularak, örnek durumda olan ve ait olduğu devrin özelliklerini yansıtan yeteri kadar eser, korunması gerekli kültür varlığı olarak belirlenir. [7]

Kültür Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu ile Koruma Bölge Kurulları Kuruluş, görev, yetki ve çalışma şekli

a) Korunması gerekli taşınmaz kültür ve tabiat varlıklarının korunması ve restorasyonuyla ilgili işlerde uygulanacak ilkeleri belirlemek,

b) Koruma bölge kurulları arasında gerekli koordinasyonu sağlamak,

c) Uygulamada doğan genel sorunları değerlendirerek görüş vermek suretiyle, Bakanlığa yardımcı olmak.

d) (Ek:8/8/2011-KHK-648/45 md.) Bakanlıklarca Koruma Yüksek Kurulunda görüşülmesi talebiyle gönderilen ve gündeme alınan konularda karar vermek. (Değişik üçüncü fıkra: 8/8/2011-KHK-648/45 md.) Mahalli idareler ile diğer kamu kurum ve kuruluşları Koruma Yüksek Kurulunda görüşülmesini istedikleri hususları bağlı, ilgili veya ilişkili oldukları bakanlıklar aracılığıyla bildirir. Koruma Yüksek Kurulunca karar verilen konular ilgili koruma bölge kurulunca tekrar görüşülmez. (Değişik dördüncü fıkra: 8/8/2011-KHK-648/45 md.) Koruma Yüksek

[6] 2863 Sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu, Md. 3- 6
[7]Eski Eserler ve Müzelerle İlgili Mevzuat, Ankara,1996, 6- 7.

Kurulunun gündemi Bakanlıkça belirlenir. Gündemin belirlenmesini müteakip Koruma Yüksek Kurulu toplantıya çağırılır. Toplantı sayısına bir sınırlama getirilmez. Koruma Yüksek Kurulu salt çoğunlukla toplanır, toplantıya katılan üyelerin salt çoğunluğu ile karar verir. Koruma Yüksek Kurulunun çalışma usul ve esasları ile diğer hususlar bir yönetmelikle düzenlenir. [8]

Kültür ve Turizm Bakanlığı, Kültür Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu 37 nolu İlke Kararı

"Ülkemizde kentleşme hızının giderek ivme kazanmasının; insan ihtiyaçlarına uygun fiziki mekanların çeşitlenerek artmasına ve yeni alt yapı çalışmalarına yol açtığı, başta büyük kentlerimiz olmak üzere tüm eski kentlerin çekirdek yapılarının bozulup dönüşmekte olduğu, bu kentlerde mevcut alt yapının yetersiz kaldığı ve yeni ihtiyaçların bunlara eklenmesiyle (fiber optik kablo kanalları, doğalgaz iletim hatları, elektrik, su, telefon hatları, metro tünelleri vb.) modern yerleşmelerde, kent içinde sürekli altyapı için hafriyatlar yapıldığı hususları tespit edilmiştir. Bu nedenle, sit alanı ilan edilerek kontrollü yeni yapılanmaya açılan ve müzesi denetiminde temel hafriyatları ve sondajları yapılan alanlarda sıkça kültür varlıklarına rastlandığı, doğal afetler sonucu da (tektonik hareketler, seller, toprak kaymaları vb.) yeraltında bulunan kültür varlıklarının açığa çıkabildiği Bakanlığımıza iletilen yazılı ve sözlü başvurulardan anlaşılmaktadır.

Bu kapsamda;

• Her ne şekilde olursa olsun sit alanı olarak ilan edilen ya da henüz ilan edilmemiş yerlerde Bakanlıkça yaptırılan uzun süreli bilimsel arkeolojik kazılar dışında, açığa çıkan-çıkarılan taşınmaz kültür varlıklarının bilimsel yöntemlerle araştırılması, kazılarının yapılması, temizlenmesi ve uygun koruma yöntemleriyle yerinde teşhir edilerek kent arkeolojisine kazandırılmasının uygun olduğuna,

• Bu kültür varlıklarından, plan vermeyen, küçük boyutta olan ve yerinde korunmasına olanak bulunmayanların ilgili koruma bölge kurulunun kararıyla Bakanlığın uygun göreceği yere uzmanları denetiminde kaldırılabileceğine,

[8] 2863 Sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu, Md.51.

• Ortaya çıkan-çıkarılan kültür varlıkları; plan veren ya da tanımlanabilen bir mimariye sahipse, ait olduğu dönemin özgünlüğünü yansıtıyorsa, antik kent dokusuna aitse veya kazılar sürdürüldükçe bitişik ve komşu parsellerde de yayılma gösterir nitelikteyse (istidadında ise), boyutlarına bakılmaksızın, uygun koruma yöntemleriyle yerinde teşhir edilmesine,

• Bu kültür varlıkları özel mülkiyette ise kamu mülkiyetine geçirilmesinin sağlanmasına, kamu mülkiyetine geçirilemiyorsa tüm giderleri mülk sahibince karşılanmak üzere öncelikle bilimsel kazısı, korunması (projelendirme ve uygulama) ve yerinde teşhirinin sağlanmasına, (Değ:18/09/2014 tarih ve 340 sayılı İlke Kararı) ancak kamuya açık sergilenmesine yönelik düzenlemeler asıl amaç olmak üzere mülk sahibinin bu alanda yapmak istediği uygulamalara Bakanlığın izni ve koruma bölge kurulunun uygun göreceği projeler kapsamında kültür varlıklarına zarar vermemek ve koruma kuramına aykırı olmamak koşuluyla izin verilebileceğine, izin kapsamında projeler üretilmeden önce, ilgili parsellerin proje alanı kapsamında plan tadilatının yaptırılmasının istenmesine,

(Ek:18/09/2014 tarih ve 340 sayılı İlke Kararı) III. Derece arkeolojik sitlerdeki koruma ve kullanmaya yönelik uygulamaların Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulunun 05.11.1999 gün ve 658 sayılı ilke kararındaki hükümler dikkate alınarak ilgili koruma bölge kurullarınca değerlendirilmesine karar verildi."[9]

1.2. Korumacılık Kavramı

Şehirlerin kimliğini oluşturan tarihi ve mimarlık özeliği olan kültür varlığı yapılarının gelecek kuşaklara aktarılarak güvence altına alınmasıdır.[10]

"Koruma"; ve "Korunma"; taşınmaz kültür ve tabiat varlıklarında muhafaza, bakım, onarım, restorasyon, fonksiyon değiştirme işlemleri; taşınır kültür varlıklarında ise muhafaza, bakım, onarım ve restorasyon işleridir.[11]

[9] 12/10/2014 tarih ve 29143 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan 18.09.2014 tarih ve 340 sayılı İlke Kararından alınmıştır.

[10] Ruşen Keleş, *Kentbilim Terimler Sözlüğü*, TDK Yayınları, Ankara, 1983, 81-82.

Kültür varlığı korumacılık medeniyetler tarihinden beri günümüze kadar gelişen bir durumdur. Bu örgütlenmenin koruma ve onarımlarıyla ilgili ilkelerin milletlerarası platformda Uluslararası Müzeler Örgütü (ICOM) milletlerarası düzeyde ilk defa 1931 yılında koruma ve onarımla ilgili bir örgütlenmeye gidilmiştir. Daha sonra Venedik'te 25- 31 Mayıs 1964 yıllında toplanan İkinci "Uluslararası Tarihi Anıtlar Mimar ve Teknisyenleri Kongresi", (Venedik Tüzüğü) adıyla anılan kararları almıştır.[12] Bu tüzüğün I. Maddesine göre tarihi anıt kavramının kapsamı bir mimari eseri içine almaz, bunun yanında belli bir uygarlığın, önemli bir gelişmenin, tanıklığını yapan kentsel ya da kırsal bir meskeni de kapsamaktadır. Bu kavram sadece büyük bir sanat eserini değil, ayrıca zamanla kültürel anlam kazanmış eserleri de kapsar.[13]

UNESCO'nun (14 Kasım 1970), Dünya Mirası Merkezi tarafından korunması gerekli ve değerli olarak nitelenen mekân ve alanlar ile birlikte "miras" kavramını da getirmiştir. UNESCO, "miras" kavramını geçmiş, bugün ve gelecek nesillere aktaracağımız eser olarak tanımlamaktadır.[14]

ICOM'un (4 Kasım 1986), Uluslararası Müzeler Konseyi'ne göre ise; müzelerin kaynak ülke ve aracı ülke ihracat mevzuatlarına aykırı olarak ihraç edilmiş objeleri satın almamaları, bağış ya da vasiyet yoluyla kabul etmemeleri gerektiği belirtilmiştir. Bunun gibi, kültür miras hakkını insan haklarının ayrılmaz bir parçası olarak ifade eden ICOMOS ve ICCROM (Uluslararası Kültürel Varlıkları Araştırma ve Koruma Merkezi) gibi örgütler de kurulmuştur. [15]

Ülkemizde ise bu alandaki faaliyetler, Avrupa'dan yaklaşık yüzyıl sonrasında, özellikle Tanzimat'la şekillenen Batıya açılım ve uyum çerçevesinde başlamıştır. Buna paralel olarak, 1846 yılında "Mecmua-i Asar-ı Atika" ve "Mecmua-i Esliha-i Atika) adı altında yapılan düzenlemeyle Müze-i Hümayun'un

---

[11] 2863 Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu 4.Bölüm, Madde 3.
[12] Ahunbay*, Tarihi Çevre Koruma ve Restorasyon*, 116.
[13] Venedik Tüzüğü (1964) Madde 1.
[14]Zeynep Ahunbay, "İstanbul'un Tarihi Alanları"**,** *Dünya Mirasında Türkiye*, Ankara, 2006, 17-20.
[15]Doğan Kuban," Modern Restorasyon İlkeleri Üzerine Yorumlar" *Vakıflar Dergisi, VIII*, Ankara 1967, 342.

(1869) temelini teşkil eden koleksiyonlar Aya İrini' de oluşturulmuştur.[16] Kültür varlıklarının korunmasıyla ilgili ilk yasal düzenleme 13 Şubat 1869'da yürürlüğe giren Asar-ı Atika Nizamnamesidir. Bu nizamname, yabancı araştırmacılarının yapacakları arkeolojik kazıları izne bağlıyor ve kazılarda elde edilen buluntuların yurt dışına çıkarılmasını yasaklıyordu.[17]

07.04.1874 tarihinde yine aynı isimle (Asar-ı Atika Nizamnamesi) yapılan yasal düzenlemede de, eskiden kalan her türlü "eşya" eski eser olarak nitelenmektedir. Bu tanım ile Türk- İslam çağı öncesi eserler ve kalıntılar öngörülmektedir. 1874 Nizamnamesinde taşınmaz eserlerle ilgili üç madde bulunmaktadır. Bunlar; 6. Madde, bazı binaların gerektiğinde korunabileceği, 14. Madde, mabetler, tekkeler, medreseler, kabirler ve su yolarında kazı yapılamayacağı, 35. Madde ise eski eser binalarını yıkanların cezalandırılacağına dairdir.

Üçüncü Asar-ı Atika Nizamnamesi ise 7 Nisan 1884 tarihinde oluşturularak taşınır eski eserler kadar "mükemmel" yapıların da devletçe korunması gereği kabul edilip taşınmaz mallarda kapsam içine alınmıştır. Daha sonra bu kanunlar 1889'da Osman Hamdi Bey'in kişisel çabaları ile bu zamana kadar çıkarılmış olan nizamnamelerdeki eksiklikleri gidermek ve Türk Eski Eserler Örgütünü kurmak amaçlanmıştır.[18]

1917 yılında "Muhafazai Asar-ı Atika Encümeni Dairesi"(Eski Eserler Koruma Kurulu) adı altında kurum faaliyete girer. 9 Mayıs 1920 tarihinde Cumhuriyet Dönemi'nin ilk Milli Eğitim Bakanlığı'nda "Türk Asar-ı Atikası

[16] BOA, İ.MSM. 17/387 numaralı ve 11 Şubat 1846 tarihli belgede Avrupa devletlerinde eski eserlere verilen önem vurgulanmakta ve Harbiye Ambarı'nın arka tarafında müze düzenlenmesi kararı yer almaktadır. İkinci yazı bir gün sonra yazılmış olup Fethi Paşa'nın izin isteği üzerine düzenleme kararının padişah emrince gerçekleştiğinden bahsedilmektedir. 15 Şubat 1846 tarihli son yazıda ise gerekenlerin yerine getirilmesi noktasında karar yenilenmektedir. Dolayısıyla Aya İrini'de müze düzenlenme kararı 1846 yılının Şubat ayında kararlaştırılmıştır.

[17] Ahunbay, *Tarihi Çevre Koruma ve Restorasyon*, 136; Osman Aytekin, "Kültür Varlığı Korumacılığında Devlet-Halk İlişkisi: Ahlat Örneği", *IV. Uluslararası Van Gölü Havzası Sempozyumu, (17-21 Haziran 2008 Bitlis),* Ankara, 2011, 245.

[18] Ekrem Hakkı Ayverdi, "Mimarlık ve Restorasyon Alanındaki Çalışma ve Araştırmaları ile Yayımladığı Eserler", *Restorasyon Konservasyon Dergisi*, İstanbul, 2012, 10.

Müdürlüğü" kurulur.1922'den sonra bu müdürlük "Hars Müdürlüğü" adını alır. 10.06.1935 tarihinde ise adı "Atikiteler ve Müzeler Müdürlüğü"ne dönüşür.[19]

29 Ekim 1923'te Cumhuriyetin kurulması ile birlikte, koruma konusunda yeni ve çağdaş ilkelerin ortaya çıkma süreci başlamıştır. Fakat 1906 tarihinde çıkarılan Beşinci Asar-ı Atika Nizamnamesi, 1912 tarihli Muhafaza-i Abide Kanunu ve 1330 (M. 1914) tarihli "Esvar ve Kala-i Atikadan Belediyelere, Vilayete Terk Olunacak Yerler Hakkında Kanun" Cumhuriyet Dönemi'nde de kullanılmış (25 Nisan 1973'te kabul edilen 1710 sayılı Eski Eserler Kanunu ile de yürürlükten kaldırılmıştır.)[20]

1933 yılında İstanbul Üniversitesi'nde, 1936 sonrasında ise Ankara Üniversitesi bünyesinde mesleki bölümler açılmış ve bununla; günden güne artan müzelere teknik eleman ihtiyacı karşılanmıştır. Bir yandan da, koruma amaçlı projeler üretilmeye başlandığı görülmektedir. [21]

1951 yılında "Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu"(GEEAYK) kurulmuştur. Adı geçen kurul tarafından başlangıçta tek yapı ölçeğinde yürütülen koruma çalışmaları giderek çevre boyutunu da içerecek biçimde genişletilmiştir. Türkiye'de tarihi - kültürel değerlerin belgelenip, koruma ilke ve kararlarının geliştirilmesi ve bunların kent planlama sürecinde de dikkate alınmasını sağlamada önemli bir işlev görmüştür. [22]

Cumhuriyetin ilk koruma yasası 1973 yılında çıkan 1710 sayılı Eski Eserler Kanunudur.[23] Bu kanunun yürürlüğe girmesiyle birlikte, kültürel miras ve kültürel çevremizin korunması ile ilgili çalışmalar 5805 ve 1710 sayılı yasalar kapsamında sürdürülmüştür. Bu kanunla, taşınır ve taşınmaz eski eserlerin ayrıca, anıt, külliye, tarihi sit, arkeolojik sit, tabii sit kavramlarının ilk defa ayrıntılı tanımları ve

[19] Ahmet Semih Tulay, *Eski Eser Yağması*, İstanbul, 2007, 16.
[20] Ahunbay, "Onarım", 1373.
[21] Aytekin, a.g.m., 245.
[22] 1983 yılında 2863 Sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu ile kurulan Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu tarafından alınan ve günümüzde halen yürürlükte olan (19.01.2010 tarihli 762 sayılı İlke kararı)'ndan alınmıştır.
[23] Son Yasal Düzenlemelerde Kültür ve Tabiat Varlıklarının Korunması ve Yerel Yönetimler El Kitabı, T.C Kültür ve Turizm Bakanlığı, Ankara, 2005, 11

kapsamları belirtilmiştir.[24]21 Temmuz 1983'te kabul edilen 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu'yla, 1710 sayılı Eski Eserler Kanunu yürürlükten kaldırılmıştır.[25]

21 Temmuz 1983 yıllında kabul edilen 2863 Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanununda, korunması gerekli taşınır ve taşınmaz kültür ve tabiat varlıkları ile ilgili tanımları belirlemek, yapılacak işlem ve faaliyetleri düzenlemek, bu konuda gerekli ilke ve uygulama kararlarını alacak teşkilatın kuruluş ve görevlerini tespit etmektir.

Bu Kanun; korunması gerekli taşınır ve taşınmaz kültür ve tabiat varlıkları ile ilgili hususları ve bunlarla ilgili gerçek ve tüzelkişilerin görev ve sorumluluklarını kapsar. [26]

2863 sayılı kanunla ilk kez bölge koruma kurullarının da oluşumunu sağlamıştır. Böylece, tüm ülkenin değerlerini tek elden idare etme anlayışına bir boyut kazandırılarak Kültür Bakanlığı tarafından merkezde ve bölgelerde koruma kurulları oluşturulmuştur. Daha önce Ankara'da, bir kurulda (Yüksek Kurul) toplanan yetkiler bölgelere dağıtılmıştır. 1987 yılında 2863 sayılı Kanun gereğince kurulan Kültür ve Tabiat Varlıkları Bölge Kurullarının faaliyetlerine son verilmiş, 3386 sayılı kanun ile Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulları'nın çalışmalarına başlanmıştır. Yine aynı kararla Kültür ve Tabiat Varlıkları Bölge Kurulları'nın Büroları'nın koruma kurulları'nın büro hizmetlerini yürütmek üzere Kültür ve Tabiat Varlıklarının Koruma Kurulları Büro Müdürlüğü olarak değiştirilmiştir. 14.07.2004 kabul tarihli, 5226 sayılı yasa ile Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu ve Koruma Bölge Kurulları şeklinde kurumsal şema adlandırılmıştır.[27]

---

[24] Kejanlı, Akın- Yılmaz, a.g.m., 187

[25] Ahunbay, "Onarım", 1373.

[26] 2863 Sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu Madde 1-2.

[27]2863 Sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunun 17/6/1987 tarih ve 3386 sayılı Kanuna eklenen, Kanunun 6,8,20, ve 65'inci maddelerinde geçen "Yüksek Kurul, Bölge Kurulları", 54 ve 62 nci maddelerinde geçen "Yüksek Kurul", "Koruma Yüksek Kurulu", "Bölge Kurulu" ise "Koruma Kurulları" olarak değiştirilmiş ve gerekli değişiklik madde metinlerine işlenmiştir; daha sonra 14/7/2004 tarihli ve 5226 sayılı Kanunun 17'nci maddesiyle değiştirilen Ek Madde 1 hükmü

Anıt ve sitlerin korunmasına ve restorasyonuna ilişkin önemli sözleşmelerden birisi olarak bilinen Venedik Tüzüğünde, mimari mirasın yalnızca tek yapıları değil, kentsel alanları da kapsadığı vurgulanmış olup tarihsel sit alanları ile ilgili kazı ve belgeleme çalışmalarına yönelik ilkeler verilmiştir.[28] Bu tüzüğün Türkiye'de kabulüyle birlikte sistemli çalışmalar yapılmaya başlanmıştır. Bu nedenle Elazığ İli Harput Mahallesi kültür varlığı korumacılığı açısından da belirlenmiş olan alanda 2008 yıllında, 1/1000 ve 1/5000 Ölçekli Nazım İmar Planı ve Koruma amaçlı imar planı hazırlanmıştır. [29]Fakat yeterli görülmeyen bu plan 2018 yıllı içerisinde yeniden revize edilmiştir.

KUDEB'in (Koruma Uygulama ve Denetim Büroları) Kuruluşu

Kuruluşu Kültür ve tabiat varlıklarına ilişkin uygulamaların denetlenmesi görevi, ilgili kamu kurum ve kuruluşları ile belediyeler ve valilikleri kapsamak üzere genişletilmiştir. Bu amaçla büyükşehir belediyeleri, valilikler ve Bakanlıkça izin verilen belediyeler bünyesinde kültür varlıkları ile ilgili işlemleri ve uygulamaları yürütmek üzere sanat tarihi, mimarlık, şehir planlama, mühendislik, arkeoloji gibi meslek alanlarından uzmanların görev alacağı koruma, uygulama ve denetim büroları kurulması öngörülmüştür. Bu bürolar, koruma bölge kurulları tarafından uygun görülen koruma amaçlı imar planı, proje ve malzeme değişiklikleri ile inşaat denetimi de dahil olmak üzere uygulamayı denetlemekle yükümlendiriliyor.[30]

(Ek fıkra:14/7/2004-5226/4md.) 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu 10. maddesindeki 2004 yıllında yapılan değişiklikle koruma uygulama denetim büroları'nın (KUDEB) kurulması ve düzenlemesi getirildi. Hemen sonrasında, Bu madde de 2863 sayılı Kanunun 10 uncu maddesinin birinci fıkrasında yer alan, 2005 yıllında çıkartılan yönetmenlik ile de KUDEB'lerin kuruluş

---

gereğince, bu Kanunda yer alan "Koruma Kurulu" ibareleri, "koruma bölge kurulu" olarak değiştirilmiş ve metne işlenmiştir.

[28] Venedik Tüzüğü (1964), Madde 15.

[29] T.C. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı Mekânsal Planlama Genel Müdürlüğü, 2018 Malatya –Elazığ – Bingöl–Tunceli Planlama Bölgesi 1/100.000 Ölçekli Çevre Düzeni Planı Açıklama Raporu, 90. Ayrıntılı bilgi için Bkz. Hilal Susmaz, *Elazığ Uygulama İmar Planlarının Tarihsel Gelişim Sürecinin İncelenmesi,* (Yüksek Lisans Tezi), Fırat Üniversitesi Fen Bilimler Enstitüsü, Elazığ, 2010, 42.

[30] 5226 Sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunun 27 Temmuz 2004 tarihinde yapılan değişiklik hakkındaki kanun.

ve işleyiş esasları ayrıntıya kavuşturuldu. Büyükşehir belediyeleri, valilikler, Bakanlıkça izin verilen belediyeler bünyesinde kültür varlıkları ile ilgili işlemleri ve uygulamaları yürütmek üzere sanat tarihi, mimarlık, şehir plânlama, mühendislik, arkeoloji gibi meslek alanlarından uzmanların görev alacağı koruma, uygulama ve denetim büroları kurulur. Ayrıca, il özel idareleri bünyesinde, kültür varlıklarının korunmasına yönelik rölöve, restitüsyon, restorasyon projelerini hazırlayacak ve uygulayacak proje büroları ve sertifikalı yapı ustalarını yetiştirecek eğitim birimleri kurulur.[31]

KUDEB'İN GÖREVLERİ

1. Taşınmaz kültür varlıklarında yapılacak olan tadilat ve tamirat uygulamaları öncesinde yapıyı incelemek ve yapılacak onarıma ilişkin koşulların belirtildiği onarım ön izin belgesini düzenlemek,

2. Taşınmaz kültür varlıkları, bunların koruma alanları ve sit alanlarında, tadilat ev tamiratların; özgün ve biçim ve malzemeye uygun olarak gerçekleştirilmesini denetlemek, uygun bulunanlara onarım uygunluk belgesi düzenlemek,

3. Tadilat ve tamirat kapsamında başlanılan onarımlarda esaslı onarım gereğinin saptanması durumunda onarımı durdurarak konuyu belgeleri ile koruma bölge kurulu müdürlüğüne iletmek,

4.Taşınmaz kültür varlığı parseline bitişik parsellerde ve koruma alanlarında yer alan ve yürürlükteki yasal düzenlemelere göre ruhsatı bulunan tescilsiz taşınmazlardaki tadilat ve tamirat uygulamalarına, varsa koruma amaçlı imar planı koşulları da dikkate alınarak izin vermek ve denetlemek,

5. Koruma bölge kurulları tarafından uygun görülen koruma amaçlı imar planlarının plan hükümleri çerçevesinde uygulanmasını denetlemek,

[31] 14.07.2004 tarihli Kanun Numarası 5226 olan Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu ile Çeşitli Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanundan alınmıştır.

6. Koruma bölge kurulları tarafından onaylanmış rölöve, restitüsyon ve restorasyon projelerine ilişkin uygulamaları denetlemek, projesine uygun tamamlanan uygulamalar için kullanma izin belgesi düzenlemek,

7. Taşınmaz kültür varlıkları ile bunların korunma alanlarında koruma yüksek kurulunun ilke kararları, koruma bölge kurulu kararlarına aykırı ve ruhsatsız olarak yapılan inşaatlar ile koruma amaçlı imar planlarında, plana; sitlerde, sit şartlarına aykırı olarak inşa edilen yapılar hakkında imar mevzuatına göre gerekli işlemleri yapmak, uygulamayı durdurarak konuyu belgeleri ile koruma bölge kurulu müdürlüğüne iletmek,

8. Tescilli kültür varlıklarının mail-i inhidam olmaları halinde can ve mal güvenliğinin sağlanması için gerekli işlemlerin yaparak durumu koruma bölge kurulu müdürlüğüne iletmek,

9. Maliki bulunduğu taşınmaz kültür varlığının onarımının gerçekleştiremeyecek durumda olan maliklere ilgili idarelerce yapılacak mali yardımlar ile ilgili düzenlemeleri gerçekleştirmek,

10. Maliki bulunduğu taşınmaz kültür varlığının onarımını gerçekleştiremeyecek durumda olan maliklere ilgili idarelerce yapılacak teknik eleman yardımında doğrudan görev almak ya da bu görevi üstlenenleri denetlemek,

11. 21.7.1983 tarihli ve 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu ve 3/5/1985 tarihli 3l94 sayılı İmar Kanununa aykırı uygulamaların tespiti halinde ilgili idareye ve cumhuriyet savcılığına bildirimde bulunmak,

12.Koruma bölge kurulu müdürlükleri tarafından talep edilmesi halinde taşınmaz kültür varlıklarına ilişkin çalışmalara katılmak.[32]

[32] 11.05.2005 tarihli 25842 sayılı resmi gazetede yayımlanan, Korunması Gerekli Taşınmaz Kültür Varlıklarının Yapı Esasları ve Denetimine Dair Yönetmenlik.

2. HARPUTUN COĞRAFİ KONUMU VE TARİHÇESİ

2.1 Coğrafi Konum

Harput, Doğu Anadolu Bölgesi'nin Yukarı Fırat Bölümü'nde, Elazığ Ovası'nın kuzeyinde "Harput Platosu" olarak adlandırılan yüksek kütlenin güney kenarına kurulmuştur. Denizden 1280 m. yükseklikte 48°-43' kuzey boylamı ile 39° 15' doğu enleminde yer alır. Tarihi Harput Şehrinin de bulunduğu Harput Platosu, 30-40 km. uzunluğunda, 15-20 km. genişliğinde olup güneyinde Elazığ Ovası, Uluova ve Altınova batısında Kuzova, Kavak Tepe, Hankendi ve Baskil ovaları ile kuzeyinde Keban-Pertek Oluğu, doğusunda ise Murat Vadisi (Uluova Boğazı) ile sınırlanmıştır. Ayrıca Harput Platosu, 1724 m. yüksekliğindeki Hasret Dağı ve yine 1724 m. yüksekliğindeki Bektaş Dağı plato yüzeyi üzerindeki en yüksek yerleri oluşturur. Asıl Plato yüzeyi üzerindeki önemli yükseltiler ise Buzluk Tepe (1653 m.) Gavurtaşı Tepe (1651 m.), Ankuzubaba Tepe (1649 m.), Çenge Tepe (1550 m.), Ziyaret Taşı Tepe (1427 m.) ve Tavsan Tepe (1305m.) dir.[33]

Harput platosu, eski bir yerleşme alanı olmasına bağlı olarak çevresindeki meşe-ardıç ormanlarının büyük ölçüde tahrip edilmiş olması, eğim fazlalığı ve litolojik özellikler sahada şiddetli bir erozyonun hüküm sürmesine ve çıplak kayalıkların önemli bir alan kaplamasına yol açmıştır. Çıplak kayalıklar dışındaki kesimlerde platonun yaygın topraklarını kalkersiz kahverengi topraklar oluşturmasına karşılık, bu topraklar da özellikle erozyon nedeniyle büyük ölçüde degredasyona uğramış durumdadır. Diğer taraftan, belirtilen faktörlerin yanı sıra, ayrıca yükseltinin çevredeki ova tabanlarına göre fazla oluşu ve güneyden kuzeye doğru giderek artması da Harput Platosuna, tarımsal alan varlığı oldukça sınırlı, bozulmuş otlakların yaygın olarak görüldüğü bir özellik kazandırmıştır.[34]

Harput Platosu ve yakın çevresindeki yerleşmeler genellikle köy ve mahalle yerleşmeleri şeklinde olup, bu yerleşmeler su kaynakları etrafında

---

[33] M. Taner Şengün, *Harput Platosunda Doğal Ortam – İnsan İlişkileri ve Doğal Çevre Planlaması*, (Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Coğrafya Anabilim Dalı Yayınlanmamış Doktora Tezi), Elâzığ, 2007, III.

[34] Sadettin Tonbul - Sabri Karadogan, "Harput'un Kuruluş Yeri ve Şehrin Fonksiyonunu Yitirmesi Üzerinde Etkili Olan Doğal Çevre Faktörleri" , *TDV. Dünü ve Bugünüyle Harput Sempozyumu*, II, Elazığ, 1998, 316.

toplanmışlardır. Plato üzerindeki en büyük yerleşmeyi günümüzde Elâzığ'ın bir mahallesi durumunda olan Harput oluşturmaktadır. Sahadaki kırsal yerleşmeler genelde toplu haldedir. Plato üzerinde ve yamaçlarında 35 köy yerleşmesi bulunmaktadır. Köylerin toplam nüfusları 2014 yılı nüfus sayımına göre 60.716 kişidir. Harput ise tarihin çok eski dönemlerinden beri önemli bir yerleşim alanı olmuş, nüfusu zaman zaman 20.000'i aşmıştır.[35]

2.2. Harput ve Çevre Tarihi

Harput, Elazığ'a 4 km uzaklıkta, 1280 m rakım'da olup, Uluova'ya hâkim stratejik önemi sahip, sarp kayalıklar üzerinde kurulmuştur.[36]

Harput ve çevresindeki arkeolojik kazı ve yüzey araştırmalarına göre ilk yerleşim Alt Paleolitik Çağ'a kadar inmektedir. Bu döneme ait izler, Keban yakınındaki Enerli'de, Acuzlu Köyü'ndeki Karapınar mevkiinde ve Keban'ın 25 km yukarısında Fırat'ın batı kıyısında Pağnik (Kaşpınar)'te, Ağın civarındaki Küllününi denilen yerde, Ağın civarındaki Arapkir Deresi boyundaki mağaralarda ve Elazığ-Pertek arasındaki Karataş sığınağında tespit edilmiştir.[37]

Bununla beraber, 2016 yılı mayıs ayında, Harput'ta Nevruz Ormanları olarak bilinen alanda M.Ö. 2000-1850 yılları arasına ait olduğu tahmin edilen ve Harput Kabartması olarak adlandırılan rölyefin bulunması, Harput tarihini Orta Tunç Çağı'na kadar götürmektedir. [38]

Harput Hurriller, Urartular, Romalılar, Medler, Persler, Partlar, Sasaniler, Selevkoslar (selefküsler), Ermeniler, Bizanslılar, Araplar, Çubukoğulları, Artukoğulları, Selçuklular, Moğollar, Dulkadiroğulları, Akkoyunlular, Safeviler, Osmanlılar gibi devletlerin egemenliğinde yer almıştır. [39]

---

[35] Şengün, *a.g.e.*, 11.
[36] M. Ali Ünal, "Harput", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi,* XVI, İstanbul, 1997, 232.
[37] Yüksel Arslantaş, "Paleolitik Çağ'da Elazığ Yöresi", *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi,* Elazığ, 2008, 2.
[38] Bülent Demir - Eşref Abay – Veli Sevin, "Harput Kabartması Anadolu Uygarlıklarına Yeni Bir Katkı", *Arkeoloji ve Sanat Dergisi*, İstanbul, 2016, 7(16), 153.
[39] Ünal, a.g.m., 232.

Harput ve çevresi, Hitit Devletinin merkezi Hattuş'a şehrinde (bugünkü Boğazköy) bulunan tabletlerdeki bilgilere göre, M.Ö. 2000'lerde yörenin İşuwa (Harput ve çevresi) adıyla anıldığı belirlenmiştir. Harput, M.Ö. 1375-1335 yıllarında Hitit egemenliğine girmiştir.[40]

Harput ve çevresi, M.Ö. VIII. yüzyılda Kral Menuas zamanında, Urartu hâkimiyetine geçmiştir. Harput Kalesi başta olmak üzere Altınova'da, Norşuntepe'de ortaya çıkarılan Urartu yerleşmesi, Palu Kalesi, Karakoçan (Bağın) ve İzoli (Kuşsarayı)'deki çivi yazılı kitabeler yöredeki Urartu hâkimiyetini açıkça ortaya koymuştur.[41]

İran'ın Hemadan şehrinde kurulan Medler (M.Ö 728 - 550) bu bölgede önce Asur sonrasında Urartu hâkimiyetine son vermiştir. Fakat Pers Hanedanlığı da bu bölgede hüküm süren Asurları yenerek bölgenin tamamına hâkim olmuştur.[42]

Harput, Helenistik Dönemi (M.Ö. 334), Roma Dönemi (M.S. 309) sonrasında Sasani ve Bizans hâkimiyetinde kalmıştır.[43]

Hz. Ömer Döneminde (634-644) İslam orduları Suriye ve Irak'tan sonra Doğu Anadolu'ya girip (634-44) Harput'u (Hısnı Ziyad -Ziyad Kalesi) ele geçirmişlerdir. Harput ve yöresi VII. yüzyılın ortalarından başlayarak Bizans ile Araplar arasında el değiştiren Harput, 756'da Abbasî egemenliğine geçmiştir.[44]

Malazgirt savaşından önce Azerbaycan, Ahlat ve Halep civarında yaşayan Türkmen boyları Anadolu'ya ve Harput çevresine defalarca akınlar düzenlemişlerdir.[45] Malazgirt savaşından sonra ise Harput ve civarındaki Bizans

---

[40] Nurettin Ardıçoğlu, *Harput Tarihi*, Ankara, 1997, 8.

[41] Sunguroğlu, *a.g.e.*, 65-66; Ertuğrul Danık, "Harput Kalesi", *Vakıflar Dergisi, XXVI* , Ankara, 1997, 316; Yüksel Arslantaş,"Tarih Öncesi Dönemlerde Elazığ Yöresinin Çevre Bölgelerle İlişkileri" *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(24), 2008, Elazığ, 384.

[42] Ertuğrul Danık, *Orta Çağ'da Harput,* Türkiye Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 2001, 6.

[43]Aydın Çelik, *"*Tarihi Perspektif İçinde Harput", *Geçmişten Günümüze Harput Mimarisi Panel – Forum, Elazığ Valiliği - Elazığ Belediyesi Fırat Üniversitesi- Mimarlar Odası Genel Merkezi Çekül Vakfı Katkılarıyla,* Elazığ, 2009, 25-26.

[44] İshak Sunguroğlu, *Harput Yollarında,* C.I, İstanbul,1958, 92.

[45] Nureddin Ardıçoğlu, "Harput Artukoğulları Ait Kitabeler", *Türkiye Mecmuası*, (6), İstanbul, 1939, 32.

yönetiminin gevşekliğinden faydalanan Ermeni asıllı bir asker olan Filaret, Harput'tan Çukurova'ya kadar uzanan fakat pek uzun süreli olmayan bir beylik kurmuştur.[46]

Türk hâkimiyetinin bölgede tam manasıyla tesis edilmesi, Bizans imparatoru Romanos Diagones'in l071 yılında Alparslan tarafından yenilmesiyle gerçekleşmiştir. Bu tarihlerden sonra Türkler Anadolu içlerine doğru ilerlemişlerdir. l085 yılında Çubuk Bey Harput'u feth ederek, Çubukoğulları Beyliği dönemini başlatmıştır. Harput'a yerleşen Türk Hükümdarları, Harput Kale'sinde oturmayı tercih etmişlerdir. VII. asırda varlığından söz edilen Şimşat şehri Türk akınları sonucunda harap olmuş, fakat daha sonraları kale dışında da yerleşmeler kurulmaya başlamıştır. Bu nedenle Harput'u şehir olarak, Türklerin eseri olduğunu düşünmek mümkündür. Harput'taki Çubukoğulları hâkimiyetine 1113 yılında Artukoğlu Balak Gazi tarafından son verilmiştir.[47]

Harput, Türk-İslam beylik/devletlerinin hakimiyetine dahil olduktan sonra tam anlamıyla kamusal yapılarla tanışmıştır. Harput'taki ilk Türk Beyliği Çubukoğulları'nın kısa ömürlü olması nedeniyle kamusal alanlara öncülük eden ilk beylik Artuklular olmuştur. Bu dönemde Harput İç Kale ve çevresinde birçok mimari eser inşa edilmiş, Harput mıntıkası bayındır hale getirilmiştir.[48]

Balak Gazi hem Harput'u ihya ve inşa çalışmalarıyla uğraşırken hem de Bizanslılarla ittifak yapmış olan Mengüceklilerle savaşa girmiş, Erzincan ve Kemah mıntıkasını da ele geçirmiştir. Savaşçı bir ruha sahip olan Balak Gazi, Kudüs kralı, Urfa kontu ve pek çok haçlı güç ile savaşmış, onları esir etmiştir. Bu başarıları sonucu hâkimiyetini kısa zamanda Harput'tan Mardin ve Halep'e genişletmiş ve Artukoğulları birliğini kurmuştur.[49] Fakat 1124 yılında Menbiç Kalesinin kuşatılması sırasında ölmesi ile Artukoğulları birliği dağılmıştır. 1184 yılına kadar sırasıyla Davud, Fahreddin Karaaslan ve Nureddin Mehmed'in yönetimini görmekteyiz. O

[46]Osman Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, Turan Neşriyat Yurdu Yayınları, İstanbul,1971, 69.
[47]Ardıçoğlu, *Harput Tarihi,*34-35.
[48] İsmail Aytaç, "Harput'un Kentsel Gelişim Süreci", *Şehir Kültürü ve Kültürlü Şehir Sempozyumu,* Elazığ Belediyesi Yayınları, Elazığ, 2018, 252.
[49] Mehmet Ali Ünal, *XVI. Yüzyılda Harput Sancağı (1518-1566),* Ankara, 1989, 16.

dönemde Harput'un Artukoğullarının merkezi olan Hısn-ı Keyfa'dan sonra en önemli ikinci merkez olduğu bilinmektedir.[50]

Fahreddin Karaarslan (1148-1174) bizzat Harput'ta oturmuştur. En önemli eseri ise Anadolu'daki en eski camilerden biri olan Ulu Cami'dir. Kitabesinden anlaşıldığına göre 1156 yılında inşa edilmiş ve şehir halkına vergi muafiyeti koyulmuştur.[51]

Fahrettin Karaarslan'dan sonra yerine oğlu Nureddin Mehmed ve onun ölümünden sonra yerine kardeşi İmadeddin Ebubekir geçmiştir. Babadan oğula veya kardeşe geçen kısa süreli hükümdarlık dönemlerinden sonra 1234 yılında Selçuklular "Harput Artukluları" na son vermiştir. Selçuklular ve Eyyübiler arasındaki siyasi mücadelelerin ateşlendiği dönemlerde Harput hükümdarlarının Eyyübileri tutması sonucu Alaeddin Keykubat Harput kalesini kuşatarak Harput ve Eyyübi güçlerini yenilgiye uğratmıştır. 1243 yılında Selçukluların Kösedağ savaşında Moğollara yenilmesinden sonra Harput ve çevresi Moğol nüfuzu altına girmiştir. Özellikle 1244 yılında Moğolların bölgeye yaptıkları saldırılar sonucunda Harput'un oldukça tahrip edildiğinden bahsedilmektedir. [52]

Selçuklu Devleti'nin çökmesi üzerine Harput, XIV. yüzyılın ortalarına kadar İlhanlı Devleti'nin hâkimiyetinde kalmış, Moğol genel valileri ülkeyi yönetmelerine rağmen, daha XIII. yüzyılın sonlarına doğru Moğolların baskısından bıkmış olan halk, bazı Türkmen beyleri tarafından teşkilatlandırılmış, bunun sonucunda İlhanlı Devleti zayıflamaya başlayınca, Doğu ve Güneydoğu Anadolu'da Karakoyunlu ve Akkoyunlu Devletleri kurulmaya başlamıştır. Bu dönemde Harput ve çevresi Dulkadiroğulları, Timur, Karakoyunlu, Akkoyunlu ve Kadı Burhaneddin Devletleri arasında mücadelelere sahne olmuş ve sık sık el değiştirmiştir.[53]

---

[50]Ardıçoğlu, *Harput Tarihi,* 44; M.Beşir Aşan, "Osmanlı Öncesi Harput ve Yöresinde Türk İskanın Tarihi Gelişimi", *Dünü ve Bugünü ile Harput Sempozyumu*, I, TDV Elazığ Şubesi Yay., Elazığ, 1999, 49.

[51]Mehmet Zeki Oral, "Harput Ulu Cami Duvarındaki Vergi Kitabesi", *TTK, 20-26 Ekim 1961,* Ankara, 1967, 144

[52]Ardıçoğlu, *Harput Tarihi,* 57.

[53]Ünal, *XVI. Yüzyılda Harput Sancağı,* 21.

Harput ve Maraş dolaylarında konar-göçer Türkmenlerden olan Dulkadiroğulları 1339 yılında hâkimiyetlerini ilan etmişlerdir. Daha sonra 1465 yılında Dulkadiroğulları ile Memluküler arasında sürekli mücadeleler olmuştur. Memluk orduları defalarca Harput Kalesini kuşatmışlarsa da alamadan geri dönmüşlerdir. Ara sıra çok uzun süren kuşatmalara dayanamayan Dulkadiroğulları, Mısır'ın hâkimiyetini kabullenmek zorunda kalmışlardır.[54]

Dulkadiroğulları ile Diyarbakır çevresinde kurulmuş olan ve Hasan Bahadır Han tarafından yönetilen Akkoyunlular arasında mücadeleler olmuştur. Dulkadiroğulları hükümdarı Melik Arslan ile Akkoyunlu hükümdarı Hasan Bahadır Han arasında Elbistan civarındaki bir mücadele sırasında, zor duruma düşen Melik Arslan, Hasan Bahadır Han'ın, "Harput'u kendilerine teslim etmeleri" teklifini kabul etmiştir (1465). 40 yıldan fazla bir süre Akkoyunlu idaresinde kalan Harput şehri ve kalesi (1465-1507) bu devirde Akkoyunlu Devleti'nin en önemli merkezlerinden biri olmuştur. İtalyan seyyah Barbaro Seyahatnamesinde bu dönemde Harput'un gayet müstahkem bir kale olduğunu belirtmektedir.[55]

Harput, 1507 yılında Osmanlı ve Memluk Devletleri'nin gafletlerinden faydalanarak Doğu Anadolu'da faaliyetlerini genişletmiş olan Şah İsmail tarafından zabtedilmiştir. Şah İsmail, II. Bayezid'den izin alarak Dulkadiroğulları üzerine Osmanlı topraklarından geçerek saldırmış ve dönüşte Akkoyunluların elinde bulunan Harput'u almıştır. Harput'taki Safevi hâkimiyeti 1516 yılına kadar sürmüştür.[56]

Harput, XIX. yy'da siyasi önemini kaybettikten sonra “Mezra” denilen yere taşınır. Padişah Abdülaziz’in adına izafeten şehrin adı “Ma’muratü’l-Aziz” olarak değiştirilir. 1867’ye kadar eyalet, daha sonra Diyarbakır Vilayetine bağlanarak “Ma’muratü’l-Aziz Sancağı” durumuna geçer. 1871’de Diyarbakır’dan ayrılan Harput, 1878’de de vilayet durumuna getirilir. 10.12.1937 tarihli “İcra Vekilleri Heyetinin” aldığı kararla “Elazığ” adını alır.

[54] Ardıçoğlu, *Harput Tarihi*, 64-65.
[55] Darkot, *a.g.e.*, 297 ; Ardıçoğlu, *Harput Tarihi, a.g.e.*, 72
[56] Ünal, *XVI. Yüzyılda Harput Sancağı,* 23.

3. KATALOG

3.1. HARPUT'TA BULUNAN TESCİLLİ TAŞINMAZ KÜLTÜR VARLIKLARDAN ÖRNEKLER

3.1.1. KALELER

3.1.1.1. Harput Kalesi (İç Kale)

Katalog No : 4.1.1.1

Plan : 2,3

Çizim : 1,2,3,4,5,6,7

Fotoğraf No : 2 – 33

İnceleme Tarihi : 2018 -2020

Yeri: Harput Mahallesinin güneydoğusunda, ada ve parsel numarası 400/1 de yer almaktadır.

Dönemi: Urartular, Roma, Bizans, Selçuklu, Beylikler ve Osmanlı Dönemi/ M.Ö. VIII. ile M.S. XX. yüzyıl başlarına kadar kesintisiz yerleşim görmüştür.

Mülkiyeti: Elazığ Belediyesi / Maliye Hazinesi

Tescil Durumu: I. Derecede Arkeolojik Sit Alanı

Tescil Tarihi ve Karar No: GEEAYK'nın 09.04.1982 tarihli ve A- 3562 numaralı kararı ile tescillenmiş. KTVKYK 30.05.1985 tarihli ve 1089 sayılı kararıyla tescilin devamına karar verilmiştir.

Bakımından Sorumlu: Kültür ve Turizm Bakanlığı

Kullanım Şekli: Kale, taşınmaz kültür varlığı

Tarihçesi: İç Kale; "Süt Kale,[57] Harput Kalesi[58], Hısn-ı Ziyad,[59] Ziata Castellum[60] gibi isimlerle anılmaktadır". [61] Harput Kalesi, sarp kayalık bir zemin üzerinde yer aldığı için güvenlik açısından korunaklı ve ovaya hâkim bir durumdadır **(Fot.2)**. Bu stratejik konumundan dolayı, M.Ö. 8. yy'da Urartulardan başlayarak Osmanlı Devleti'nin son dönemlerine kadar sürekli iskân edilmiştir.[62]

1967 yılında Harput Müzesinde yer alan onarım kitabelerinden, kalenin onarım ve ekleme yapılan bölümleri izlenebilmektedir.[63] Günümüzde bozulmalar nedeniyle Roma Dönemine ait sur duvarları tam olarak izlenmese de Kalenin ikinci girişinin yanından başlayarak güneye doğru devam etmektedir.[64] Bizans Dönemine ait mimari bilgileri Belek Burcu olarak adlandırılan batı sur duvarının orta bölümünde yer alan beş katlı burcun güneyinde rastlanılmaktadır. Batı sur duvarlarında 1. ve 2. giriş kapıları, Belek Burcundan güneye devam eden Fahreddin Karaaslan Burcu ile kalenin kuzeyindeki Artuklu Sarayında Artuklu Dönemine ait izler mevcuttur. Dulkadiroğlu Halil Bey'in 1381 yılında kaleyi ikinci defa ele geçirmesinden sonra inşa edilen doğu sur duvarlarındaki Halil İbrahim Burcu Dulkadiroğulları Dönemidir.[65] 1433 yılındaki Akkoyunlular Dönemi izleri Arslan'lı Burç'ta yer alan kitabe ve Arslan ile Fil mücadele sahnesinde görülmektedir.[66]

Planı: Şehrin güneydoğusunda yer alan kale, üç tarafı uçurumlarla çevrili ana kaya üzerine inşa edilmiştir (Fot.7b). Kuzeybatısında geniş bir meydanın bulunduğu iç kale, doğudan Mezbahana Deresi, batıdan ise bu derenin bir kolu olan Sal

---

[57] Sunguroğlu, *a.g.e.,* 259; Muhammed Beşir Aşan, *a.g.e.,*79.

[58]Ara Altun, *Anadolu'da Artuklu Devri Türk Mimarisinin Gelişmesi,* İstanbul, 1978, 236; Aşan, *Elazığ Tunceli ve Bingöl İllerinde Türk İskan İzleri,* 79; Mehmet Ali Ünal, *XVI. Yüzyılda Harput Sancağı,* 196.

[59] Ardıçoğlu, *a.g.e*., 51; Darkot, *a.g.e*., 296.

[60] Sunguroğlu, *a.g.e.,*44.; Darkot, *a.g.e*.,296.

[61] Sunguroğlu*; a.g.e.*. 44-45.; Danık, *Orta Çağda Harput,* 29

[62] Ardıçoğlu, *a.g.e*.,8.; Ahmet Aksın, *XIX. Yüzyılda Harput*, Elazığ, 1999, 117.

[63] Ertuğrul Danık, "Harput Kalesi'nin Tarihsel Gelişim Süreçleri", *Uluslararası Sanat Tarihi Sempozyumu, Gönül Öney'e Armağan, Bildiriler*, İzmir, 2001, 199-202.

[64] Danık, "Harput Kalesi'nin Tarihsel Gelişim Süreçleri", 204. (Res.1, Res.4)

[65] Ertuğrul Danık, "1995-1999 Yılı Araştırma Sonuçlarına Göre Harput Kalesi", *VII. Milli Selçuklu Kültür ve Medeniyeti Semineri (II. Ortaçağ ve Türk Dönemi Kazı-Araştırmaları Sempozyumu Bildirileri),* Konya, 1998, 100-101; İsmail Aytaç, "Harput İç Kalesi Kazısı 2014 Yılı Arkeolojik Buluntuları", *Turkish Studies*, 12(1), Ankara, 2017, 191.

[66] Danık, "Harput Kalesi'nin Tarihsel Gelişim Süreçleri", 201.

Deresi'nin oluşturduğu vadiler arasında bulunmaktadır. Kale[67], düzgün olmayan bir plan özeliği göstermektedir. İç Kalenin, kuzeyi 75-80 m, güneyi 150-200 m, doğu ve batı cephesi ise 400-450 m arasında olup yaklaşık 50 ve 60 bin metrekarelik bir alanı kaplar.[68]1.kapı doğuda doğal kayalıklara yaslanırken, batıdan sur duvarlarından güneye doğru yönelip, bir yay gibi 2. girişe ve devamında "Çubuk Bey Burcu" olarak adlandırılan dikdörtgen bir burca ve oradan da Belek Burcu'na ulaşılır. Hem doğuya hem güneye yönelen sur duvarları, güneyde önce Fahreddin Karaarslan Burcu'na, ardından ana kayalıkların güneybatı ucundaki "Kızlar Burcu'ndan" (Fot.18a-18b) doğu istikametine 2. kademedeki kale duvarları doğu bitiminde "İmameddin Ebubekir Burcu" ile birleşir. Daha sonra kuzeydeki surlar, "Nizameddin İbrahim, Balaban, Dabakhane ve Halil İbrahim Burç'ları" ile desteklenerek, kuzeyde "Artuklu Sarayı ve Büyük Burç" ile beraber, giriş bölümlerine bağlanır.[69]

Restorasyon Süreci: 1085 yılından 1113 yılına kadar süren Çubukoğulları Döneminde herhangi bir imar çalışmasına rastlanılmamaktadır.[70] Gregory Abu'l – Farac, "*Abu'l Farac Tarihi"* adlı kitabında Harput iç kalesinin 1113 yılından sonra Artuklu Döneminde Ermeni ustalarca onarıldığından bahsetmektedir.[71] İç Kale, 1185 yılında Artuklu Hükümdarı Nizameddin İbrahim Dönemindeki onarım ve eklemelerle genişletilmiştir.[72] Bunu belgeleyen kitabe parçaları Kale Hamamı karşısındaki büyük burçta 14 blok halinde serpiştirilmiş kitabeden öğrenmekteyiz (Fot.5a-5b).[73] Harput, 1363 yılında Dulkadirli Beyliği egemenliğine girdikten sonra[74] iç kalenin doğu sur duvarlarında (Fot. 8a-8b-11a-11b), 1465 yılında ise

[67] Kale; "kökünden koparmak, kazımak" anlamlarında olup, "tırmanılması zor, çıkılamayan bir dağdan kopan büyük kaya parçası veya dağ gibi büyük bulut" terimi ile ifade edilmektedir. Semavi Eyice göre Kale; "Sanat tarihinin mimari bölümünde ele alınan ve askeri tesislerin önemli bir kısmını teşkil eden, askeri mimarinin gelişmiş döneminde ileri taşan istihkâm çıkıntılarına kale adı verilir." Bkz. Semavi Eyice, "Kale", *Türk Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, XXIV, İstanbul, 2001, 234 vd.; Bkz. *Sanat Kavram ve Terimler Sözlüğü*, 120.

[68] Sunguroğlu, *a.g.e*., 260; Veli Sevin-Necla Arslan Sevin- Haydar Kalsen, *Harput Kale Mahallesinde Osmanlı Yaşamı*, Ege Yayınları, İstanbul, 2011, 81; Aşan, *Elazığ Tunceli ve Bingöl İllerinde Türk İskan İzleri (XI-XIII Yüzyıllar)*, 79.

[69] Danık*, Orta Çağda Harput*, 30-31.

[70] Osman Turan, *Doğu Anadolu Türk Devletler Tarihi*, Boğaziçi Yayınları, İstanbul, 1993, 461.

[71] Gregory, Abu'l – Farac, *Abu'l Farac Tarihi*, (Çev.: Ö. R. Doğrul), Ankara, 1987, 358.

[72] Ertuğrul Danık, *Elazığ Harput Kalesi Rölöve, Restitüsyon ve Restorasyon Projeleri*, Ankara, 2002, 22; Danık, "Harput Kalesi'nin Tarihsel Gelişim Süreçleri", 199.

[73]Altun, *a.g.e*., 236

[74]Anonim, "Elazığ", *Yurt Ansiklopedisi* , İstanbul, 1982, IV, 2488.

Akkoyunlu'lar zamanında Aslan, Fil Kabartmalarının bulunduğu burçta büyük onarımlar gerçekleştirilmiştir (Fot.25a-25b-25c-25d).[75] 1703 yılında kalenin bakım ve onarımından sorumlu Melanis isimli bir gayrimüslimden bahsedilmektedir.[76]

Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından Harput Kalesi'nde ilk restorasyon 1983 yılında yapılmıştır.[77] Bu tarihten sonra hemen her yıl aralıklı olarak restorasyon çalışmalarına devam edilmiştir. Bu süreç hakkında Ertuğrul Danık, Harput Kalesi'nde 1997 ve 1998 yılları arasında basit onarım adı altında küçük ölçekli çalışmaların yapıldığını belirtmiştir.[78]

Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından 2010-2011 yıllarında kalenin kuzey surları ve burçlarında kapsamlı restorasyon çalışmaları yapılmıştır.[79]

Harput İç Kalesinde 2005-2009 yılları arasında "Elazığ Arkeoloji ve Etnoğrafya Müzesi Müdürlüğü'nün" başkanlığında "Prof. Dr. Veli Sevin'in" Danışmanlığında ilk dönem kazı çalışmaları; Urartu Sarnıcı'nda, Artuklu Zindanında, Orta Mahalle adasında ve İç Kale'nin güneyinde bulunan konakta yapılmış, ardından kazılara 5 yıl ara verilmiştir.[80] Harput İç Kale'sinde 2014 yılı Ağustos ayında kazı çalışmaları yeniden "Elazığ Arkeoloji ve Etnoğrafya Müzesi" Başkanlığı "Prof. Dr. İsmail Aytaç'ın" Danışmanlığında ve uzman ekip ile devam ettirilmiştir.[81] Kale kazısı, 2015 yılında Bakanlar Kurulu kazısı statüsü kazanmış ve kazı başkanlığına Prof. Dr. İsmail Aytaç getirilmiştir.[82] İç Kale'de 2014-2019 yılları arasında gerçekleştirilen kazı çalışmalarında farklı dönemlere ait yapı katları ve günlük kullanıma ait objeler bulunmuştur.[83] Bu çalışmalardan bağımsız olarak Kültür

---

[75] Ferhan Memişoğlu, *Elazığ Klavuzu,* Elazığ, 1977, 29.

[76] Enver Çakar-Celalettin Uzun, *Hurufat Defterlerinde Harput,* Fırat Üniversitesi Harput Uygulama ve Araştırma Merkezi Yayınları, Elazığ, 2017,14.

[77] Kadir Atıci, "Kültür Varlığı Korumacılığında Harput Örneği*", Tarihten Günümüze Elazığ, I*, Ankara, 2014, 399.

[78] Danık, *Elazığ Harput Kalesi Rölöve…*, 24, dipnot 121.

[79] Tahsin Öztürk,"Harput'ta yapılan Restorasyon Çalışmaları", *Geçmişten Geleceğe Harput Sempozyumu*, Elazığ, 2013,1058.

[80] Sevin - Sevin - Kalsen, *Harput Kale Mahallesinde Osmanlı Yaşamı*, 103; İsmail Aytaç,"Harput İç Kale Kazılarında Bulunan Artuklu Dönemi Sikkeler", *Fırat Üniversitesi Harput Araştırmaları Dergisi*, 5(1), Elazığ, 2018, 30.

[81] Aytaç, "Harput İç Kalesi Kazısı 2014 Yılı Arkeolojik Buluntuları",191.

[82] İsmail Aytaç, "Harput İç Kalesi Kazıları 2015 Yılı Çalışmaları", *38. Kazı Sonuçları Toplantısı,* 3, Ankara, 2017, 563.

[83] Aytaç, "Harput İç Kalesi Kazısı 2014 Yılı Arkeolojik Buluntuları", 30.

ve Turizm Bakanlığı tarafından kalenin batı dış ve güney orta surlarında 2015-2018 yıllarında restorasyon çalışması yaptırılmıştır.

Restorasyon Sonrası Tenkit Edilen Hususlar: Harput İç Kale surları, günümüze kadar kısmen sağlam ulaşabilmiştir. Dış Kale surları ise şehrin batısında Sunguroğlu Konağı cephe duvarlarının altında bulunan ve bodrum kat olarak da kullanılan küçük bir bölümü günümüze ulaşmıştır. Ertuğrul Danık, 1997 yılında Harput Kalesini ziyaretinde iç kalenin 1. ve 2. giriş kapılarında 1986 yılında kısmi basit onarım çalışması yapıldığını ve bu çalışmaların kaleyi onarmak yerine orijinaliğinden uzaklaştırdığına dikkat çekmiştir (Fot.24a-24b).[84] Harput Kalesi giriş kapılarının restorasyon sonrası durumlarını kalenin 1997 ve 1998 yıllarındaki arşiv fotoğraflarından farklı olduğu görülmektedir. Yerinde yapılan incelemelerde 1. ve 2. giriş kapılarının gereksiz bir şekilde yüksek yapıldığı, birinci giriş kapısında kemer seviyesine kadar çift renkli ve dönemin özeliğini yansıtan orijinal taşlar korunurken, kemer üst seviyesindeki taşların ise dönemin özeliğini yansıtmadığı tespit edilmiştir. (Fot.23a-23b).

İç kalede Saray Burcu'nun kuzeyinde yer alan ve orjinalinde oval şekilde olması gereken burcun üst bölümünün batıya bakan yüzü düz duvar şeklinde örülmesi, (Fot.29a-29b) yine aynı yerdeki Saray Burcunun Kuzeybatı cephesindeki sur duvarının gereksiz bir şekilde içe doğru alınması da restorasyon adına yapılmaması gereken hatalardan biri olarak dikkat çekmektedir (Fot.28).

Harput Kalesi'nde 2018 yılındaki restorasyon sırasında kalenin surlarında orijinal taşlarının kullanılmaması, kullanılan taşların küçük olması, kullanılan farklı taşların orantısız dizilmeleri, renk uyumsuzluğu, sur duvarları üzerindeki sıvaların sökülmeleri (Fot.30a-30b) restorasyon hatalarına yönelik dikkat çeken noktalar olarak göze çarpar. Yaklaşık 50 bin metre karelik bir alanı kaplayan Harput Kalesi'nde kullanılmış olan malzeme, kalenin orijinal dokusuyla uyuşmamaktadır (Fot.32-33). Tarihi yapılar restore edilirken orijinaliğine ve mimari üslubuna, malzemesinin özelliğine dikkat edilmelidir. Kalenin inşası ve güçlendirilmesinde kullanılan taşların mümkün olduğu taktirde orijinal malzemenin tedarik edildiği ocaklardan temini sağlanmalı ve restorasyonda kullanılmasına çalışılmalıdır.

[84] Danık, *Elazığ Harput Kalesi Rölöve, Restitüsyon ve Restorasyon Projeleri*, 23-24; Ertuğrul Danık, "Harput Kalesi", *Vakıflar Dergisi*, (26), Ankara, 1997, 318.

2018 yılındaki restorasyon çalışmalarında Fahrettin Karaaslan Burcu'nun iç kısımlarındaki mazgal pencerede kemer kavsi kaba bir şekilde sıvanmışken, sol taraftaki pencerede ise herhangibir müdahale görülmemektedir. Aynı zamanda buradaki derz aralıkları da gelişi güzel bir şekilde yapılmıştır (Fot.18c-18d-18e-18f) Zindanın Kuzeybatısındaki sur duvarı temel seviyesine inilmeden doğrudan toprak zemin üzerine yükseltilmiştir (Fot.27a-27b-27c).

Günümüzdeki Durumu: Harput İç Kalenin surları ve burçları, yapılan son restorasyon çalışmasıyla büyük bir kısmı tamamlanmıştır. Günümüzde güney cephenin batı kanadı ve Kızlar Burcu'nun restorasyonu halen devam etmektedir. Bunun yanı sıra İç Kale'de Kültür ve Turizm Bakanlığı bünyesinde kazı çalışmaları sürdürülmektedir. Aynı zamanında kalenin merkezindeki Osmanlı Mahallesi ve Urartu açık hava tapınma alanındaki sunak restorasyon projesi Elazığ Valiliği İl Özel İdaresi tarafından hazırlanılmış olup bu konuda çalışmalar yapılmaktadır.

3.1.2. CAMİLER

Hurufat Defterlerinde, Harput'ta 16 camii kaydı geçmektedir. Bu camiler: "Ağa Camii (1589/M.), Ahmet Bey Camii (1566/M.), Esediye(Arslaniye)Camii (1523/M.), Hacı Osman Ağa Camii XVIII yüzyılın ilk yarısı), Haceriye Camii (1693/M.), Hüseyin Ağa Camii (XVII yüzyılın sonlarında), Kale Cami (1523/M.), Kara Sofu Camii (XVIII yüzyıl), Kurşunlu Camii (1738/M.), Kürt Mahallesi Camii (1740/M), Meydan Camii (XVII yüzyıl sonu), Ortak Camii (1704/M.), Peygamber Camii (1725/M.), Sarahatun Camii (1585/M.), Ulu Camii (1156-1557/M.), Zahriye Camii (XIII ve XV. yüzyıl)" bunlarla birlikte Harput Şer'iye Sicillerinde 3 tane camii ismi daha geçmektedir. Bu camiler: "Kömürcüzâde Seyyid Hacı Yusuf Ağa Camii (1769/M.), Osman Ağa Camii (1747/M.), Şerif Ağa Camii (1722/M.)" olup toplamda Harput Mahallesinde XVIII. yüzyılın sonunda 19 tane caminin varlığından bahsedilmektedir.[85]

Kaynaklarda adı geçen ve yukarıda bahsettiğimiz 7 adet caminin (Hacı Osman Ağa Camii, Haceriye Camii, Hüseyin Ağa Camii, Kara Sofu Camii, Kürt Mahallesi Camii, Ortak Camii ve Peygamber Camii) yapıları günümüze ulaşmadıklarından haklarında malumat sahibi değiliz. Ayrıca kaynaklarda adı geçip sadece temelleriyle günümüze ulaştıklarından: "Harput Ahmet Bey Camii (915/H.-1509 /M.)[86] Harput Kale Camii (XV. yüzyıl)[87] ve Harput Meydan Cami'nin (XVI. yüzyıl başları)"[88] çalışmamızda değinilmemiştir. Fakat, günümüzde restorasyonları gerçekleştirilen, ibadet işlevli kullanımı devam eden Harput Ulu Camii, Kurşunlu Camii, Ağa Camii, Esadiye (Arslaniye) Camii ve Sara Hatun Cami katolog bölümünde detaylı olarak ele alınılmıştır.

[85] Çakar- Uzun, *a.g.e.,* 25-26, dipnot 238.
[86] Sunguroğlu, *a.g.e*., 276
[87] Sunguroğlu, *a.g.e*., 279
[88] Sunguroğlu, *a.g.e*., 282

3.1.2.1. Harput Ulu Camii

Katalog No : 4.1.2.1

Plan :4,5,6

Çizim : 8,9,10,11,12

Fotoğraf No : 34a – 52d

İnceleme Tarihi : 2018 -2020

Yeri: Elazığ İli, Merkez, Harput/Cami-i Kebir/Ulu Cami-i Mahallesi, Nizameddin Caddesi üzerinde, tapunun 14 pafta 436 parseline kayıtlıdır.

Dönemi: H.551 / M.1155–1156 Artuklu Dönemi

Mülkiyeti: Vakıflar Genel Müdürlüğü

Tescil Durumu: I. Grup tescilli.

Tescil Tarihi ve Karar No: 30.05.1985/1089

Bakımından Sorumlu: Vakıflar Genel Müdürlüğü

Kullanım Şekli: Cami işlevli

Tarihçesi: Camii Kebir[89], Cami-i Muazzam, Cami-i Azam[90] ve Eğri Minareli Camii[91] gibi isimlerle de anılan yapı, aynı isimle anılan mahallede yer alır.

Ulu Cami, Artuklu Hükümdarı Fahreddin Karaarslan tarafından yaptırılmıştır.[92]Anadolu'nun en eski camilerinden olan ulu caminin[93] yapım kitabesi olmasa da avlunun kuzey duvarında yer alan vergi kitabesinden hareketle üç farklı tarihin verildiği görülmüştür. 541/H. 1146/M.[94] 1156-1157/M.[95] ve 561 H./1165-

[89] Sunguroğlu, a.g.e., 302; Aşan, *Elazığ Tunceli ve Bingöl İllerinde Türk İskan İzleri (XI-XIII Yüzyıllar)*, 81 vd.; Ünal, *XVI. Yüzyılda Harput Sancağı*, 209.

[90] Ünal, *XVI. Yüzyılda Harput Sancağı*, 208.

[91] Bu isim yerleşik Elazığ Halkı tarafından verilir.

[92] Sunguroğlu, *a.g.e.*, 305-306; Oktay Aslanapa, *Türk Sanatı*, İstanbul, 2014,106.

[93]Ardıçoğlu, *Harput Tarihi*, 65.; Ünal, *XVI. Yüzyılda Harput Sancağı*, 209.

[94] M. Zeki Oral; "Harput Ulu Cami Duvarındaki Vergi Kitabesi", *XI Türk Kongresi*, Ankara, 1961,141; Ünal, *XVI. Yüzyılda Harput Sancağı,* 209; Aksın, *XIX. Yüzyılda Harput*, 130; Abdülselam

1166M.[96]tarihleridir. Her üç tarih Harput Artuklu Hükümdarı Fahrettin Karaarslan'ın Harput'ta hüküm sürdüğü tarihlere (1144–1167) denk gelmektedir.

Planı: Kuzey-Güney istikametinde dikdörtgen planlı mihrap önü kubbeli, açık avlulu, eyvanlı camilerden olup, dıştan 30x50 m içten 25x45 m ölçülerindedir.[97] Artuklu camilerinde görülen mihrap önü kubbeli yapılarından olup, ön safları yatay olarak genişleyen özeliktedir (Fot.34a-34b). Bu yapıya benzer örnek Malatya Ulu Camidir.[98] 8 m çapında mihrap önü kubbesi ile caminin planı, Zevvare'de Mescidi Cuma'ya (1135) benzemektedir.[99]

Yapı; son cemaat yeri, harim ve avludan müteşekkil üç bölümden meydana gelmektedir. Bu bölümler üç yönden kuşatılan, çift sıralı revaklardan oluşmaktadır (Fot.43a-43b).[100]Harime kadar caminin dış cepheleri boyunca uzanan mekânlar ile avluyu çevreleyen revaklar görülmektedir. Revakların birleştiği bölümler eyvan şeklinde değerlendirilmiştir. Son cemaat mahallinin yer aldığı avlu bölümünde alçıdan yapılmış ve üzeri beyaz sıvayla kaplanmış yarım daire şeklinde, istiridye yivli kavsaraya sahip mihrap nişi bulunmaktadır (Fot.47a-47b). Harim bölümüne, avlu bölümünden açılan üç kapıyla girilir. Harim, on bir mazgal pencereyle aydınlatılmıştır. Dikdörtgen planlı harim bölümü mihraba paralel iki sahından oluşur.

Uluçam, "Harput Ulu camii" *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi,* XLII, Ankara, 2001, 102-103.

[95] Sunguroğlu, *a.g.e*., 306; Ardıçoğlu, *Harput Tarihi*, 45; Aşan, *Elazığ-Tunceli –Bingöl İllerinde Türk İskanı,* 1989, 105.

[96] Max Van Berchem, "Arabische İnshriften Aus Armenien Und Diyarbakır" *Matarialien Zur Altaren Geschicte Armeniens und Mesopotamiens*, (Ed. C.F.Lehmann- Haupt), Berlin,1910,143; Albert Gabriel, Voyages *Archeologiques Dans La Turquie Oriantele*, I. Paris, 1940, 259.

[97]Sunguroğlu, *a.g.e*., 302; Yılmaz Büktel, *Türk Sanat Tarihi (Orta Asya'dan Anadolu'ya Türk Mimarisi)*, Edirne, 1999, 23.

[98]Aksın, *XIX. Yüzyılda Harput*, 130 vd.; Ara Altun, **"**Tarihi Perspektif İçinde Harput**",** *Geçmişten Günümüze Harput Mimarisi Panel-Forum, Elazığ,* 2009, 34.

[99]Aslanapa, *a.g.e.*, 106. ; Ara Altun, "Harput Ulu Caminin Durumu" *Sanat Tarihi Yıllığı / Journal of Art History*, (5), 1973, İstanbul, 86.

[100] Ömür Bakırer, **"**Harput Ulu Camii Minaresi**"** *Bedrettin Cömert'e Armağan,* Ankara,1980, 376; Temel Sağlam, *Harput'taki Türk İslam Eserleri***,** **(**Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum, 2002, 89.

Mihrap önü 8 m çapında bir kubbeyle (Fot.46a-46b), diğer bölümler ise beşik tonozla örtülmüştür.[101]

Minber: Minber, abanoz ağacından kündekâri tekniği ile yapılmıştır. Ayrıca minberde geometrik ve bitkisel bezemeli yazı hatları, kapı kanatlarında kıvrık dal, rumi ve palmetler, alt ve üsteki yatay şeritlerde sekiz kollu yıldızlar, aynalıklarda; kare, dikdörtgen ve dört kollu çerçevelerinde kıvrık dal, rumi ve palmetler önemlidir. Bu minberde yer alan kitabede ise; "Horasan Selçuklularından Melikşah'ın kardeşi Tutuş 486 H./1093 M. yılında Harput'u Rum'lardan alarak, emirlerinden Çubuk Bey'in egemenliğine bırakmıştır. Emir Çubuk H.500 tarihlerinde vefat etmiş yerine oğlu Mehmet, Harput Beyi olmuştur."[102] İfadesi yer almaktadır. Ulu Camiye ait olan ve ahşap sanatının en güzel örneklerinden olan minber, ilk önce Elazığ Saray Camine oradan Harput Sâre Hatun Camine[103] taşınmış olup günümüzde Kurşunlu Camii'nde muhafaza edilmektedir[104] (Fot.52a-52b-52c-52d).

Minare: Ulu Cami'nin en ilginç bölümü minaresidir. Yapının Kuzeybatısında bulunan ve silindirik gövdeden oluşan minare kaide kısmı kare planlı olup doğuya doğru eğiktir. Tuğla burada Orta Asya örneklerinde olduğu gibi hem yapı elemanı hem de süsleme olarak karşımıza çıkmaktadır.[105]Minareye cami içerisindeki merdivenle çıkılmaktadır. Tuğla örgülü ve silindirik olan gövdenin diğer bölümünde "dairesel motifler ve altıgen yıldızlardan" oluşan üç süsleme kuşağı mevcuttur. [106]Gövdenin alt kısmında balıksırtı örgü şeklinde süsleme bulunur. Aynı örgü daha düzenli olarak Erzurum Tepsi Minare, Konya Zemburi Mescidi Minarelerinin

[101]Ayhan Gaspak, *Osmanlı Öncesi Harputun Dini Yapısı*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ, 2004, 49.
[102]Muhammed Beşir Aşan, "Harput Ulu Cami Minberi", *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Elazığ, 1987, 35.
[103]Altun, *Anadolu'da Artuklu Devri Türk Mimarisinin Gelişmesi*, 30; M.Zeki Oral; "*Bu minberi 1942 yılında Harput Sara Hatun Camiinde görmüştüm.*", 351; Bkz.. M.Zeki Oral, "Anadolu'da Sanat Değeri olan Ahşap Minberler, Kitabeleri ve Tarihçeleri", *Vakıflar Dergisi*, (5), Ankara, 1962, 35.
[104]Aynur Durukan, "Harput Ulu Caminin Düşündürdükleri", *Dünü ve Bugünüyle Harput Sempozyumu*, T.D.V. Yayınları, I, Elazığ, 1999, 313.
[105] Serap Ekizler Sönmez, "Anadolu Selçuklu Mimarisinde Tuğla, Tuğla-Çini Birlikteliği ve Geometri", *Türk-İslam Medeniyeti Akademik Araştırmalar Dergisi*, (Editör; Prof. Dr. Mehmet Aydın), Konya, 2013, 221.
[106]Aslanapa, *a.g.e.*, 106.

gövdelerinde de görülür.[107]Minarenin şerefesi sadedir. Kalın gövdeli tuğla minare enine bölümlenmiş süsleme kuşağıyla "Güneydoğu Anadolu ve Kuzey Irak Bölgesinde XII-XIII. yüzyıllarda yapılan Selçuklu Dönemi minarelerinin öncüsü durumundadır" (Fot.40a-40b-40c-41a-41b).[108]

Mihrap: Caminin harim mekânındaki, orijinal mihrabı derin bir niş üzerine kesme taş kaplamayla elde edilerek sivri kemerli ve geometrik süslemelidir. Yüzeyi muntazam kesilmiş, dikdörtgen boyutlu taşlarla kaplanmıştır. Bezeme ince şeritler halinde olup yüzeyseldir. Mihrabın ikinci bordüründe alçak kabartma ile oyulmuş ince şeritlerin kesişmesi ile oluşturulan baklava dilimleri birbirilerine düğümlenerek sonsuzluk ilkesi ile yapılmıştır. Mihrap, dıştan payandalarla kuvvetlendirilmiştir. Anadolu'da taş mihrapların ilk örneklerinden olan mihrap, sıvandığı için maalesef orijinaliğini yitirmiştir (Fot.48a-48b-48c-49a-49b).[109]

Restorasyon Süreci: XVIII. yüzyılın sonu ile XX. yüzyılın başında iki defa onarılmıştır. Bu onarımlardan ilki 1899 yılında diğeri ise 1905 yılında gerçekleştirilmiştir.[110] Daha sonra cami, 1964-1967, 1990 ve 2000'li yıllarda Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından tekrar elden geçirilmiştir[111]

Gerek Vakıflar Genel Müdürlüğü arşivinden gerekse yapının 1965 yılına ait rölövelerinde onarım öncesi ve sonrasına ilişkin farklılıklar açıkça görülebilmektedir. Özelikle kuzeybatı cephede yer alan dikdörtgen açıklıklı iki pencerenin sonraki onarımlarda kapatılmış olması buna bir örnektir (Fot.35a-35b-39c-39d).

Ömür Bakırer, Ağustos 1966 yılında Harput Ulu Camiinde yaptığı incelemeler neticesinde batı duvarındaki kemerin önüne sonradan inşa edilmiş bir çeşmenin olduğunu, aynı senenin Ekim ayındaki restorasyonunda, çeşmenin

---

[107]Ömür Bakırer, "Anadolu'da XIII. yüzyıl Tuğla Minarelerinin Konum, Şekil Malzeme ve Tezyinat Özelikleri", *Vakıflar Dergisi*, (9), Ankara, 2006, 356.

[108]Aslanapa, *a.g.e.,* 106.* Meander: Meander kelimesinin kökeni, Menderes nehrine dayanmaktadır. Geometrik kıvrımlar yapan şerit biçiminde bir bezeme motifidir. Antik Yunan ve Roma'da mimari bezeme olarak çok kullanılmıştır. Bezemeye, fret, âşık yolu, sapak gibi isimler de verilmektedir.

[109]Ömür Bakırer, *Onüç ve Ondördüncü Yüzyıllarda Anadolu Mihrapları*, Ankara, 1976, 123.

[110]Sunguroğlu, *a.g.e.*, 306. ; Uluçam, a.g.m., 102.

[111]Uluçam, a.g.m., 102. ; Durukan, "Tarihi Perspektif İçinde Harput", 313.

yıktırıldığını ve kemerin ortaya çıkarıldığından bahsetmektedir[112]**(Fot.39c-39d)** . Nureddin Ardıçoğlu, Harput Artukoğlularına ait kitabeleri konu alan makalesinde camiyi tanımlarken; "Şark ve garba müteveccih olarak iki kapısı mevcuttur" demektedir. Ancak bugün yapının güney cephesinde de doğrudan harime mekâna açılan, pencereden dönüştürülmüş bir kapı daha bulunmakta olup günümüzde kullanılmamaktadır. Bu durum da bize yapıda zaman içerisinde bazı değişiklikler yapıldığını göstermektedir (Fot.36a-36b-37a-37b). Tuğla minare zamanla çok harap olduğundan birçok onarım geçirmiştir. Malatya Vakıflar Bölge Müdürlüğü 2016 yılından itibaren minaredeki titreşim ve yıkılma tehlikesine karşı ölçüm yapmıştır. 2018 -2019 yıllarında yine aynı kurum tarafından yapılan kötü uygulama ile plastik onarım çalışması gerçekleştirilmiştir (Fot.41a-41b).Günümüzde minare şerefesinden külah kısmına kadar minarenin eğikliği bariz bir şekilde görülmektedir.

Restorasyon Sonrası Tenkit Edilen Hususlar: Cami planı incelenince tam dikdörtgen planlı olmadığı anlaşılmaktadır.[113] Plan açısından dönem özeliğini simetrik bir şekilde yansıtmadığını görülmektedir. Devrinin bir özeliğinin de simetrik görünüşünün detaylarda farklar arzetmesidir. Son cemaat yeri, ibadet mekânındaki iki sahından 50 cm uzun olması[114] bu durumu doğrulamaktadır (Fot.34a-34b). Aynur Durukan, yapıyı mimari açıdan irdelerken şu sorundan söz etmektedir; "Son cemaat yerinin, ibadet mekânıyla ortak duvarında görülen malzeme-teknik özelikleri yapının diğer cephe duvarlarına oranla daha ince olması sonradan yapıldığını düşündürmektedir."[115] der. Fakat 2019 yılındaki incelemelerde avlu bölümü ile harim mekânını birbirinden ayıran duvarın üzeri beyaz sıva ve renkli boya ile kapatıldığı için ne tür malzeme kullanıldığı anlaşılmamaktadır. Aynur Durukan'ın ifade ettiği yapı cephe duvarlarının orantısız olması sözü yapılan incelemelerde duvarların orantılı olduğu görülmüştür (Fot.46).

[112] Ömür Bakırer, "Anadolu'da XIII. yüzyıl Tuğla Minarelerinin Konum, Şekil Malzeme ve Tezyinat Özelikleri", 341.
[113] İlhan Akçay, "Harput'da Ulu Cami", *Yeni Fırat Dergisi*, İstanbul, 1966, 18.
[114] Durukan, "Harput Ulu Camii'nin Düşündürdükleri",315.
[115] Durukan, "Harput Ulu Camii'nin Düşündürdükleri", 316.

Ertuğrul Danık[*] *"Yapının, son restorasyonlarda özgün niteliklerini büyük ölçüde yitirmiş olduğunu, giriş kapısında ise orijinal malzeme korunduğunu."* söylemektedir[116] (Fot.42a-42b). Ömür Bakırer ise "*1966 Ağustos ayında Harput Ulu Camisini ilk gördüğümüz zaman kuzeybatı duvarındaki bu kemer, önüne sonradan inşa edilmiş, bir çeşmenin arkasında gizliydi. Aynı sene yapılan restorasyon sırasında muhtes çeşme yıkılarak kemer ortaya çıkarılmıştır. Ekim 1966 da çektiğimiz fotoğrafta görülmekte*"[117] olduğundan bahsetmektedir (Fot.39c). 1966 yılında bazı araştırmacılar tespitlerinde cami taç kapısı, Artukoğulları mimari eserlerinde görülen kapı veya Selçuklu tipi kapılardan olmadığını belirtmektedir.[118] Cami yapıldığında kuzeybatı cephedeki kapısının şimdikinin solundaki kemerli yerde olduğu söylenilmektedir. Eski fotoğrafları incelediğimizde 1966 yılında kemerli yerin bulunduğu bölümde yapılan restorasyonla bu bölümün kapatıldığı görülmektedir. Günümüzdeki taç kapı sivri kemer alınlıklı ve bunun altında basık kemerli ana kapıdan ibarettir (Fot.39a-39b-42a-42b). Ömür Bakırer Caminin Minaresinin konumu, malzeme-teknik özellikleri ve süslemesi ile yapıyla çağdaş olmadığı düşüncesindedir. Cami duvarlarında moloz taş kullanılmasına karşın, minarenin kaide bölümü kesme taş malzemedendir. Bundan dolayı minarenin yapıdan önce yapıldığı, batı duvarının sonradan önüne örüldüğünü dile getirmektedir.[119]XIX. yüzyılda önemli değişiklikler geçiren minare, 1965 yılında kalın gövdesi eğrilmiş ve takviye olarak alttan çokgen şeklinde olan, harçla karışık moloz örgülü duvar minareyi korumaktadır. Gövde bölümüne şerefe yapılırken, eğik kısmın tam aksine olan bölümüne meyil verilmiştir.[120] Yukarıdaki araştırmacıların

[*]Ertuğrul Danık; 1962 yılında Ankara'da doğdu. 1988 yılında Ankara Hacettepe Üniversitesi Arkeoloji ve Sanat Tarihi Bölümünü tamamlandıktan sonra aynı bölümde 2000 yılında yüksek lisansını tamamlamıştır. Tez konusunu Yukarı Fırat Bölgesi olup bu bölgedeki çok kültür varlığını belgelerken; yüzey araştırma programına ilişkin olarak ulusal ve uluslararası birçok sempozyuma bildiri ile katılıp, bu bildiriler ile birlikte çok sayıda makale yayınlamıştır. Bugüne kadar birçok yerleşim ya da anıtsal yapıyı belgelemiştir. 1993 yılında Kültür Bakanlığına müze araştırmacısı olarak atanan Ertuğrul Danık, aynı kurumda 1999 yılından 2001 yılına kadar müze müdürü olarak görev yapmıştır.

[116] Danık, *Orta Çağda Harput,* 38.

[117]Bakırer, "Harput Ulu Cami Minaresi", 376 ; a.y.,"Anadolu'da XIII. Yüzyıl Tuğla Minarelerinin Konum Şekil Malzeme ve Tezyinat Özellikleri", 341.

[118]Akçay, a.g.m., 18.

[119]Bakırer, "Harput Ulu Cami Minaresi", 376 ; a.y., "Anadolu'da XIII. Yüzyıl Tuğla Minarelerinin Konum Şekil Malzeme ve Tezyinat Özellikleri", a.g.m., 341.

[120]Akçay, a.g.m., 16.

verdiği bilgiler ışığında ve 2018 ve 2020 yıllarında Harput Ulu Cami'nde yapılan incelemeler neticesinde plastik onarım çalışması sonucunda minarenin gövde kısmında kullanılan beyaz derzler ile şerefe, petek ve külah kısmı orijinal haliyle günümüze ulaşmadığı sonucuna varılmıştır (Fot.40a-40b-40c-41b-41c). Dış beden duvarlarında kullanılan derzlerin dışarıya taşırılması, drenaj sisteminin yapılmaması nedeniyle dış cepheye hasar vermesi, yapının etraf toprak kodunun düşürülmemesi, caminin iç beden duvarları[121]ile harim mekânındaki mihrapta beyaz sıvanın kullanılması sonucunda gerçekleştirilen restorasyon aslına uygun olmamıştır (Fot. 47b-49b). Harim bölümünde yer alan ve üzeri beyaz sıva ile kapatılan mihrap ise yeni yapılmış gibi restore edilmiştir. Günümüzdeki son şeklini XX yüzyılda almıştır.[122] Eski mihraba ait izlere sonradan yapılan taş mihrap ile kapatılmıştır. Şimdikinin sanat değeri bulunmamaktadır (Fot.49a-49b). Orijinalde son cemaat yerinin üzeri tonoz ile örtülü olup, moloz taş ve tuğla malzeme kullanıldığı halde yapılan son onarımda bu malzemelerin üzeri beyaz kireç ile sıvanmıştır (Fot.46).

Vakıflar Bölge Müdürlüğü tarafından 2005 yılında cami avlusunun üzeri kapatılmıştır (Fot.45). Bu uygulama yaz aylarında sera etkisi yaptığı için caminin nem dengesini ve iç ısısını bozmuştur. Cami içinde düzgün kesme taşların üzeri beyaz sıva ile kapatıldığı için yazları serin olması gerekirken bu özelliğini de kaybetmiştir. Düzgün kesme taşın kullanıldığı duvarların üzerinin sonradan sıvanmış olması, hava sirkülasyonunu olumsuz etkilediğinden yazların serin olması gereken harim bölümünün bazen aşırı sıcak olmasına yol açabilmektedir (Fot.45-46).

Günümüzdeki Durumu: Cami işlevli olup ibadete açıktır.

[121]Atıci, a.g.m. 402.
[122]Akçay, a.g.m., 16.

3.1.2.2. Kurşunlu Camii

Katalog No : 4.1.2.2

Plan : 7

Çizim :

Fotoğraf No : 53a – 57c

İnceleme Tarihi : 2018 -2020

Yeri: Harput Mahallesinde, Ahmet Kabaklı Bulvarı üzerinde tapunun 13 pafta 573 parseline kayıtlıdır.

Dönemi: 1738 Osmanlı Dönemi

Mülkiyeti: Vakıflar Genel Müdürlüğü

Tescil Durumu: I. Grup Tescilli.

Tescil Tarihi ve Karar No: 30.05.1985/1089 (15.12.2011/214)

Bakımından Sorumlu: Vakıflar Genel Müdürlüğü

Kullanım Şekli: Cami işlevli

Tarihçesi: Kurşunlu Camii Osmanlı Döneminde I. Mahmut'un Saltanat yıllarında Çarsancak Beylerinden Osman Ağa tarafından 1738 yıllında inşa edilmiştir.[123]

Planı: Kubbesinin kurşunla kaplı olmasından dolayı bu ismi alan cami Harput'ta günümüze iyi korunarak gelebilmiş nadir yapılardan biridir.[124]Kare planlı olan caminin üzeri kurşunla kaplı büyük bir kubbeyle örtülüdür.[125] Klasik Osmanlı Dönemindeki tek kubbeli camilerle benzer niteliktedir. Harimin kuzeyinde 4,5 m genişliğinde iki kubbe, ortada ise çapraz tonoz ile örtülü üç gözlü son cemaat mahalli mevcuttur. Caminin minaresi kuzeydoğu köşede kare bir kaide üzerinde inşa

[123] Çakar - Uzun, *a.g.e.,* 43.
[124] Aksın, *XIX. Yüzyılda Harput*, *a.g.e.,* 135.
[125] Sağlam, *a.g.t.,* 124.

edilmiştir. Minarenin yukarıya doğru incelenerek yükselmesi Karahanlı minarelerini akla getirmektedir [126] (Fot.53a-53b-54a).

Cami içerisinde Abanoz ağacından yapılmış büyük bir minber bulunmaktadır.[127] Ulu Cami'ye ait olan bu minber 1933 yılında Ankara Etnografya Müzesi'ne götürülmüş, orada teşhir edilmiştir. M. Zeki ORAL, bu minberi 1942 yılında, Harput Sara Hatun Camisinde gördüğünü söylemektedir.[128] Muhtemelen 1965 yılında Ulu Cami restore edilirken minber Kurşunlu Cami'ye taşınmış olup günümüzde de kurşunlu camide bulunmaktadır (Fot.57a).

Restorasyon Süreci: Cami, 1955 yıllında odun deposu olarak kullanılmış, minare giriş kapısı ise taş örgü ile kapatılmıştır. Aynı yıl içerisinde İshak Sunguroğlu'nun[129] girişimleri ile tahliye edilip temizlenerek tekrar ibadete açılmıştır (Fot.54a).[130]

Vakıflar Genel Müdürlüğünün 1964 tarihli Abide ve Eski Eser Onarım Fişinde yapı onarımı hakkında şu ibarelere yer verilmiştir; "Kurşunlu Caminin sac ve kurşun izabesi yeniden yapılması, saçak taş silmeleri değiştirilmesi, Cami minaresinin kesme taş kaplaması ve yapı cephelerinde siyah çimentoyla yapılan derzler ile mozaik sıvalar söktürülüp tekrardan yenilenmesi" gerektiği vurgulanmıştır. Aynı tarihte camide onarım çalışmaları yapılmıştır.[131]

---

[126]Anonim, *Elazığ İl Yıllığı 1992*, Ankara, 1992, 59: Aksın, *XIX. Yüzyılda Harput*, 135.

[127]*Elazığ Kültür Envanteri – 2009,* **"**Kurşunlu Camii**",** 4: Şakir Çakmak, "Hüzünlü Kent : Harput" *Sanat Tarihi Dergisi,* (XV/2), İzmir, 2006, 147.

[128]Mustafa Timur Yıldızhan, *Mehmet Zeki Oral Hayatı, Eserleri ve Araştırmaları*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya, 2010, 284-285.

[129] "İshak Sunguroğlu; 18 Mart 1888 de Harput'ta doğmuştur 1948 yılında yazmağa başladığı Harput Yolları için defalarca Harput ve Elazığ'ı ziyaret etmiş, ayrıca gerekli bilgi ve belgeler için muhtelif şehirlerdeki kütüphane ve arşiv dairelerinde 1977 yılına kadar bıkmadan çalışmıştır. Aynı yıl yaz aylarında bir gün İstanbul'da ziyaret ettiğimde, kendisini masa başında çılışırken buldum, iyice yaşlanmış zorlukla yazıyordu. Bana, "Harput'un hatırı için olsa gerek, Allahım bana arkadaşlarımdan çok daha uzun ömür bahşetti. Bir yıl daha müsaade etse Harput Yolları'nın beşinci cildini tamamlayabilsem görevim bitmiş olacak, fakat bundan sonrası için pek müsaade edileceğe benzemiyor." dedi. Bu konuşmadan üç ay sonra eserinin beşinci cildini tamamlayamadan 5 Ekim 1977 tarihinde 88 yaşında Hakkın Rahmetine kavuştu."

[130]Sunguroğlu, *a.g.e.*, 282. ; Sağlam, *a.g.t.*, 124.

[131] TC. Vakıflar Genel Müdürlüğü Abide ve Eski Eser Onarım Fişi.

1981 yılında minarenin şerefe kısmındaki taşlar dökülmeye başladığından dolayı minaresi, Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından onarılmıştır (Fot.53a-53b).[132] 2004, 2007 ve 2014 yıllarında yapının wc/lavabo onarımı ve elektrik tesisatlarında basit onarım adı altında çeşitli çalışmalar yapılmıştır.

Restorasyon Sonrası Tenkit Edilen Hususlar: Cami minaresinin şerefe, gövde, petek ve külah bölümlerinde 1980'li yıllarda restorasyon çalışmaları yapılmıştır. Bu çalışmalar sonucunda şerefe alt kısımlarına dökülen inşaat artığı temizlenmesi gereklidir (Fot.54b).

Aralık 2019'da yerinde yapılan incelemede cami kubbesindeki sıvaların yer yer kabardığı gözlenmiştir. Kubbenin daha fazla zarar görmemesi için kurşun kaplamalarının bir an önce tamir edilmesi gerekmektedir (Fot.57c).

Günümüzdeki Durumu: Sağlam olan cami ibadete açıktır.

[132] Doğal ve Kültürel Varlıkları Koruma Envanteri "Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğü", Envanter No: 23.02 (1.0).

3.1.2.3. Ağa Camii

Katalog No : 4.1.2.3

Plan : 8,9

Çizim :

Fotoğraf No : 58a – 65a

İnceleme Tarihi : 2018 -2020

Yeri: Harput'da Ahmet Kabaklı Bulvarı üzerinde tapunun 18 pafta ve 900 parseline kayıtlıdır.

Dönemi: 967 H./1559 M. Osmanlı Dönemi.

Mülkiyeti: Vakıflar Genel Müdürlüğü

Tescil Durumu: I. Grup Tescilli.

Tescil Tarihi ve Karar No: 30.05.1985/1089.

Bakımından Sorumlu: Vakıflar Genel Müdürlüğü

Kullanım Şekli: Cami işlevli

Tarihçesi: Orijinali ahşap olan yapının ne zaman ve kim tarafından yaptırıldığı belli değildir. Ahşap olduğu dönemlerde Pervane Camii diye anılan yapı[133], H.946 / M.1589 tarihinde III. Murat Han Döneminde Harput Sancağına bağlı Sarını Ağaları tarafından tamir edildiği için sonradan Ağa Camii diye adlandırılmıştır.

Planı: Yapı, 18.80 x 15.30 m ölçülerinde olup dikdörtgen planlıdır. Üstü çatıyla örtülüdür (Fot.58b). Harim kısmı mihraba paralel iki sahından oluşmaktadır. Harim mekân, dördü bağımsız sekiz tanesi yapı beden duvarına bitişik olarak yükselen toplam on altı paye ile taşınmaktadır. Son cemaat mahalli, harim kısmının kuzeyinde ve 4.60 m genişliğinde inşa edilmiştir. Asıl harim kısmına son cemaat

[133]1566 tarihli Evkaf Defteri'ndeki bir kayıtta yapıdan Pervane Camii olarak bahsedilmektedir. Bkz. Sunguroğlu, *a.g.e.*, 274.; Aksın, *XIX. Yüzyılda Harput*, 127.

yerinden 3,70 m genişliğinde bir kemer açıklığıyla girilir (Fot.58b-63b). Harim alt kısmı ve üst kısmı toplamda on altı pencere ile aydınlatılmıştır. Bu alt hizadaki pencereler 1.25 m genişliğindedir (Fot.64c).

Minare: XIX. yy'dan kalma ve ince işçilik gösteren minaresinde kesme taş malzeme kullanılmıştır. Oldukça yüksek tutulan minare gövdesi silindirik olarak yapılmıştır (Fot. 58a-59a-60d).[134]

Restorasyon Süreci: Ağa Camii, 1889 yıllında harap bir vaziyetteyken meşhur "Müftü Hacı Ahmet Efendi'nin torunu Abdülhamit Efendi'nin" himmet ve yardımlarıyla yıktırılarak kubbeli ve minareli olarak yeniden yaptırılmıştır. XIX. yüzyıl sonlarında Harput Yollarındaki eserinde Ağa Cami'yi anlatan İshak Sunguroğlu cami ile ilgili olarak:

"Bu caminin hem damı hem de kubbesi toprak ile örtülüydü. Daha sonra üzerine eğimli bir çatı yapılmış ve korunması düşünülmüştür." (Fot.64c) 5 Mart 1957 yıllında kubbesi yıkılan cami, Malatya Vakıflar Bölge Müdürlüğü tarafından 1997-1998 yıllarında restorasyonu yeniden yapılarak, 1999 yıllında ibadete açılmıştır. (Fot.60a-60b).[135]

Restorasyon Sonrası Tenkit Edilen Hususlar: 1999 yılına kadar yıkık durumdayken onarımlarla yeniden inşa edilen cami, ne yazık ki bu onarımlarla özgünlüğünü kaybetmiştir.[136]

Caminin eski fotoğrafları incelendiğinde beden duvarlarından çatı alt kısmına kadar moloz taş ile inceyonu taş malzeme kullanılmıştır. Fakat günümüzde çatı alt kısımlarında kabayonu taş malzeme kullanılarak farklılığa gidilmiştir (Fot.60a-61a-61b).

İshak Sunguroğlunun: *Caminin hem damı hem de kubbesi toprak ile örtülüydü,* söylemi üzerine 2020 yılında yerinde yaptığımız incelemede caminin üzeri dıştan çatı, içten de beton ile kapatılması yapıyı orijinalliğinden uzaklaştırmıştır.

[134]Sağlam, *a.g.t.*, 120-122 vd.; *Elazığ Kültür Envanteri – 2009,* "Ağa Cami", 38.
[135]Sunguroğlu, *a.g.e.*, 273.vd.: Sağlam, *a.g.t.*, 120.
[136]Çakmak, a.g.m., 148.

Ağa Caminin son cemaat yerinin kapatılmasında kullanılan taş ve ahşap kafeslerin abartılı bir şekilde kullanılması, (Fot.63a-63b) cami iç beden duvarlarında beyaz sıvanın kullanılması aslına uygun olmadığını bariz bir şekilde göstermektedir**.**

Günümüzdeki Durumu: Tamamen yıkılan cami, 1999 yılında restore edildikten sonra ibadete açılmıştır. Yapı, eğimli bir arazi üzerinde inşa edildiğinden güney cephesi, kod farkından dolayı kuzey cephesinden daha yüksek yapılmıştır (Fot.59c-60c).

3.1.2.4. Esadiye (Arslaniye) Camii ve Medrese

Katalog No : 4.1.2.4

Plan : 10

Çizim : 13

Fotoğraf No : 65a – 71c

İnceleme Tarihi : 2018 -2020

Yeri: Elazığ İli, Harput Mahallesi Aslanlı Sokak üzerinde yer alan cami, tapunun 129 ada, 1 parseline kayıtlıdır.

Dönemi: Artuklu Dönemi

Mülkiyeti: Vakıflar Genel Müdürlüğü

Tescil Durumu: I.Grup Tescilli.

Tescil Tarihi ve Karar No: 30.05.1985/1089 (15.12.2011/214)

Bakımından Sorumlu: Vakıflar Genel Müdürlüğü**.**

Kullanım Şekli: Restorasyon süreci devam etmektedir. Cami işlevli

Tarihçesi: Cami[137]avlusunun giriş kapısının sağ üst köşesindeki aslan figürlerinden (günümüzde mevcut değil) hareketle yapının Artuklu Hükümdarı Fahreddin Kara Arslan tarafından XII ve XIII. yüzyılda yaptırıldığı düşünülmektedir.[138]

Planı: Harput Esadiye-Arslaniye Camii Medrese kompleksi, 26.84 x 21.07 m ölçülerinde kuzey-güney doğrultusunda dikdörtgen bir alan üzerine konumlandırılmıştır (Fot.71b). Harimin doğusunda bulunan ve harimle eş uzunluktaki avlu bölümü (Fot.69c), kompleksin kuzeyinde ve batısında birer açıklık ile dışarıya açılır (Fot.68f-69c). Batı cephesi sade olan yapının kuzey cephesi anıtsal

[137]*V.G.M.A., HD, nr.* 1094, 227-228.
[138]Çakar - Uzun, *a.g.e.,* 33.

bir portal ile hareketlendirilmiştir. Harimin güney duvarında iki adet mihrap nişi bulunmaktadır (Fot.71a-71c). Yapı içerisinde 2007 yılında yapılan kazılarda iki payandaya ait bulgulara rastlanılmıştır. Harim bölümünün üzeri beden duvarlarındaki payandalardan, belirli aralıklarla yapılmış sütun ya da payelere oturtulmuş kemerler tarafından taşınan tonoz örtülü olduğu tahmin edilmektedir.[139].

Restorasyon Süreci: 1836 yılına kadar ibadete açık olan cami,[140] XX. yüzyılın ortalarına kadar ayakta kalmıştır[141] (Fot.68a). Arslaniye adını ise 1960'lı yıllara kadar portalinin üzerindeki Arslan figürlerinden almıştır.[142]Külliyenin giriş kapısı yıkılma tehlikesine karşı 1995 yılında sac çatı ile koruma altına alınmıştır [143] (Fot.67a).

Yapı, Malatya Vakıflar Bölge Müdürlüğü uhdesinde 2007 yılında kazı çalışmalarına başlanılmıştır.[144] Daha sonra 2017 yılında tekrar başlanan restorasyon çalışmaları günümüzde devam etmektedir.

Restorasyon Sonrası Tenkit Edilen Hususlar: Harput Esadiye- Arslaniye Camii ve Medrese Kompleksi, yıllarca bakım yapılmadığından zamana yenik düşen yapı, orijinal dokusunu zamanla kaybetmiştir.

Tamamen yıkılan caminin anıtsal giriş kapısı yöreye ait olan körpe taşından yapıldığı için zamanla eriyerek özelliğini kısmen de olsa yitirmiştir Geç kalınan restorasyon müdahalesi de yapının özgünlüğünü koruyamadığını göstermektedir. (Fot.68a-68b-68c-68d-68e-68f). Dış cephe duvarları, cami, medrese avlusu ve taç kapı bölümlerinde üç farklı taş işçiliği kullanılmıştır. Özelikle anıtsal giriş portalinde kullanılan ve yapıdan farklı renkte olan düzgün kesme taş işçiliği, külliyenin tarihsel

[139]Danık, *Orta Çağda Harput,* 42; *Elazığ Kültür Envanteri – 2009,* **"**Esadiye (Arslaniye) Camii**",** 43; Sunguroğlu, *a.g.e.,* 278.
[140]Aksın, *19.Yüzyılda Harput*, *a.g.e.,* 134
[141]Kültür ve Turizm Bakanlığı Diyarbakır Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu 05/07/2010 tarihli 3254 Karar Numarasından alınmıştır.
[142]Danık, *Orta Çağda Harput*, 41-42.; Çakar-Uzun, *a.g.e.*, 33.; Ünal, *XVI. Yüzyılda Harput Sancağı, (1518-1566),* 209-210 ; Sunguroğlu, *a.g.e.*, 278.
[143]Kültür ve Turizm Bakanlığı Diyarbakır Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu 05/07/2010 tarihli 3254 Karar Numarasından alınmıştır.
[144]"Diyarbakır Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu' nun" 10.01.2006 tarihli 894 sayılı kararı ve Kültür ve Turizm Bakanlığının 13.09.2007 tarih 157021Karar Numarasından alınmıştır.

dokusuyla uyuşmamaktadır (Fot.67b). 2017 yılında restorasyonuna başlanan külliye günümüzde restorasyonu devam etmektedir. Yapının anıtsal portalinin orijinal bir şekilde onarılıp, külliyenin sembolü olan aslan kabartma giriş portalinde sembolik olarak gösterilmelidir (Fot.68d).

Günümüzdeki Durumu: 2017 yılında restorasyonuna başlanan külliyenin restorasyonu hâlâ devam etmektedir.

3.1.2.5. Sara Hatun Camii

Katalog No : 4.1.2.5

Plan : 11

Çizim :

Fotoğraf No : **72a – 78b**

İnceleme Tarihi : 2018 -2020

Yeri: Harput Mahallesi Ahmet Kabaklı Bulvarı üzerinde yer alan cami, tapunun 13 pafta, 439 parseline kayıtlıdır.

Dönemi: 1465/Akkoyunlu Dönemi

Mülkiyeti: Vakıflar Genel Müdürlüğü

Tescil Durumu: I.Grup Tescilli.

Tescil Tarihi ve Karar No: 30.05.1985/1089[145]

Bakımından Sorumlu: Vakıflar Genel Müdürlüğü

Kullanım Şekli: Cami işlevli

Tarihçesi: Uzun Hasan'ın annesi tarafından 1465 yılında yaptırılan cami, **"**Saray Hatun ve Uzun Hasanoğulları Camii",[146]olarak da isimleriyle anılan yapı, Akkoyunlu Dönemine tarihlendirilmektedir. Başlangıçta mescit olarak anılan yapı, 1654 yılından sonra cami olarak zikredilmiştir.[147]

Planı: Merkezi plan şemasında olan yapı 25 x 25 m ebatlarında kare bir planlamaya sahiptir. Orijinalinde önünde bir avlu ve avlu köşesinin kuzey duvarına bitişik bir muvakkithane yer alan camideki bu eklentiler (Fot.72b) günümüzde harabe halde ulaşmış durumdadır (Fot.73a). Cami duvarları, dıştan 2,5 m kalınlığında düz

[145]*Elazığ Kültür Envanteri – 2009,* **"**Sara Hatun Camii**",** 41

[146]Sunguroğlu, *a.g.e*.,285.vd.;Aksın. *XIX. Yüzyılda Harput*,132: Danık, *Orta Çağda Harput*, 54; Hamza Keleş, "Anadolu'da Akkoyunlu Kültür Mirası: Tarihi Eserler", *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, Ankara, 2006, 4.

[147]Ardıçoğlu, *Harput Tarihi***,** 99 ; Çakar-Uzun, *a.g.e.*,52.

dört payanda ile desteklenerek yükseltilmiştir. İçeriden ise bu payandalara ortaya büyük ve her iki yana küçük kemerler atılmasıyla tahkim edilmiştir. Bu kemer ayakları dört yuvarlak sütun üzerine atılan sivri kemerlerle bağlanmıştır. Bu şekilde caminin tek büyük kubbesinin yükü büyük sütunlara paylaştırılmıştır (Fot.77b-77c). Kıble dış duvarında dört büyük dört küçük, batı duvarında dört küçük, doğu duvarında ise beş büyük dört küçük pencereler ile masiflik giderilmeye çalışılsa da kale sur duvarını andıran sağlam mimari bozulmamıştır. Caminin kuzeyinde batı ve doğu duvarları hizasına ulaşılamayan 4,5 m genişliğinde üç odalı son cemaat yeri bulunmaktadır (Fot.73a). Caminin minaresi kuzey beden duvarına bitişik bir şekilde yükselmektedir. Caminin harim kısmına son cemaat yerinden 1,25 m genişlikte ve 2,25 m yüksekliğinde sivri kemerli iki kapı ile girilir (Fot.76b). Harim kısmı 21,70 x 21,70 m ölçülerinde kare biçiminde olup merkezdeki 9 m çapındaki kubbeyi taşıyan dört yuvarlak sütun mevcuttur (Fot.77b-77c).

Restorasyon Süreci: Cami içinde doğu köşede bulunan kitabeden de anlaşılacağı üzere III. Murad Han Devrinde, kıble duvarının sol tarafındaki kitabede Hacı Mustafa adındaki bir mimar tarafından 1585 yılında kapsamlı bir onarımla yenilenmiştir.[148] Daha sonra padişah Abdulmecid Döneminde (1839-1861) Hacı Ahmet Efendi adındaki müftü tarafından 1843 yılında yıktırılarak yeniden yaptırılmıştır. Yeniden inşa edilen caminin kubbesi toprak olduğundan dolayı yağmur ve kar yağması neticesinde tahrip olmaya başladığı için 1849 yıllında üzerine kurşun kaplaması düşünülerek 12000 kıyye[149] kurşun Keban Madeninden temin edilmiş ve kubbe kurşunla kaplanmıştır. XVII. yüzyılın ortalarında Elazığı ziyaret eden Evliya Çelebi, camiden minaresiz cami olarak söz etmiştir. [150] Minaresi Harput Halkının katkılarıyla 1898 yılında yapılmıştır. 1949 yılının mayıs ayında kubbe kurşunları kapatılmıştır (Fot.72b). 2007 yılındaki onarımlar esnasında kubbesindeki kurşunlar yenilenmiştir.[151]

Restorasyon Sonrası Tenkit Edilen Hususlar: Akkoyunlu Dönemi yapısı olup, 1585 tarihinde Hacı Mustafa ve 1848 tarihinde ise Harput Müftüsü Hacı

[148]Ünal, *a.g.e.,*209.

[149]Kıyye: Osmanlı ağırlık ölçüsü birimi.

[150]Aksın, *XIX. Yüzyılda Harput,* 132 ; Sağlam, *a.g.t.,*117.

[151]Abdülhamit Tüfekçioğlu, Harput Sara Hatun Cami Restorasyon ve Çevresel İyileştirme Projesi Mimari Açıklama Raporu, 2007.

Ahmet tarafından tamir edildiği bilinmektedir. Geçirdiği onarımlar nedeniyle aslından oldukça uzaklaşmış olan yapı, son şeklini Osmanlı Dönemi'nde almışsa da Cumhuriyet Dönemi'nde de yeniden onarılmıştır. [152] Son cemaat yeri giriş bölümü sonraki dönemlerde geçirdiği onarımlarla orijinalliğini kaybetmiştir (Fot.76b).

Günümüzdeki Durumu: Günümüze sağlam ulaşan yapı ibadete açıktır**.**

[152]Danık – Balaban, *a.g.m.*, 67; Danık, *Orta Çağda Harput,* 54.

3.1.3. TÜRBE VE MESCİTLER

1690-1812 tarihli Hurufat Defteri kayıtlarından 16 mescidin varlığından söz edilmektedir. Harput'ta Hurufat Defterlerinde yer alan kayıtlara göre Harput Şehri'nde toplam 16 mescit vardı. Bu mescitler; "Ağvatlı Mescidi (XVII. yüzyıl), Ahi Musa Mescidi (1523M), Ahi Viran Mescidi (XVIII. yüzyılın ilk yarısı), Alacalı (Arap Baba) Mescidi (1279-1280/M), Depegöz (Hacı İbrahim) Mescidi (1634M), Ebutahir (Hacı Mansur) Mescidi (XVIII. yüzyıl), Gökçe (Kökçüzade) Mescidi(XVII. yüzyıl), Hacı Ahmed Mescidi (XVIII. yüzyılın ilk yarısı), Hacılı Mescidi (XVIII. yüzyıl), Hallaç Mescidi (1731/M.), Hoca Mescidi (XVIII. yüzyıl), Kapucı (Kapıcı) Mescidi (XVII. yüzyıl), Kureyşzade Mescidi 1766/M.), Lor Mescidi (1692/M.), Salahhane (Salhane) Mescidi(1769/M.), Tokmak Kapısı (XVI. yüzyıl) Mescitleridir.[153]

Hurufat Defterlerinde 18. yüzyılda Harput'ta faaliyet gösteren toplam 12 tekke ve zaviyenin ismi yer almaktadır. Bunlar; "Ankuzu Baba Zaviyesi(1627/M.), Mansuriye Zaviyesi (XIII. yüzyıl), Molla Ahmed Peykerici Zaviyesi (1518/M.), Nâzır Baba Tekkesi (XVI. yüzyıl), Şeyh Kasım Zaviyesi (1523/M.), Şeyh Şadi Zaviyesi (1523M.), Şeyh-i Kâinât Tekkesi (1523/M.), Hacı Hasan Baba Zaviyesi (1692/M.), Şeyh Musa Herdi Zaviyesi (1691/M.), Şeyh Şadıman Tekkesi (1692/M.), Timurlu Tekkesi(XVII. yüzyılın sonlarında)ve Taş Pınar Zaviyesi (XVII. yüzyılın sonlarında) adlı tekke ve zaviyelerdir. [154]Hurafat Defterlerinin kayıtlarında geçen Arap Baba (Alacalı)Türbe ve Mescidi, Fetih Ahmet Baba (Şeyh Kâinât) Türbe ve Mescidi, Ahi Musa Mescidi ve Mansur Baba Türbe ve Zaviyesi ile Hurafat defterlerinde geçmeyen fakat 1950'li yıllarda İshak Sunguroğlu'nun Harput Yollarında Kitabında bahsettiği, Murat Baba (Şeyh Şerafettin) Türbesi ve Alacalı Mescit ile kaynaklarda adı geçmeyen günümüzde restorasyonu gerçekleştirilen Dabakhane Mescidi katalog bölümünde ele alınılmıştır.

[153]Çakar-Uzun, *Hurufat Defterlerinde Harput (1690-1812),* 63.
[154]Çakar-Uzun, *Hurufat Defterlerinde Harput (1690-1812),* 63-75.

3.1.3.1. Arap Baba Türbe ve Mescidi

Katalog No : 4.1.3.1

Plan : 12

Çizim : 14

Fotoğraf No : 79a -93b

İnceleme Tarihi : 2018 -2020

Yeri: Harput' da, Yakut Sokağı üzerinde olup, Kurşunlu Caminin doğusunda 3522 parsel üzerinde yer almaktadır. [155]

Dönemi: M.1279-1280 /Selçuklu Dönemi.[156]

Mülkiyeti: Vakıflar Genel Müdürlüğü

Tescil Durumu: I.Grup Tescilli.

Tescil Tarihi ve Karar No: 30.05.1985/1089[157]

Bakımından Sorumlu: Vakıflar Genel Müdürlüğü**.**

Kullanım Şekli: Türbe ve mescid işlevli

Tarihçesi: Yapı, mescit giriş kapısı üzerindeki kemer boşluğunda yer alan kitabeye göre Selçuklu Sultanı Gıyaseddin Keyhüsrev zamanında 1279-1280M. tarihinde inşa edilmiştir.[158]

Planı: Eğimli bir arazi üzerine inşa edilen yapı, altı türbe,[159] üstü mescit olarak değerlendirilmiştir. Türbe, Doğu - Batı doğrultusunda dikdörtgen planlı

[155] Gülsüm Aytaç, **"**Harput Türbeleri**"**, *İl Kültür Turizm Raporu*, Elâzığ, 2010, 8.
[156] Çakar-Uzun, *Hurufat Defterlerinde Harput (1690-1812),* 66.
[157] *Elazığ Kültür Envanteri – 2009,* **"**Arap Baba Türbesi ve Mescidi**",** 28.
[158]Çakar-Uzun, *Hurufat Defterlerinde Harput (1690-1812),* 66 ; Ardıçoğlu, *Harput Tarihi***,** 83-84.
[159] "Türbe; Toprak anlamındaki Arapça "türb" kökünden gelir. Mezar üzerine kurulan yapılara verilen addır. Mescid, Arapça'da "eğilmek, tevazu ile alnı yere koymak" manasına gelen sücüd kökünden "secde edilen yer" anlamında bir mekân ismidir. Kur'an-ı Kerim, hadisler ve ilk İslam kaynaklarında cami karşılığında mescid kelimesi geçmektedir." Bkz. Hakkı Önkal, *Anadolu Selçuklu Türbeleri*,

olurken mescid ise kare planlı üzeri kubbeyle örtülüdür. İki katlı olan yapının, türbe girişi güney cephesine yerleştirilmişken, (Fot.83a-83a) mescit girişi ise üst kat, kuzeydoğu cepheden verilmiştir (Fot.84a-84b). Mescit, merkezde bir duvarla iki bölüme ayrılmış olup; mescid işlevli doğudaki kare mekanın güney duvarında Selçuklu çinileri ile bezenmiş mihrap, bu mihrabın doğusu ve batısında aynı mesafede, iki pencere açıklığına yer verilmiştir (Fot.86). Mescit içindeki doğu duvarının orta bölümünde bir pencere açıklığı; kuzey cephede ise iki adet kapıya yer verlmiştir. Bunlardan birincisi, mescit ana giriş kapısı diğeri ise minareye çıkılan kapıdır (Fot.88a-88b). Mescidin iç batı cephesinde yer alan kare planlı mekanın kuzey duvarında bir tane pencere açıklığına yer verilirken, güney duvarında ise alttaki kare üsteki ise mazgal biçimli iki adet pencereyle cephe hareketlendirilmiştir (Fot.89a-89b).Türbenin mescid bölümü üçgen kuşakla geçilen kubbe ile örtülü iken, (Fot.90a-90b) alt kat türbe bölümü ise Selçuklularda nadiren görülen aynalı tonoz ile örtülüdür (Fot.93a-93b).[160]

Mihrap: Mescit bölümünde yer alan mihrap, giriş aksında olmayıp kıble duvarının merkezinde yer almaktadır. Kubbe eteğine kadar yükselen mihrap niş derinliği, duvar kalınlığı içerisinde kalır. Duvarın dış yüzünde çıkıntı yapmaz. Mihrap üst kısmından çıkıntı yapan, dikdörtgen şekilli beş adet denden mevcuttur.[161] Yüzeyi çini mozaikle kaplanmıştır. Çiniler bitkisel kompozisyonlarda palmet ve kıvrımdalların şekilerine uygun olarak sonlanmıştır. Süslemelerde daha çok mavi renk ve tonları ile lacivert rengi kullanılmıştır. Firuze ve lacivert çiniler, dikdörtgen ve kare biçiminde kesilerek baklavalar ve zikzaklar meydana getirecek şekilde mazgaların içine yerleştirilmiştir (Fot.92a-92b). [162]

Restorasyon Süreci: 1518, 1523, 1566 tarihli tahrirlerde bugün Arap Baba Türbesi olarak bilinen, Alaca Mescitten bahsedilmektedir.[163] 1756 yılında mescit

---

Ankara ,1996,1; Ahmet Önkal – Nebi Bozkurt; "Cami", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi,* I, Ankara, 1993, 46.

[160]Önkal, *a.g.e*., 429 ; Danık, *Orta Çağda Harput*, 52-53.

[161]İclal Erdil, *Anadolu Selçuklu Devri Çini-Mozaik Mihrapları,* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir, 1988,123.

[162]Bakırer, *Onüç ve Ondördüncü Yüzyıllarda Anadolu Mihrapları*, 190-192.

[163]Aytaç, **"**Harput Türbeleri**"** a.g.r., 8.

ibadet işlevliydi. 1965 ve 1968 yılında Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından restore edildikten sonra büyük çapta yenilenmiştir.[164] Mescit minaresi 1964 yılında yapılan kazılar sonucunda ortaya çıkarılmıştır (Fot.80c).[165] Mescid ve türbe 1996 ve 2000'li yıllarında yapı kapsamlı olarak tamir edilmiş, mescid bölümü kireçle sıvanmış döşemesi elden geçirilmiş ve dış duvar kaplamaları yer yer değiştirilmiştir(Fot.89a-Fot.89b).[166]

28.02.1996 tarihinde Elazığ İl Kültür Müdürlüğü tarafından Arap Baba Türbesinin Mescit kısmındaki mihrap çinilerinin zarar gören bölümleri, mescit giriş kapısı çevresi ve kitabesinin tahrip edilen yerler tespit edilmiştir[167] (Fot.85-92a-92b). Bu incelemeler neticesinde 1997 yılında Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından geniş kapsamlı restorasyon çalışmaları ile minare gövdesi ve kaidesinde yerinden çıkan taşlar dondurulmuş, (Fot.79a-79b) mescid zemin döşemesi tamamlanmıştır. Güney cephede istinat duvarı, avlu duvarı ve merdiven bölümleri[168] onarılmıştır (Fot.80a-80b).

Arap Baba Mescidi ve Türbesi 2007 yılında, onarım kapsamında mescit içi kubbe ve duvarlarındaki beton sıvalar ile mescit yanı mekânın tonozu ile duvarındaki beton sıvalar raspalanmıştır. Mescit kubbesindeki eski kurşun kaplamalar sökülerek, gerekli izolasyon yapıldıktan sonra yeni kurşun malzeme ile kaplanmıştır. Mescit mevcut ahşap doğramalarının bozuk olanları tamir edilerek yerine takılmıştır. Çevre düzenlemesi de projesi doğrultusunda onarımlar tamamlanmıştır (Fot.80a-80b).[169]

---

[164]Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu, Karar No ve Tarihi, 3413 – 4.11.1967.; Alpay Bizbirlik, *16 Yüzyıl Ortalarında Diyarbekir Beylerbeyliği'nde Vakıflar*, Ankara, 2002, 158; Uzun – Çakar, *a.g.e*, 66 ; Alper Altın, *Anadolu Selçuklu Mimarisindeki Geometrik Süslemelerde Restorasyon Hataları,* Litaratürk Yayınevi, Konya, 2020, 92.

[165]Fikret Memişoğlu, "Harput-Elazığ Rehberi", *Yeni Fırat Dergisi*, (25), Elazığ, 1985, 5.

[166]Önkal, *a.g.e.*, 430; Muhammed Arslan, *Anadolu Selçuklu Çağı Cami ve Mescit Mimarisi(Plan-Mimari-Süsleme)*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum, 2016, 1458-1459.

[167] Vakıflar Genel Müdürlüğünün 28.02.1996 tarihli ve 714-175 sayılı Abide ve Eski Onarım Fişinden alınmıştır.

[168] "Harpuşta: Üst yüzeyi açık olan duvarı; don ve yağış etkilerinden korumak için yapılan açık duvar üstleri kaplamasına verilen addır."

[169] Diyarbakır Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu'nun 28/03/2007 tarihli 995 karar Nosundan alınmıştır.

Restorasyon Sonrası Tenkit Edilen Hususlar: Orijinal yapıyı gösteren arşiv fotoğraflarında dış cephede düzgün kesme taş ve kabayonu taşın birlikte kullanıldığı görülmüştür (Fot.80a). Fakat son restorasyonda yapının orijinaline sadık kalınmadan sadece düzgün kesme taş malzeme kullanıldığı tespit edilmiştir (Fot.80b).

Mescidin yanındaki minare kaidesinde evvelce mozaik çinilerden bir tezyinat olduğu harç üzerindeki izlerden anlaşılmaktadır (Fot.79a).[170] Ancak günümüzde mevcut kalıntılardan bunu anlamak pek mümkün değildir (Fot.79b).

Mescidin minare gövdesinin yarıdan yukarısı yıkık ve üzeri estetikten uzak beton örtü ile kapatılmışken 2006 yılından sonra Vakıflar tarafından yapılan restorasyonla[171] minare gövdesi tamamlanmış olup külah kısmı yapıya uygun olarak kurşun malzemeyle kaplanmıştır (Fot.84a-84b).

Ertuğrul Danık'a göre; özelikle portal çevresinde özgün olarak kalmış olan kumtaşı kalede olduğu gibi taş hastalığı nedeniyle büyük oranda erimiş olup, gerekli önlemlerin alınmaması durumunda, yakın gelecekte doğal tahribatın boyutunu daha da büyütecektir (Fot.84a-84c).[172]Arap Baba Mescidi'nin mihrap ve kubbesindeki çiniler, Harput'da bulunan yapılar içinde dönemin en önemli örneklerindendir. Ayrıca minare kaidesinin üzerinde gövdenin en alt kısmındaki alçı malzeme, minarede de çini ve sırlı tuğlalarının birlikte kullanılmış olduğunu gösterir.

Ertuğrul Danık'a göre; "Yapıya ilişkin olarak yapılan ilk çalışmalarda yerinde olan mihrap çinilerinin, çok büyük ölçüde çalındığını 1997 yılındaki çalışmalarda tespit edilmiş ve gerekli yerlere uyarılarda bulunulduğunu"[173] belirtmiştir.

---

[170]Şerare Yetkin, *Anadolu Türk Çini Sanatının Gelişmesi*, İstanbul, 1972, 98; Celil Arslan, *Elazığ'daki Türk Devri Yapıları*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya, 2003,133.

[171]G.Aytaç, "Harput Türbeleri", 9.

[172]Taş kanseri de denilen bu hastalıkta, taş gözeneklerine dolan su soğuk havada donarak, sıcak havada tuz kristalleri oluşturarak genleşir ve dışa yansıyan basınç nedeniyle zaman içinde dökülmektedir. Bu konulara ilişkin ayrıntılı bilgi için bkz.Giorgio Toraca, *Porous Building Materials Science for Architecturel Conservation*, Rome, 1989, 24-30-32-37. ; Laurenzi Tabasa, *İl Restauro Della Pietra*, Padova, 1992, 24.

[173]Danık, *Orta Çağda Harput*, 53-54.

Cenevre'de ele geçirilen söz konusu çiniler[174], bu gün Ankara Vakıflar Genel Müdürlüğü'nde muhafaza edilmektedir (Fot.92a-92b).

Arap Baba Mescidinde, kubbe göbeğinde yer alan madalyon merkezinde döndürme simetrisi ile meydana getirilmiş onikigen bir küme ile karşılaştırılmış olup çini mozaik tekniğinde yapılmıştır. Eski fotoğraflarda harap olduğu görülen madalyon 2000'li yılarda dolgu tekniğiyle restore edilmiştir.[175] Bu restorasyonda merkezden simetrik çıkması gereken on iki köşeli yıldız, asimetrik bir şekilde ortaya çıkarılmıştır (Fot.91a-91b).

Türbe iki katlıdır. Alt katta medfun olan zatın mezar sandukası bir üst katta olması gerekir iken 1960'larda mezar sandukası kaybolmuştur.[176] Günümüzde kaybolan sandukanın yerine alt katta sanduka, cam şeklinde olup üzeri kelime-i tevhid yazılı yeşil bir örtü ile kapatılmıştır. Türbenin ikinci katında ise bir mescit bir de zaviye bulunmaktadır (Fot.91a-91b).

Günümüzdeki Durumu: Üst katta bulunan mescit ibadete açık olup cenazelik bölümü ise ziyarete açıktır.

[174]G.Aytaç, "Harput Türbeleri", 10.
[175]Altun, *a.g.e.*, 92.; Michael Meinecke, *Fayencedekorationen Seldschukischer Sakralbauten in Klein asien*, I,Tubingen, 1976, 69.
[176] Memişoğlu, "Harput-Elazığ Rehberi", 6.

3.1.3.2. Fetih Ahmet Baba (Şeyh'ül - Kâinat) Mescid ve Türbesi

Katalog No : 4.1.3.2

Plan : 13

Çizim :

Fotoğraf No : 94a – 102b

İnceleme Tarihi : 2018 -2020

Yeri: Türbe, Harput Mahallesine 1,5 km mesafede Dabakhane Mescidine giden yol üstünde, 1112 parseller üzerinde yer almaktadır.

Dönemi: H.713 M.1313-14 /İlhanlılar Dönemi[177]

Mülkiyeti: Vakıflar Genel Müdürlüğü

Tescil Durumu: I.Grup Tescilli.

Tescil Tarihi ve Karar No: 30.05.1985/1089[178]

Bakımından Sorumlu: Vakıflar Genel Müdürlüğü**.**

Kullanım Şekli: Türbe ve Mescid işlevli

Tarihçe: Banisi ve mimarı belli olmayan Fetih Ahmet Baba Türbesi, içerisinde bulunan ahşap sandukada üzerinde bir kitabe mevcuttur (Fot.102). Ancak Bu kitabenin bir bölümü eksik olduğundan türbenin yapım tarihi hakkında net bilgilere ulaşılmamıştır. İshak Sunguroğlu türbe ile ilgili salnamelerde veya tahrir defterlerindeki, kayıtları inceledikten sonra türbe hakkındaki şu bilgilere yer vermiştir. Kendi İfadesiyle aşağıdaki metni kaydeder. "Ariflerin seyidi, şeyhül-kâinat, veliyyullah Fatih Ahmed Kebir Harputi, H.713/M.1313-1314 senesi cemaziyelahirinin beşinde vefat etti." Nereden nakledildiği ifade edilemeyen bu

[177] Sunguroğlu, *a.g.e*., 326.

[178] *Elazığ Kültür Envanteri – 2009*, "Fatih Ahmet Baba Mescidi ve Türbesi*",* 130.

metnin sandukadaki kitabeyi tamamlaması bakımından önemlidir. Türbenin de bu yıllarda inşa edildiğini kabul etmek mümkündür.[179]

Planı: Sekizgen planlı olan yapının[180] üst katı bedeen duvarlarının yarısına kadar yükseltilerek üzeri düz bir şekilde kapatılmıştır. Sekizgen planlı cenazeliğin üzeri günümüzde kenarlı mekan basık bir kubbe ile örtülüdür. Sekizgen planlı cenazeliğin üzeri günümüzde basık bir kubbe ile örtülüdü (Fot.94a-94c). Kuzey-güney yönünde dikdörtgen bir mekan ile bu mekana doğu duvarın güneyinde birleşik içten ve dıştan sekizgen bir mekandan oluşan yapının; Osmanlı Dönemi'nde eklendiğini düşündüğümüz ve mescid olarak kullanılan dikdörtgen planlı bir bölüme sahiptir. Batı ve kuzeybatı cephesi mescit ile birleşik olan sekizgen türbeye, kuzey cephenin ortasındaki bir kapı ile giriş sağlanmaktadır (Fot.99).[181]

Her iki mekanda da düzgün kesme taş ve kabayonu taş kullanımı görülür (Fot.98-99). Genelde sade bir yapıda olan anıt mezardaki yegane süs unsuru mezar odasındaki ahşap sandukanın kuzey yüzünde yer alan on kollu yıldız motifidir (Fot.102a-102b).

Restorasyon Süreci: Bazı araştırmacılar (Ferhan Memişoğlu) türbenin orijinalinde altıgen planlı kaide üzerinde ve iki katlı olarak inşa edildiğinden bahsetmektedirler. Günümüzde ise sekizgen planlı olan yapı[182], üzeri son restorasyon sırasında betonla sıvanmıştır. Mescidin solundaki mekan ise 1959'dan sonra yıkılmıştır.[183]

2012 yıllında Fetih Ahmet Baba Türbesi ve çevresinde yer alan taşınmazlar üzerinde yapılması planlanan Çevre Düzenlenme Projesine ilişkin: mevcut alana çok sayıda yerleşim birimi ve hayvan barınaklarının yapılması sonucu türbenin ikinci

[179]Önkal, *a.g.e*., 184 vd; Sunguroğlu, *a.g.e*., 326.
[180]Önkal, *a.g.e*., 182.
[181]Danık*, Orta Çağda Harput,* 45-46.
[182]Ferhan Memişoğlu, *Elazığ Klavuzu,* Elazığ, 1977, 25.
[183]Arslan, *a.g.t*., 314.

planda kalmasına sebeb olmuştur **(Fot.96a)**. Bu nedenlerden dolayı ilgili kurul tarafından çevre düzenleme projesi uygun görülmemiştir.[184]

2015 yılında izin alınmadan türbenin içersinde yapılan laminant parke Malatya Vakıflar Bölge Müdürlüğü tarafından kaldırılmıştır.[185]

Restorasyon Sonrası Tenkit Edilen Hususlar: Bugün ziyaretgâh olarak kullanılmaktadır. Tarihi ziyaretgâhın duvarları, batıl bazı inançlardan dolayı batıl inançlar sonucunda (taş yapıştırmak ve mum yakmak gibi) bilinçsiz bir şekilde tahrip edilmektedir (Fot.94c-99).

Yapının eski fotoğraflarından türbenin güney duvarındaki küçük bir mazgal pencere açıklığı yer almasına karşın, son restorasyonla türbedeki bu pencerenin dışarıdan kapatılarak içeride bir niş haline getirilmiştir (Fot.94a-94b-94c).

Günümüzdeki Durumu: Günümüzde hem mescit hem de ziyaretgâh olarak kullanılmaktadır.

[184]Diyarbakır Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu'nun 25/04/2012 Tarihli 458 Nolu Kararı'ndan alınmıştır.

[185]Diyarbakır Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu'nun 20/03/2015 Tarihli 3170 Nolu Kararı'ndan alınmıştır.

3.1.3.3. Alacalı Mescit

Katalog No : 4.1.3.3

Plan : 14

Çizim :

Fotoğraf No : 103a- 109c

İnceleme Tarihi : 2018 -2020

Yeri: Harput Mahallesinde, Balak Gazi Parkı'na giden yolun solunda, tapunun 16 pafta, 572 parseline kayıtlıdır.

Dönemi:1203-1204 /Artuklu Dönemi[186]

Mülkiyeti: Vakıflar Genel Müdürlüğü

Tescil Durumu: I.Grup Tescilli.

Tescil Tarihi ve Karar No: 30.05.1985 tarihinde TKTVYK (Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıkları Yüksek Kurulu)'nun 1089 numaralı kararıyla tescillenmiştir.

Bakımından Sorumlu: Vakıflar Genel Müdürlüğü**.**

Kullanım Şekli: Cami İşlevli

Tarihçe: Bir avlusu ve çevresinde medrese odalarının bulunduğu yapının 1203-1204 yıllarında Artukoğulları'nın Harput kolundan Nureddin Ebu'l–Fazıl Artuk Şah'ın babası Hızır Bey zamanında yapıldığı kabul edilmektedir.[187]

Planı: Cami, hafif meyilli bir alana inşa edilmiştir. Doğu-batı doğrultusunda uzanan mescit 11.10 x 9.30 m dış ölçülerine, 9.40 x 7.35 m iç ölçülerine sahip dikdörtgen planlıdır (Fot.103a). Duvar kalınlığı 0,85 cm dir. Dışta düzgün kesme taş ve moloz taş malzeme, silindirik gövdeye sahip minarede ise bir sıra beyaz bir sıra

[186]Ara Altun*,"*Alacalı Cami" *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi,* II, İstanbul, 1989, 315.
[187]Altun, *"*Alacalı Cami*"*, 315.

kırmızımtırak renkli taş malzeme kullanılmıştır. Ayrıca Şerefe üstü dama tahtası biçiminde işlenmiş olup külah kısmı ahşap malzeme ile kapatılmıştır (Fot.104a-104b).

Yapının en hareketli kısmı batı cephesidir (Fot.105a-105b). Bu cephede yer alan taç kapı üç dilimli kemeri oluşturan basit yuvarlak sütunceler ile bir kademe içerde basık bir kemere sahip bir niş ile hareketlendirilmiştir. Kapının sağında ortası aşağıya doğru sarkan kilit taşına sahip bir niş yer alır (Fot.108a-108b).

Harim kısmı mihraba dik iki kemer açıklığı ile üç bölüme ayrılmıştır. Güney duvarında eksende yarım yuvarlak mihrap, kuzey duvarında eksende ve onun iki yanında birer olmak üzere üç pencere bulunmaktadır (Fot.109a-109b). Mescidin ahşap tavanı, sahınlar doğrultusunda üç uzun dikdörtgen kısma ayrılmıştır. Değişik geometrik şekillerle bir kısmı kaset siteminde, bir kısmı da geometrik örgünün yıldızlar meydana getirebileceği şekilde işlenmiş olan bu tavan süslemelerinde kırmızı, lacivert ve siyah renkler kullanılmıştır (Fot.109c). Sivil mimari örneklerinde gördüğümüz tavan ortası göbek oluşumları her üç bölümde de tekrar edilmiştir.[188]

Restorasyon Süreci: Eski fotoğraflarda üst örtüsünün düz ve toprak damlı olduğu belirtilmektedir (Fot.107a). Ayrıca ahşap kaplama olan zemin, 1965 yıllında müze haline getirildikten sonra betonla sıvanmıştır.[189]Ahşap tavan Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından yapılan 1986-1987 yılları onarımında mescit tavanındaki akıntıyı önlemek için mescit mevcut sacı ile ahşap çatısı sökülmüş, mescit damı yonu taşı ile kaplanmıştır. Mescit iç beden duvarlarında sıva raspası yapılıp, horasan harç ile sıvanıp kireç badana yapılmıştır. Mescit kemerleri, mihrabı, pencere sövelerinde yonu taşı yüzey temizliği yapılmış, horasan harç ile derzleri yapılmıştır. Mescit pencere doğramaları yenilenmiştir. Döşemesinde zemin kotu tespit edilerek kadronlu ahşap döşeme yapılmıştır. Dış beden duvarlarında sıva raspası yapılarak, moloz kısımlarda derzler açılarak horasan harç ile derz yapılmıştır. Mescit girişindeki muhdes ekler kaldırılarak, mescit giriş mekânı oluşturulmuştur. Mescit çevresinde drenaj yapılarak, yonu taşı tretuar ile yonu taşı bordür ile yapılarak onarım

[188] Sağlam, *a.g.t.*, 107.
[189] Sunguroğlu, *a.g.e.*, 272; Memişoğlu, *a.g.e.*, 21.

tamamlanmıştır.[190]Malzeme olarak kesme taş ve kabayonu taş malzeme ile ahşabın kullanıldığı yapıda, eski bölümleri iki renkli kesme taş ve moloz taşlardan yapılmış olup kalem işi ahşap tavanla ağaç hatını moloz taş duvar örgüleri Osmanlı Dönemine aittir.[191]

Restorasyon Sonrası Tenkit Edilen Hususlar: Ahşap kapı ve pencerelerden bozulmuş olanlar mevcutlarına uygun olarak yenilenmiştir. Zemin ise yapının Müze olarak kullanılması için beton ile kaplanmıştır. İçeride ahşap tavan ve kalem işleri de dahil olmak üzere diğer kısımların geç bir devirde yapının kalıntıları üzerine yeniden ele alınarak meydana getirilmiştir.[192] Harput Alacalı Mescidinin, ilk inşasında bir medrese ile birlikte yapıldığı düşünülmektedir. Bazı araştırmacılar caminin iç mimari düzeninin açılıma ve genişlemeye elverişli durumu bugünkü halinden daha değişik bir mimariyi yansıttığını, kuzey cephesinde olması gereken avlu ve bu avlu etrafındaki medrese odalarının tespit edilebilmesinin[193] sondaj çalışmalarıyla ortaya çıkarılabileceğini düşünmektedirler.

Ertuğrul Danık yapının kuzey cephesinde orijinal malzeme görüldüğünden bahsetmiştir. [194] Yapılan incelemede kuzey cephenin alt pencere hizasında orijinal malzeme olan düzgün kesme taşların kullanılması Ertuğrul Danık'ın düşüncesini doğrulamaktadır (Fot.104b). Günümüzde kuzey cephe sıvalı olmasına rağmen arşiv resimlerinden hareketle kesme taş ve kabayonu taşın kullanıldığı görülmektedir.

Kalem işlerinde bitkisel motifler ile dokuma motifleri karmaşık olarak birbirini tamamlar şekilde kullanılmıştır. Onarımlarla bozulmaların olduğu bu kalem işleri XIX. yy. işçiliğini göstermektedir (Fot.109a-109c).

Günümüzdeki Durumu: Mescit günümüzde ibadete açıktır.

[190]Malatya Vakıflar Bölge Müdürlüğünün 2008 yıllındaki onarım fişi.
[191]Altun*, Anadolu'da Artuklu Devri Türk Mimarisinin Gelişmesi,* 76-77.
[192]Altun*, Anadolu'da Artuklu Devri Türk Mimarisinin Gelişmesi,* 77.
[193]M. Beşir Aşan, Fırat Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü Öğretim Üyesi.
[194]Danık*, Orta Çağda Harput,* 45.

3.1.3.4. Mansur Baba Türbesi

Katalog No : 4.1.3.4

Plan : 15,16

Çizim : 15,16

Fotoğraf No : 110a - 113c

İnceleme Tarihi : 2018 -2020

Yeri: Harput Mahallesinde Nizamettin Caddesi üzerinde 53 ada, 1 parselde yer almaktadır.

Dönemi: XII.yy. sonu - XIII.yy. başı /Artuklu Dönemi[195]

Mülkiyeti: Vakıflar Genel Müdürlüğü

Tescil Durumu: I.Grup Tescilli.

Tescil Tarihi ve Karar No: 30.05.1985/1089[196]

Bakımından Sorumlu: Vakıflar Genel Müdürlüğü**.** [197]

Kullanım Şekli: Türbe İşlevlidir.

Tarihçesi: Yapım tarihi belli olmayan yapı, plan özelikleri ve eski fotoğraflarındaki malzeme tekniğinden hareketle XII. yüzyılın sonu XIII. yüzyılın başında yapılmış olduğu tahmin edilmektedir.[198]

Planı: Anadolu Selçuklu Türbe mimarisi plan formunda inşa edilmiş olan türbe, çokgen gövdeli**,** sekizgen planlı olup iki katlı olarak inşa edilmiştir (Fot.112b). Alt kat türbegah, üst kat zaviye olarak işlev görmektedir. Türbegâha giriş, basık kemerli bir kapıdan girilir (Fot.113a). İç mekan çokgen yüzlü tonozla örtülü olup içerisinde Mansur Baba,hanımına ve iki çocuğuna ait dört adet ahşap sandukalar

[195]Nureddin Ardıçoğlu, "Harput'a, Artukoğulları Devrine Ait Eserler" *Yeni Fırat,* (33), 1966, Elazığ, 13 vd.; *Elazığ Kültür Envanteri – 2009,* "Mansur Baba Türbesi*",* 34.
[196]*Elazığ Kudeb Arşivi* – Harput Tescil Listesi.
[197]Arslan, *a.g.t.,*169.
[198]Ardıçoğu, "Harput'ta Artukoğulları Devrine Ait Eserler", 12-13; Danık, *Orta Çağda Harput*, 48.

bulunmaktadır (Fot.113b). Alt kat girişinin sağ ve sol yanında yedişer basamakla üst kata çıkılır. Üst kat kapısı hafif bir girinti içerisinde, içerden kubbe dışardan piramidal külah ile örtülüdür (Fot.111b). Kubbeye geçişler tromplarla sağlanmaktadır. Yapının üst katı üç adet pencereyle aydınlatılmaktadır.

Mansur Baba Türbesi üzerinde bulundurduğu estetik bütünlüğü ile Anadolu Selçuklu çağı XIII. yy.'da inşa edilen birçok türbe ile benzerlik göstermektedir. Konya'da Seyfeddin Kara Sungur Türbesi (1270), Aksaray Bekir Sultan Türbesi (XIII. yy. ikinci yarısı) gibi birçok Selçuk'lu Dönemi Türbeleri ile plan ve üslup yönünden benzeşen Mansur Baba Türbesi XIII. yy'da gelişimini tamamlayan poligonal gövdeli Selçuklu Türbelerinin bir devamı niteliğindedir.

Restorasyon Süreci: Mansur Baba Türbesi, Nureddin Ardıçoğlu'nun 1946 yılında yürütmüş olduğu sondaj kazıları sonucu türbenin yıkılan bölümleri ortaya çıkarılmış ve 1965 yılında eski şekli esas alınarak restore edilmeye çalışılmıştır.[199] Türbe ilk olarak 1950 sonra da 1965'de Vakıflar Genel Müdürlü'ğü tarafından iki kez onarılmıştır (Fot.110a-111a).

Restorasyon öncesi durumunu 1973 yıllında inceleyen Orhan Cezmi Tuncer, yapıyı şu şekilde tanımlamıştır; "Ulu camiye doğru ilerlerken, yolun sonunda basık kubbeli tek katlı gibi duran bir kümbettir. Yola bakan güney yüzü, su basmana kadar yıkıldığı için yeni bir moloz duvar yapılmış ve basık kemerli bir kapı bırakılmış idi. Toprak döşeli olup içi, sekizgen planlı ve basık bir kubbe ile örtülüydü. Güneybatı yönde dışarda başlayan ve ancak kökleri kalmış olan merdiven basamakları ile batı yöne çıkılıyor ve izlere göre kuzeydeki yönden iniliyordu. Üst kesiminde batı yönde moloz duvarı yıkılınca asıl kapının söve eşiği bulunmuştur. Buradan aşağısının alt kat olması gerekiyordu. Basık kubbeyi yıkıp kaldırarak sıva raspası yapınca, alt katın merkezde toplanan sekizgen dilimli tonozlardan oluştuğunu ve asıl alt kat moloz duvarı ile örtüsünün başladığı yerlerde duvarda kalan tuğla kökleri birbirini izleyen

[199]Nureddin Ardıçoğlu-Ferhan Memişoğlu, "Harput – Elazığ Rehberi", *Yeni Fırat Dergisi Özel Sayı*, (25),1965, Elazığ, 9.

sekiz kemer şeklinde açıkça belli oluyordu. Özelikle kuzey, kuzeydoğu, kuzeybatı, doğu ve güneydoğu duvarlarının ilk şeklini koruyabildiğini" söylemektedir. [200]

Restorasyon Sonrası Tenkit Edilen Hususlar: Son restorasyondan önce çekilmiş arşiv fotoğraflarından anlaşıldığı kadarı ile yapı, "Fetih Ahmet Taşı" olarak anılan kumlu kireç taşından, düzgün kesme taş arası moloz dolgu tekniğinde yapılmıştır (Fot.110a). Günümüzde ise tamamen kesme taş ile yeniden inşa edilmiştir. Orijinal yapı özeliğini kaybetiğinden süsleme konusunda da veri bulunmamaktadır (Fot.110b).[201]

Yapının orijinalinde kaide ve duvarların dış yüzeyinde siyaha yakın büyük kesme taşlar, bunların arkasında da moloz taşlar kullanılmıştır (Fot.110a-111a).[202]

1950'li yılında türbenin üst örtü yuvarlak kubbe olup, sonraki restorasyon sürecinde ise yuvarlak kubbenin üzeri piramidal külah ile kapatılmıştır. Restorasyondan önce kullanılan malzeme moloz taş iken günümüzde düzgün kesme taş kullanılmıştır (Fot.110a-111a).

İç mekan orijinal şeklini muhfaza eden Mansur Baba Türbesi[203] (Fot.113b-113c) bugün çevre düzenlemesi ve bakımlı haliyle Harput'ta ki şanslı eserler arasında yer almaktadır.

Günümüzdeki Durumu: Türbe ziyaretgâh amaçlı olup üst kat mescit işlevlidir.

[200]Orhan Cezmi Tuncer, *Anadolu Kümbetleri 1 Selçuklu Dönemi*, Ankara Matbaası, Ankara,1986, 105.
[201]Danık, *Orta Çağda Harput,* 49.
[202]Aytaç, "Harput Türbeleri", 17 ; Abdülkadir Kıyak, *Elazığ ve Yöresinde Ziyaret Fenomeni Üzerine Bir Din Bilimi Araştırması,* (Doktora Tezi), Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri, 2010, 85.
[203] Memişoğlu – Ardıçoğlu, "Harput – Elazığ Rehberi", 9.

3.1.3.5. Dabakhane Mescidi

Katalog No : 4.1.3.5

Plan : 17,18

Çizim : 17

Fotoğraf No : 114a - 117b

İnceleme Tarihi : 2018 -2020

Yeri: Elazığ İli, Merkez, Harput Mahallesi'nde Harput Kalesinin 250 m. kadar kuzeydoğusunda yer alan Dabakhane mevkiinde bulunmaktadır. Tapunun 15 paftasında kayıtlıdır. Bulunduğu Dabakhane mevki Meryem Ana kilisesinin bulunduğu Norsis Mahallesinin hemen karşı tarafında vadinin diğer yamacındadır.

Dönemi: XVI. yüzyıllın sonu, XVII. yy. başları /Osmanlı Dönemi[204]

Mülkiyeti: Maliye Hazinesi

Tescil Durumu: I.Grup Tescilli.

Tescil Tarihi ve Karar No: 30.05.1985/1089[205]

Bakımından Sorumlu: Elazığ Belediyesi

Kullanım Şekli: Mescit İşlevli

Tarihçesi: Dabakhane Mescidinin üzerinde kitabe olmadığı için tarihi hakkında kesin bir bilgi bulunmamaktadır. Yapının oran orantıları, cephelerdeki hafifletme kemerlerinin kullanılmış olması ve kubbesindeki tuğlalar ile tuğla ölçüleri tarih olarak XVI. yüzyıl sonu ile XVII.yüzyılın başına işaret etmektedir.[206]

Planı: Yapı kare planlı dıştan dışa 8.20 x 8.20m olup duvar kalınlığı 0.80 cm.'dir (Fot.114b). Yapının duvarlarının alt kısmı moloz taş, üst kısımları kesme taş

[204]Arslan, *a.g.t.*,169.

[205]*Elazığ Kültür Envanteri – 2009*, "Dabakhane Mescidi*"*,35 ; *Elazığ Kudeb Arşivi* – Harput Tescil Listesi

[206]İsmail Aytaç, "Dabakhane Mescidi, Sanat Tarihi Raporu", Elazığ, 2016, 15-16.

ile kabayonu taş malzemeyle örülüdür. Harim üstü kubbe ile örtülü küçük mekânlı bir yapıdır. Kubbe kurşun malzeme ile kaplanmış olup geçişler kasnak vasıtasıyla sağlanılmıştır. İç mekân doğu duvar yüzeyi sağır kemerli olarak yapılmıştır (Fot. 116a -116b).

Restorasyon Süreci: Elazığ İli Merkez ilçesi Harput Mahallesinde yer alan Dabakhane Mescidinin zamana bağlı olarak yapıda strüktürel sorunlar doğa koşulları ve zaman etkisiyle oluşan bozulmaların yanı sıra nem tahribatı, malzeme dayanımının tükenmesi, insan tahribatı sonucu yapı güney-kuzey aksı boyunca ortadan ikiye ayrılmış ve batı kısmında kalan bölüm tamamen yıkılmıştır (Fot. 114a). Doğu cephesinde sağlam olan tek cephe duvarıdır. Bu kısımda da kaplamada dökülmeler olmuş, kubbe kısmı yıkılmış, duvarlarda derz boşalmaları oluşmuş, üst örtünün oturduğu tuğlalı kısım da açığa çıkmıştır (Fot.115a-116a). Bu cephede bulunan pencerede kısmen yıkılmıştır. Yapının üst örtüsünün kubbe başlangıcı olarak kullanılan ilk sıra dışında üst örtü tamamen yok olmuştur. Giriş kapısının olduğu düşünülen batı cephesi yıkılmıştır.[207]

Elazığ Belediyesi KUDEB tarafından 2016-2019 tarihleri arasında yapılan rölöve ve restorasyon projeleri çizilip yapı ayağa kaldırılmıştır (Fot.115b).

Restorasyon Sonrası Tenkit Edilen Hususlar: 450 yıllık Dabakhane Mescidini, Elazığ Belediyesi olarak restorasyonunun yapıldığını, bu mescitteki restorasyon çalışmasında kullanılan bütün malzemeler, o dönem içerisindeki kayıtlardan ve eski fotoğraflardan yola çıkılarak, dikkatle seçilerek ulaşıldığını ve eser, döneme sadık kalınarak restore edilmiştir [208](Fot.114b).

Günümüzdeki Durumu: Mescit işlevli olup İbadete açıktır.

[207]İsmail Aytaç, "Dabakhane Mescidi, Sanat Tarihi Raporu", 18.
[208]Kadir Atıcı, Elazığ Haber Gazetesi, 2018.

3.1.3.6. Murat Baba (Şeyh Şerafeddin) Türbesi

Katalog No : 4.1.3.6

Plan : 19

Çizim : 18

Fotoğraf No : 119a – 124d

İnceleme Tarihi : 2018 -2020

Yeri: Elazığ İli, Merkez Harput Mahallesi, Yakup Şevki Caddesi üzerinde olup Balak Gazi Park'ına giden yolun solunda 16 pafta, 989 parselde yer almaktadır.

Dönemi: XVI. yy. Klasik Dönem

Mülkiyeti: Elazığ Belediyesi/ Maliye Hazinesi[209]

Tescil Durumu: I.Grup Tescilli.

Tescil Tarihi ve Karar No: 30.05.1985/1089[210]

Bakımından Sorumlu: Elazığ Belediyesi

Bugünkü Durumu: Restorasyon süreci bitmiş / Ziyaretgâh işlevli

Tarihçesi: Kitabesi bulunmayan yapının ne zaman ve kim tarafından yaptırıldığı bilinmiyor.[211] Altıgen prizma, klasik dönem öncesinde Osmanlı mimarları tarafından sıkça kullanılan bir türbe planı olduğu[212]dikate alındığında Türbenin Klasik Osmanlı Dönem Öncesi ya da bu dönemin başlarına ait bir yapı olduğu tahmin edilmektedir (Fot.119a-120b).[213]

[209]G.Aytaç, "Harput Türbeleri",16.
[210]*Kudeb Arşivi* – Harput Tescil Listesi.
[211]Sunguroğlu, *a.g.e.,* 336.
[212]Altıgen türbeler arasında, Bursa Muradiye Camisi haziresindeki Şehzade Mustafa Türbesi, Bursa Hüma Hatun Türbesi
[213]Memişoğlu*, Elazığ Klavuzu,* 20.

Planı: Poliginal gövdeli, altıgen planlı Osmanlı Dönemi türbe mimarisi formunda inşa edilmiştir. Tek katlı olan türbeye doğu cepheden taş kemerli bir kapı ile girilmektedir (Fot.123a-123b). Türbe, üzeri kubbe ile örtülüdür. Duvarlar ile kasnak ilişkisi ve kubbe bütünleşmesi tam olarak sağlanamaıştır. Kubbenin duvarlar içine gömülü basık bir hali vardır (Fot.121a-121b).

Batı yönde dikdörtgen pencere ile aydınlatılan türbe içinde şeyh Şerafeddin'e ait sanduka bulunmaktadır (Fot.124a-124b).[214] İç mekanda güney cephede köşegene, ziyarete gelenlerin ibadet etmeleri için mihrap nişi eklenmiştir. Kesme taş malzeme ile inşa edilmiş olan Murat Baba Türbesi, günümüze sağlam türbelerden biridir.

Restorasyon Süreci: XIX. yy'da Hacı Kerim Efendi'nin 1890'lı yıllarda yapıyı tamamen onardığı bilinmektedir. Bu dönemde türbeninbeden duvarları ve sandukası onarılmıştır. [215] Türbeye girişi sağlayan kuzeybatıdaki kapının (Fot.122a-122b) sonradan açıldığı ve orijinal olan doğu kapısının ise kapatılarak pencereye dönüştürüldüğü ifade edilmektedir (Fot.123a-123b).[216] 1990'lü yılların sonunda gerçekleştirilen onarımlarda beden duvarları betonla sıvanarak kubbesi kurşunla kaplanmıştır (Fot.121b).[217]

Restorasyon Sonrası Tenkit Edilen Hususlar: Yapı Vakıflar Genel Müdürlüğü izniyle restore edilmiş ve duvarda kullanılan taşlar betonla sıvanmıştır. Onarım öncesi duvarlarda moloz taş kullanılmıştır. Yapı ile çağdaş olduğu söylenen sanduka ve türbe içinde bulunan Kuran'ı Kerimler, halı, seccade, rahle, tespih, pano'ların düzenli bir şekilde muhafaza edilerek düzenli kullanılması hem dinimizin gerekliliği hem de inanç turizmi açısından önemlidir (Fot.124a-124b). Harput Murat Baba Türbesi hurafe inançlar sonucunda ahşap sanduka etrafında yazılar yazılmaktadır (Fot.124c). Bu durum yapının orijinaliğine zarar vermektedir.

Günümüzdeki Durumu: Sağlam olan eser ziyarete açıktır.

---

[214]Günerken Aydoğmuş, *Harput Kültüründe Din Alimleri*, Elazığ, 1998, 88.
[215]Sunguroğlu, *a.g.e.*, 336.
[216]Afif Nuri Özmen, "*Harput'ta Türk Mimari Eserleri*", (Basılmamış Lisans Tezi), İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, 1965.
[217]Arslan, *a.g.t.*, 294.

3.1.3.7. Ahi Musa Mescidi ve Türbesi[218]

Katalog No : 4.1.3.7

Plan : 20,21

Çizim :

Fotoğraf No : 125a – 130b

İnceleme Tarihi : 2018 -2020

Yeri: Harput Ahi Musa Mahallesinde, Esadiye Caminin güneyinde 129 ada, 1 nolu parsel üzerinde bulunmaktadır.

Dönemi: XII. yüzyıl ?

Mülkiyeti: Vakıflar Genel Müdürlüğü

Tescil Durumu: I.Grup Tescilli.

Tescil Tarihi ve Karar No: 30.05.1985/1089[219]

Bakımından Sorumlu: Vakıflar Genel Müdürlüğü**.**

Kullanım Şekli: Mescit ve türbe İşlevlidir.

Tarihçesi: Türbenin yapım tarihini belirten kayıt ve kitabe olmamasına karşın eserin Artuklu Dönemi sonu ile Selçuklu Dönemi başlarına ait olduğu tahmin edilmektedir. [220]

Planı: Mescit, Doğu-Batı doğrultusunda dikdörtgen planlı yapılmış olup, daha çok zaviye ya da dergah üslubundadır. Kuzey cephesinde iki adet pencere mevcut iken batı ve güney cepheleri sağır tutulmuştur (Fot.126a-126b). Doğu cephesinde mescidin giriş kapısı bulunmaktadır (Fot.125a-125b). Mescidin zemini taş döşelidir. Mekanın üzeri beşik tonozla örtülüdür (Fot.128a-128b). Güney duvarında mihrap

[218]Ahi Musa Mescidi ve Türbesi, Harput'un Türk - İslamlaşma sürecini belgeleyen önemli yapılardandır.

[219] *Kudeb Arşivi* – Harput Tescil Listesi.

[220] Aptullah Kuran, *Anadolu Medreseleri*, Ankara, 1969, I, 112; Danık, *Orta Çağda Harput*, 47; Aşan, *Elazığ Tunceli ve Bingöl İllerinde Türk İskan İzleri (XI-XIII Yüzyıllar)*, 83.

nişi yer almakta olup güney cephenin kapı açıklığı ile türbe kısmına girilmektedir (Fot.129a-129b).Türbe, Doğu- Batı doğrultusunda, mescidin yaklaşık yarısı genişliğinde dikdörtgen planlıdır. Doğu ve kuzey cephelerdeki pencere açıklığı dışındaki diğer cepheler sağır tutulmuştur (Fot.125a-126a-127a). İçerden beşik tonozla örtülü olup, üzeri kırma çatı ile kapatılmıştır.

Restorasyon Süreci: Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından 1970[221]/1991-1992 yılındaki restorasyonlar sonucunda bugünkü şeklini alan türbe, 2006 ve 2009 yıllarında basit onarımlarla son şeklini almıştır. [222]

Restorasyon Sonrası Tenkit Edilen Hususlar: Aptullah Kuran, kazısı yapılıp duvarları meydana çıkarılan yapıyı 1966 yıllında incelemiştir. Yapıyla ilgili olarak; *"Yapının biri diğerinden uzun daha geniş iki sivri beşik tonozlu hacimden teşekkül eder. Doğu cephesinin kuzey ucunda bulunan kapının aslında pencere olup sonradan kapı haline getirildiğini, cephede tepesi stalaktitle bir kapı izi mevcuttu.* (Fot.125c-125d) *Bu boşluk 1960'lı yıllarda örülerek doldurulmuştu. Büyük odanın Güney- Batı köşesindeki duvar kesikti. Yapılan kazılarda küçük odanın arkasında temel izleri bulunmuştu. Burada bir hücre bulunmaktaydı.* (Fot.127a-127b) *Yapı daha büyük bir medrese iken yıkılmış ve kalan mekânlar onarılarak küçük bir eğitim binası haline getirilmiş olabildiğini* (Fot.127a-127b-128a-128b)"[223] söylemektedir. Yapının eski arşiv fotoları ile günümüzde yerinde yaptığımız incelemede, asıl giriş kapısının günümüzde mevcut olan giriş kapısından farklı bir yerde olduğu görülmüştür. Bu durum yapıyı orijinal özeliğinden uzaklaştırmıştır.

Ferhan Memişoğlu, türbe dış beden duvarlarının 1970'li yıllarda restore edildiğinde orjinalinde olması gereken kaba yonu ve moloz taş yerine düzgün kesme taş kullanıldığını, bahsetmektedir. [224]

İlk planı Ferhan Memişoğlu ve Metin Sözen tarafından çıkarılmıştır.[225] Metin Sözen'in verdiği planda güney duvarında türbeye geçişi sağlayan kapı belirtilmiş ise

[221]Ferhat Memişoğlu, "Harput Bakırcılığı", *Türk Etnoğrafya Dergisi XII*, İstanbul, 1973, 53-54.
[222]Diyarbakır Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Müdürlüğü 11.07.2006 tarihli ve 757 Karar Nolu Fişi İle 28.08.2009 tarihli, 2428 Karar Nolu Fişlerinden alınmıştır.
[223]Aptullah Kuran, *Anadolu Medreseleri*, Ankara, 1969, I, 112.
[224]Memişoğlu, "Harput Bakırcılığı", 53-54.

2001 yıllında yıkık durumdaydı. Ne olduğu anlaşılmamaktadır. Batıdaki dip duvarda ise nişler mevcuttur. [226]

Mülk sahibi olan Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından ışıklandırma sistemi tekrardan gözden geçirilmelidir. Yapının etrafının kaldırım taşları şeklinde döşenmiş fakat bu taşların altında drenaj kanalarının olmadığından mescit ve türbe bölümü nem almaktadır (Fot.126a-126b). İçerideki rutubet en kısa zamanda önlenmelidir (Fot.130a-130b). Ahi Musa Mescidi ve Türbesi, çevre düzenlemesi ile daha iyi bir peyzaja kavuşturulabilir.

Günümüzdeki Durumu: Ahi Musa Mescidi ve Türbesi, ibadete ve ziyarete açık durumdadır.

[225]Memişoğlu, "Harput Bakırcılığı", 53-54.
[226]Arslan, *a.g.t.,* 317.

3.1.4 ÇEŞMELER

Harput'taki vakıfların çoğu, cami, mescit, medrese, mektep, zaviye ve tekke gibi dinî, sosyal ve eğitim amaçlı binaların ihtiyaçlarını karşılamak maksadıyla kurulmuş olmakla birlikte, beledî hizmetler olarak ifade edebileceğimiz çeşme ve suyollarının bakım ve onarımından sorumlu olan vakıflar da vardı. Bu bağlamda, Meydan Çeşmesi, Zeynep Çeşmesi ve Deve Gölü vakıfları, Harput'ta bu amaçla kurulmuş vakıflardır.[227] Mesela 18. yüzyılın ilk yarısında Deve Gölü vakfı mahsûlünden alınmak üzere, Meydan Çeşmesi'nin günlük ikişer akçe ücretle çalışan mütevellisi ve suyolcusu bulunmaktaydı.[228]

Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi Atik Esas Defterleri dosya numarası 491/2, sayfa sıra numarası ise 439/28 olarak kayda alınan bu çeşmeler hakkında; *"Harput Şehri Çeşmesi ve su mecraları Vakfının muayyen ücretle mütevelliliği 13 Safer 1150 tarihinde……"* diye devam eden kayıtta cülus berat şerhini görmekteyiz.**(Tab.1)**

İshak Sunguroğlu, Harput Yollarındaki eserinde Harput'ta, "9 hamam ve 55 çeşme ile bunların 37 âdedinin şehir merkezinde, 18 âdedinin şehir dışı ve yol üzerinde olduğu, ayrıca evlerde 10 kadar kuyu bulunduğu" bahsetmektedir. Şehir merkezindeki çeşmeler şunlardır: "Acı Pınar (1), Üç lüleli Çeşmesi, Hoca Pınarı (1), Hoca Hamamı Çeşmesi (1), Hoca Hamamı Çeşmesi (2), Acı Pınar (2), Acı Pınar (3), Efendigillerin Çeşmesi, Han Pınarı, Kurşunlu Çeşmesi, Sarahatun Çeşmesi, Meydan Çeşmesi, İshak Ağa Çeşmesi, Kale Meydanı Çeşmesi, Acı Pınar (3), Acı Pınar (4), Acı Pınar (5), Kale Dibi Çeşmesi, Süryani Çeşmesi, Akar Çeşmesi, İğdeli Çeşmesi, Kara Sofu Çeşmesi, Bey Pınarı Çeşmesi, Kızıl Abalı Pınarı, Zeynep Pınarı, Ebu Tahir Çeşmesi, Arpacı Pınarı, Meteris Çeşmesi, Şehroz Çeşmeleri (1), Şehroz Çeşmeleri (2), Şehroz Çeşmeleri (3), Şehroz Çeşmeleri (4), Şehroz Çeşmeleri (5), Şehroz Çeşmeleri (6), Gürcü Bey Çeşmesi ve Akpınar Çeşmeleridir." [229]

Şehir dışı ve yol üzerindeki çeşmeler şunlardır: "Acı Pınar, Girik Çeşmesi, Çahpur Pınarları, Dabağhane Çeşmesi, Efendigillerin Havuz Başı Çeşmesi, Hatun Pınarı, Kuray Çeşmesi, Kurtluca Çeşmesi, Kazıbahçesi Çeşmesi, Kasarcı Çeşmeleri,

---

[227]Çakar-Uzun, *Hurufat Defterlerinde Harput (1690-1812),* 24

[228]Fahrettin Tızlak, "XIX Yüzyılın İlk Yarısında Harput Vakıfları", *Vakıflar Dergisi, (22),* Ankara, 1991,72.

[229]Sunguroğlu, *a.g.e.,* 367-372.

Örtmek Çeşmesi, Salhane Çeşmesi, Totop Pınarı ve Yarı Çavuş Çeşmesidir."[230]

1950'li yılarda İshak Sunguroğlunun, Harput Yollarında kitabında bahsetiği çeşmelerden günümüzde restorasyonu gerçekleştirilen Çahpur Çeşmesi (XIX. yüzyıl başı), Meydan Çeşmesi(H.1296/M.1879), Üç Lüleli Çeşme(H.1324/M.1906), Sarahatun Çeşmesi (H.1299/ M.1881) ve Harput Ulu Camii (Bey Pınarı) (H.1310 / M.1892) Çeşmeleri katalog bölümünde ele alınılmıştır.

[230]Sunguroğlu, *a.g.e.*, 372-376.

3.1.4.1. Çahpur Çeşmesi

Katalog No : 4.1.4.1

Plan : 22,23

Çizim : 19,20

Fotoğraf No : 131a - 134

İnceleme Tarihi : 2018 -2020

Yeri: Harput'un 1 km kuzeybatısında, çocuk yuvasının ortalama 500 m. kuzeyinde yamaçta, yolun altında bulunmaktadır.[231]

Dönemi: XX yy.başı [232]

Mülkiyeti: Elazığ Belediyesi

Tescil Durumu: II. Grup Tescilli.

Tescil Tarihi ve Karar No: 21.02.2007/986[233]

Bakımından Sorumlu: Elazığ Belediyesi

Kullanım Şekli: Çahpur Çeşmesinin çevre düzenlemesi devam ettiğinden kullanıma açılmamıştır.

Tarihçesi: Çeşmede herhangi bir kitabe bulunamadığı için tarihi tam bilinmemekle beraber çeşmedeki 1906 tarihli bir Ermeni mezar taşından hareketle çeşmenin en geç XX. yüzyılın başlarında inşa edildiği söylenebilir. 21.02.2007/986

[231]Ayrıntılı bilgi için Bkz. İshak Sunguroğlu, *Harput Yollarında*, C.1,Ankara,1965,373: "Bu pınarlar, umumi bahçe yollarının alt taraflarında ve dere içlerinde üçü bir hizada, birisi ise derenin sol tarafında dört çeşme olup hepsi aynı mimari üzerine taş kemerli ve içerileri 3 x 3 ebadında büyük ve kapalı olarak yapılmıştı, bunlardan birinci, çeşmeden sakalar su ihtiyaçlarını temin ederlerdi. Diğerleri ise ailelerin çamaşır yıkamalarına tahsis edilmiş gibiydi." Ancak bizim çalışmamız içinde yer alan çeşmenin bunlardan hangisi olduğu bilinmemektedir.

[232]İsmail Aytaç, "Çahpur Çeşmesi", *Fırat Üniversitesi Harput Uygulama ve Araştırma Merkezi,* 4(1), Elazığ, 2017, 12.

[233]*KUDEB Arşivi* – Harput Tescil Listesi.

tarih ve sayısı ile "Diyarbakır Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu" tescillenmiştir.[234]

Planı: Duvarları günümüze kadar büyük oranda sağlam bir şekilde gelmiştir (Fot.133a-133b). Üst örtüsü tonoz ile örtülmüş eyvan tipli çeşmedir. Eğimli bir arazide yamaca bağlı olan çeşme kareye yakın bir plan şemasına sahiptir (Fot.132a-132b). Çeşmenin duvar kalınlığı ortalama 75 cm olup, güney cephedeki giriş yarım yuvarlak kemerlidir. Çeşmenin batı dış cephesi sadedir. Genel olarak sağlam bir şekilde olan beden duvarı yamaca yaslanmış olmasından dolayı dışarıdan fazla müdahale görmemiştir (Fot.131a-132a-133a).

Restorasyon Süreci: Değişik kaynaklarda çeşmenin Çahpur Çeşmesi,[235] 1960'lı yıllarda tamir edildiği belirtilmiştir.[236] 2017 yılında da Diyarbakır Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu izniyle Elazığ Belediyesi KUDEB tarafından genel bir onarım geçirerek çeşme bölümünün restorasyonu sonlanmıştır. Çevre düzenlemesi ise devam etmektedir.

Restorasyon Sonrası Tenkit Edilen Hususlar: 2004 yıllında Çeşmenin güzergâhı üstünde yer aldığı yol, Harput'un batısında bulunan köylerin şehre geliş yoludur. Yol kotunun yükseltilmesi nedeni ile çeşme bugünkü yol seviyesinin altında kaldığından, (Fot.133b) yolcuların istifade edebileceği bir çeşme olmaktan çıkmıştır. Daha ziyade yolculara hizmet veren bu çeşme de işlevini yitirmiştir.[237]

2009 yıllında Orijinal çeşme lülesinin yerine metal bir boru konulmuştur. Çeşmenin üst örtüsü tahrip olmuştur. Kimi yerlerde çökmelerde görülür. Bağımsız olarak inşa edilen çeşmenin ön cephesi dışında diğer üç cephesi büyük oranda toprakla dolmuştur (Fot.132a-133b).[238]

2017 yılında restorasyondan önce çeşme mevcut halinin korunmuş olması ve mimari öğelerinin tam, kullanılan malzemenin fikir verecek boyutta sağlam olması

---

[234]*Elazığ Kültür Envanteri – 2009,* **"**Çahpur Çeşmesi**",** 124 vd.; Aytaç, "Çahpur Çeşmesi", 12.

[235]Semavi Eyice, "Çeşme", *TDV İslam Ansiklopedisi*, VIII, Ankara, 1993, 277-278.

[236]Aytaç, "Çahpur Çeşmesi", 12 ; "21.02.2007/986 tarih ve sayısı ile Diyarbakır Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu tarafından II. Grup yapı olarak tescil kararı alınmıştır. 1960'lar da onarılmıştır."

[237]Parlak, *a.g.e.*, 267.

[238]Azime Ferya Aktaş, *Elazığ İli Çeşmeleri,* (Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2009, 70-71.

ile röleve, restitüsyon ve restorasyon projesinin sağlıklı yapılmasına katkı sağlamıştır.[239]

Tarihi serüvenine baktığımızda çeşmenin belgeler ışığında mimari üslubuna uygun bir şekilde, aslına uygun olarak restore edildiği görülmektedir (Fot.133d).

Günümüzdeki Durumu: Elazığ Belediyesi bünyesinde KUDEB tarafından rölöve, restitüsyon projeleri çizilerek restorasyon çalışmaları yapılmış olup çevre düzenlemesi ise hâlâ devam etmektedir (Fot.133d).

[239] Aytaç, "Çahpur Çeşmesi", 19.

3.1.4.2. Meydan Çeşmesi

Katalog No : 4.1.4.2

Plan : 24

Çizim : 21

Fotoğraf No : 135a – 140a

İnceleme Tarihi : 2018 -2020

Yeri: Harput Mahallesinde Meydan Caminin doğusunda, Elazığ Belediyesi El Emeği Göz Nuru Çarşısının batısında yer almaktadır.

Dönemi: H.1296/M.1879/Osmanlı Dönemi[240]

Mülkiyeti: Elazığ İl Özel İdaresi.

Tescil Durumu: II. Grup Tescilli.

Tescil Tarihi ve Karar No: 30.05.1985/1089 (15.12.2011/214)

Bakımından Sorumlu: Diyarbakır Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü**.**[241]

Kullanım Şekli: Çeşme olarak kullanılmaktadır.

Tarihçesi: Üzerindeki kitabesine göre Debbağ Yüzbaşı Hacı Ahmet Ağa tarafından Padişah II. Abdülhamit Döneminde, H.1296/M.1878 yılında yapılmıştır.[242]

Plan ve Mimari Özelikleri: Eyvanlı Meydan Çeşmesi içten beton ile sıvalı üzeri ise kesme taş malzemeyle örtülü olup doğu ve kuzey yönde meydana getirilen duvarların kuzeybatı ve güneydoğu köşelerinde atılan yuvarlak bir kemerle birleştirilmesi sonucu meydana gelmiştir (Fot.135b). Çeşmenin kuzey duvarında

[240]Sunguroğlu, *a.g.e.,* 371.

[241]*Elazığ KUDEB Arşivi* – Harput Tescil Listesi

[242]*Elazığ Kültür Envanteri – 2009,* **"**Meydan Çeşmesi**",** 22 ; İsmail Görkem, "Harput Mezar Taşları ve Kitabeleri**",** *Fırat Havzası Yazma Eserler Sempozyumu,* Elazığ, 1987, 177. ; Memişoğlu, "Harput-Elazığ Rehberi", 7.

yuvarlak bir kemerle oluşturulan çeşme nişi bulunur. Bu nişin yüksekliği 253 cm. genişliği 337, derinliği ise 55 cm'dir. Nişin içerisinde bir bardak nişi daha bulunur (Fot.139a-139b). Yapının doğu duvarında ise iki adet sağır kemerden oluşan bir düzenleme ve bu düzenlemenin hemen önünde yer alan bir seki görülür (Fot.138a-138b). Çeşmenin doğu duvarının güneyinde bir pencere açıklığı bulunmaktadır (Fot.137a-137b). Çeşmenin güneydoğu yöne bakan eyvan açıklığı, yuvarlak kemerlidir. Eyvan kemeri, iç yüzeyleri yarım daire profili iki sıra silme ile süslenen ayaklara oturmaktadır. İçte çeşmenin kuzey duvarında derin olmayan yuvarlak ve sağır bir kemer içinde çeşme çıkışı onun hemen üstünde yine yuvarlak kemerli bir niş yerleştirilmiştir. Bu niş içinde en üstte ise kitabe metninin içine yerleştirildiği kitabe yuvası görülür. Ancak kitabe günümüzde mevcut değildir (Fot.138a-138b). Yapının güneydoğu köşesinde bir kozalak motifi görülür (Fot.140a). Ancak restorasyon sonrasında bu süsleme yerinden sökülmüştür (Fot.140b).

Restorasyon Süreci: Çeşmenin, doğusunda iki kemerli bir düzenleme ve bu düzenlemenin önünde sonradan yapılan bir seki oluşturulmuştur.[243] Önü kapatılmış olan iki kemerden kuzeydekinin içinde bulunan açıklık daha sonraki dönemde kapatılmıştır. Ancak kapatılan bu açıklığın pencere olup olmadığı yapı dışında yapılan tamiratlar nedeni ile anlaşılamamıştır (Fot.138a-138b). Doğu duvarının güneyindeki köşede ise derin bir pencere açıklığı bırakılmıştır (Fot.137a-137b). Üst örtüsü ise restorasyon sonucu betonarme düz dam biçiminde son şeklini almıştır. Ayrıca, yağmur ve kar sularının birikmemesi için meyilli yapılmıştır (Fot.135b-136b-137b).[244]

Restorasyon Sonrası Tenkit Edilen Hususlar: Yapılan tamiratlarla yapı büyük oranda yenilenmiştir. 2014 öncesi yapılan uygulamalarda üst örtüsü betonla kapatılırken 2014 yılında yeniden yapılan restorasyon çalışmasında aslına uygun yapılmış olduğu ve yerinde bir müdahale olduğu görülmüştür (Fot.135b). Ancak çeşmede yapılan sıvanın aslına uygun olmadığı gelişigüzel bir şekilde yapıldığı görülmektedir (Fot.138b).

[243]Sunguroğlu, *a.g.e.*, 371.

[244]Malatya Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivlerinden alınan fotoğraflarda görülmüştür: Aktaş, *a.g.t.*, 102.

Günümüzdeki Durumu: Meydan Çeşme'sinin restorasyon süreci bitmiş, olmasına karşın çeşmenin suyu, yılın beli zamanlarında akmaktadır.

3.1.4.3. Üç Lüleli Çeşme

Katalog No : 4.1.4.3

Plan : 25

Çizim : 22,23

Fotoğraf No : 141a – 145e

İnceleme Tarihi : 2018 -2020

Yeri: Elazığ İli Harput Mahallesinde, Ahmet Kabaklı Bulvarı üzerinde Ağa Camini güneyinde yer alır.

Dönemi: H.1324/M.1906 II. Abdülhamid Dönemi

Mülkiyeti: Elazığ İl Özel İdaresi.

Tescil Durumu: II. Grup Tescilli.

Tescil Tarihi ve Karar No: 30.05.1985/1089[245]

Bakımından Sorumlu: Elazığ İl Özel İdaresi

Kullanım Şekli: Çeşme olarak kullanılmaktadır.

Tarihçesi: Üzerindeki kitabeden hareketle M.1906 yıllında tekrardan yenilenmek üzere yaptırılmıştır. II. Abdülhamit Döneminde yapılan çeşme mimarı ve banisi bilinmemektedir.[246]

Plan ve Mimari Özelikleri: Eyvanlı çeşmelerden olan Üç Lüleli Çeşme, yüksekliği 421 cm, genişliği 433 cm ve derinliği 355 cm [247]olan çeşme kuzey güney istikametinde dikdörtgen bir form göstermektedir. Kesme taş malzemeden yapılmıştır (Fot.144a-144b). Çeşmenin ön cephesinde yer alan eyvan biçimli derin niş açıklığına sivri bir kemer ile başlanılmıştır. Kemer köşeliklerine simetrik olarak vazo içinde bitki motifi ve kemerin üstüne de ay yıldız motifi yerleştirilmiştir

[245] *Elazığ Kültür Envanteri – 2009,* **"**Üç Lüleli Çeşme**",** 21.
[246] Görkem, a.g.m., 208. ; Memişoğlu, "Harput- Elazığ Rehberi",4.
[247] Aktaş, *a.g.t.*,136.

(Fot.141a-141b). Çeşme sivri kemer içerisine yerleştirilen kitabelik ve altında üç ayrı su lülesi ile şekillenmiştir. Bu üç lüle nedeniyle üç lüleli çeşme denilmiştir (Fot.145a-145b).[248]

Restorasyon Süreci: Çeşme 1906 yılında belediye tarafından yıktırılıp yeniden yapılan çeşme, 1950 yılında[249] ise ikinci defa onarım geçirmiştir. En son olarak 2013 yılında İl Özel İdaresi tarafından yapılan restorasyon ile cephe yüzeyindeki bozulmalar, yüzey kayıpları, tahrip olmuş yüzey kemer silmeleri, motifler, üç lülesi ve yalak kısmı onarılmıştır (Fot.143a-143b).

Restorasyon Sonrası Tenkit Edilen Hususlar: Çeşme eyvanının kuzey duvarında ana eksen üzerinde üç tane çeşme çıkışı olan ayna taşı bulunur. Ancak buradaki üç çeşme çıkışından sadece ortada yer alanı çalışmaktadır. Diğer iki tanesi kırılmıştır (Fot.145a). Çeşmenin kuzey cephesi neredeyse üst örtü seviyesine kadar yükselen toprak kotunun altında kalmıştır (Fot.141a-141b).

Çeşmenin 2010 yılındaki arşiv fotoğrafları incelendiğinde güneybatı cephesinin dış beden duvarlarında görülen kozalak motifinin, 2013 yılındaki onarım esnasında tahrip edildiği görülmüştür (Fot.145d).

Günümüzdeki Durumu: Çeşme'nin restorasyon süreci bitmiş, belli mevsimlerde suyu akmaktadır.

[248] Memişoğlu, "Harput- Elazığ Rehberi",4.
[249] Sunguroğlu, *a.g.e.*, 368.

3.1.4.4. Sara Hatun Çeşmesi

Katalog No : 4.1.4.4

Plan : 26

Çizim : 24,25

Fotoğraf No : 146a – 146e

İnceleme Tarihi : 2018 -2020

Yeri: Harput Mahallesi, Aslanlı Sokak üzerinde, Sarahatun Cami'nin avlusunda yer almaktadır.

Dönemi: H.1299/ M.1881/ Osmanlı Dönemi

Mülkiyeti: Elazığ İl Özel İdaresi.

Tescil Durumu: II. Grup Tescilli.

Tescil Tarihi ve Karar No: 30.05.1985/1089[250]

Bakımından Sorumlu: Diyarbakır Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü**.**

Kullanım Şekli: Çeşme olarak kullanılmaktadır.

Tarihçesi: Çeşmenin cami ile birlikte mi yoksa daha sonra yapılan onarımlar esnasında mı yapıldığı hakkında herhangi bir bilgi mevcut olmamasına karşın, caminin kuzeydoğu köşesindeki yüzeye celî sülüsle hakkedilmiş "Mâşâallah mübârek bâd sene 1299" ibarenin, çeşmeyle bağlantılı olduğu düşünüldüğünden, çeşmenin H.1299/ M.1881 tarihinde yapıya eklenmiş olabileceği tahmin edilmektedir.[251]

Plan ve Mimari Özelikleri: Çeşme, Doğu – Batı doğrultusunda dikdörtgen planlıdır. Yüksekliği 317 cm, genişliği 327 cm olan çeşme, nişinin derinliği ise 25

[250] *Elazığ Kültür Envanteri – 2009,* **"**Sara Hatun Çeşme**",** 24.
[251] Abdülhamit Tüfekçioğlu, "Sara Hatun Camii", Sanat Tarihi Raporu.

cm'dir. [252] Çeşme nişi yuvarlak kemerlidir (Fot.146a-146b). Nişin kuzey duvarında yer alan ayna taşının üzerinde zemininden 40 cm yükseklikte üç metal borudan çeşme çıkışı verilmiştir (Fot.146e). Ayna taşı ve musluğun üstünde dikdörtgen biçimli kitabe yuvası bulunur (Fot.146d). Çeşmenin güneybatı köşesinde ise bir seki bulunmaktadır (Fot.146b).

Restorasyon Süreci: İshak Sunguroğlu, 1950'li yıllarda Sarahatun Çeşmesi hakkında şunları ifade etmektedir; "Sarahatun Camii ve Sara Hatun Medresesi arasındadır. Aynı zamanda bu çeşmenin sol tarafında, üzeri geniş ve zarif bir saçakla kapalı ve 5 – 6 m. uzunluğunda sıra ile musluklar dizili bir abdestlik vardı. Bu muslukların hazinesine bu çeşme su verirdi, muslukların önü derin ve karşılarında abdest alanların oturması için yuvarlak taşlar sıralanmıştı."[253]

Restorasyon Sonrası Tenkit Edilen Hususlar: Fikret Memişoğlu, 1965 yılında caminin kuzeydoğu köşesindeki çeşmeler olduğu gibi akmaktaysa da, daha ilerisinde bulunan sebiller harap olmuştur.[254] 2007 yılında çekilen fotoğraflarda çeşmenin bakımsız olduğu (Fot.146a), 2008 yılındaki fotoğraflarında ise çeşmenin onarıldığı görülmektedir[255](Fot.146b).

Günümüzdeki Durumu: Restore edilmesine karşın suyu akmadığından günümüzde atıl durumdadır.

[252]Aktaş, *a.g.t.*, 112.
[253]Sunguroğlu, *a.g.e.*, 371.
[254]Memişoğlu, "Harput- Elazığ Rehberi" 7.
[255]Aktaş, *a.g.t.*, 111.

3.1.4.5. Harput Ulu Camii (Bey Pınar) Çeşmesi

Katalog No : 4.1.4.5

Plan : 27

Çizim : 26,27,28

Fotoğraf No : 147a – 151d

İnceleme Tarihi : 2018 -2020

Yeri: Harput'da, Nizamettin Caddesi üzerinde, Ulu Camisi'nin doğusunda Şefik Gül Kültür Evi'nin bahçesinde yer almaktadır.

Dönemi: H.1310 / M.1892 Osmanlı Dönemi.

Mülkiyeti: Gülsan Holding Anonim Şirketi.

Tescil Durumu: II. Grup Tescilli.

Tescil Tarihi ve Karar No: 30.05.1985/1089[256]

Bakımından Sorumlu: Gülsan Holding Anonim Şirketi.

Kullanım Şekli: Çeşme olarak kullanılmaktadır.

Tarihçesi: Bey Pınar'ı Çeşmesi, Gülsan Evi restorasyon çalışmaları sırasında avlusunda bulunan kitabeden hareketle H.1310/M.1892 yılında tarihlendirilir.[257]

Plan ve Mimari Özelikleri: Yarım daire kemerli eyvanlı bir çeşmedir. Tek cepheli olan yapının kemer yüksekliği 3.00 m, genişliği 3.75 m, derinliği ise 1.90 m olup dikdörtgen bir plana sahiptir (Fot.147b-148b).[258]

Eyvanın zeminine sonradan eklenen 0.30 m yüksekliğinde, 0.85 m genişliğinde ve 0.68 m derinliğine sahip betondan yapılmış su teknesi

[256]*Elazığ Kültür Envanteri – 2009,* **"**Ulu Camii Çeşmesi**",** 39. ;Görkem, a.g.m., 208 ; Memişoğlu, "Harput- Elazığ Rehberi",4.

[257]Görkem, a.g.m., 208. ; Ertuğrul Danık,"Yukarı Fırat Bölgesi 2004 Yılı Arkeolojik Yüzey Araştırmaları" *Uluslararası Kazı Araştırma ve Arkeometri Sempozyumu*, Sakarya, 161.

[258]Ayetullah Kılıç, "Harput Ulu Cami (Bey-Pınar) Çeşmesi", *Türkish Studies*, 15(1), 2020, Ankara, 401.

yerleştirilmiştir (Fot.151a). Çeşmenin cephe duvarlarında 15 cm taşıntı yapan saçak bulunur. Üst örtüsü betonla kaplanmış olup dıştan kırma çatı şeklinde bir görünüşe sahiptir (Fot.150b).

Restorasyon Süreci: Çeşmenin, 2005 yılında Çekül Vakfı tarafından eski fotoğraflarına (Fot.150a) sadık kalınmadan yapılan bazı eklemelerle yapı orijinal halinden biraz uzaklaşmıştır (Fot.150b). Bu eklemeler; vazo içerisinde süslemeler ve çeşme kemerinin doğu köşeliği ile çeşme kavsarısının merkezindeki kitabe metni çevresindeki kullanılan beton sıvadır. Gelecek nesillere aktarılması adına koruma yaklaşımı sergilenmiş olsa da, çeşmenin aslına uygun olarak restorasyonun yapılmadığı söylenebilir.

Restorasyon Sonrası Tenkit Edilen Hususlar: Çeşme, 2005 yılında restore edilmiştir. Gelecek nesillere aktarılması adına koruma yaklaşımı sergilenmiş olsa da, çeşmenin aslına uygun olarak restorasyonun yapılmadığı söylenebilir (Fot.149a-149b). Çeşme kemerinin doğu köşeliği ile çeşme kavsarısının merkezindeki kitabe metni çevresindeki kullanılan beton sıva yapıyı orijinaliğinden uzaklaştırmıştır (Fot.148b).

Günümüzdeki Durumu: Restore edilen birçok çeşme gibi bu çeşmenin lülesiden su akmaktadır.

3.1.5. SİVİL MİMARİ

Geleneksel Harput Evlerinden günümüze çok az örnek ulaşmıştır. Harput Evleri şehrin önemli mimari öğeleri arasında yer almaktadır. Harput Evleri; genel olarak tek ve iki katlı olup *İç Sofalı Plan Tipinde* ve bitişik olarak inşa edilmişlerdir.

Elazığ İli Harput Mahallesinde, "Diyarbakır Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü'nün" kararıyla tescillenen toplam 12 adet konut günümüze ulaşmıştır. Bunlardan restore edilmiş olan 4 yapı incelenmiştir[259]

Restorasyonları gerçekleştirilip, "Diyarbakır Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü'nün" tescillediği yapılar olan "Sağır Müftü Konağı, Sunguroğlu Konağı (Hacı Kerimler Evi) ve Yakup Şevki Caddesi kuzeyinde, ada no 81, parsel no 4, 4-5, 5-6 ve 6'da yer alan Harput Beş Evler (Burcu Kaya Evi, Fehmi Baran Evi I, Fehmi Baran Evi II, Hüseyin Şaşkın Evi, Ahmet Ekşi Evi) ile tarih eser statüsünde olup tescil edilmeyen konutlar da mevcuttur. Bunlardan birisi Şefik Gül Kültür (Gülsan) Evi diğeri ise Belediye Kültür Evidir. Çalışmamız esnasında Belediye kültür evi restorasyonu tamamlanmadığı için katalog kapsamına alınmamıştır.

[259]Tescili yapılmış olan yapılar hakkında ayrıntılı bilgi için bk. Diyarbakır Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü'nün 21.02.2007/986, 30.05.1985/1089 (15.12.2011/214)

3.1.5.1. Sunguroğlu Konağı (Hacı Kerimler Evi)

Katalog No : 4.1.5.1

Plan : 28,29,30

Çizim :

Fotoğraf No : 152a - 161

İnceleme Tarihi : 2018 -2020

Yeri: Konak, Elazığ Harput yolu üzerinde Harput'un girişindeki yokuşun sağ yakasında yer almaktadır.

Dönemi: H.1177/M.1763 Osmanlı Dönemi

Mülkiyeti: Elazığ Belediyesi

Tescil Durumu: II. Grup Tescilli.

Tescil Tarihi ve Karar No: 14.11.1980/A-2516 (15.12.2011/2014)[260]

Bakımından Sorumlu: Elazığ Belediyesi

Kullanım Şekli: Elazığ Belediyesi KUDEB (Koruma Uygulama Denetim Bürosu)

Tarihçesi: Cumbalı odanın güneyindeki zengin kalem işi ile süslü odanın doğu duvarında tavana yakın ahşap pervazın üzerinde sülüs yazı ile yüzeye hakkedilmiş "MaşalIah ..... olsun mübarek muradımız hasıl ey Hak Tebarek sene 1177" yazılı bir kitabeye rastlanılmıştır. Kaynaklarda söz edilmeyen bu kitabeden hareketle yapının miladi 1763 yılında inşa edildiği anlaşılmaktadır (Fot.161).[261]

Planı: Eve, *dervaze* denilen cümle kapısı ile girilmektedir (Fot.155a-155b). Kapının açıldığı mekân üst katın sofasıdır. İki katlı düz damlı olan yapının alt katı Harput'un burçları üzerindedir (Fot.154a154b). Evin tek girişi doğu cephesindedir

[260] *Elazığ Kültür Envanteri – 2009,* **"**Sunguroğlu Konağı**",** 50.

[261] İsmail Aytaç, "Harput Sunguroğlu Konağı", *Sanat Tarihi Araştırmaları Prof. Dr. Haşim Karpuz'a Armağan*, Konya, 2007, 42.

(Fot.155a-155b). Alt kat, samanlık ve ahır olarak inşa edilen evin üst katı ise yaşam bölümü olarak kullanılmıştır. Doğu ve batı cephelerinde mazgal pencereler vardır. Avludan esas yaşama bölümüne çıkış ahşap merdivenle sağlanmıştır. Konağın[262] alt katın duvarlarının tümü ile üst katın beden duvarları moloz taş, üst kat ara duvarları ise ahşaplar arası kerpiç malzeme ile inşa edilmiştir (Fot.156a-156b).[263]

Elazığ evlerinde karşımıza çıkan en önemli süsleme elemanları bu evde bulunmaktadır. Sofanın orta yerinde, tavanın tam ortasına elips şeklinde geniş bir kasnak kullanılarak kademelendirilmiş ve tam ortasına papatyayı andıran bir çiçek motifi vardır. Başoda ve hemen yanındaki odanın tavanında, ahşap işlemeli tavanlar ve tezhip sanatı kullanılarak süslenmiş olan tavanlar karşımıza çıkmaktadır (Fot.156a-156b-157a-157b). Misafir odasında bulunan taş işlemeli bir ocak bulunmaktadır (Fot.160a-160b).[264]

Restorasyon Süreci: Geleneksel Harput evlerinden günümüze ancak birkaç örnek ulaşmıştır. Bunlardan Sunguroğlu konağı en önemlisidir.[265] 1944 yıllında çekilen resimlerde girişin sade kesme taştan basık kemerli, girişten sonra gelen methalin, sütunlu olduğu görülür. 1944 kışında evin güneybatı odasının ön ve yan duvarları göçmüş, 1945 yıllında tekrar onarılmış, ancak 1944 yıllında evin daha eski olan haremlik kısmı da yıkılmış, sadece dış avlu girişi kalmıştır.[266] Bu alan 1966 yıllında Balakgazi Parkı yapılırken belediyece doldurulmuş, selamlık kısmının çatısı Elazığ Belediyesi tarafından 1986 yıllında yenilenmiş, dış duvarlarının bazı kısımları

[262] "Konak: Göçebe hayatından gelen ve geceyi geçirmek üzere bir yerde konaklamayı ifade eden konmak fiiliyle bu fiilin yerini belirleyen konak kelimesi, yerleşik hayatın sürekliliği içinde sivil mimarinin kalıcı unsurlarını belirleyen konut ve konak gibi terimlere denir. Osmanlılar 'da konak teriminin kullanımı günlük hayata giren "paşa konağı" "bey konağı" ve halen kullanılan "hükümet konağı" tabirlerinde olduğu gibi hemen her zaman belirgin bir sosyal statüye işaret etmektedir." Bkz. İsmail Orman, "Konak" *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi,* XXVI, Ankara, 2002, 159.

[263] Şahabettin Öztürk, "Harput Mimarisinin Koruma Yaşatma Sorunları", Geçmişten *Günümüze Harput Mimarisi Panel – Forum, Elazığ Valiliği - Elazığ Belediyesi Fırat Üniversitesi- Mimarlar Odası Genel Merkezi Çekül Vakfı Katkılarıyla*, Elazığ, 2009, 92

[264]Servet Karakaş, *Elazığ Geleneksel Konut Kültürü*, (Yüksek Lisans Tezi), Selçuk Üniversitesi Fen Bilimler Enstitüsü, Konya, 2008, 66.

[265]İsmail Aytaç, "Elazığ'da Ömer Bey Konağı", 355

[266]Sunguroğlu, *a.g.e.,* 3.

da onarılmıştır. Bölge kurulunun 22.12.2006 tarih ve 943 karar sayısı ile rölöve, restitüsyon ve restorasyon projeleri onaylanmıştır. [267]

Restorasyon Sonrası Tenkit Edilen Hususlar: 2006 yılında bodrum katındaki tüm beşik tonoz, kemer ve beden duvarlarının onarımı yapılmıştır. Bu onarımlarda konağın zemin katı beden ve iç duvarlarının büyük bir bölümü, süslemeli taban ve ahşap zemin kaplamaları tamamlanmıştır. Konağın tüm kapı ve pencerelerinde birinci kalite çam ahşap doğrama kullanıldığı belirtilmişse de[268] konak üzerinde araştırma yapanlar iddia edildiği gibi birinci kalite ahşap malzeme kullanılmadığına dikkat çekmektedirler. Restorasyon öncesi fotoğraflarda orijinal Ahşap malzemenin 2016 yılında yenisiyle değiştirildiği anlaşılmaktadır (Fot.154a-154b). Orijinal kalemişlerinin olduğu kirişler yerine restorasyon sırasında yeni kalemişlemeli kirişler kullanılmıştır. Dış cephedeki ahşap kaplamaları çürümüştür (Fot.155a-155b). Dış sofanın marangoz işçiliğine sahip ahşap tavanı aslına uygun yapılmamış olup, ahşap tavan ve süslemeleri tamamen orijinalinden uzak yenilenmiştir (Fot.156a-156b-157a-157b).[269]

Günümüzdeki Durumu: Rölöve ve Restorasyonu biten konak Elazığ Belediyesi KUDEB (Koruma Uygulama Denetim Bürosu) bünyesinde faaliyet göstermektedir.

[267]Aytaç, "Harput Sunguroğlu Konağı" a.g.m. 40.

[268]Şahabettin Öztürk, "Harput Hacı Kerim Sunguroğlu Konağı Kazı ve Restorasyonu", *XVI. Ortaçağ-Türk Dönemi Kazıları ve Sanat Tarihi Araştırmaları Sempozyumu Bildirileri, 18- 20 Ekim 2012, II,* Sivas, 2014, 638.

[269]Aytaç, "Harput Sunguroğlu Konağı" *a.g.m.*, 41. ; Atıci, "Kültür Varlığı Korumacılığında Harput Örneği" a.g.m. 400.

3.1.5.2. Sağir Müftü Konağı

Katalog No : 4.1.5.2

Plan : 31,32,33,34

Çizim : 29,30,31,32

Fotoğraf No : 162a – 169b

İnceleme Tarihi : 2018 -2020

Yeri: Konak, Elazığ Harput yolunun üzerinde Harput'un girişindeki yokuşun sağ yakasında Sunguroğlu Konağı bitişiğinde yer almaktadır.

Dönemi: XIX. yy.

Mülkiyeti: Elazığ Belediyesi

Tescil Durumu: II. Grup Tescilli

Tescil Tarihi ve Karar No: 30.05.1985/1089[270]

Bakımından Sorumlu: Elazığ Belediyesi

Kullanım Şekli: Elazığ Belediyesi Konuk Evi

Tarihçesi: Sağır Müftü Konağı'nın inşa kitabesi olmadığından yapım tarihi ve ustası hakkında kesin bir bilgi yoktur. Konağın mimari yapım teknikleri, malzemesi ve Harput'taki diğer sivil mimari benzer yapılar ile karşılaştırıldığında, XIX. yüzyılın ortalarında yöresel anonim ustaları tarafından inşa edildiği düşünülmektedir.[271]

Planı: Sağır Müftü Konağı, geleneksel Harput evleri mimari özeliğinde iki katlı olarak arazinin topografyasına uygun olarak düz dam şeklinde inşa edilmiştir (Fot.163a). Konak 22.45x26.33 m. ölçülerinde iki katlı, dikdörtgen planlıdır. Konağın zemin katındaki dikdörtgen planlı sofasına, kuzeyde bulunan ahşap kapı ile

[270] *Elazığ Kültür Envanteri – 2009,* "Sunguroğlu Konağı**",** 50.
[271] Şahabettin Öztürk, Mithat Çoşkun, (Editörler),*Geleneksel Harput – Elazığ Evleri*, Elazığ, 2014, 64.

girilir (Fot.169a-169b). Sofanın güneybatı köşesine hela yerleştirilmiştir. Helanın doğusunda sonradan inşa edilmiş banyo yer alır. Ahşap merdiven yardımıyla üst kata çıkış sağlanır. Odanın güney duvarının ortasında kapı yardımıyla dikdörtgen planlı ahır bölümüne geçiş sağlanır. Ahır bölümünün güneydoğu köşesine samanlık bulunur. Ahır bölümünün batı ve güney duvarları üzerinde ikişer, kuzey duvarında ise bir, toplam beş pencere yer almaktadır. Ahırın zemini kayrak sal taşı ile kaplanmıştır. Ahırın güneydoğu köşesindeki tek kollu ahşap portatif bir merdiven yardımıyla bodrum katına giriş sağlanır. Kuzey ve doğu yönüne gelişen "L" biçiminde olan Bodrum katı, biçimlenmesi tamamıyla arazinin topoğrafik yapısına göre şekillenmiştir. Batı beden duvarı üzerinde bir adet mazgal pencere, duvarın ortasına doğu yönüne gelişen bir iç payanda yer almaktadır. Bu payanda üst katta ahır içerisinde devam etmektedir. Cephenin batı köşesinde giriş kapısı yer alır (Fot.165a-165b). Konağın kuzey cephesine bitişik olarak inşa edilen Ahmet Ağa Camii cephenin hareketliliğini önlemiştir (Fot.165b).

Konağın en hareketli cephesi batı cephesidir. Yüksekliği cephenin oturduğu arazi eğimine göre farklılık gösterip kuzey güney yönüne doğru yükseklik artmaktadır (Fot.166a-166b-166c).

Sağır Müftü Konağı'nın üst kat plan biçimine göre düzenlenen düz dam sıkıştırılmış çorak topraktan inşa edilmişti (Fot.163c).Fakat günümüzde farklı bir siteme gidilerek üst örtü çevresi duvar ile yükseltilip ortası çatı ile kapatılmıştır.

Restorasyon Süreci: 1995 yılına kadar yapı lokanta olarak kullanılmıştır. Daha sonraki yıllarda Elazığ Belediyesi'nin kamulaştırmasıyla birlikte rölöve, restitüsyon ve restorasyon projeleri hazırlanmış, 2006 yılında bölge kurulunda onaylanmıştır.

Konak, 2009/2010 ve 2017/2018 yılları arasında 2 defa restore edilmiştir. Restorasyon çalışmalarında yapının tüm beden ve iç duvarları sağlam zemin elde edilinceye kadar sökülerek, düz dam seviyesine kadar aslına uygun olarak yeniden inşa edilmiştir. Binanın düz dam ve dam başı bölümü projesine göre tamamlanmıştır. Konağın tüm kapı ve pencereleri ahşap doğrama kullanılarak yeniden yapılmıştır

(Fot.167a-167b).[272]Yapının servis bölümünün, üzeri açık, son dönemde yağmur ve kardan etkilenmemesi için aydınlık bir çatı ile üzeri kapatılmıştır (Fot.168b).

Restorasyon Sonrası Tenkit Edilen Hususlar: Sağır Müftü Konağı, örtü sistemi geleneksel Harput sivil mimarlık örneklerinde olduğu gibi, toprak düz dam iken, yakın zamanda düz dam üzerine mimari yapısına aykırı olarak beşik çatı şeklinde sac ile kapatılmıştır(Fot.168a-168b). Ev, son dönemlerde lokanta olarak kullanılırken özellikle zemin kat bölümündeki mekânlara bazı hoş olmayan ilaveler yapılmıştır. Genel olarak konut sağlam, ancak belli duvarlarında ve iç kısımlarında statik sıkıntılar meydana gelmişti. [273]

Elazığ Belediyesi KUDEB Birim sorumlusu Kadir Atıci; "Konağın restorasyonu tamamlandıktan sonra kültür-sanat adına yapılacak etkinliklerin merkezi olacağı, Konak'ta daha önce basit onarım çalışmaları yapılmıştır. Konağın, turizme kazandırılması için esaslı onarım ve restorasyon projelerinin güncellendiğini ve 2017 yıllında Diyarbakır Koruma Bölge Kurulu tarafından onayladıktan sonra da restorasyonu başlayarak Aralık 2018 yılında tamamlandığını" ifade etmiştir (Fot.163e).[274]

Günümüzdeki Durumu: Restorasyonu biten konağın Elazığ Belediyesi Konuk Evi olarak hizmet verilmesi planlanmaktadır.

[272]Öztürk, Çoşkun, (Editörler), *Geleneksel Harput – Elazığ Evleri*, 65-72.
[273]Şahabettin Öztürk, "Harput Mimarisinin Koruma Yaşatma Sorunları"**,** *Geçmişten Günümüze Harput Mimarisi Panel-Forum*, Elazığ, 2009, 90-91.
[274]Kadir Atıcı, Elazığ Belediyesi Koruma Uygulama ve Denetim Bürosu (KUDEB) Başkanı.

3.1.5.3. Şefik Gül Kültür (Gülsan) Evi

Katalog No : 4.1.5.3

Plan : 35,36,37

Çizim : 33,34,35,36,37

Fotoğraf No : 170a – 180b

İnceleme Tarihi : 2018 -2020

Yeri: Harput Mahallesi Nizamettin Caddesi'nin güney yakasında yer alan konak, Harput Ulu Camii bahçe duvarına bitişiktir.

Dönemi: XX. yy'ın ilk yarısı

Mülkiyeti: Gülsan Anonim Şirketine aittir.

Tescil Durumu: Tescilsiz

Tescil Tarihi ve Karar No:

Bakımından Sorumlu: Gülsan Anonin Şirketi.

Kullanım Şekli: Müze Ev

Tarihçesi: Şefik Gül Kültür Evi'nin inşa kitabesi olmadığından yapım tarihi ve ustası hakkında kesin bir bilgi yoktur. Şefik Gül Kültür Evi'nin mimari yapım teknikleri, malzemesi ve Harput'taki diğer mimari ve sivil yapılar ile karşılaştırıldığında XX. yüzyılın ilk çeyreğinde yöresel anonim ustalar tarafından inşa edildiği düşünülmektedir.[275]

Planı: İki katlı düz damlı ve ayrık yapı nizamında inşa edilen evin, girişi batıda yer alan avludan sağlanmaktadır (Fot.172a-172b). Ev, oldukça eğimli bir arazi üzerine kurulmuştur. Evin kuzeyi ana yol ve çevre duvarı ile sınırlandırılmıştır (Fot.171a-171b). Çevre duvarı üzerinde yer alan basık yuvarlak bir kemer içerisinde bulunan çift kanatlı ahşap kapı ile evin avlu bölümüne giriş yapılır (Fot.171b).

[275]Öztürk, Çoşkun (Editörler), *Geleneksel Harput – Elazığ Evleri*, 82.

Dikdörtgen planlı sofa 3.70x6.58 m. ölçülerindedir. Sofanın doğu duvarının güneydoğu köşesindeki ahşap kapı ile doğu avlu bölümüne çıkış sağlanır (Fot.173b-177). Konağın, üst kat tavan kaplaması, yonu taştan inşa edilen ocak süslemesi, ayıca evin alt ve üst katlarında kullanılan ahşap elemanların süslemeleri vardır. Evin kuzey ana giriş kapısı batı zemin kat giriş ve doğu avlu giriş kapısı basık yuvarlak kemer yapısı ve üzerindeki aksesuar elemanları süsleme açısından önemlidir (Fot.175-177-178).

Konağın ana yapı malzemesi taş, kerpiç, metal ve ahşaptır. Dış duvarların derz dolguları ile iç duvarların satıhları kireç katkılı sıva ile sıvanmıştır. İç dış moloz duvarların iç bölümü dolgu malzeme ile doldurularak duvarlar tamamlanmıştır (Fot.174).

Restorasyon Süreci: Saraylı Muharrem Ağa tarafından yaptırıldığı söylenen ev, Muharrem Ağa'nın ölümünden sonra kızı Fatma Hanım evi 1890 yıllında, Harput eşrafından Huylu Momogillerden Mustafa Efendi'ye satılmıştır. Konak 1915 yıllında Mustafa Efendi tarafından onarım geçirmiştir.

Harput'un geleneksel mimari yapılarından olan konak, Gülsan Anonim Şirketi tarafından 2004 yıllında satın alınmıştır. İnşaat ve restorasyon çalışmaları İnşaat Mühendisi Mehmet Gül, Mimar Mehmet Çoşkun ve Makine Mühendisi Mustafa Alçiçek tarafından gerçekleştirilmiştir.

Evin restorasyon projesi, Çekül Vakfı Başkanı Prof. Dr. Metin Sözen önderliğinde, Mimar Metin Keskin'in duyarlı yaklaşımı ve desteğiyle hazırlanmış, arşivlerin taranması işlemlerinde tarihçi – yazar Mustafa Balaban'ın bilgisinden istifade edilmiştir.

Gülsen Evi, plan bakımından iki katlı olup üzeri düz dam ile kapalı ve sıkıştırılmış topraktan inşa edilmiştir.

Restorasyon Sonrası Tenkit Edilen Hususlar: 2005 yılında restorasyonu yapılan ev kültür evi olarak kullanılmaktadır. Restorasyonu genel anlamda başarılı

olan yapı, Harput yerleşimi içinde sivil mimaride iyi örnek olabilecek durumdadır[276] Tarihi kimliğine uygun olarak onarılan bu konak, Harput'un günümüze ulaşabilen nadide yapılarından birisidir (Fot.171a-171b).

Günümüzdeki Durumu: Rölöve ve Restorasyonu çalışmaları 2005 yılında biten konak günümüzde Müze Ev olarak kullanılmaktadır.

[276]Atici, "Kültür Varlığı Korumacılığında …", 401.

3.1.5.4. Beş Evler (Burcu Kaya Evi, Fehmi Baran Evi I ve II, Hüseyin Şaşkın Evi ve Ahmet Ekşi Evi)

Katalog No : 4.1.5.4

Plan : 38,39,40,41

Çizim :

Fotoğraf No : 181a – 186c

İnceleme Tarihi : 2018 -2020

Yeri: Harput Girişinde, Yakup Şevki Caddesinin kuzey yakasında birbirlerine bitişik olarak yer alırlar.

Dönemi: XX. yy'ın ilk yarısı

Mülkiyeti: Elazığ Belediye'sine aittir.

Tescil Durumu: Tescillidir.

Tescil Tarihi ve Karar No: 21.01.2008 tarihli /1373-1374-1375[277]

Bakımından Sorumlu: Elazığ Belediyesi.

Tarihçesi: Evlerin inşa kitabesi olmadığından yapım tarihleri ve ustaları hakkında kesin bir bilgi yoktur. Mimari yapım teknikleri, malzemesi ve Harput'taki diğer sivil mimari yapılar ile karşılaştırıldığında, XX. yüzyılın ilk çeyreğinde yöresel Anonim Ustalar tarafından inşa edildiği düşünülmektedir.[278]

Planı: Beş Evler, geleneksel Harput evleri mimari özelliğinde tek veya iki katlı, arazinin topografyasına uygun, düz toprak dam olarak inşa edilmişlerdir. Zemin katta ana cadde ile evlerin giriş kapıları arasında yol kotundan yaklaşık 0.30 m. yüksekliğinde kaldırım yer almaktadır (Fot.181a-185a). Evlere caddeden genellikle 1.00 m genişliğindeki basık yuvarlak kemer içerisinde bulunan ahşap tek kanatlı kapı

[277]Diyarbakır Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Müdürlüğü 21.01.2008 tarihli /1373-1374-1375 Numaralı Kararından alınmıştır.

[278]Öztürk-Çoşkun (Editörler), *Geleneksel Harput – Elazığ Evleri*, 119.

yardımıyla, 2.50 x 4.57 m ölçülerindeki dikdörtgen planlı sofaya giriş sağlanır (Fot.184a-184b).[279] Zemin kat ile üst kat sofası arasındaki düşey sirkülasyonu tek kollu ahşap merdivenlerle sağlanmaktadır. Beş Evlerin üst kat cephelerinde kullanılan şahnişin çıkmalar cephelerin hareketlenmesinde önemli rol oynar. Alt katlar sade tutulmuştur (Fot.181c-183c).

Toprak, düz dam üzeri kar ve yağmur sularının tahliye edilmesi için ahşap çörtenler yerleştirilmiştir (Fot.184b).

Restorasyon Süreci: Beş Evlerden, Burcu Kaya Evi 2007 yılına kadar tarihi yapısına uygun olmayan bazı eklemeler yapılmıştır. Beş evler, 2007 yılında Elazığ Belediyesi tarafından kamulaştırılmıştır. Daha sonra kamulaştırılan bu evler 2008 yılında ilgili kurum tarafından restorasyon projeleri çizilerek Diyarbakır Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu'nun 1373-1374-1375 karar numaraları ile onaylanmış olup Elazığ Belediyesi tarafından 2009 yılında restorasyon çalışması başlanarak 2010 yılında tamamlanmıştır[280].

Restorasyon Sonrası Tenkit Edilen Hususlar: Restorasyonu genel anlamda başarılı olan, konakların güney cephelerinde kullanılan ahşap malzemenin kaliteli olmamasından dolayı zamanla deformasyona uğramış ve özeliğini yitirmiştir (Fot.186c).

Günümüzdeki Durumu: Butik Otel olarak kullanılmaktadır.

[279]Atici, "Kültür Varlığı Korumacılığında Harput Örneği",400
[280]Öztürk-Çoşkun, (Editörler), *Geleneksel Harput – Elazığ Evleri*, 119.

3.1.6. KİLİSELER

Litaretür çalışmalarından "Surb Agop Kilisesi, İğdeli Kilise, Katolik Kilisesi, Surb Karabet Kilisesi, Protestan Kilisesi, Süryani Kilisesi, Sinabut Kilisesi, Mar Şamûn Kilisesi ve Yakubi (Meryem Ana) kiliseleri olmak üzere toplam 9 kilisenin adı zikredil olmasına karşın,[281] bunlardan sadece temel seviyesinde kalıntıları ulaşabilmiş olan Surb Karabet Kilisesi temelleri ile sağlam durumda olup faal olan Yakubi (Meryem Ana) Kilisesi günümüzde gelebilmiştir.

[281] Sunguroğlu, *a.g.e*., 343-356.

3.1.6.1. Yakubi (Meryem Ana) Kilisesi

Katalog No : 4.1.5.5

Plan : 42

Çizim : 38

Fotoğraf No : 187a - 193e

İnceleme Tarihi : 2018 -2020

Yeri: Harput'da İç Kale'nin doğu sur duvarları altında, Dabakhane ve Fetih Ahmet Baba Mescid ve Türbesi'ne giden yolun güneyinde bulunmaktadır.

Dönemi: M.S 179-220 / Roma Dönemi

Mülkiyeti: Süryani Kadim Vakfı

Tescil Durumu: I. Grup Tescilli.

Tescil Tarihi ve Karar No: 30.05.1985/1089 (15.12.2011/214).[282]

Bakımından Sorumlu: Süryani Kadim Vakfı

Kullanım Şekli: Kilise işlevli

Tarihçesi: MS.179 yılında yapıldığı belirtilen kilise olan kilise önceleri puthane iken sonraları Yakubi Hıristiyanları tarafından kiliseye çevrildiği söylenen bu kiliseye: Yakubi, Kızıl Kilise, Meryem Ana ve Süryani Kiliseleri de denilmekteydi.[283]

Planı: Doğu batı doğrultusunda dikdörtgen formlu tek nefli bazilikal planlı olan yapının doğusunda yer alan bemanın kuzey ve güneyinde naostan giriş sağlanan doğu batı doğrultusunda dikdörtgen planlı pastoforion hücreleri yer alır (Fot.187c). Pastoforion hücreleri ile bemayı ayıran payelerin kütlesel olması nedeniyle, daha doğuda oluşan ve bemadan geçilen dikdörtgen planlı bölümlerin niteliği tam olarak bilinmemektedir. Naos, güneyde kayalıklarla kaplı başka bir mekâna açılırken

[282] *Elazığ Kültür Envanteri – 2009,* **"**Ağa Cami**",** 46.
[283] Sunguroğlu, *a.g.e.,* 350 ; Aksın, *19.Yüzyılda Harput,* 145-146.

doğuda dışarıya açılan başka bir bölüm bulunur (Fot.189a-189b). Pastoforion hücreleri doğu duvarlarında birer, apsiste üç, protesis kuzey duvarında bir olmak üzere toplam altı açıklık ile aydınlanan yapının naosu, eş genişlikte dört çapraz tonozla örtülü olup; bema, protesis, diakonikon ve diğer mekânlar beşik tonozla, apsis ise yarım kubbe ile örtülüdür (Fot.190).

Düzgün kesme taş ile kaba yonu taş malzeme kullanıldığı yapıda, duvar tekniği olarak, kaba ve düzgün kesme taş arası dolgu tekniği kullanılmıştır (Fot.188d-189b).[284]

Restorasyon Süreci: Polonyalı seyyah Simeon 1600'li yıllarda Harput'u ziyaretinde Meryem Ana kilisesinin kaleden eski bir yapı olduğundan bahsetmiştir. Giriş kapısındaki onarım kitabesinden yapının, Artuklu Sultanı Fahreddin Karaarslan Dönemi'nde bir onarım gördüğü anlaşılmaktadır.[285] Bu kilise için Nisan 1856 tarihinde tamiratına izin verilmiştir. 1865 yılında, zamanın Osmanlı padişahı ve Süryani patriğinin isteğiyle Meryem Ana Kilisesi'nde tekrar onarım gerçekleştirilmiştir.[286] Kilise, daha önce yanında misafirhane, ahır, mutfak ve yatakhanesi olan kompleks bir yapıydı (Fot.188b). 1936'da bu bölümler yıkılmış, günümüze komleksin sadece kilise kısmı intikal etmiştir. 1936 yılında Atatürk'ün çıkardığı emirle kiliseler vakıf haline getirilmiş ve Meryem Ana kilisesi de Meryem Ana Vakfı olarak sicillere geçmiştir.

1999 yılında güneş tutulmasını izlemek için Harput Kalesini çıkan turistler bu esnada Meryem Ana Kilisesini de ziyaret etmişlerdir. Turistlerin Meryem Ana Kilisesine olan yoğun ilgisini dikkate alan Kültür Turizm Bakanlığı, Meryem Ana Kilisesinde 2000 yılında kapsamlı onarım gerçekleştirilmiştir (Fot.188c-188d). [287]Bu onarımlarda kilisesinin toprak damı taşla döşenmiş, bahçe duvarı yeniden yapılmıştır. Kilisedeki onarımlar bittikten sonra 11 Kasım 2001 tarihinden itibaren tekrar ibadete

[284]Danık*, Ortçağ'da Harput,* 26.
[285]Danık*, Ortçağ'da Harput*, 25
[286]İshak Tanoğlu, "Harput Süryani Kadim Ortodoks Meryem Ana Kilisesi'nin Dünü ve Bugünü", *Fırat Üniversitesi Harput Uygulama ve Araştırma Merkezi Geçmişten Geleceğe Harput Sempozyumu,* Elazığ, 2013, 781.
[287]Tanoğlu,"Harput Süryani Kadim Ortodoks Meryem Ana Kilisesi'nin Dünü ve Bugünü", 782; Elif Keser Kayaalp, "Geçmiş ve Şimdi Arasında: Harput'taki Meryem Ana Kilisesi'nin Kültürel ve Fiziksel Biyografisi", *Sanat Tarihi Dergisi*, XXV, İzmir, 2016, 195.

açılmıştır.[288] 2008 yılında koruma amaçlı imar planı çizilen kilise, Kültür ve Turizm Bakanlığı sayesinde son halini almıştır. Zemin döşemeler ve ışıklandırmalar yenilenmiştir. Asırlardan beri Efes Meryem Ana'da geleneksel olarak yapılan 15 Ağustos Meryem Ana bayramı, Harput Meryem Ana Kilisesinde de festival şeklinde kutlanılıyor.[289]

Restorasyon Sonrası Tenkit Edilen Hususlar: Yapı, her ne kadar günümüze sağlam bir şekilde ulaşmışsa da, fotoğraflarda (Fot.188b-188c 188d) onarımlarla yapıdaki bazı bölümlerin günümüzde yer almadığı görülmektedir.

Günümüzdeki Durumu : Kilise günümüzde ibadete açıktır.

[288]Elif Keser Kayaalp, "Geçmiş ve Şimdi Arasında: Harput'taki Meryem Ana Kilisesi'nin Kültürel ve Fiziksel Biyografisi", *Sanat Tarihi Dergisi*, XXV, İzmir, 2016, 195.
[289]Tanoğlu, "Harput Süryani Kadim Ortodoks Meryem Ana Kilisesi'nin Dünü ve Bugünü", 784-786.

4. DEĞERLENDİRME

Elazığ İlinin kültür varlıkları ile ilgili tespit ve araştırmalar çeşitli Avrupa Ülkelerine mensup bilim insanları tarafından başlatılmıştır. Bu alandaki en önemli çalışma 1945 yılında Türk Tarih Kurumu adına Ankara Üniversitesi (Dil ve Tarih Fakültesi'nde) Prof. Dr. İsmail Kılıç Kökten tarafından yapılmıştır. Bölgede ilk önemli kazılar Keban Barajı yapımı öncesi gerçekleştirilen arkeolojik ve kültürel mirasa ilişkindir. Daha sonra 1966'dan 1975 yılına kadar Orta Doğu Teknik Üniversitesi (Restorasyon ve Tarih Eserler Koruma Bölümü), İstanbul Üniversitesi (Edebiyat Fakültesi Prehistorya Kürsüsü) ve Michigan Üniversitesi (Antropoloji Müzesi) bünyesinde araştırmalar yürütülmüştür.[290]

1982 yılında "Anıtlar Yüksek Kurulu" tarafından Kentsel Sit Alanı ilan edilen Harput, arkeolojik alanlar ile birlikte birçok kültür varlığına da sahiptir. Bu alanda ilk arkeolojik çalışmalar Harput Kalesinde 2005-2009 yıları arasında Prof. Dr. Veli Sevin danışmanlığında yürütülmüştür. 2014 yılından beri ise Prof. Dr. İsmail Aytaç'ın bilimsel danışmanlığında çalışmalar sürdürülmektedir. Diğer kazılar ise tek yapı ölçeğinde restorasyon projelerine yönelik sondaj kazıları şeklinde yapılmıştır.

Kültür varlığı açısından son derece zengin bir yer olan Elazığ'da, kültür varlığı korumacılığına yönelik olarak Harput'da taşınabilir eserler 1963 yılında, Alacalı Mescitte muhafaza edilmeye başlanmış, 1965'te ise yeni binasına taşınarak koruma altına alınmıştır. 1982 yılında açılan Elazığ Arkeoloji ve Etnoğrafya Müzesi'nde eserlerin sergileneceği yeterli mekân olmadığından çok sayıda eser Türkiye'deki birçok müze gibi teşhir edilmeden depoda muhafaza edilmektedir.

Herhangi bir sanat eserinin, değişik nedenlerle tahrip olmuş kısımlarını, o eserin sanat değerine ve eski şekline zarar vermeksizin, aslına sadık kalınarak ***sanatça tamir*** olarak tanımlanan ,[291] restorasyonun bu tanımından hareketle Harput Mahallesi'nde restorasyonu tamamlanmış ya da restorasyonu devam eden bazı

[290] Düzgün Çakırca*, Su Politikaları Bağlamında Fırat – Dicle Havzasında Kültürel Mirası Korumanın Koşulları,* (Doktora Tezi), Trakya Üniversitesi, Edirne, 2010, 552.

[291] Celal Esat Arseven, *Sanat Ansiklopedisi,* IV, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul,1758 ; Bu konuda ayrıntılı bilgi için Bkz. Eser, Gültekin, "Ülkemizdeki Taşınmaz Kültür Varlıklarının Restorasyonuna İlişkin Sorunlar," http://www.restoraturk.com/index.php/incelemeler/242-ulkemizdeki-tasinmaz-kultur-varliklarinin-restorasyonuna-iliskin-sorunlar (Erişim Tarihi: 07.02.2018)

yapıların onarımlarının bu tanım çerçevesinde yapılmadığı görülmektedir. Bu yapılardan biri olan Harput Kalesi'nde 2004 yılından itibaren restorasyonlarda kalenin surlarında orijinal taşların yerine daha küçük ve farklı taş cinsininin kullanılmış olması, kalede restorasyon adına göze çarpan hususlardan biri olarak dikkat çekmektedir. Bunun yanı sıra duvarlarda yeterli miktarda ve dayanıklıkta Horasan Harcının kullanılmamasından kaynaklı özellikle seyirdim alanındaki taşlardan bazılarının yerinden oynamasına ve bir kısmının ise kalkmasın neden olmuştur. Bu durum derz aralıklarında kimi yerde bırakılan boşluklardan dolayı duvar içine sızan yağmur ve kar sularının neden olduğu rutubetlenme ve donmalara yol açtığından yer yer alterasyona neden olmuştur.

Restorasyonların yeniden inşa değil, mevcut dokuya sadık kalınarak müdahalede bulunan eseri, gelecek kuşaklara ulaştırmada gerekli tedbirlerin alınması gerektiği düşünüldüğünde, kalenin 2010 onarımlarında Saray Burcu'nun Kuzeyindeki orjinali oval olan burcun üst bölümünün batıya bakan yüzü düz duvar şeklinde onarılmış yine aynı burcun kuzeybatı cephesindeki sur duvarının gereksiz bir şekilde içe doğru alındığı gözlemlenmiştir. Kale Zindanının Kuzeybatısındaki sur duvarının dışına orijinalde olmayan yeni yeni surların yapılmış olması kalenin orijinal dokusunu bozmuştur.

Harput Ulu Camii'nin toprak kodunun düşürülmemesi, drenaj siteminin uygulanmaması, harim mekânındaki duvarlarda rutubetlenmeye yol açtığında yer yer sıvalarda dökülmeler başlamıştır. 2005 yılındaki restorasyon çalışmalarında cami avlusunun üzeri kapatıldığından ve düzgün kesme taş örgülü harim duvarlarının üzeri sonradan sıvandığından, hava sirkilasyonu yeterince gerçekleşemediğinden, yazları serin olması gereken harimin sıcak olmasında etkili olduğu düşünülmektedir.

Kurşunlu Cami'nin minaresi ile harim bölümümde 1980'li yıllarda restorasyon çalışmaları yapılırken şerefenin altında sıva artığından arındırılmadığı, sıvasız olan duvarların ise sıvandığı, Aralık 2019'da yerinde yapılan incelemelerde ise kubbedeki bu sıvanın yer yer kabardığı görülmüştür.

Harput'taki eski yapılardan biri olan ve çok sayıda onarım gören yapılardan biri de Ağa Camii'dir. Son şeklini 1988 yılında alan yapının kayıtlarda düz toprak damlı olduğu belirtilmesine karşın, günümüzde içten düz beton dam, dıştan çatı ile kapatılmıştır.

Esadiye- Arslaniye Cami Medrese Kompleksi, doğal tahribattan nasibini en fazla alan yapılardan birisidir. Bu tahribata yerel yöneticilerin uzun süre kayıtsız kalmaları da eklenince anıtsal giriş kapısının yıkımına kadar varan tahribatlar olmuştur. Giriş kapısı kısmen yıkılan yapıya geç müdahalede bulunulması ve yapılan bazı uygulamalar (medrese odalarının üst örtüsünde kullanılan cam malzeme), yapıyı özgünlüğünden uzaklaştırmıştır.

Sarahatun Camii, Harput'ta orijinaline sadık kalınarak restore edilen şanslı yapılardan biri olarak dikkatleri üzerine çekmeyi başarmıştır. Yapı, geçirdiği birçok onarımdan sonra büyük oranda öz kimliğini muhafaza edebilmiştir.

Arap Baba Türbe ve Mescidi, Harput'ta bulunan yapılar içinde en yoğun süsleme programına sahip olan mescidin mihrabında ve iç kubbesinde kullanılan çiniler, döneminin en önemli örneklerindendir. Yapı, 2008 yılında Vakıflar Bölge Müdürlüğü tarafından gerçekleştirilen restorasyon sonucunda mescit içi kubbe, minare, duvarlarındaki beton sıvalar, zaviyenin iç beden duvarındaki ve tonozda kullanılan beton sıvalar düzeltilerek kısmen de olsa orijinaline uygun restore edilmiştir. Mescidin kubbesinde kullanılan kurşun kaplamalar sökülerek, gerekli tesviye ve izolasyon yapıldıktan sonra yeniden kullanılmıştır. Mescidin minare gövdesinin yarıdan yukarısı restorasyon hatası olarak beton ile kapatılmışken, yapılan son restorasyon ile bu hatadan dönülerek üst örtü kurşunla kapatılarak doğru bir uygulamaya gidilmiştir. 1998 yılında çalınan mihrap çinilerinin muhafaza edildiği Ankara Vakıflar Genel Müdürlüğü'nden alınarak ait oldukları yerlerine tekrar konulmaları Harput'taki en önemli destinasyonlarından biri olan türbe ve mescide olan ilgiyi daha da artıracaktır.

Fetih Ahmet Baba (Şeyh'ül - Kâinat) Mescid ve Türbe kısmında kullanılan düzgün ve kabayonu taş malzemenin uygun olduğu fakat üst örtü sistemlerinin 1963 yılına ait fotoğrafta toprak malzemeyle düz dam iken 2012 yıllında restorasyon gören

yapının üst örtülerinde düzgün kesme taş kullanılarak teras haline getirildiği görülmektedir. Bugün ziyaretgâh olarak kullanılan Harput Fatih Ahmet Baba Mescid ve Türbe Kompleksinin çevre düzenlemesinin yapılması, tanıtım tabela ve levhalarının yerleştirilmesi, çevre aydınlatılmanın sağlanması inanç turizminin önemli yapılarından biri olan eserin tanıtımına katkı sağlayacaktır.

Artuk'lu yapılarının örtü sistemlerinin genel karakteristik özeliklerinden biri olan tuğla malzeme kullanımı, dikkate alındığında,[292] bir Artuk'lu eseri olan Alacalı Mescidin onarımının aslına uygun yapılmadığını düşündürmektedir. Eski fotoğraflarından üst örtü sisteminin düz ve toprak damlı[293] olduğu belirtilmekte ise de son dönemde eklenen örtü sisteminin içten düz ve ahşap tavan, dıştan çatı ile kapatılması yine yapının özgünlüğüyle ilgili bazı sorunlara işaret eder. Orijinalinde ahşap kaplama olan zeminin 1965 yılında müze haline getirildikten sonra beton malzeme ile kaplanması da yapının önceki ve sonraki hali açısından olumsuz bir izlenim vermektedir.

Mansur Baba Türbesi, günümüzde orijinaline uymayan ve tamamen kesme taş malzemeden inşa edilen türbenin, restorasyon öncesine ait fotoğraflarından Harput Bölgesinde çok sık kullanılan ve "Feth Ahmet Taşı" olarak anılan kumlu kireç taşı ile kesme taş malzemeden inşa edildiği anlaşılmıştır (Fot.112d).

Harput'un eski yapılarından biri olan Dabakhane Mescidi zaman içerisinde doğaya ve insan tahribatına maruz kalarak kuzey-güney istikametinde ikiye ayrılması üzerine 2017 yılında Elazığ Belediyesi KUDEB tarafından restorasyonu ve çevre düzenlemesi yapılarak ibadete açılmıştır.

Hacı Kerim Efendi'nin 1890'lı yıllarda tamamen onardığı Murat Baba (Şeyh Şerafettin) Türbesi, daha sonra Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu'nun 19.04.1996 tarihinde 422 sayılı ilke kararı çerçevesinde yeniden onarılmıştır. Onarımlarda türbenin duvarları ve kubbesi betonla gelişigüzel sıvanmış (Fot.121a), beden duvarlarında ise düzgün kesme taş malzeme yerine moloz taş malzeme kullanılmıştır.

[292]Ara Altun; "Artuklu Sanatı", *Türk Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, III, İstanbul, 1991, 418.
[293]Sunguroğlu, *a.g.e.*, 272. ; Memişoğlu, *Elazığ Klavuzu*, 21.

Vakıflar Bölge Müdür'lüğü tarafından 1991-1992'li yıllarındaki restorasyonla ve 2006 ve 2009 yıllarındaki basit onarımlarla son şeklini alan Ahi Musa Mescidi ve Türbe'sini 1966 yılında inceleyen Aptullah Kuran, yapıyla ilgili olarak; "yapı daha büyük bir medrese iken yıkılmış ve kalan mekânlar onarılarak küçük bir eğitim binasına dönüştürülmüştür." Ferhan Memişoğlu, Ahi Musa Mescit ve Türbesi'nin öncesinde kaba yonu ve moloz taş malzeme ile inşa edildiği halde 1970'li yıllarda yapılan restorasyonda ise orjinalinden farklı olarak düzgün kesme taş ile yenilendiğini söylemektedir.[294]

XX. yüzyılın Ortalarında onarılan Çahpur Çeşmesi, 2004 yıllında yol kotunun yükseltilmesiyle bugünkü yol seviyesinin altında kalmıştır. bu nedenle eskiden yolculara hizmet veren çeşme bugün bu işlevini tam anlamıyla ifa edememektedir. Her hangi bir yapıyla bitişik olmayan çeşmenin kuzey, güney ve doğu cephesinin büyük bölümü toprakla dolmuştur. 2017 yılında Elazığ Belediyesi bünyesindeki KUDEB tarafından çeşmenin röleve, restitüsyon ve restorasyon projeleri çizilerek restorasyonu gerçekleştirilmiştir. Restorasyon süreci biten çeşmenin rekreasyon çalışması ise devam devam etmektedir.

İl Özel İdaresi tarafından 2008 yılında restore edilen Meydan Çeşmesi'nin üst örtüsü, aslına uygun olmayacak şekilde beton ile kapatılmıştır. 2013 yılında ise yine aynı kurum tarafından yapılan yanlış uygulama giderilerek üst örtüde düzgün kesme taş kullanılmış ancak mukavemetsiz harç kullanıldığından olsa gerek üst örtüden tavan su almaktadır.

Üç Lüleli Çeşme, 1906 yılında belediye tarafından yıktırılıp yeniden yapılan çeşme, 1950'li yıllarda da ikinci defa onarım geçirmiştir. Çeşme, son olarak 2013 yılında (cephe yüzeyindeki bozulmalar, yüzey kayıpları, tahrip olmuş yüzey kemer silmeleri, motifler, üç lülesi ve yalak kısımları) İl Özel İdaresi tarafından onarılmıştır. Ayrıca yol kotunun yükseltilmesiyle aşağıda kalan çeşme zemini, kesme taşla kaplanıp ve yol seviyesine getirilerek özgün formuna dönüştürülmüştür. Çeşmenin kuzey cephesi neredeyse üst örtü seviyesine kadar yükselen toprak kotunun altında kalmıştır. Bu durum, görsellik açısından olduğu kadar ileride

[294] Memişoğlu, "Harput Bakırcılığı", 53-54.

oluşabilecek nemden dolayı çeşmenin ilk olarak güney cephesinde sonrasında ise tüm cephe duvarlarında kullanılan malzemelerin içerdiği tuzların suyla birlikte yüzeye taşınması ve suyun buharlaşmasıyla tuzlanmalara ve ilerleyen zamanlarda ise pul pul dökülmelere neden olabilir.

Sara Hatun Camii ile birlikte onarılan Sara Hatun Çeşmesinin tekne bölümünde sıvanın kullanılması, sivri kemerli bölümün dışında taş malzemenin derzler içerisinde kaybolması yapının, tarihi dokusuyla uyuşmayan bir işçilik arz etmektedir.

Harput Ulu Camii (Bey - Pınar) Çeşmesi; Çeşmenin, 2005 yılında Çekül Vakfı tarafından eski fotoğraflarına sadık kalınmadan yapılan bazı eklemelerle yapı orijinal halinden biraz uzaklaşmıştır. Bu eklemeler; vazo içerisinde süslemeler ve çeşme kemerinin doğu köşeliği ile çeşme kavsarısının merkezindeki kitabe metni çevresindeki kullanılan beton sıvadır. Gelecek nesillere aktarılması adına koruma yaklaşımı sergilenmiş olsa da, çeşmenin aslına uygun olarak restorasyonunun yapılmadığı söylenebilir.

Günümüzde KUDEB binası olarak hizmet vermeye başlayan Sunguroğlu Konağı (Hacı Kerimler Evi); 1944 - 1945 - 1966 - 1986 yıllarında dış duvarlarının bazı kısımları onarılmıştır. 2006 yılında da bodrum katındaki tüm beşik tonoz, kemer ve beden duvarlarının onarım ve uygulama çalışması yapılmış olup 2016 yılında ise içerde ahşap malzemede yenilenme ve çevre düzenlemesiyle de eser son halini almıştır. 2006 yılındaki restorasyonda orijinal kalemişi kirişler yerine, kötü kalemişi nakışlarla bezenen kirişlerin kullanıldığı ve diğer bir ahşap tavan ve süslemeleri tamamen orijinalinden uzak bir şekilde yenilendiği görülmüştür. Konağın, boya ile yazılan orijinal kitabe ise restorasyon sırasında kaybedilmiştir. Arşiv fotoğrafları incelenerek konağın kitabesi tekrardan yerine yazılmıştır.

Sağir Müftü Konağı, 1995 yılına kadar yapı lokanta olarak kullanılmıştır. Konağın onarım çalışmaları 2006 – 2009 - 2010 yılarında tüm beden ve iç duvarları sağlam zemin elde edilinceye kadar sökülerek, düz dam seviyesine kadar yeniden

restore edilmiştir.[295] Konağın, örtü sistemi geleneksel Harput sivil mimarlık örneklerinde olduğu gibi, düz toprak eserin üst örtüsü yakın zamanda bakımı daha kolay olduğu için kiremit ile örtülmüştür

Şefik Gül Kültür (Gülsan) Evi, Konağın ilk onarımını 1915 yılında Mustafa Efendi tarafından gerçekleştirilmiştir. 2005 yılında Gülsan Anonim Şirketi tarafından restorasyonu gerçekleştirilen konak, genel anlamda başarılı uygulamayla Harput sivil mimarisine örnek olabilecek yapılardan biridir. Günümüzde konak, Etnografik eserlerin sergilendiği mekân, Harput yaşam kültürünü ziyaretçilerine iyi bir şekilde yansıtmaktadır.

Beş Evler Konaklarının dış cephelerindeki restorasyonlarında kullanılan ahşap malzeme birinci kalite ahşap doğrama olmadığından ne yazık ki günümüzde deformasyona uğrayarak çürümeye başlamıştır.

Yakubi (Meryem Ana) Kilisesi, 2003 yılında Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından Meryem Ana Kilisesinde geniş ve kapsamlı bir onarım çalışması yapılmıştır. Son olarak 2008 yılında zemin döşemeler ve ışıklandırmaları yenilenmiştir.

[295] Öztürk, Çoşkun, (Editörler), *Geleneksel Harput – Elazığ Evleri*, 65-72.

5. SONUÇ

Paleolitik Döneme kadar uzanan tarihiyle Harput, tarih boyunca konumundan, dolayı birçok uygarlığın merkezi olmuştur. Bu nedenle savaş ve yıkım görmüş olan bu yerleşim yeri her uygarlıktan da olumlu-olumsuz yönde etkilenerek günümüze kadar gelmiştir.

Harput'ta Kültür Varlığı Korumacılık adı altında 5 cami, 7 türbe ve mescit, 5 çeşme, 4 sivil mimari ve 1 kilise olmak üzere toplam 21 adet yapının restorasyon öncesi ve sonrası özelikleri değerlendirilmiştir.

Çalışmada Harput'ta, restore edilen yapıların bütüncül bir değerlendirilmesi yapılmaya çalışılmıştır. Özelikle kentsel sit alanı olan Harput'ta tek yapı ölçeğinde projelere yönelik kazı, hafriyat ve sondaj çalışmaları ile birçok yapının restorasyon çalışmaları başlatılmıştır. Ne yazık ki yakın tarihlerde müdahaleler ve restorasyonlar sonucunda birçok yapı özgünlüklerini büyük ölçüde kaybetmiştir.

Harput'un Koruma amaçlı imar planına göre kısa sürede alt yapıdan üst yapıya kadar eksiklerinin giderilip, sivil mimariye ait kötü yapılaşmaları plan notlarına göre yeniden düzenlenilmesi gerekmektedir. Taş hastalığından dolayı mimari yapılarda kullanılan renk açısından çok farklı olmayan yapıyla bütünlük arz edebilecek yöreye özgü daha dayanaklı alternatif bir taşın kullanılması yerinde olacaktır. Çünkü tarihi yapıların restorasyonu sırasında özgün dokularının korunması tek yapı ölçeğinde önemli olduğu gibi tarihi mekân içerisinde bir bütün olarak değerlendirilmesi de korumacılık açısından bir o kadar önemlidir.

Harput kentsel sit alanı olarak birçok yapıya sahip olduğu için buradaki yapıların restorasyonları ve çevre düzenleme çalışmaları kentsel sit alanı içerisinde planlanarak yapılması ülkemize ve Elazığ Şehrine sosyo-kültürel ve sosyo-ekonomik kazanımlar sağlayacaktır. Yöre halkının kültür varlığı hakkında bilinçlendirilmesi neticesinde; toplumdaki kültürel çeşitlilik tanımlanabilecektir. Yöre sakinleri ve dışarıdan gelecekler için toplumsal imajlarını yükselterek salt maddi değil, manevi kazanç da sağlanabilecektir. Geçmişimiz, bugün ve geleceğimize uzanan yerel değerler, sonraki kuşaklar için de yaşatılıp, kültür varlıkları korumacılığına karşı toplumsal bilinç arttırılabilecektir.

Onarılan bir eser, ne kadar sağlam onarılmış olursa olsun şayet o eser, yapılmış olduğu dönemin tüm özelliklerinden arındırılmış bir şekilde restore edilmiş ise, yapılan iş restorasyon değil, estetik operasyonla o esere yeni bir yüz kazandırmak olur ki, bu da restorasyon adına asla tasvip edilebilecek bir durum değildir. Unutulmamalı ki, yanlış restorasyon sonucu ruhunu, ve kimliğini yitirmiş bir eser, tarihi belge özelliğini koruyan, döneminin tüm özelliklerini özünde muhafaza edebilmiş olan harabe haldeki bir yapıdan daha iyi olamaz.

Restorasyonlarla, yapıdaki bozulmalar minimum düzeye indirgenip, yapısal bütünlüğün muhafaza edilerek ömrünün uzatılması gerekirken, yanlış uygulamalar neticesinde eserlerin korunup gelecek nesillere aktarılmasından ziyade, farkında olmadan yapıların daha çabuk yıpranmalarına zemin oluşturulmaktadır.

Harput Kalesi, Ulu Camii, Ağa Camii, Esediye (Arslaniye) Camii, Arap Baba Türbesi ve Mescidi, Mansur Baba Türbesi vs. gibi kültür varlığı yapılarında yanlış restorasyonların en aza indirilebilmesi için bu alanda yetkin firmalardan ve kurumlardan ayrıca üniversitelerden oluşturulacak uzmanlardan her türlü teknik destek alınması faydalı olacaktır.

Proje ihalesini alan firmalar kanun ve yönetmenlikler gereği proje müellifini de uygulamalara dahil etmemesinden kaynaklı denetim ve kalifiyeli eleman sorunu ile kanuni birtakım sorumluluklarını yerine getirmediklerinden, restorasyon uygulamaların çoğu kez arzu edildiği şekilde sonuçlanmamasına neden olabilmektedir.

Yukarıda sözü edilen kültür varlığı yapılarının restorasyon hataları ve çevresel olarak eksik görülen çalışmaların tamamlanması ile kültür varlığı tarihi çevre ile bütünleşik hale gelerek UNESCO geçici listede yer alan Harput'tun önemli turizm destinasyonları arasında yer almasına katkı sağlayacaktır.

6.KAYNAKÇA

Ahunbay, Z. (2009). ***Tarihi Çevre Koruma ve Restorasyon***. İstanbul.

Ahunbay, Z. (1997). "Onarım ve Koruma", ***Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi***. (III, s.1368-1374), İstanbul.

Ahunbay, Z. (1997) "Rölöve". ***Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi***, (III, 1553-1584), İstanbul.

Ahunbay, Z. (2006)."İstanbul'un Tarihi Alanları", ***Dünya Mirasında Türkiye***, Ankara, 17-19.

Akkan, E. (1972). "Elazığ ve Keban Barajı Çevresinde Coğrafya Araştırmaları", ***A.Ü. Cografya Ars. Dergisi***, (5-6), Ankara, 175-214.

Akçay, İ. (1966). "Harput'da Ulu Cami". ***Yeni Fırat Dergisi***, İstanbul, 15-19.

Aksın, A. (1999). ***XIX. Yüzyılda Harput***. Elazığ.

Aksın, A. (2013). "Harput'un Mezra 'ya Taşınması Sürecinde İlk Vilayet Konağı", ***Geçmişten Geleceğe Harput Sempozyumu***, 23 – 25 Mayıs, Elazığ, 2013, 101 – 110.

Aktaş, A. F. (2009). ***Elazığ İli Çeşmeleri***. (Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Altın, A. (2020). ***Anadolu Selçuklu Mimarisindeki Geometrik Süslemelerde Restorasyon Hataları***. Konya: Litaratürk Yayınevi.

Altun, A. (1973). "Harput Ulu Caminin Durumu" ***Sanat Tarihi Yıllığı / Journal of Art History***, (5), İstanbul, 79-94.

Altun, A. (1978). ***Anadolu'da Artuklu Devri Türk Mimarisinin Gelişmesi***. İstanbul.

Altun, A. (1991). "Artuklu Sanatı", ***Türk Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi***. (III, s. 418-419), İstanbul: TDV Yay.

Altun, A. (2009). "Tarihi Perspektif İçinde Harput", ***Geçmişten Günümüze Harput Mimarisi Panel-Forum***, Elazığ, 33-37.

Altunsoy, A. (2005). ***Kentsel Tarihi Çevre Koruma - Kars Üzerine Bir İnceleme***. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa.

Anonim, (1992). ***Elazığ İl Yıllığı 1992***. Ankara.

Anonim,(1982). "Elazığ", ***Yurt Ansiklopedisi***, IV, İstanbul.

Ardıçoğlu, N. (1939). "Harput Artukoğulları Ait Kitabeler", ***Türkiye Mecmuası***, (IV), İstanbul, 41-48.

Ardıçoğlu, N. (1997). ***Harput Tarihi***. (2. Baskı). Ankara: Eleskav Yayınları.

(III, s. 418-419), İstanbul: TDV Yay.

Arseven, C,E. (1998) ***Sanat Ansiklopedisi,*** (IV, 1758), İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.

Arslan, M.(2016). ***Anadolu Selçuklu Çağı Cami ve Mescit Mimarisi (Plan-Mimari-Süsleme)***. (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.

Arslantaş, Y. (2008). "Tarihöncesi Dönemlerde Elazığ Yöresinin Çevre Bölgelerle İlişkileri"***, Eletronik Sosyal Bilimler Dergisi***, 7(24), Elazığ, 383-393.

Arslantaş, Y. (2008). "Paleolitik Çağ'da Elazığ Yöresi", ***Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi***, Elazığ, 1-10.

Aslanapa, O. (2014). ***Türk Sanatı***. İstanbul.

Aşan, M.B. (1987). "Harput Ulu Cami Minberi", ***Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi,*** Elazığ, 29-45.

Aşan, M.B. (1989). ***Elazığ-Tunceli-Bingöl İllerinde Türk İskânı XI ve XIV. yüzyıl.*** (Yüksek Lisans Tezi), Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Aşan, M.B. (1999). "Osmanlı Öncesi Harput ve Yöresinde Türk İskânın Tarihi Gelişimi"***, Dünü ve Bugünü ile Harput Sempozyumu,*** I, TDV Elazığ Şubesi Yay., Elazığ, 49-60.

Atıci, K. (2013). ***Kültür Varlığı Korumacılıkta Van İli Örneği***, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Van.

Atıci, K. (2014). "Kültür Varlığı Korumacılığında Harput Örneği"***, Tarihten Günümüze Elazığ***, I, Ankara, 397-419.

Aydemir, Ş. (2002). "Kültür, Kültürel Süreklilik, Mimari ve Doğal Mirasın Korunması ve Kültürel Sürdürülebilirlik", ***Uluslararası Mimarlar Birliği Dünya Mimarlık Günü, Birleşmiş Miletler Dünya Konut Günü***, Ekim, Giresun.

Aydın, D. – Yalçın, M. A. - Şahin, B. (2007). "Konya- Ilgın Redif Taburu ve Yeniden Kullanımı İçin Analizler", ***Türk- İslam Medeniyeti Akademik Araştırmalar Dergisi***, Konya, 151- 152.

Aygen, Z. (1996). "Kentlerin Tarihi Dokusu Korunmalı mıdır ?", ***Cogito Düşünce Dergisi(***8), İstanbul, 43 - 46.

Ayrancı, İ. (2007). ***Koruma Alanlarının Yönetimi ve Yönetim Planı Sürecinin Değerlendirilmesi***, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Aytaç, İ. (2007). "Harput'ta Sunguroğlu Konağı", ***Sanat Tarihi Araştırmaları Prof. Dr. Haşim KARPUZ'a Armağan***, Konya, 37– 50.

Aytaç, İ. (2017). "Harput İç Kalesi Kazısı 2014 Yılı Arkeolojik Buluntuları", *Turkish Studies*, 12(1), Ankara, 191-210.

Aytaç, İ. (2017). "Harput İç Kalesi Kazıları 2015 Yılı Çalışmaları", ***38. Kazı Sonuçları Toplantısı***, Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü Yayınları, III, Ankara, 563-579.

Aytaç İ. (2017). "Çahpur Çeşmesi", ***Fırat Üniversitesi Harput Uygulama ve Araştırma Merkezi***, 4(1), Elazığ, 1-22.

Aytaç, İ. (2018)."Harput İç Kale Kazılarında Bulunan Artuklu Dönemi Sikkeler", ***Fırat Üniversitesi Harput Araştırmaları Dergisi***, 5(1), Elazığ, 29-55.

Aytaç, İ. (2018)."Harput'un Kentsel Gelişim Süreci", ***Şehir Kültürü ve Kültürlü Şehir Sempozyumu***, Elazığ Belediyesi Yayınları, Elazığ, 246-277.

Aytekin, O. (2011). "Kültür Varlığı Korumacılığında Devlet-Halk İlişkisi: Ahlat Örneği", ***IV.Uluslararası Van Gölü Havzası Sempozyumu,*** (17-21 Haziran 2008 Bitlis), Ankara, 242-247.

Ayverdi, E.H. (2012). "Mimarlık ve Restorasyon Alanındaki Çalışma ve Araştırmaları ile Yayımladığı Eserler", ***Restorasyon Konservasyon Dergisi***, İstanbul, 1-14.

Bakırer, Ö. (1976). ***Onüç ve Ondördüncü Yüzyıllarda Anadolu Mihrapları***. Ankara.

Bakırer, Ö. (1980). "Harput Ulu Camii Minaresi"***, Bedrettin Cömert'e Armağan,*** Ankara, 375-394.

Bakırer, Ö. (2006). "Anadolu'da XIII. yüzyıl Tuğla Minarelerinin Konum, Şekil Malzeme ve Tezyinat Özelikleri", ***Vakıflar Dergisi***, (9), Ankara, 337-386.

Balaban, M. (2008). "Binyılların Tanığı Harput Kalesi", ***Geçmişten Geleceğe Yerel Kimlik,*** (14), Çorum, 32-38.

Berchem, M.V. (1910). "Arabische İnshriften Aus Armenien Und Diyarbakır" ***Matarialien Zur Altaren Geschicte Armeniens und Mesopotamiens***, (Ed. C.F.Lehmann- Haupt), Berlin.

Büktel, Y. (1999). ***Türk Sanat Tarihi (Orta Asya'dan Anadolu'ya Türk Mimarisi)***. Edirne.

Çakar, E.–Uzun, C. (2017). ***Hurufat Defterlerinde Harput***. Elazığ: Fırat Üniversitesi Harput Uygulama ve Araştırma Merkezi Yayınları.

Çakar, E.–Uzun, C. (2016). "17 Yüzyılda Harput Kalesi"***, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi***, 26(2), Elazığ, 337-350.

Çakmak, Ş. (2006). "Hüzünlü Kent Harput", ***Sanat Tarihi Dergisi***, (15/2), İzmir, 137-163.

Çakırca, D. (2010). ***Su Politikaları Bağlamında Fırat – Dicle Havzasında Kültürel Mirası Korumanın Koşulları***. (Doktora Tezi), Trakya Üniversitesi, Edirne.

Çal, H. (1990). "Türkiye'de Cumhuriyet Devri Taşınmaz Eski Eser Tahribatı ve Sebepleri", ***Ankara Üniversitesi Dergisi***, 34(1-2), Ankara, 353-380.

Çelik, A. (2009). ***"***Tarihi Perspektif İçinde Harput", ***Geçmişten Günümüze Harput Mimarisi Panel – Forum, Elazığ Valiliği - Elazığ Belediyesi Fırat Üniversitesi- Mimarlar Odası Genel Merkezi Çekül Vakfı Katkılarıyla***, Elazığ, 25-32.

Danık, E. (1997). "Harput Kalesi*"**, Vakıflar Dergisi,*** (26), Ankara, 313 - 321.

Danık, E. (1998). "1995-1999 Yılı Araştırma Sonuçlarına Göre Harput Kalesi", ***VII. Milli Selçuklu Kültür ve Medeniyeti Semineri (II. Ortaçağ ve Türk Dönemi Kazı-Araştırmaları Sempozyumu Bildirileri)***, Konya, 89-136.

Danık, E. (2001). ***Orta Çağ'da Harput.*** Ankara: Türkiye Kültür Bakanlığı Yayınları.

Danık, E. (2001). "Harput Kalesi'nin Tarihsel Gelişim Süreçleri", ***Uluslararası Sanat Tarihi Sempozyumu, Gönül Öney'e Armağan, Bildiriler***, İzmir, 195-206.

Danık, E. (2002). ***Elazığ Harput Kalesi Rölöve, Restitüsyon ve Restorasyon Projeleri***, Ankara.

Danık, E. – Balaban, M. (2004). **"***Osmanlı Dönemi Yapıları***," Harput Gezi Rehberi**, Elazığ, 69-138.

Danık, E. (2004). "Yukarı Fırat Bölgesi, Yılı Arkeolojik Yüzey Araştırmaları" ***Uluslararası Kazı Araştırma ve Arkeometri Sempozyumu***, Sakarya, 155-170.

Darkot, M,B. (1949). "Harput*"*, ***İslam Ansiklopedisi***, (V, s.296-299), İstanbul.

Demir, B. – Abay, E. – Sevin, V. (2016).*"*Harput Kabartması Anadolu Uygarlıklarına Yeni Bir Katkı", ***Arkeoloji ve Sanat Dergisi***, İstanbul, 7(16), 153.

Erim, M. (2007).***Türkiye'deki Restorasyon Çalışmaları ve Restorasyon İşletmelerinin İncelenmesi.***(Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Çağ Üniversitesi Sos. Bil. Enst., Mersin, 24-25.

Eyice S., (2001). "Çeşme" , ***TDV İslam Ansiklopedisi***, (VII, 277-287), İstanbul.

Eyice, S. (2001). "Kale", ***Türk Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi***, (XXIV, s. 234-242), İstanbul.

Gabriel, A. (1940). ***Voyages Archeologiques Dans La Turquie Oriantele***, I.Paris.

Gaspak, A. (2004). ***Osmanlı Öncesi Harputun Dini Yapısı***. ***(***Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ.

Görkem, İ. (1987). "Harput Mezar Taşları ve Kitabeleri"**,** ***Fırat Havzası Yazma Eserler Sempozyumu,*** Elazığ, 1987207.

Hayli, S. (1992). ***Harputun Tarihi Coğrafyası***, (Doktara Semineri), Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Coğrafya Anabilim Dalı Doktara Semineri, Elazığ.

İclal, E. (1988). ***Anadolu Selçuklu Devri Çini-Mozaik Mihrapları***. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.

İbni Bibi (1940). ***Anadolu Selçuki Devleti Tarihi***,(Çev. M.N. Gençosman), Ankara.

Karakaş, S. (2008). ***Elazığ Geleneksel Konut Kültür,*** (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Selçuk Üniversitesi Fen Bilimler Enstitüsü, Konya.

Kayaalp, E,K. (2016). "Geçmiş ve Şimdi Arasında: Harput'taki Meryem Ana Kilisesi'nin Kültürel ve Fiziksel Biyografisi", ***Sanat Tarihi Dergisi***, XXV, İzmir, 193-212.

Kejanlı, T.- Akın C,T.–Yılmaz, A. (2007). "Türkiye'de Koruma Yasalarının Tarihsel Gelişimi Üzerine Bir İnceleme", ***Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi***, 6 , İstanbul, 179-196.

Keleş, R. (1983). ***Kentbilim Terimler Sözlüğü***, Ankara : TDK Yayınları.

Kılıç, A. (2020). "Harput Ulu Cami (Bey-Pınar) Çeşmesi", ***Türkish Studies***, 15(1), Ankara, 391-411.

Kuban, D. (1967), "Modern Restorasyon İlkeleri Üzerine Yorumlar", ***Vakıflar Dergisi***,(8), Ankara, 342-357.

Madran, B. – Önal, Ş. (2000). "Yerellikten Küreselliğe Uzanan Çizgide Tarihin Çok Paylaşımlı Vitrinleri: Müzeler ve Sunumları", ***Müzecilikte Yeni Yaklaşımlar Küreselleşme ve Yerelleşme***, İstanbul, s170 – 186.

Meinecke, M. (1976). ***Fayencedekorationen Seldschukischer Sakralbauten in Klein asien***, I,Tubingen.

Orakoğlu, M.E. (2011)."Elazığ'daki Tarihi Yapıların Temel Sistemlerinin İncelenmesi", ***e-Journal of New World Sciences Academy***, (6), Elazığ, 2011, 859-869.

Oral, M,Z. (1961). "Harput Ulu Cami Duvarındaki Vergi Kitabesi", ***XI Türk Tarih Kongresi***, Ankara, 141-145.

Oral, M.Z. (1962) "Anadolu'da Sanat Değeri olan Ahşap Minberler, Kitabeleri ve Tarihçeleri" , ***Vakıflar Dergisi***, (5), Ankara, 35-39.

Özen, S.L. (2005). ***Koruma Yaklaşımlarına Yeni Bir Bakış Açısı Olarak "Bütünleşik Koruma"- Trabzon Örneği.*** (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Karadeniz Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü , Trabzon.

Özel, S. (1998). ***Uluslararası Alanda Kültür Varlıklarının Korunması***, İstanbul.

Öztürk, Ş. (2009). "Harput Mimarisinin Koruma Yaşatma Sorunları", ***Geçmişten Günümüze Harput Mimarisi,*** **(Panel – Forum, Elazığ Valiliği - Elazığ Belediyesi Fırat Üniversitesi- Mimarlar Odası Genel Merkezi Çekül Vakfı Katkılarıyla)**, Elazığ, 86-95.

Öztürk, Ş. - Çoşkun M. (Editörler), (2014). ***Geleneksel Harput – Elazığ Evleri***, Elazığ.

Öztürk, Ş. (2014). "Harput Hacı Kerim Sunguroğlu Konağı Kazı ve Restorasyonu", ***XVI. Ortaçağ- Türk Dönemi Kazıları ve Sanat Tarihi Araştırmaları Sempozyumu Bildirileri***, 18- 20 Ekim 2012, 2, Sivas , 633-638.

Öztürk, T. (2013). "Harput'ta yapılan Restorasyon Çalışmaları", ***Geçmişten Geleceğe Harput Sempozyumu***, Elazığ, 1055-1072.

Resuloğlu, S. (2005). ***Koruma Olgusu ve Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurullarının Yaklaşımları,*** (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Dokuz Eylül Üniversitesi Fen Bilimler Enstitüsü, İzmir.

Sağlam, T. (2002). *Harput'taki Türk İslam Eserleri***,** (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi)**,** Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.

Sevin, V. - Sevin A,N. – Kalsen, H. (2011). ***Harput Kale Mahallesinde Osmanlı Yaşamı,*** İstanbul: Ege Yayınları.

Sunguroğlu, İ. (1958). ***Harput Yollarında***,I, İstanbul.

Susmaz, H. (2010). ***Elazığ Uygulama İmar Planlarının Tarihsel Gelişim Sürecinin İncelenmesi,*** (Yüksek Lisans Tezi), Fırat Üniversitesi, Fen Bilimler Enstitüsü, Elazığ.

Şengün, M.T. (2007). ***Harput Platosunda Doğal Ortam İnsan İlişkileri ve Doğal Çevre Planlaması,*** (Yayınlanmış Doktora Tezi), Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü , Elâzığ.

Şengün, M.T. (2012). ***Harput Platosunda Doğal Ortam İnsan İlişkileri ve Doğal Çevre Planlaması,*** Elazığ.

Tabasa, L. (1992). ***İl Restauro Della Pietra***, Padova.

Tızlak, F. (1991). "XIX Yüzyılın İlk Yarısında Harput Vakıfları", ***Vakıflar Dergisi***, *(22)*, Ankara, 69-75.

Tonbul S., Karadoğan, S. (1998). "Harput'un Kuruluş Yeri ve Şehrin Fonksiyonunu Yitirmesi Üzerinde Etkili Olan Doğal Çevre Faktörleri" , ***TDV. Dünü ve Bugünüyle Harput Sempozyumu***, II, Elazığ, 303-324.

Toraca, G. (1989). ***Porous Building Materials Science for Architecturel Conservation***, Rome.

Turan, O. (1971). ***Selçuklular Zamanında Türkiye***, İstanbul: Turan Neşriyat Yurdu Yayınları.

Turan, O. (1993). ***Doğu Anadolu Türk Devletler Tarihi***, İstanbul: Boğaziçi Yayınları.

Tuncer, O. C. (1986). ***Anadolu Kümbetleri 1 Selçuklu Dönemi***, Ankara: Ankara Matbaası.

Tüfekçioğlu, A. (2007). ***Harput Sara Hatun Cami Restorasyon ve Çevresel İyileştirme Projesi Mimari Açıklama Raporu.***

Tülay, A. S. (2007). ***Eski Eser Yağması***, İstanbul.

Türkiye Ulu Camileri Fotoğraf Sergisi, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı, (Fotoğraf Sanatçısı: Mustafa Cambaz) 2016, Ankara.

Uluçam, A. (2001). "Harput Ulu cami", ***Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi,*** (XLII, s.102-103), Ankara.

Ünal, M.A. (1989). ***XVI. Yüzyılda Harput Sancağı***, Ankara

Ünal, M. A. (1997). "Harput"***, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi***, XVI, İstanbul.

Yıldızhan, M. T. (2010). ***Mehmet Zeki Oral Hayatı, Eserleri ve Araştırmaları***, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya, 284-285.

Yüksel, H. (1998). ***Osmanlı Sosyal ve Ekonomik Hayatında Vakıfların Rolü (1585-1683).*** Sivas.

Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi Atik Esas Defterleri dosya numarası 491/2, sayfa sıra numarası ise 439/28.

2863 Sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu, Md. 1-51

5226 Sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunun 27 Temmuz 2004 tarihinde yapılan değişiklik hakkındaki kanun.

Son Yasal Düzenlemelerde Kültür ve Tabiat Varlıklarının Korunması ve Yerel Yönetimler El Kitabı, T.C Kültür ve Turizm Bakanlığı, Ankara, 2005.

Eski Eserler ve Müzelerle İlgili Mevzuat. (1996). Ankara, 6- 7.

T.C. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı Mekânsal Planlama Genel Müdürlüğü, 2018 Malatya – Elazığ – Bingöl – Tunceli Planlama Bölgesi 1/100.000 Ölçekli Çevre Düzeni Planı Açıklama Raporu

Elazığ Kültür Envanteri, "Harput Kalesi ve Civarı Arkeolojik Sit Alanı", Elazığ, 2009**.**

Elazığ Kültür Envanteri, "Ulu Cami"**,** Elazığ, 2009**.**

Elazığ Kültür Envanteri, "Ağa Cami"**,** Elazığ, 2009**.**

Elazığ Kültür Envanteri, "Meydan Çeşmesi", Elazığ, 2009**.**

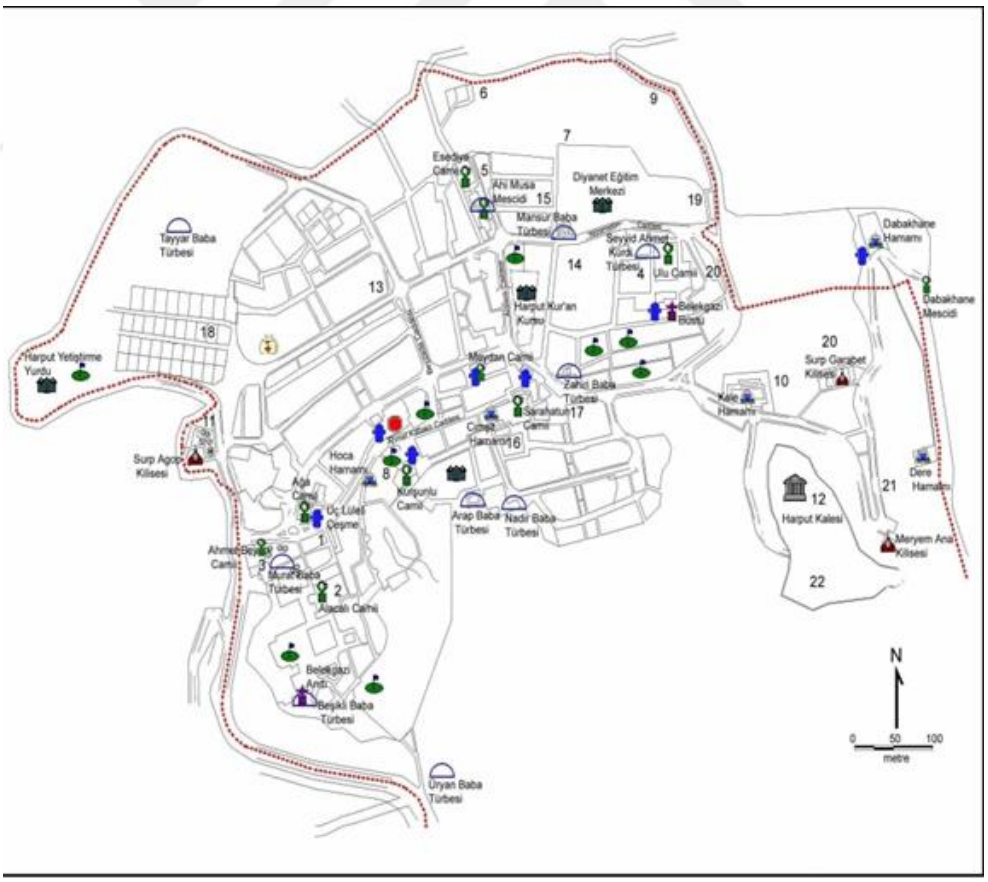
Elazığ Kültür Envanteri, "Kale Hamamı"**,** Elazığ, 2009.

Elazığ Kültür Envanteri, "Kurşunlu Camii", Elazığ, 2009.

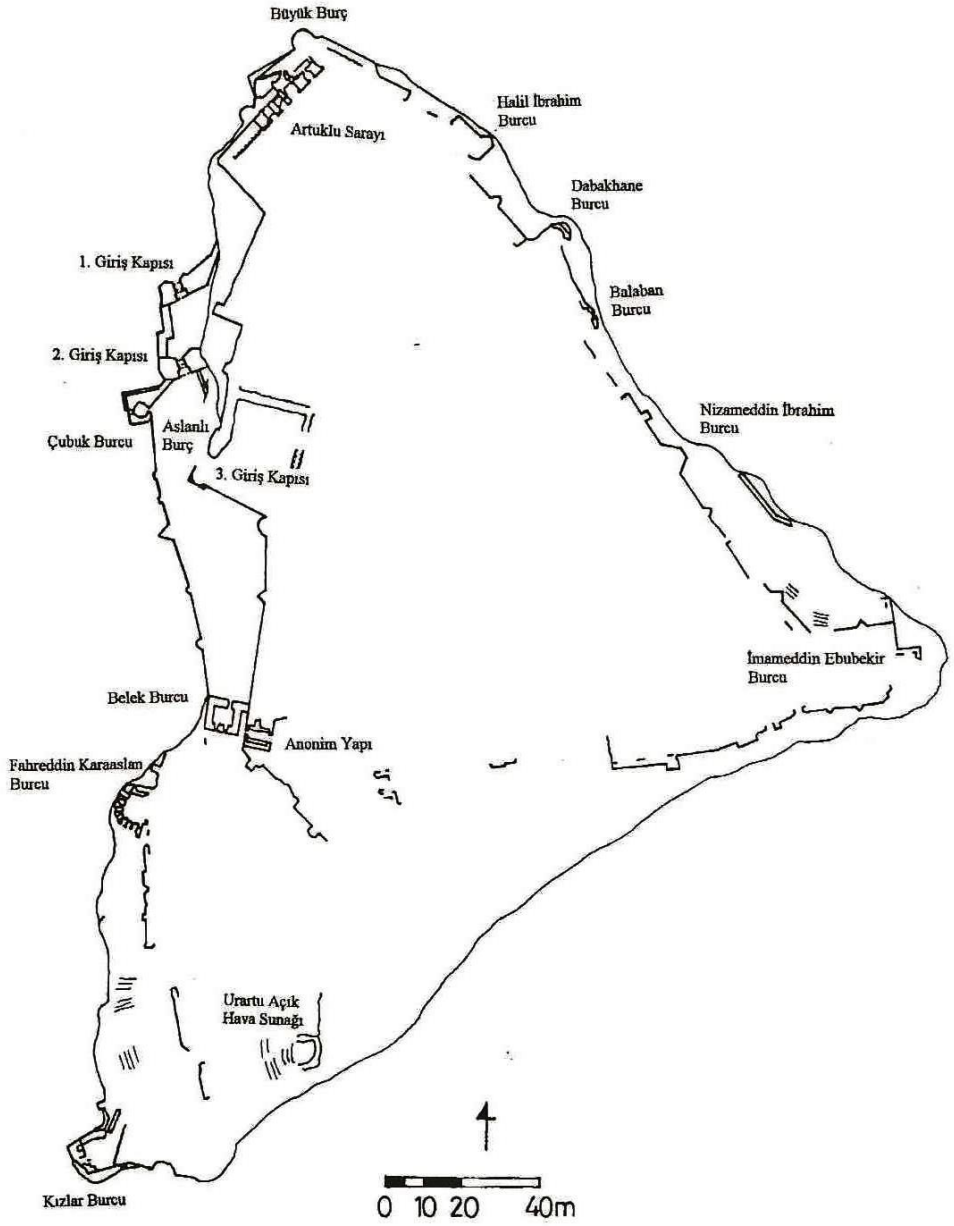
7. PLAN, KESİT VE RÖLÖVE ÇİZİMLERİ DİZİNİ

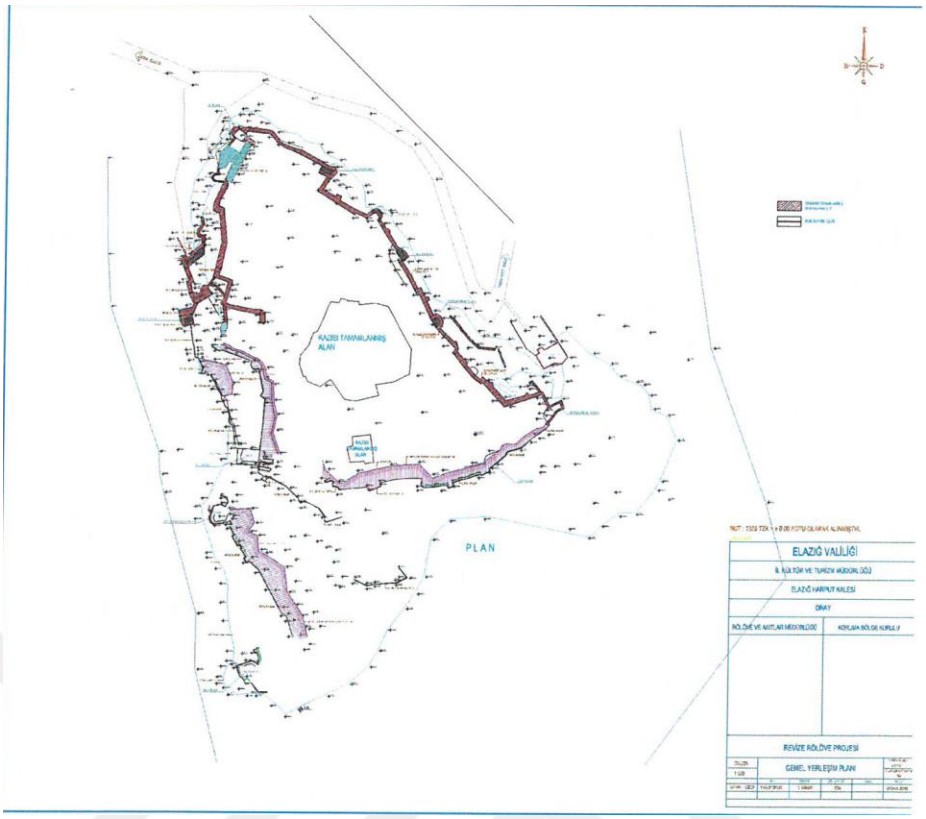
Çizim.1.Elazığ ilinin Türkiye Haritasındaki yeri ve konumu
(https://www.lafsozluk.com/2012/01/elazig-ilinin-turkiye-haritasindaki-yeri.html)

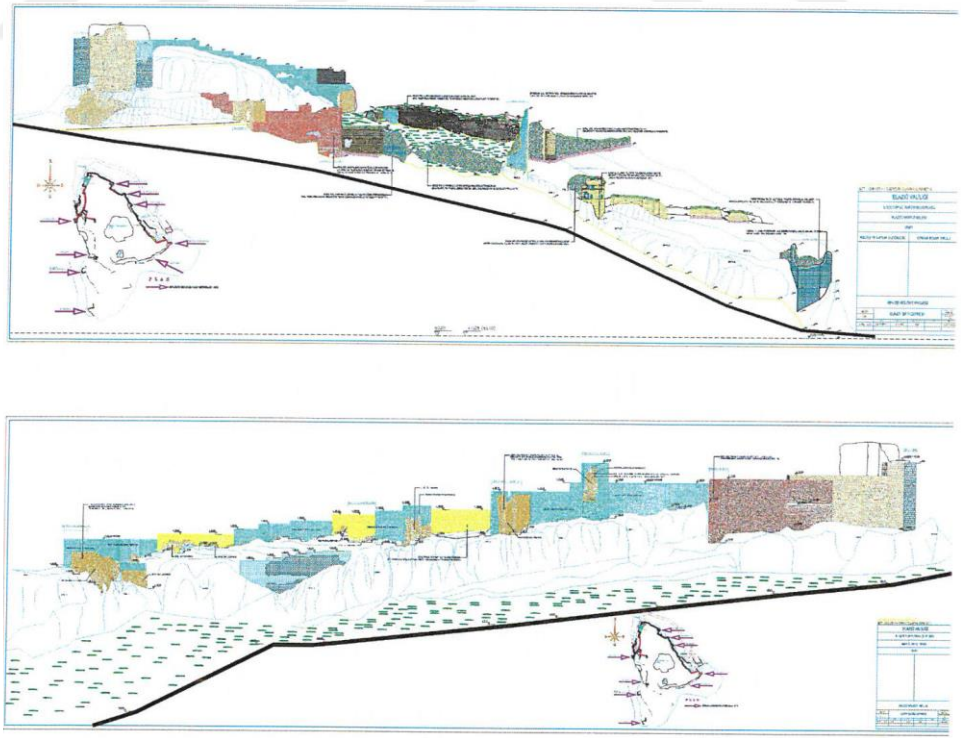
Planı.1. Harput Şehri (M.T. Şengün 2006)

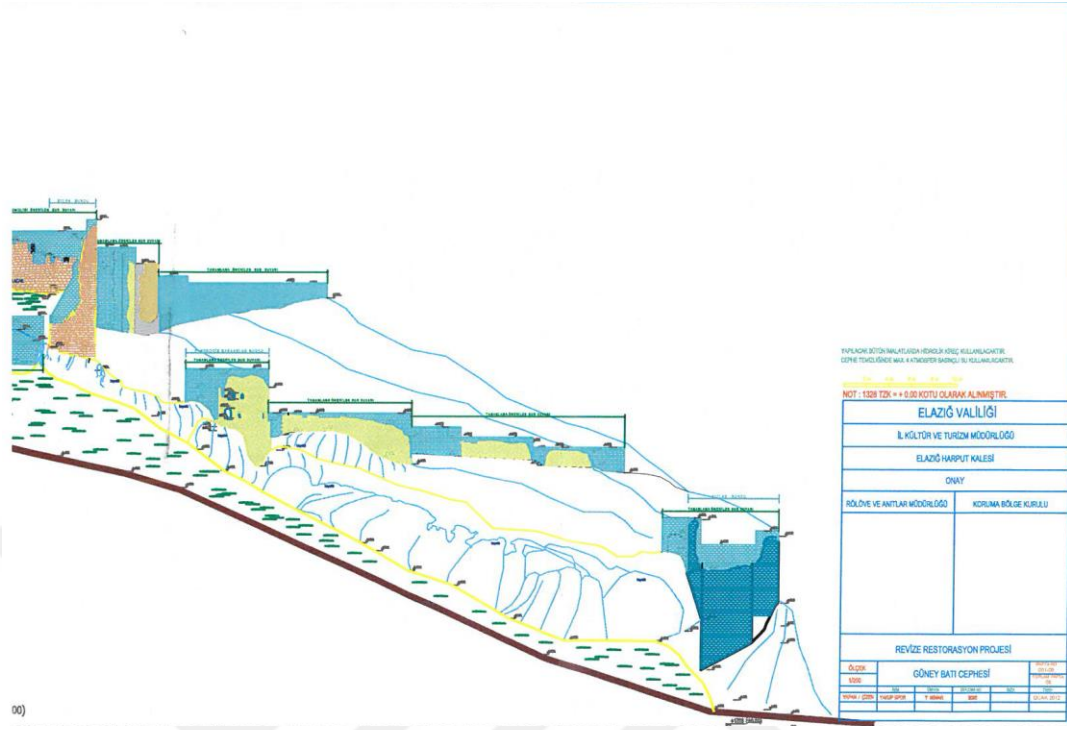
Planı.2. Harput Kalesi Rölöve Planı (E. Danık ‘dan 2002)

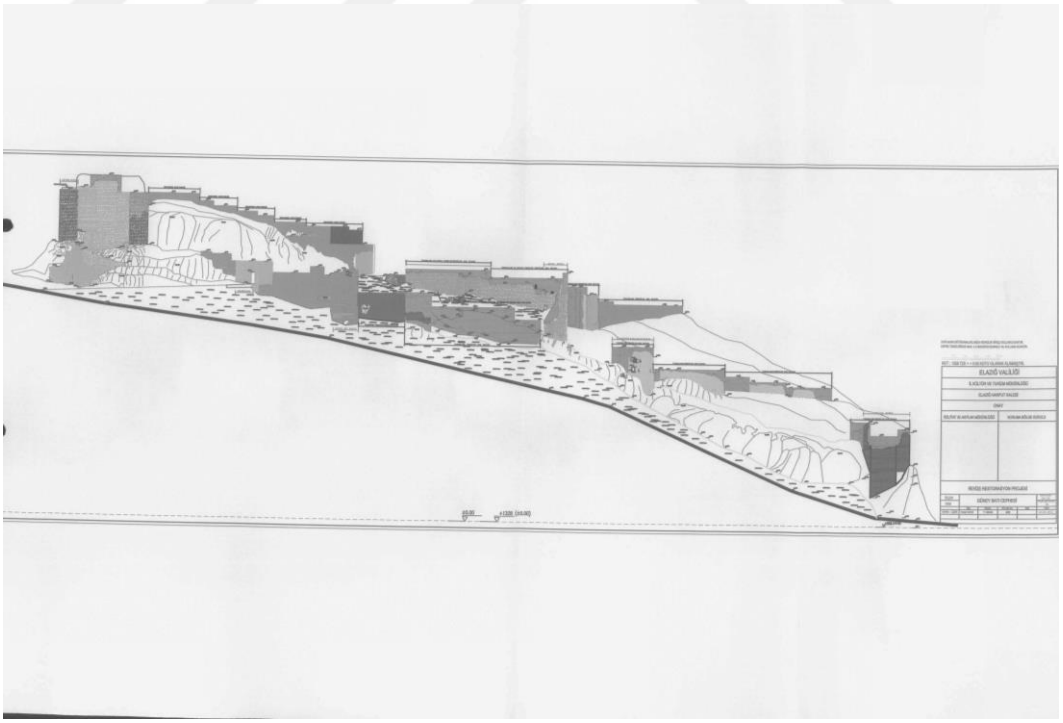
Planı.3. Harput Kalesi genel yerleşimi (D.K.V.K.B.K.M 2012)

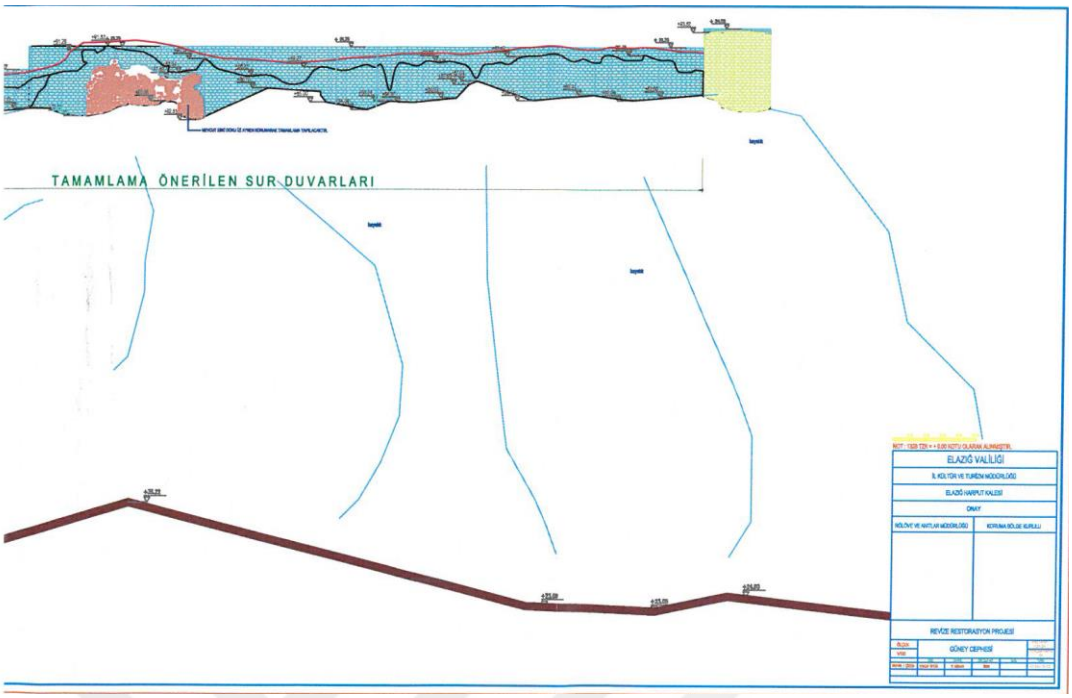
Çizim.2. Harput Kalesi doğu ve batı cephelerinin revize projesi (D.K.V.K.B.K.M 2012)

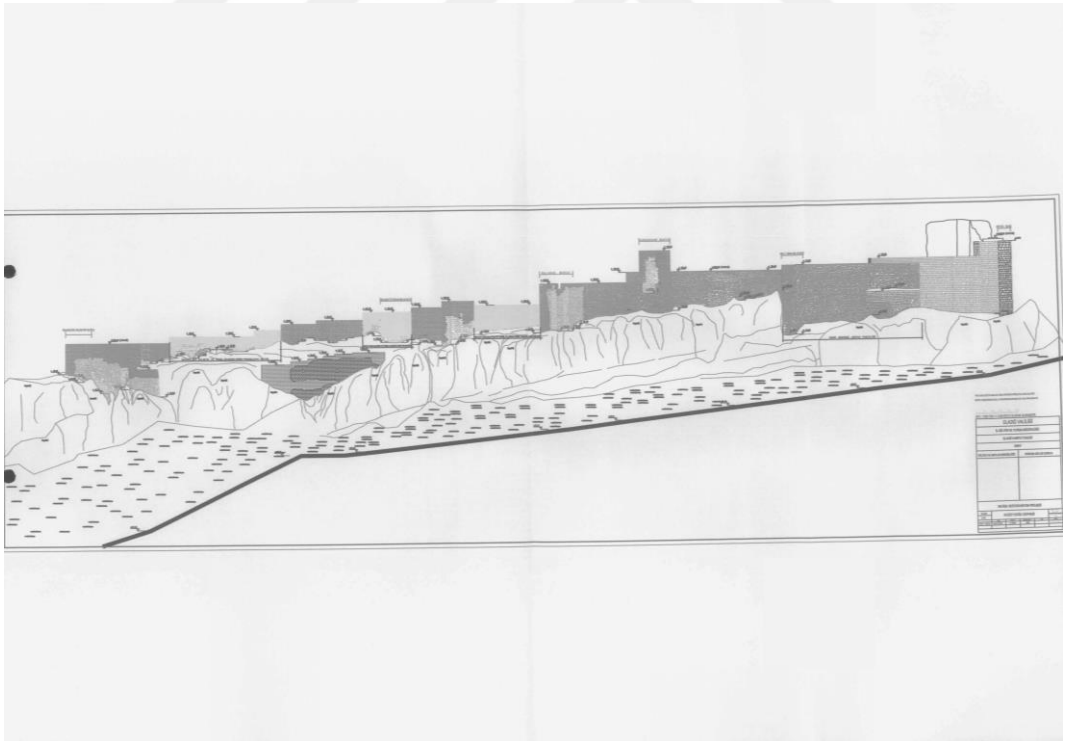
Çizim.3. Harput Kalesi Güneybatı cephelerinin revize projesi(D.K.V.K.B.K.M 2012)

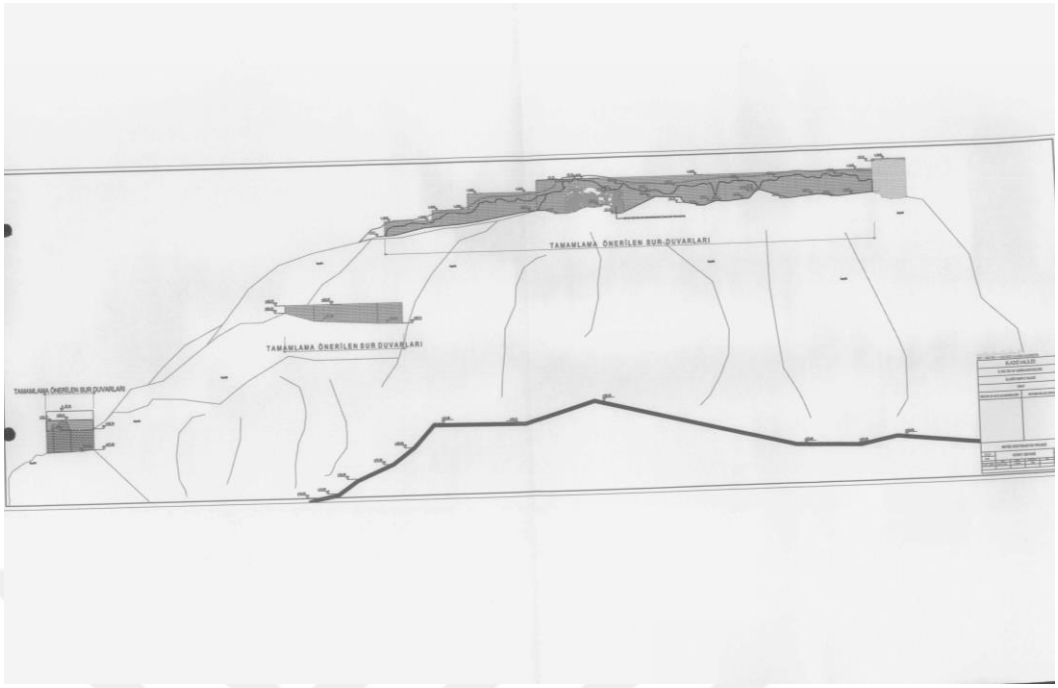
Çizim.4. Harput Kalesi Güneybatı cephesi revize projesi (D.K.V.K.B.K.M. 2012)

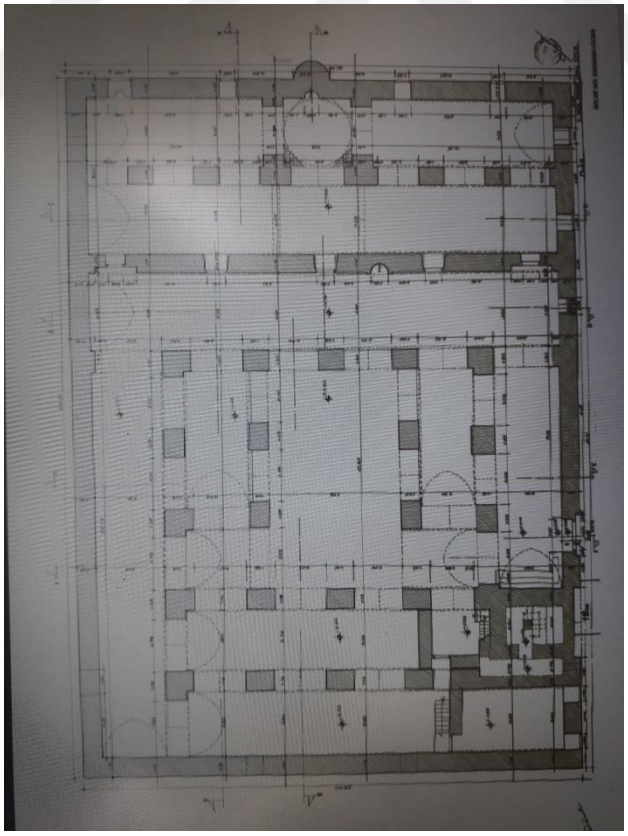
Çizim.5. Harput Kalesi güney cephesi revize projesi (D.K.V.K.B.K.M. 2012)

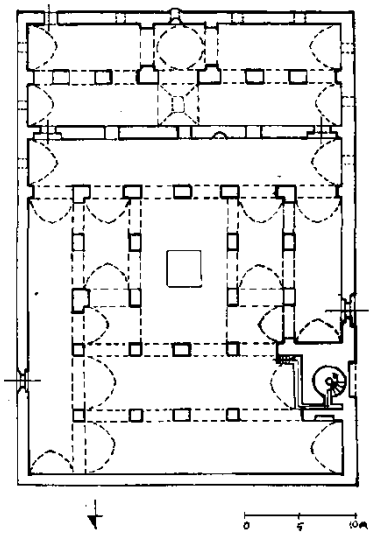
Çizim.6. Harput Kalesi Kuzeydoğu cephesi revizyon projesi (D.K.V.K.B.K.M. 2012)

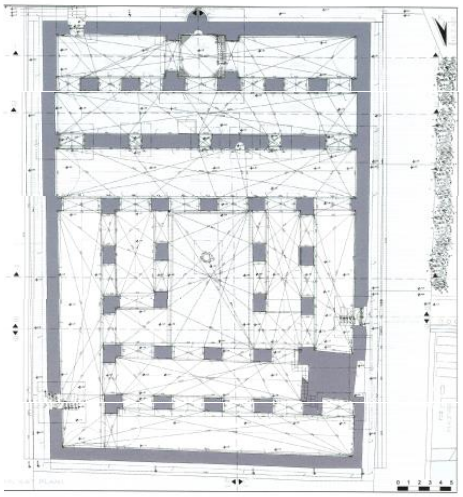
Çizim.7. Harput Kalesi güney cephesi revize projesi (D.K.V.K.B.K.M. 2012)

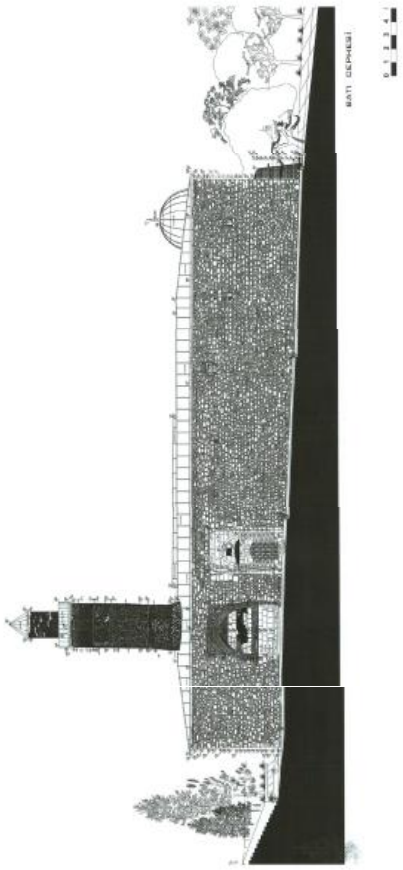
Planı. 4. Harput Ulu Cami planı (V.G.M'den 1965)

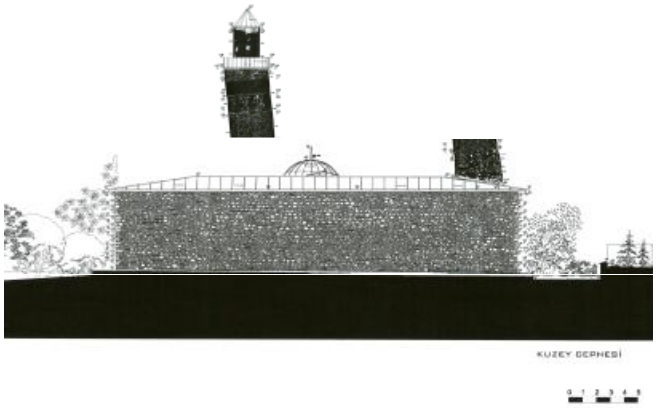
Planı. 5. Harput Ulu Cami planı
Malatya V.B.M'den)

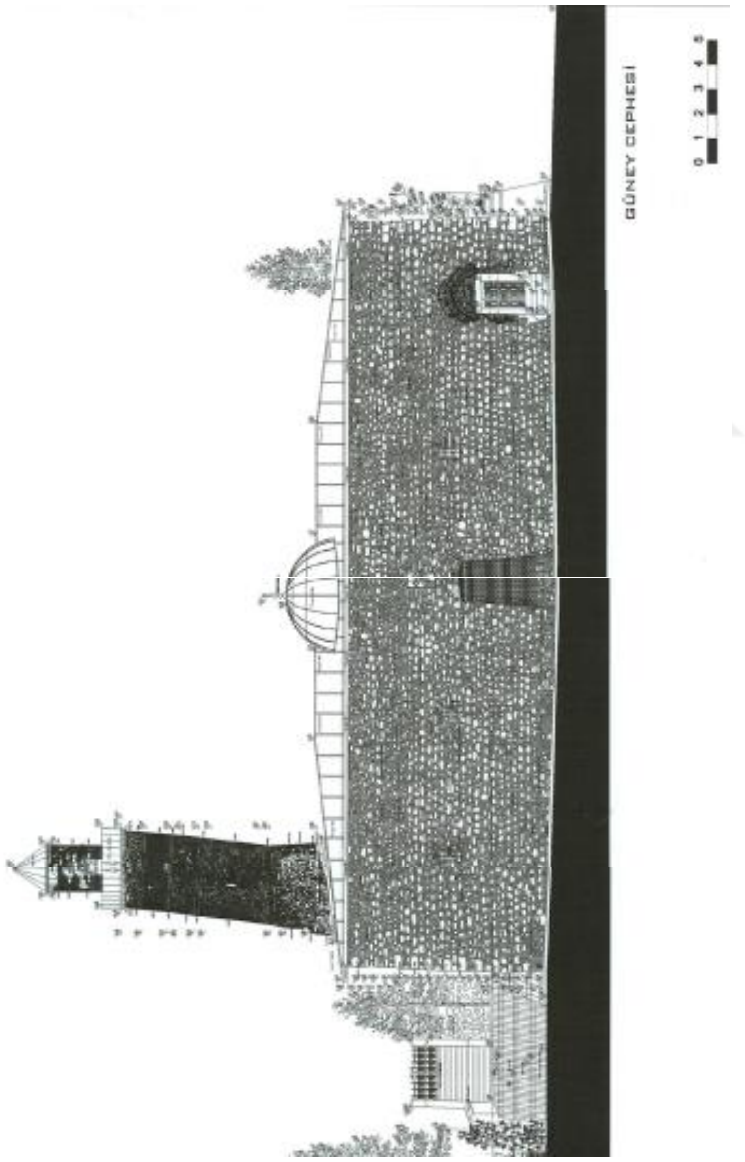
Planı. 6. Harput Ulu Cami planı
(Malatya V.B.M'den 2009)

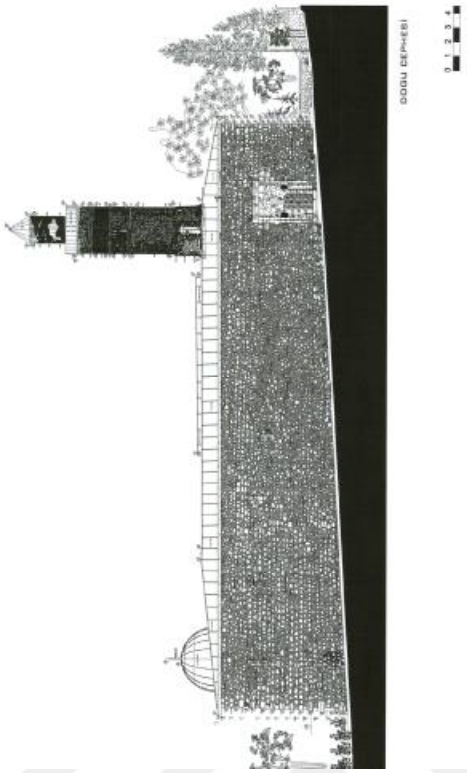
Çizim.8. Harput Ulu Cami, batı cephesi (Malatya V.B.M'den 2009)

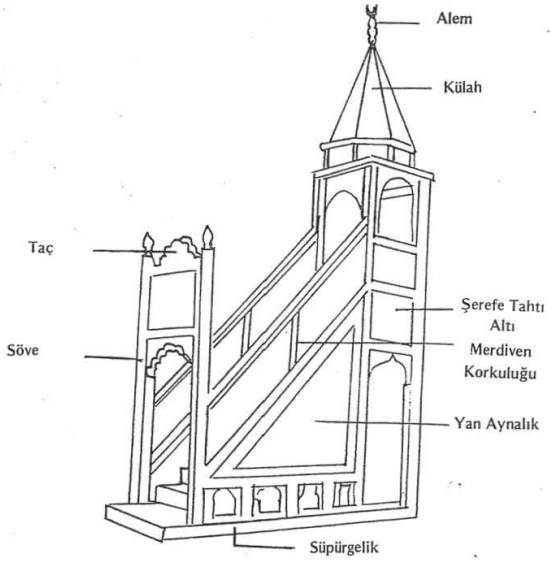
Çizim.9. Harput Ulu Cami, kuzey cephesi (Malatya V.B.M'den 2009)

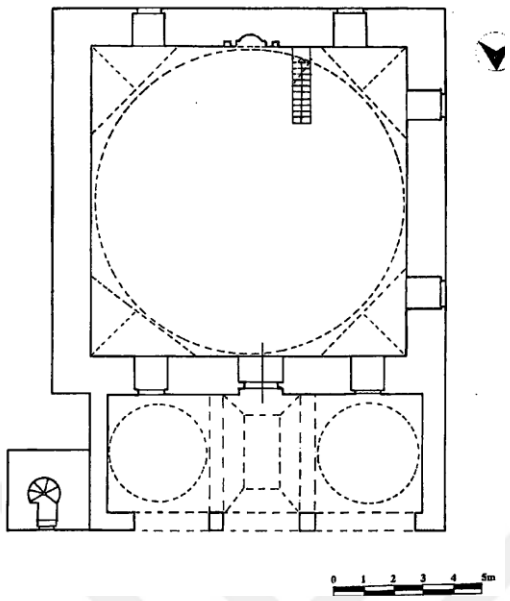
Çizim.10. Harput Ulu Cami, güney cephesi (Malatya V.B.M'den 2009)

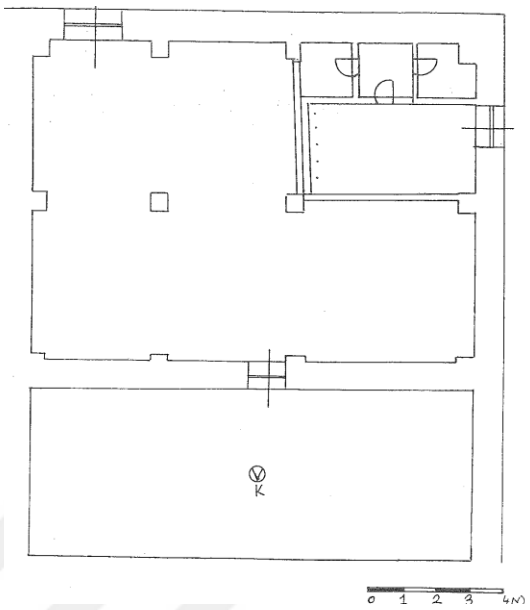
Çizim.11. Harput Ulu Cami, doğu cephesi (Malatya V.B.M'den)

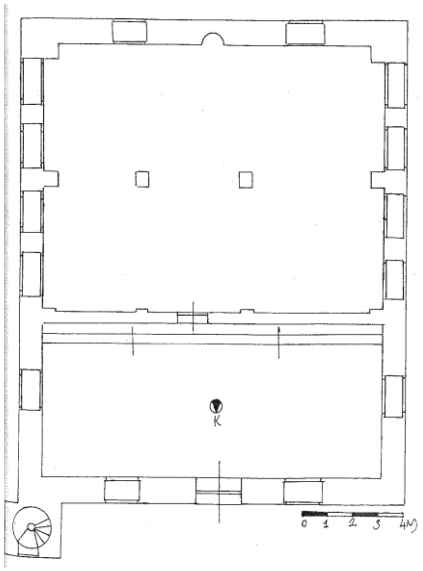
Çizim.12.Harput Ulu Cami Minberi (M.B.Aşan'dan)

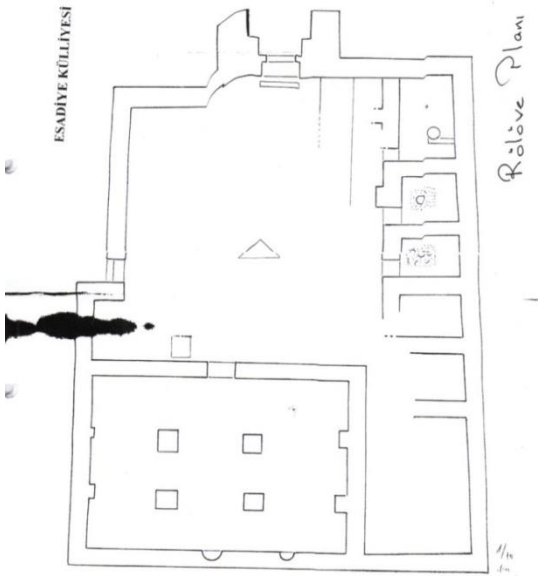
Planı.7.Harput Kurşunlu Cami Planı (T.Sağlam 1999)

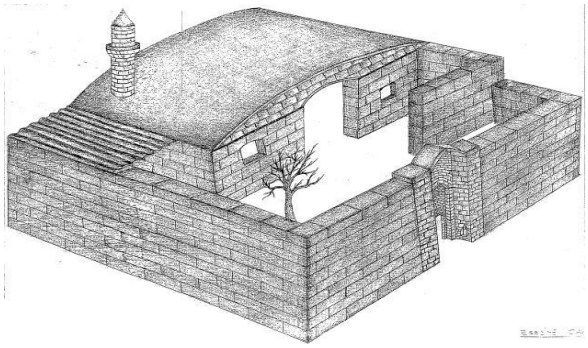
Planı.8.Harput Ağa Cami Planı (C.Arslan 2003)

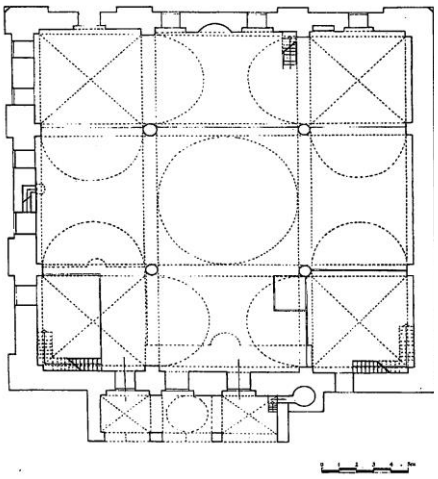
Planı.9.Harput Ağa Cami üst kat planı (T.Sağlam 1999)

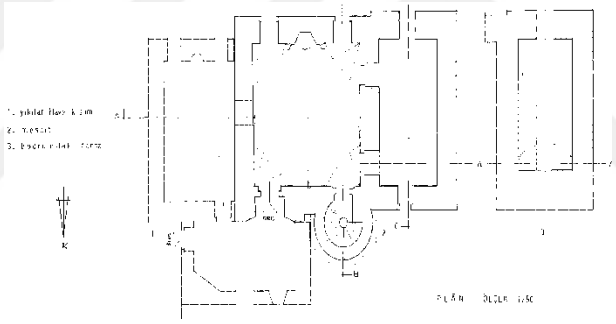
Planı.10.Esadiye Külliyesi rölöve planı (Malatya V.G.M'den 2008)

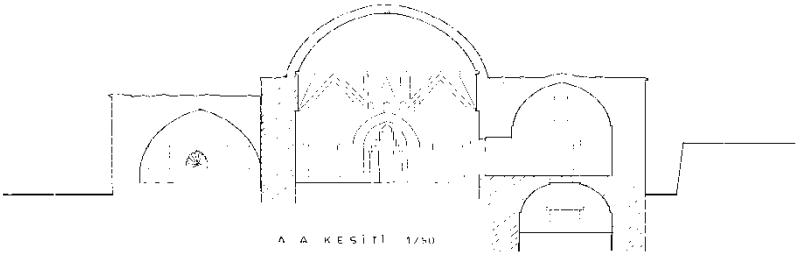
Çizim.13. Esadiye Cami Jeolojik Kesit (M.E.Orakoğlu 2011)

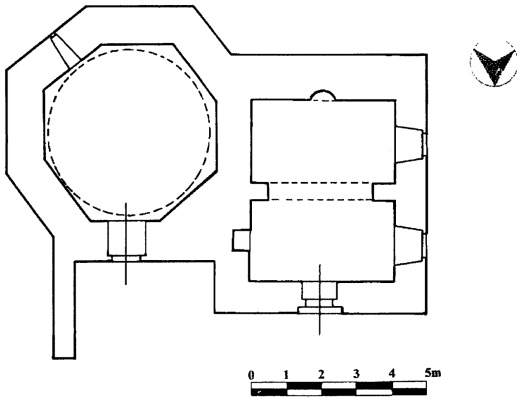
Planı.11.Sara Hatun Cami Planı (C.Arslan 2003)

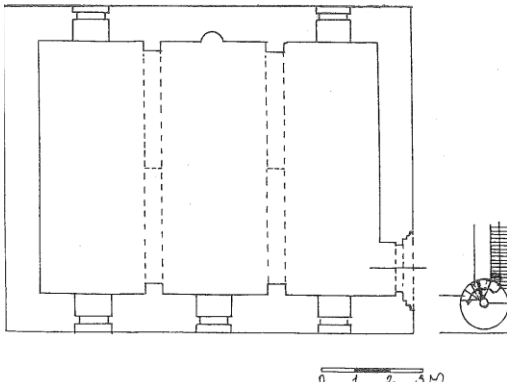
Planı.12.Arap Baba Mescid ve Türbesi rölövesi (Malatya VBM. Arşv. 2008)

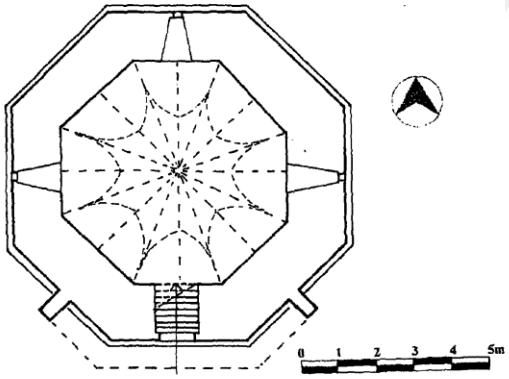
Çizim.14. Arap Baba Mescid ve Türbesinden kesit (Malatya VBM. Arşv.)

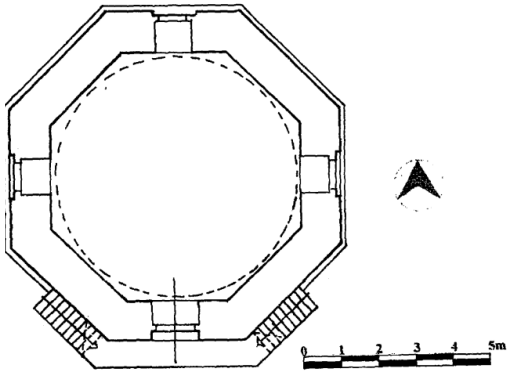
Planı.13.Fatih Ahmet Baba Mescidi planı(T.Sağlam1999)

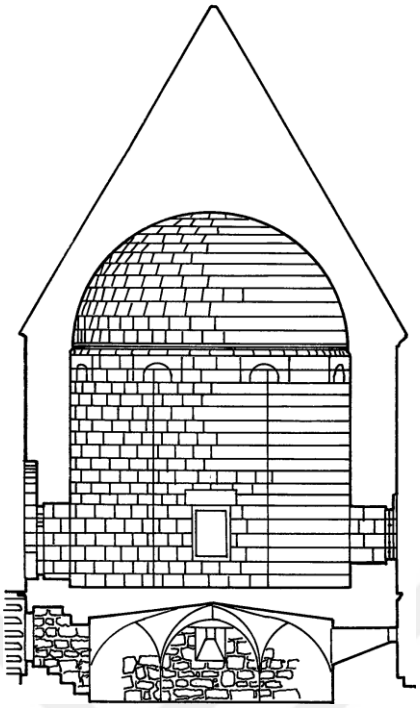
Planı.14.Alacalı Mescit planı (C.Arslan 2003)

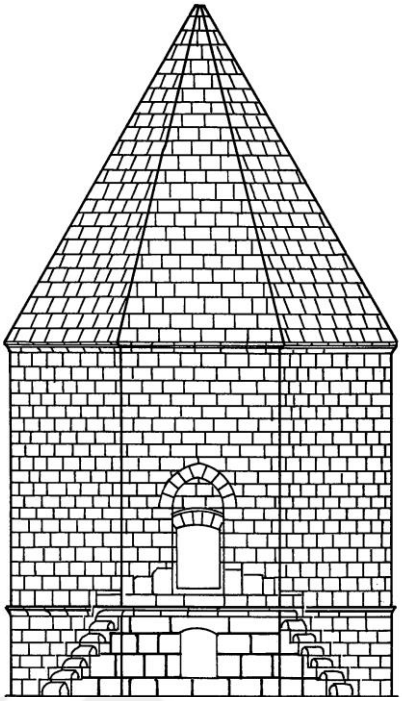
Planı.15.Mansur Baba Mescidi ve Türbesi cenazelik (C.Arslan 2003)

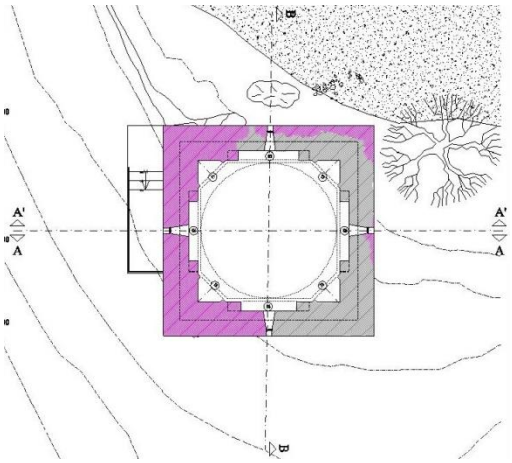
Planı.16.Mansur Baba Mescidi ve Türbesi üst kat planı (C.Arslan 2003)

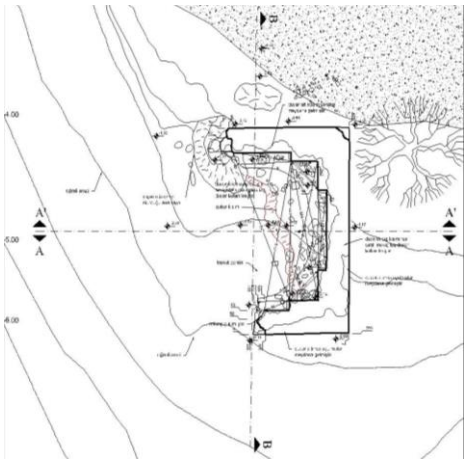
Çizim.15. Mansur Baba Türbesi restorasyon projesi (O.C.Tuncer)

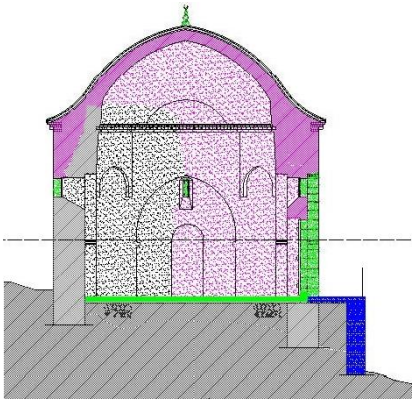
Çizim.16. Mansur Baba Türbesi restorasyon projesi (O.C.Tuncer)

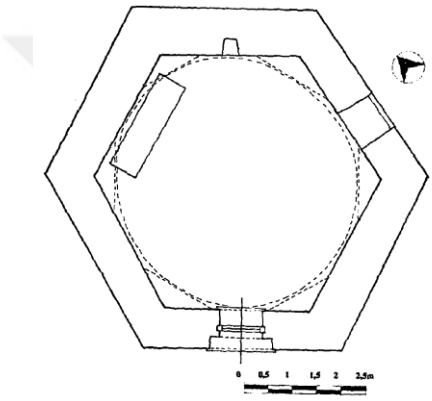
Planı.17.Dabakhane Mescidi planı (S. Karakaş 2016)

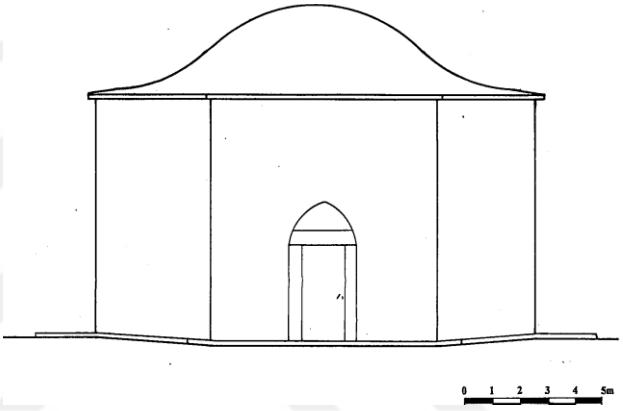
Planı.18. Dabakhane Mescidi rölöve planı (S. Karakaş 2016)

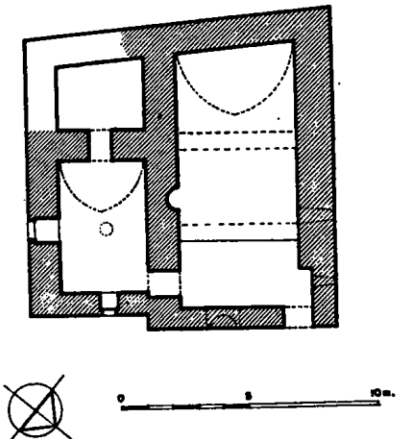
Çizim.17. Dabakhane Mescidi kesit (S. Karakaş 2016)

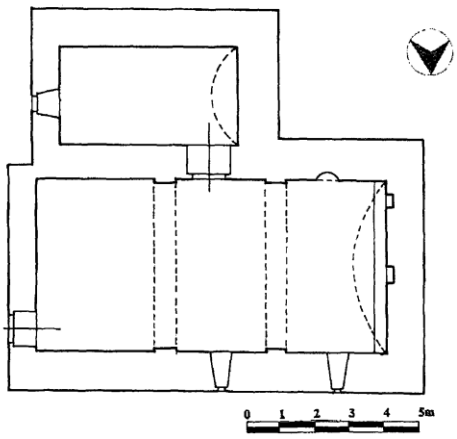
Planı.19. Murat Baba Türbesi planı (C.Arslan 2003)

Çizim.18. Murat Baba Türbesi giriş cephesi (C.Arslan 2003)

Planı.20.Ahi Musa Mescit ve Türbesi planı (A.Kuran)

Planı.21.Ahi Musa Mescit ve Türbesi planı (C.Arslan 2003)

Kayıt No: 720
Belge Adı/Türü: Atama Kaydı
Kayıt Tarihi: 22/02/2015
BelgeninBilgisayardakiYeri:C:/Hadika/Resim/VGM_ESKI_SAHSIYET_DEFTERİ_00491-0002.00131.jpg

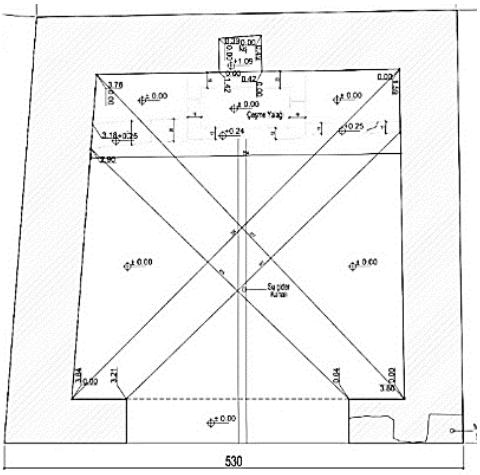
Arşiv Yer Bilgisi

Orijinalinin Bulunduğu Arşiv	VGMA Vakıf Kayıt Arşivi
Arşiv Fon Kodu	Atik Esas Defterleri
Defter No	491/2
Sayfa/Sıra No	439/28

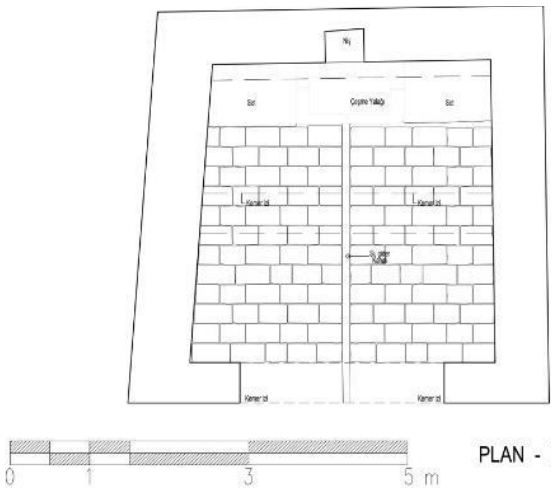
Belge Detayları

Geldiği Yer	
Belgenin Ait Olduğu İl/İlçe	Elazığ/Merkez
Belge İçeriği Kişi/Kurum	Harput Şehri Çeşmeleri ve Mecraları Vakfı
Düzenleme Tarihi	H. 13.02.1150 M.08.06.1737
Yazıldığı Dil/Alfabe	Farsça
Transkripsiyonu	Yok
Çevirisi	Yok
Özeti	Var

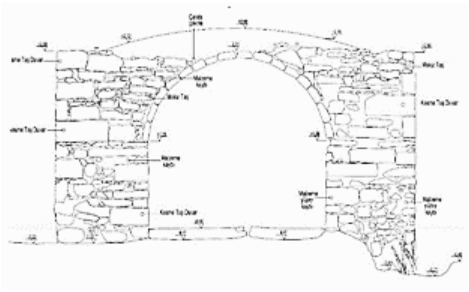
Tablo.1**.** Vakıflar Genel Müdürlüğü Kayıt Arşivi Fişi

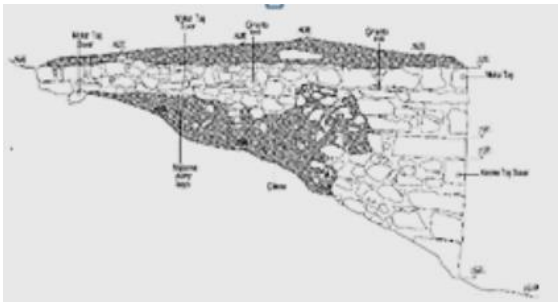
Planı.22.Çahpur Çeşmesi Röleve planı (Y. Spor)

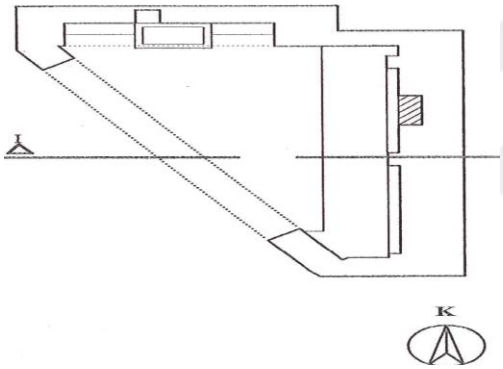
Planı.23.Çahpur Çeşmesi Restitüsyon planı (Y.Spor)

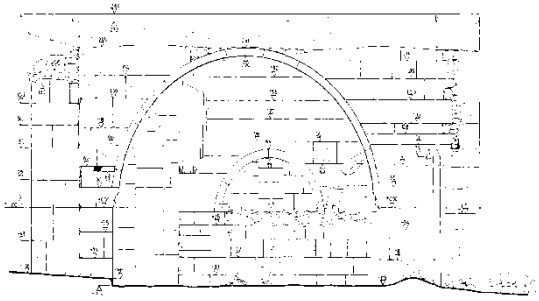
Çizim.19.Çahpur Çeşmesi güney giriş cephesi (İ.Aytaç)

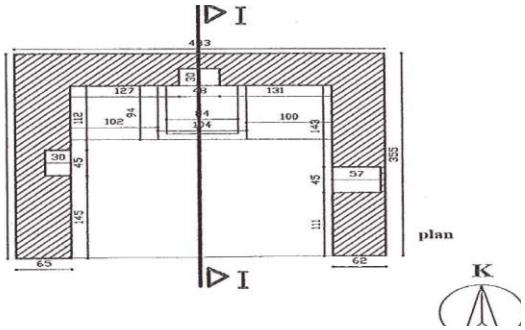
Çizim.20. Çahpur Çeşmesi Güneybatı cephesi (Y.Spor)

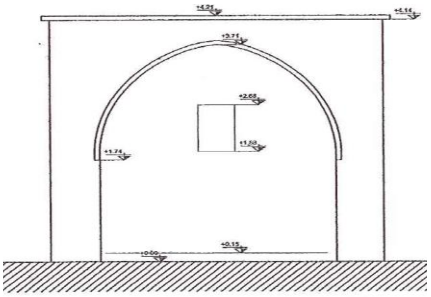
Planı.24. Harput Meydan Çeşmesi planı (A.F.Aktaş 2007)

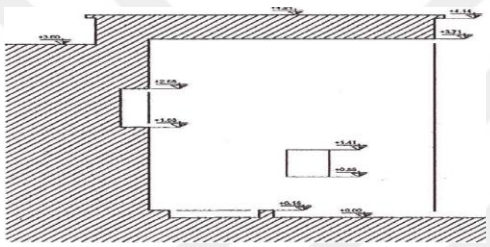
Çizim.21. Harput Meydan Çeşmesi ön cephesi kesit (Malatya V.G.M. 2001)

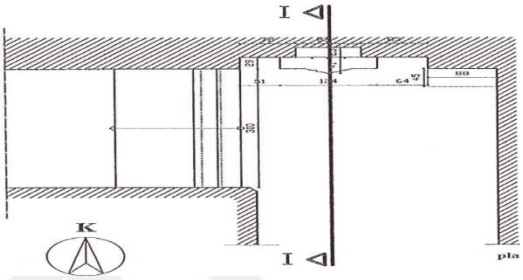
Planı.25.Harput Üç Lüleli Çeşmesi Planı (A.F.Aktaş)

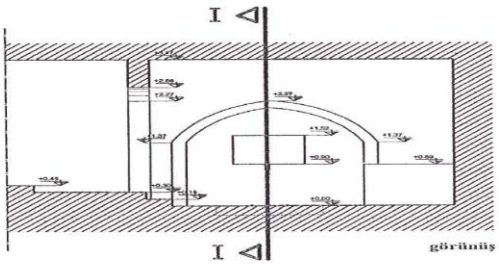
Çizim.22. Harput Üç Lüleli Çeşmesi görünüş (A.F.Aktaş)

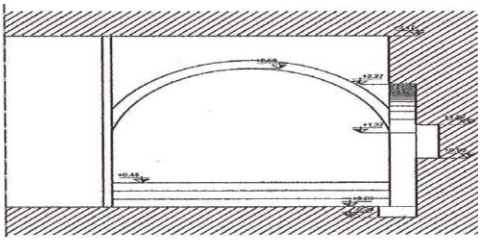
Çizim.23. Harput Üç Lüleli Çeşmesi kesit (A.F.Aktaş)

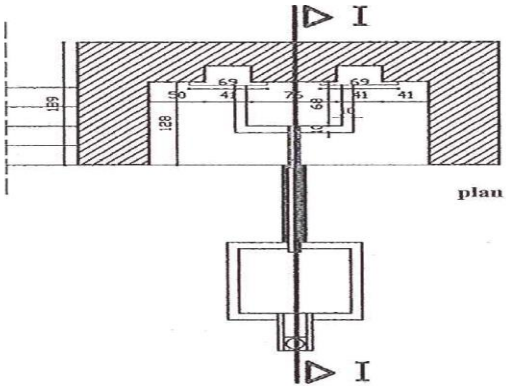
Planı.26.Harput Sara Hatun Çeşmesi planı (A.F.Aktaş)

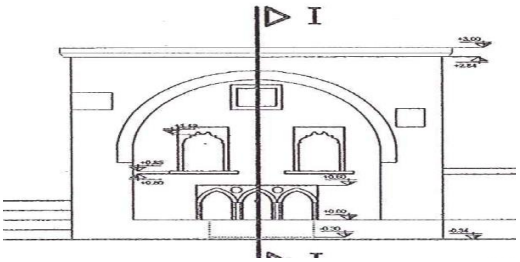
Çizim.24. Harput Sara Hatun Çeşmesi görünüş (A.F.Aktaş)

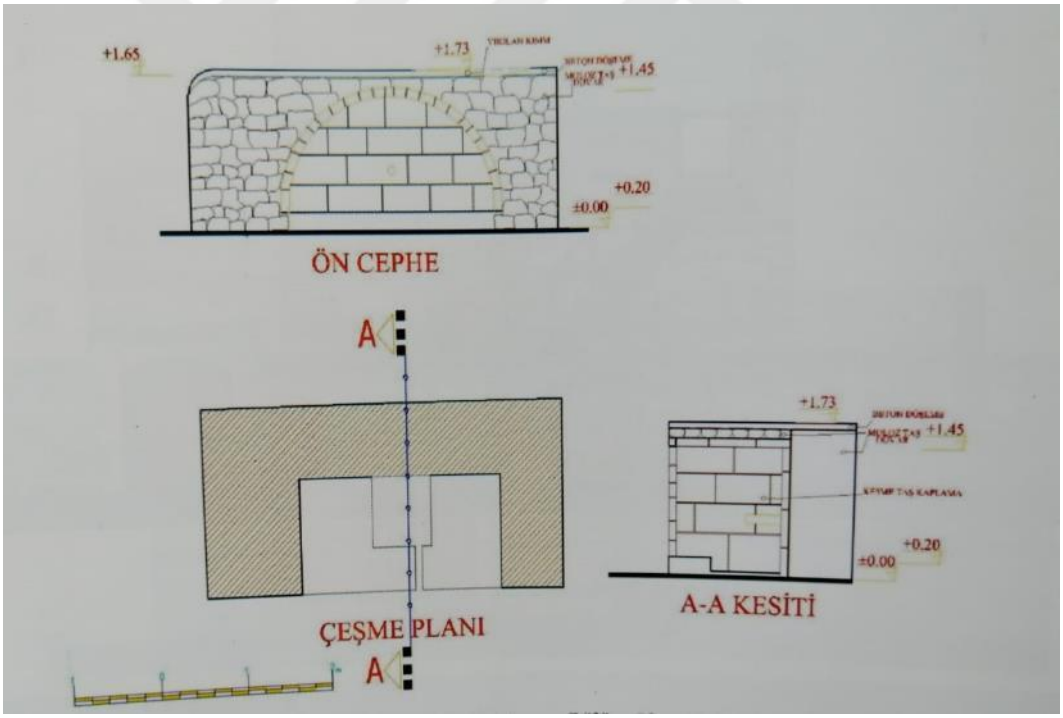
Çizim.25. Harput Sara Hatun Çeşmesi kesit (A.F.Aktaş)

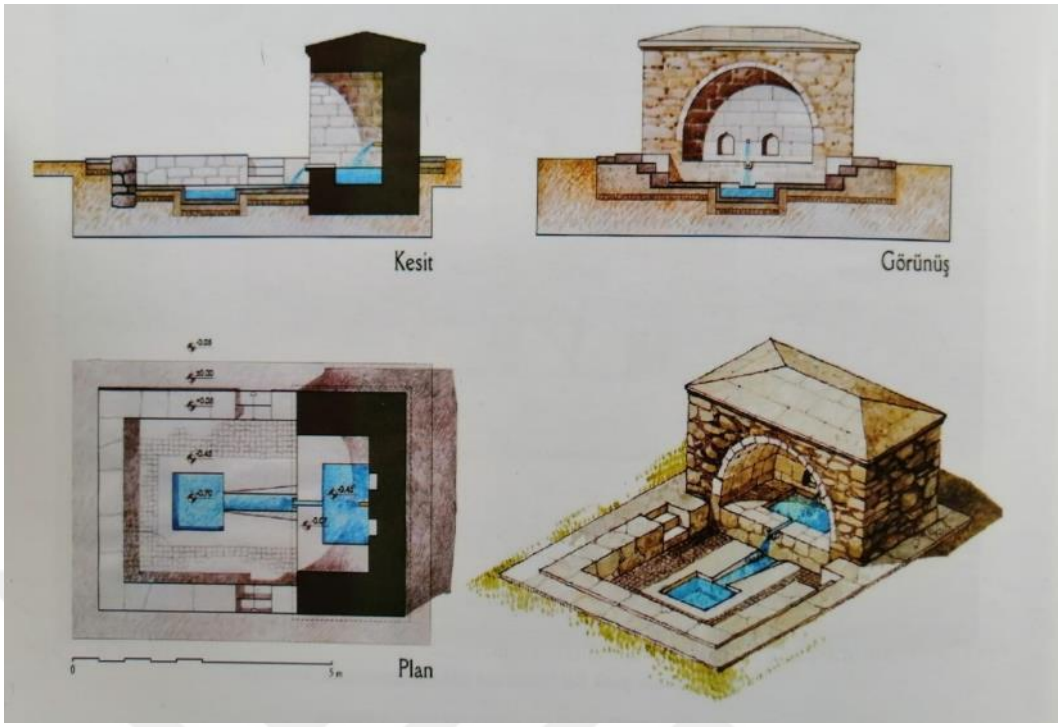
Planı.27.Harput Ulu Cami (Bey-Pınarı) Çeşmesi kesit (A.F.Aktaş)

Çizim.26. Harput Ulu Cami (Bey-Pınarı) Çeşmesi görünüş (A.F.Aktaş)

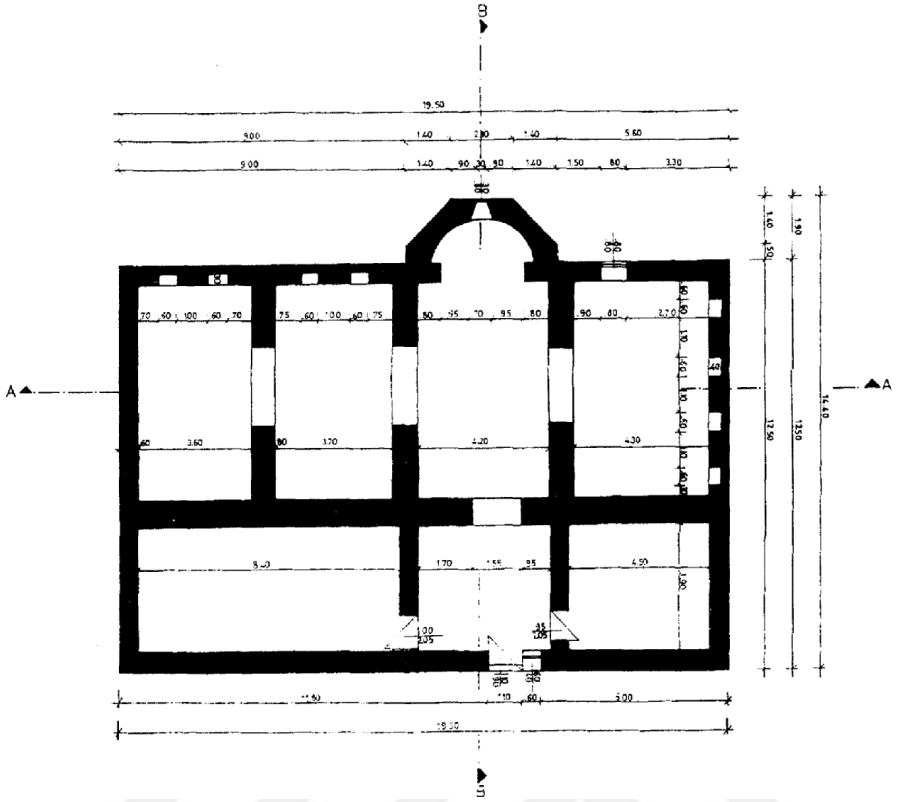
Çizim.27. Harput Ulu Cami (Bey-Pınar) Çeşmesi planı, kesiti ve görünüşü (Ş. Öztürk'ten 2004)

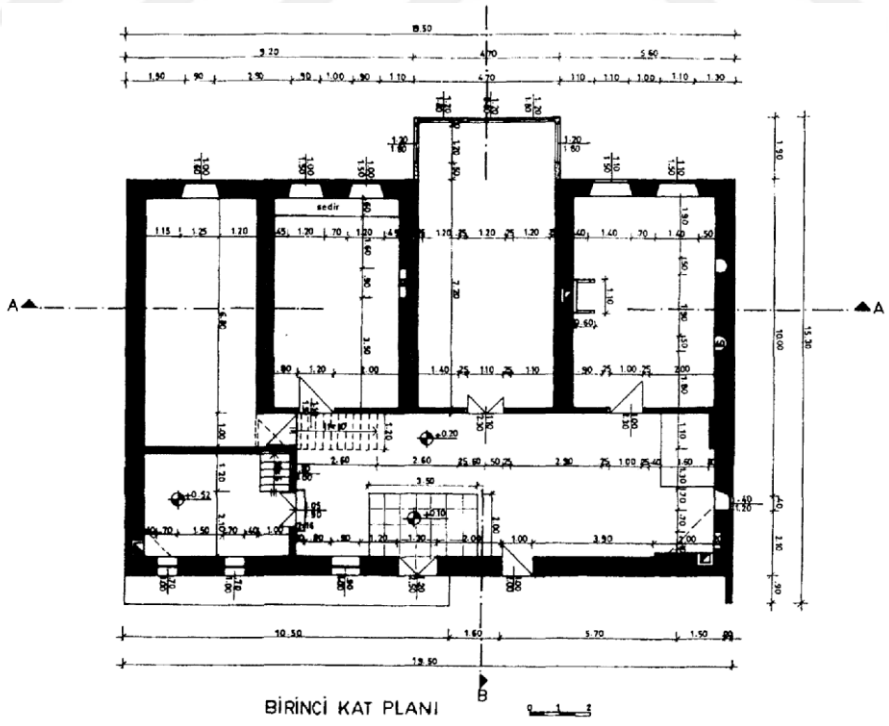
Çizim.28. Harput Ulu Cami (Bey-Pınar) Çeşmesi plan, kesit ve görünüşü (Ş.Öztürk'ten 2004)

Planı.28. Harput Sunguroğlu Konağı Vaziyet Planı (Y.Spor'dan)

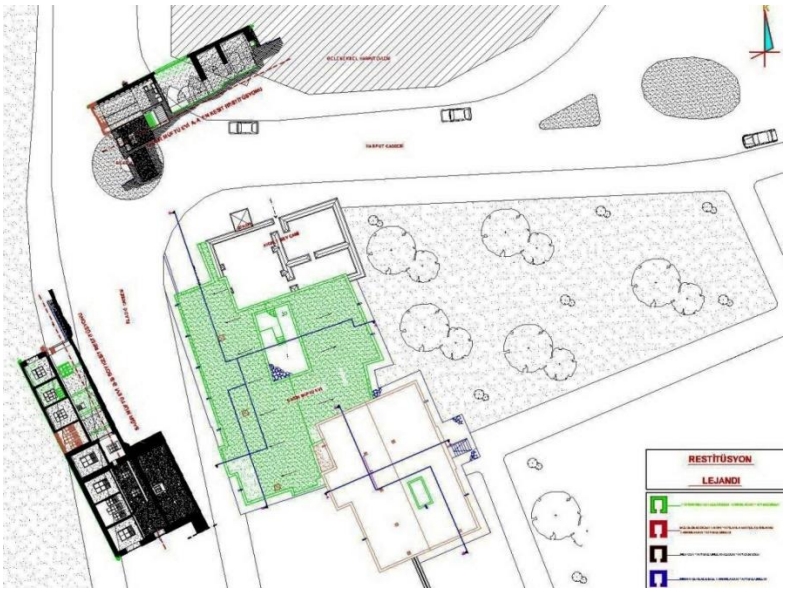
Planı.29.Harput Sunguroğlu Konağı alt kat planı. (A.Demirkol)

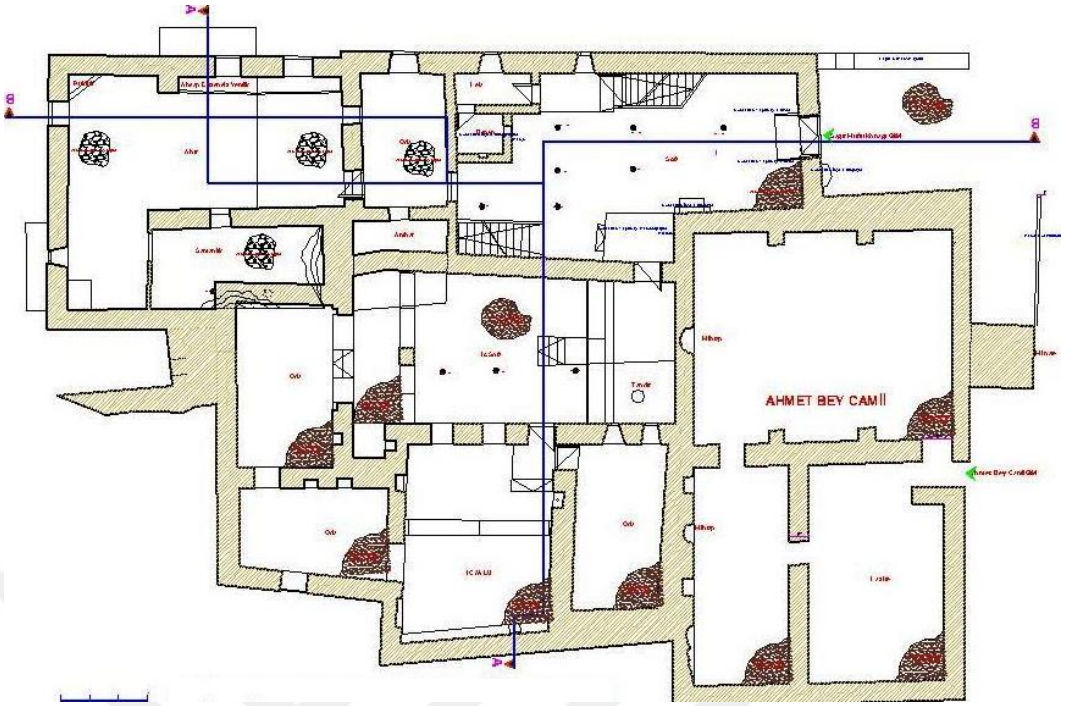
Planı.30.Harput Sunguroğlu Konağı üst kat planı. (A.Demirkol)

Planı.31.Sağır Müftü Konağı vaziyet rölöve (Elazığ KUDEB Arşv.)

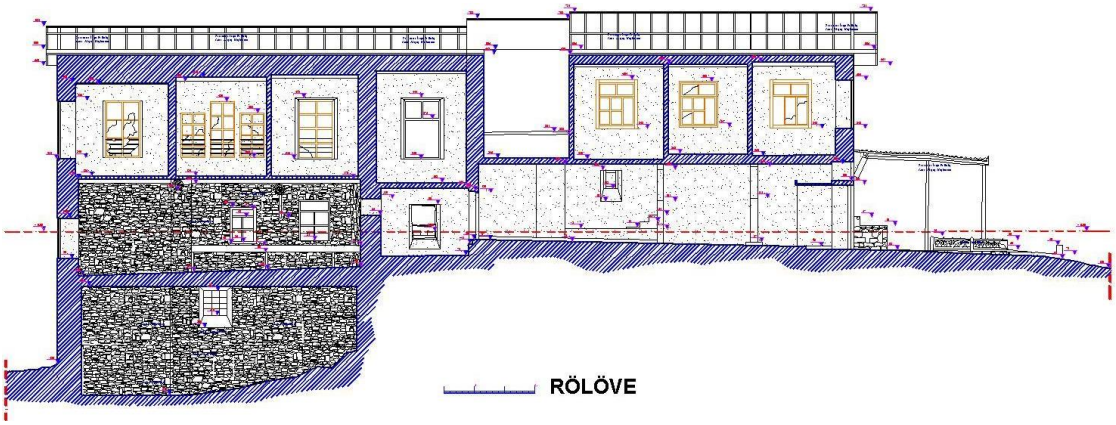
Planı.32.Sağır Müftü Konağı vaziyet restitüsyon (Elazığ KUDEB Arşv.)

Planı.33.Sağır Müftü Konağı rölöve çizimi (Y.Spor'dan)

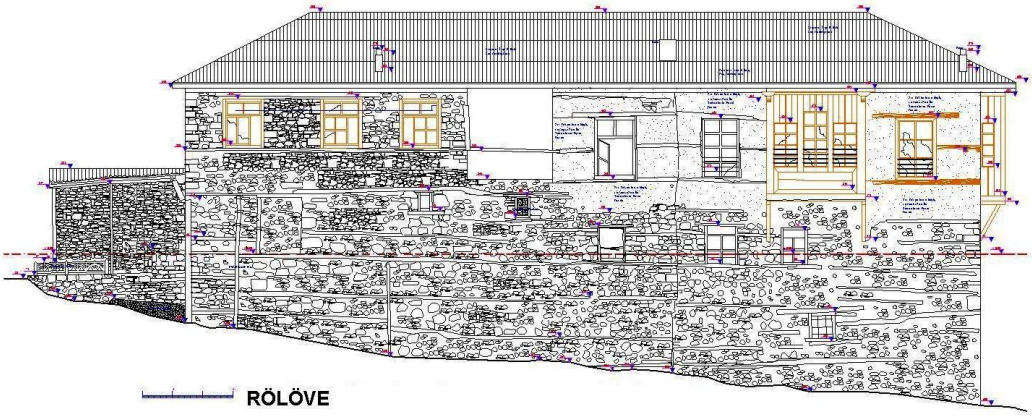
Planı.34.Sağır Müftü Konağı restitüsyonu (Y.Spor'dan)

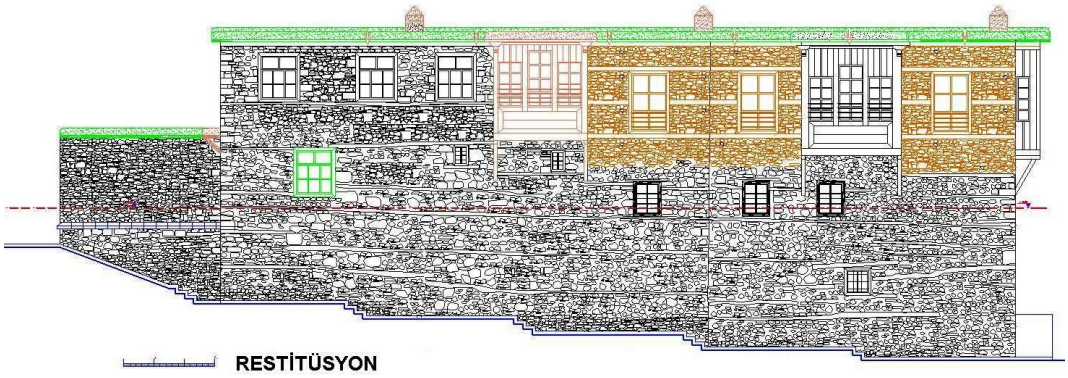
Çizim.29. Sağır Müftü Konağı rölövesi (Elazığ KUDEB Arşv.)

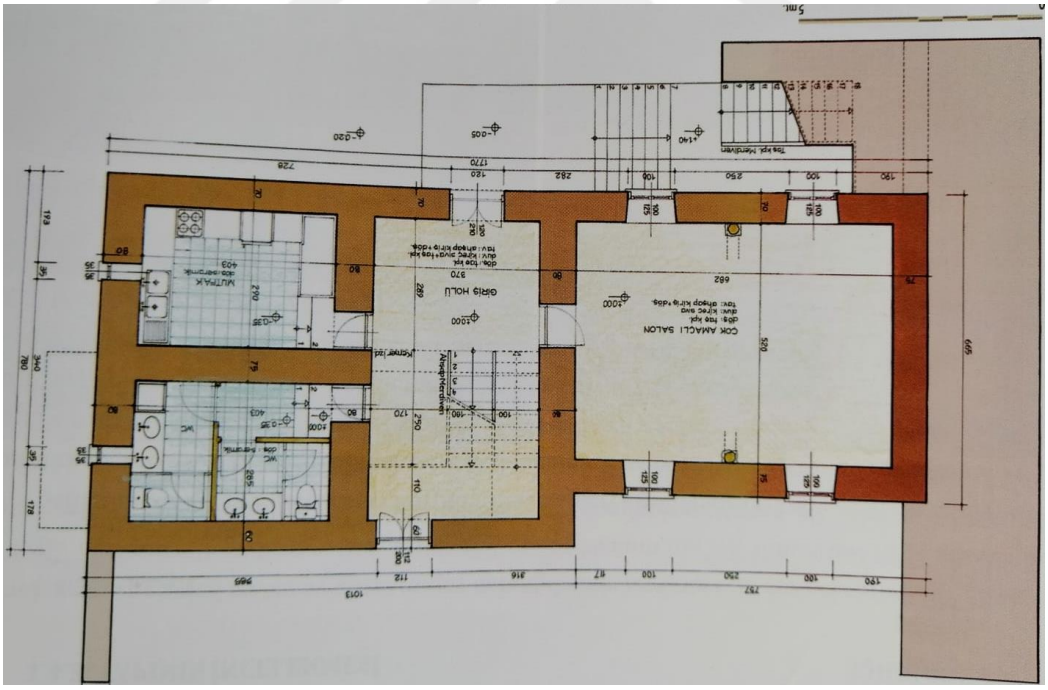
Çizim.30. Sağır Müftü Konağı restitüsyonu (Elazığ KUDEB Arşv.)

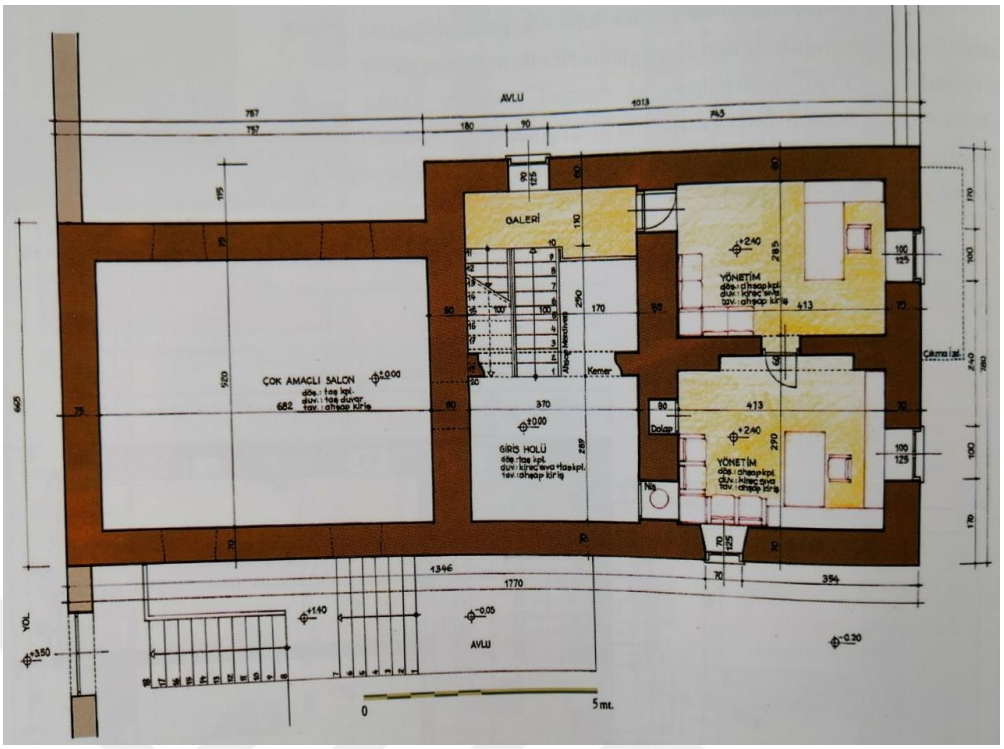
Çizim.31. Sağır Müftü Konağı rölövesi (Elazığ KUDEB Arşv.)

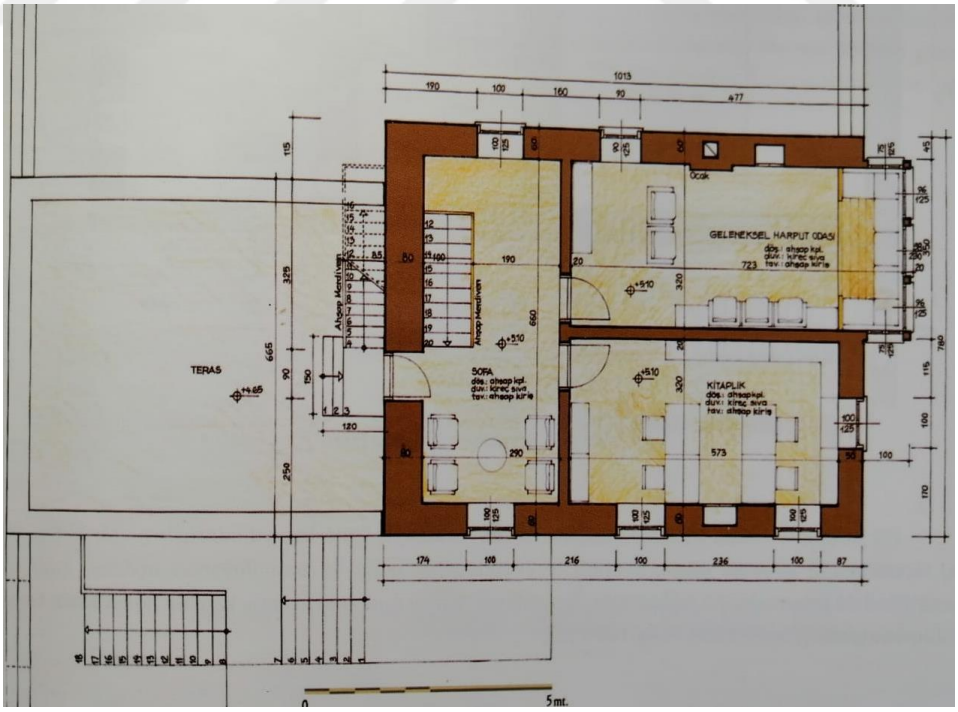
Çizim.32. Sağır Müftü Konağı restitüsyonu (Elazığ KUDEB Arşv.)

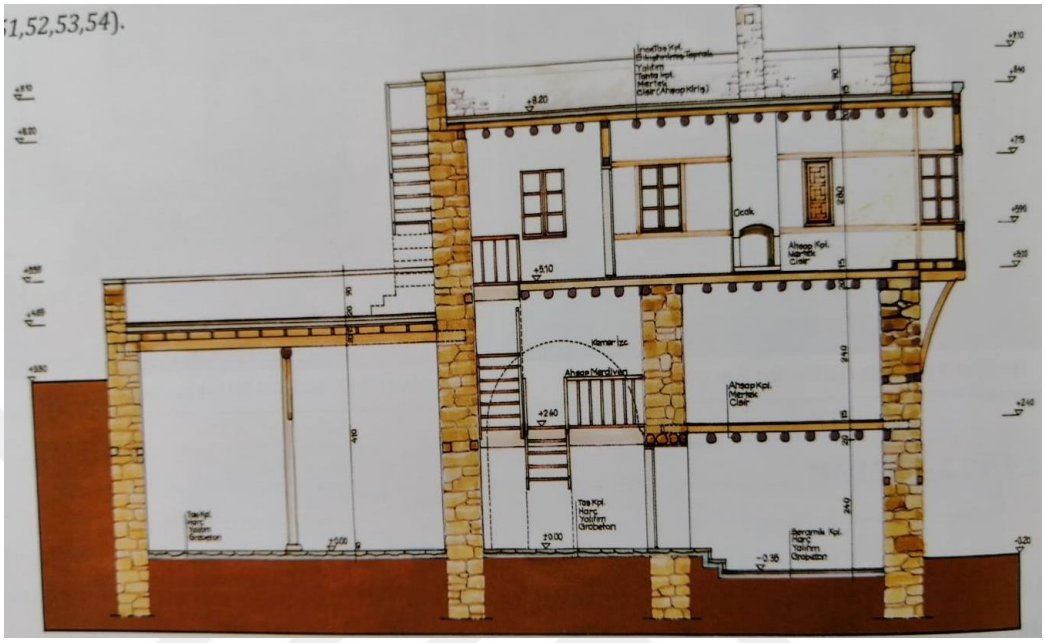
Plan.35. Şefik Gül Kültür Evi zemin kat planı (M.Çoşkun'dan 2004)

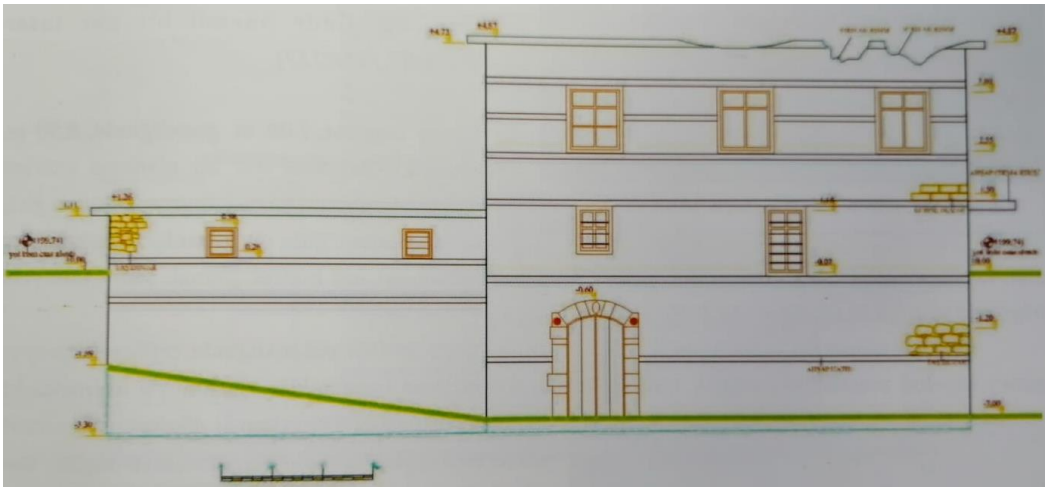
Plan.36. Şefik Gül Kültür Evi ara kat planı (M.Çoşkun'dan 2004)

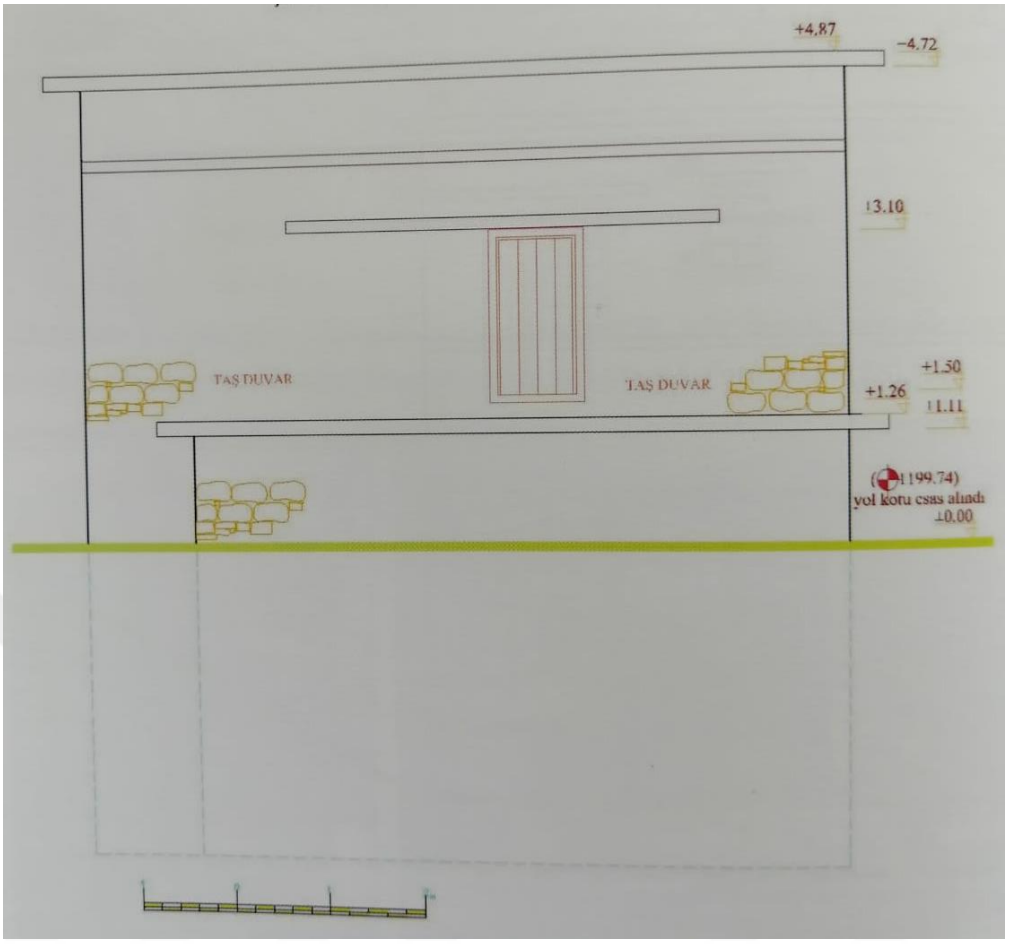
Plan.37. Şefik Gül Kültür Evi üst kat planı (M.Çoşkun'dan 2004)

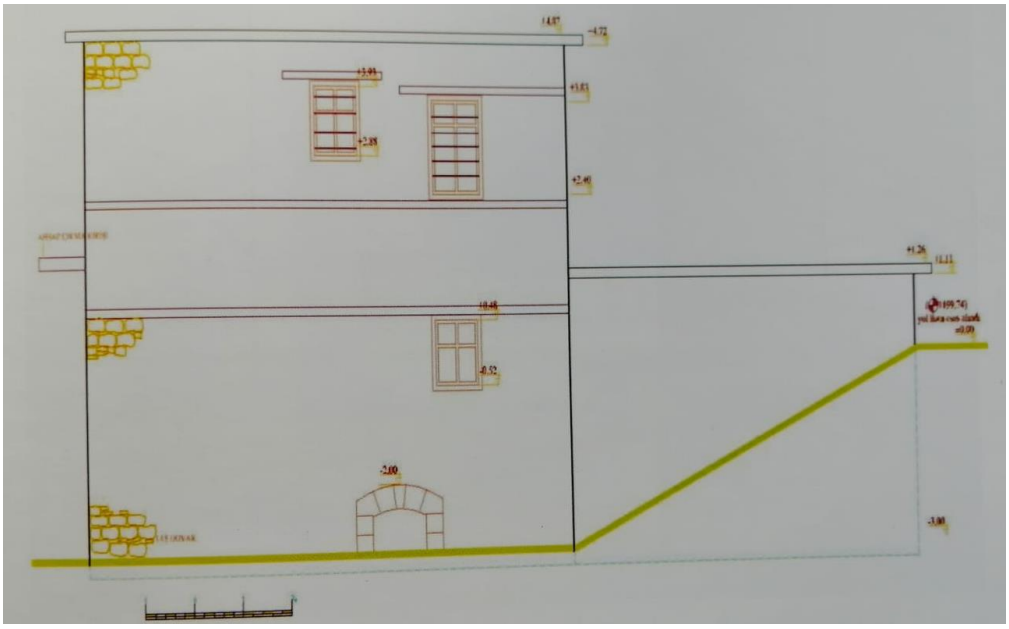
Çizim.33. Şefik Gül Kültür Evi Boy Kesiti (M.Çoşkun'dan 2004)

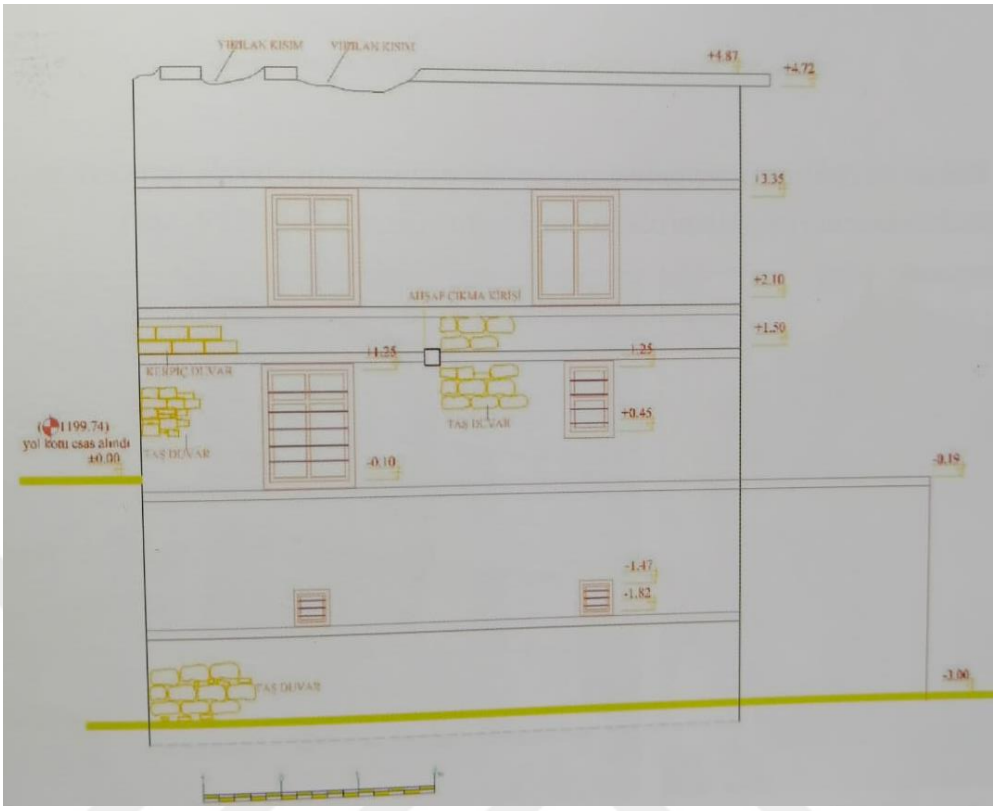

Çizim.34. Şefik Gül Kültür Evi batı cephe rölövesi (M.Çoşkun'dan 2004)

Çizim.35. Şefik Gül Kültür Evi kuzey cephe rölövesi (M.Çoşkun'dan 2004)

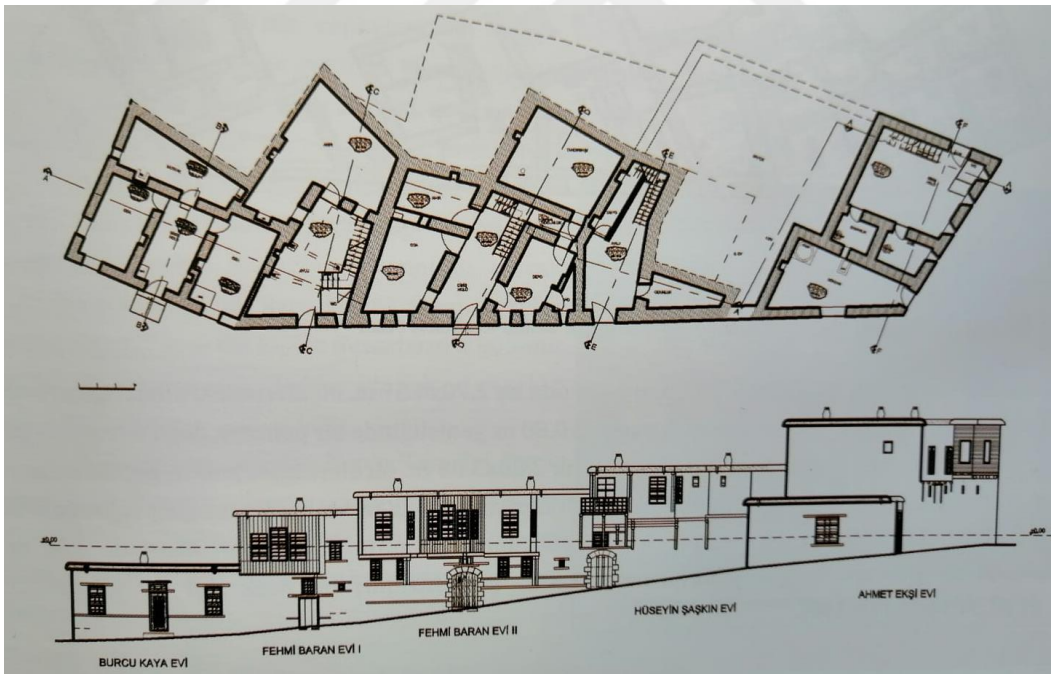

Çizim.36. Şefik Gül Kültür Evi doğu cephe rölövesi (M.Çoşkun'dan 2004)

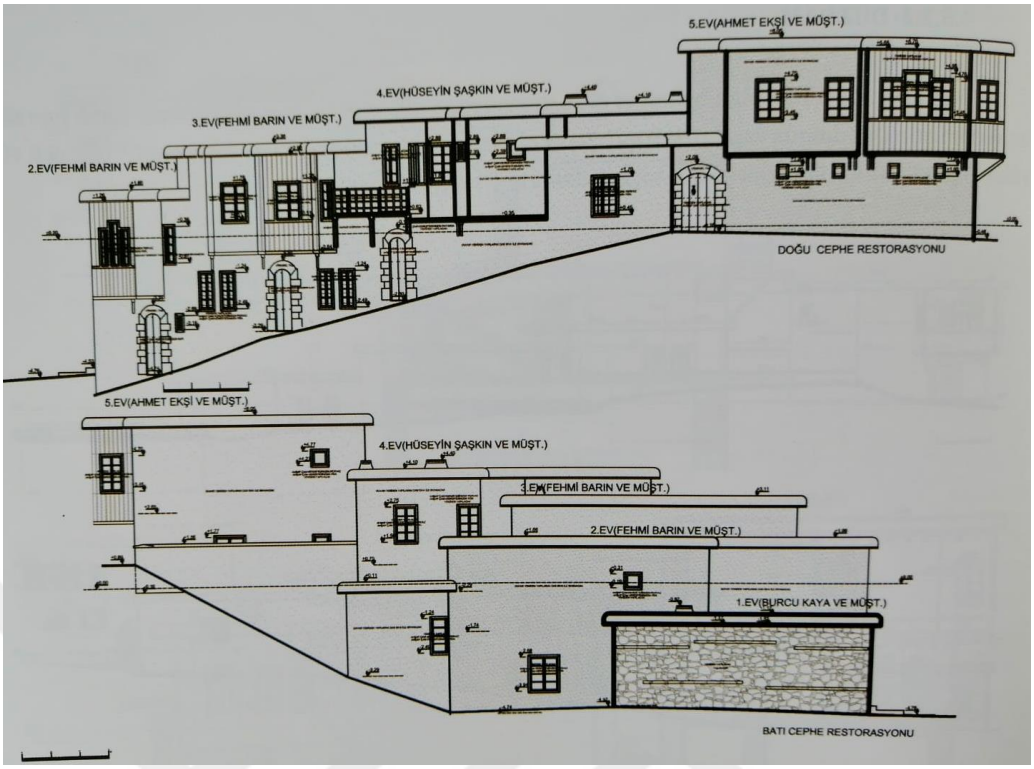
Çizim.37. Şefik Gül Kültür Evi güney cephe rölövesi (M.Çoşkun'dan 2004)

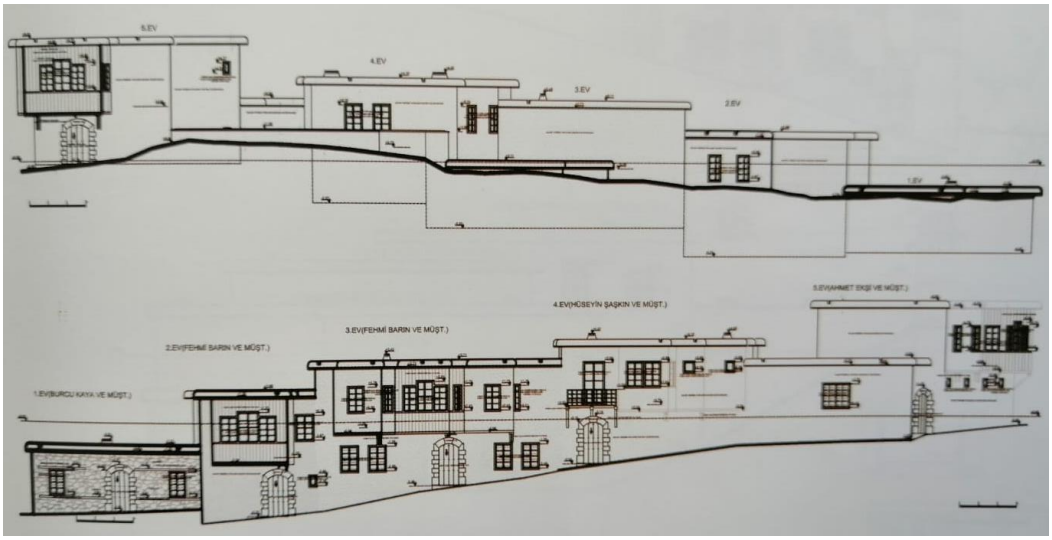
Plan.38. Harput Beş Evler ve sokak silueti vaziyet planı (M.Çoşkun'dan 2004)

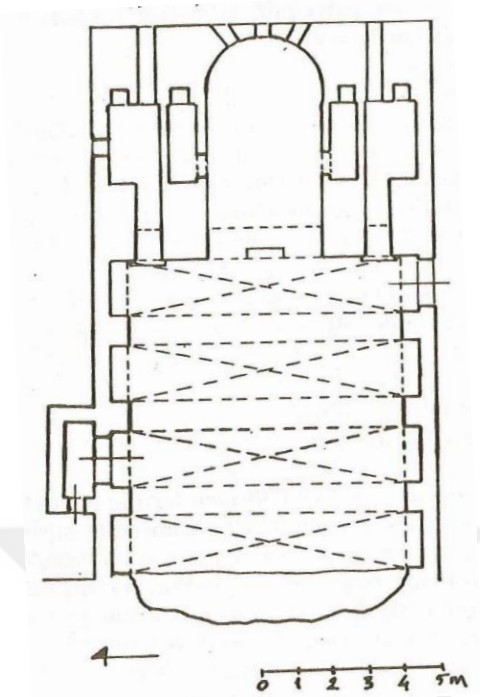
Plan.39. Harput Beş Evler restorasyon silueti ve zemin kat planı restitüsyonu (M. Çoşkun'dan 2004)

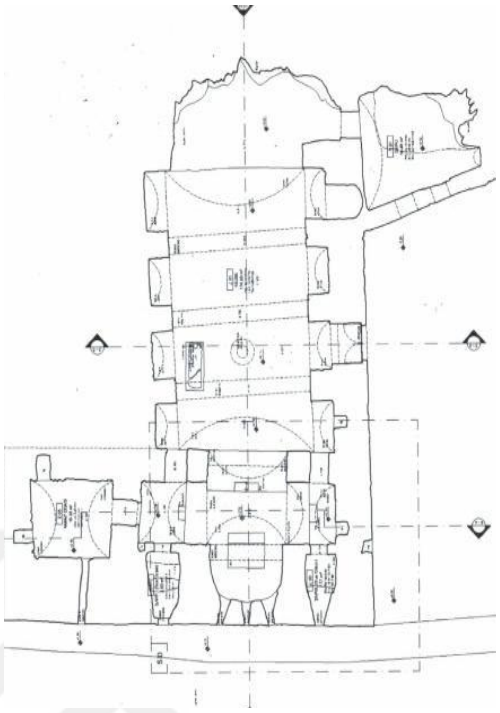
Plan.40. Harput Beş Evler doğu ve Kuzeybatı cephe restorasyonu (M. Çoşkun'dan 2004)

Plan.41. Harput Beş Evler güney ve kuzey cephe restorasyonu (M. Çoşkun'dan 2004)

Planı.42. Meryem Ana Kilisesi Rölöve planı (E.Danık)

Çizim.38. Meryem Ana Kilisesi restitüsyonu (İ.Tanoğlu)

8.FOTOĞRAFLAR

Fotoğraf:1.Harput Mahalesi havadan eski görünüm (İ.Aytaç Arşv.1985)

Fotoğraf:1a).Harput Mahalesi havadan görünüm (uydudan görüntüsü 2019)

Fotoğraf:2.Harput havadan yeni görünüm (İ.Aytaç'tan 2018)

Fotoğraf:3a.) Harput Kalesinin kuzeyden res-restorasyon öncesi görünümü(KUDEB Arşv.)

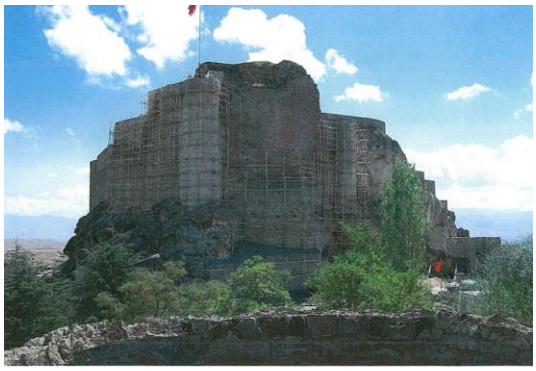
Fotoğraf:3b.)Harput Kalesi kuzeyden torasyon öncesi görünüm (F.Şedele Arşv.1900'lı yıllar)

Fotoğraf:3c.)Harput Kalesi kuzeyden resto-rasyon öncesi görünümü (F.Şedele Arşv. 2009)

Fotoğraf:3d.) Harput Kalesi kuzeyden görünüm restorasyon süreci (D.K.V.K.B.M 2012)

Fotoğraf:3e.) Harput Kalesi kuzeyden görünüm, restorasyon süreci (D.K.V.K.B.M 2012)

Fotoğraf:3f.) Harput Kalesi kuzeyden restorasyon sonrası görünüm (2018)

Fotoğraf:4a.) Harput Kalesi Kuzeybatıdan restorasyon öncesi görünümü (İ.Aytaç Arşv.1900'lü yıllar)

Fotoğraf:4b.) Harput Kalesi Kuzeybatıdan restorasyon sonrası görünümü (2018)

Fotoğraf:5a.) Harput Kalesi kuzey sur duvarlarından restorasyon öncesi görünümü (E.Danık Arşv. 1997)

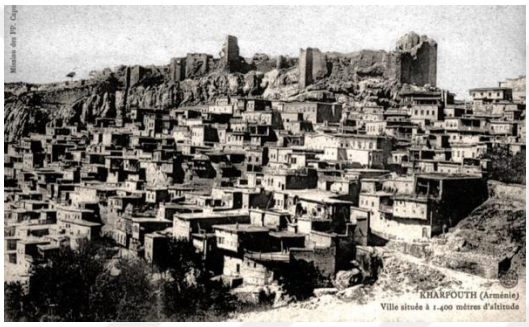
Fotoğraf:5b.) Harput Kalesi kuzey sur duvarlarından restorasyon sonrası görünüm (2018)

Fotoğraf:6a.)Harput Kalesi Kuzeydoğu duvarlarından restorasyon öncesi görünüm(M.Balaban)

Fotoğraf:6b.) Harput Kalesi Kuzeydoğu sur duvarlarından restorasyon sonrası görünüm (2019)

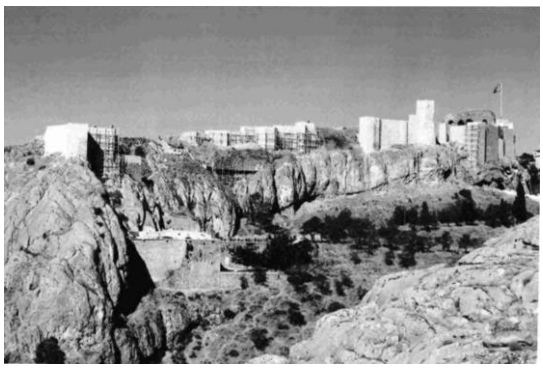
Fotoğraf:7a.) Harput Kalesi doğu cepheden restorasyon öncesi görünüm(19.yy. ilk evresi)

Fotoğraf:7b.) Harput Kalesi doğu cepheden restorasyon öncesi görünüm (2010)

Fotoğraf:7c.) Harput Kalesi doğu cephesi restorasyon öncesi görünüm (D.K.V.K.B.M'den 2011)

Fotoğraf:7d.) Harput Kalesi doğu cepheden görünüm restorasyon süreci (D.K.V.-K.B.M'den 2012)

Fotoğraf:7e.) Harput Kalesi doğu cepheden restorasyon öncesi görünüm (M.Taner Şengün'den 2010)

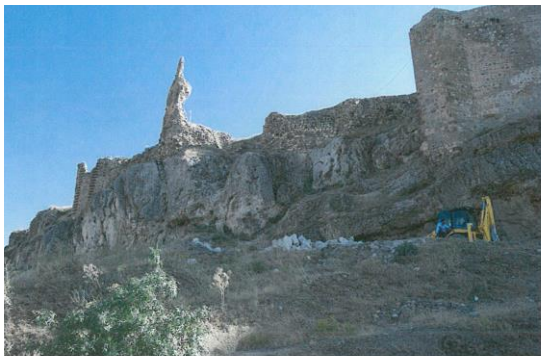
Fotoğraf:7f.) Harput Kalesi doğu cepheden restorasyon sonrası görünüm (İ.Aytaç'dan 2020)

Fotoğraf:8a.)Harput Kalesi doğu sur duvarlarından restorasyon öncesi görünüm (Ş.Güner'den 1996)

Fotoğraf:8b.) Harput Kalesi doğu sur duvarlarından restorasyon sonrası detay (2020)

Fotoğraf:9a.)Harput Kalesi doğu sur duvarlarından restorasyon öncesi görünüm (D.K.V.K.B.M'den 2010)

Fotoğraf:9b.) Harput Kalesi doğu sur duvarlarından görünüm restorasyon sütreci (D.K.V.K.B.M'den 2012)

Fotoğraf:9c.) Harput Kalesi doğu sur duvarlarından görünüm restorasyon süreci (D.K.V.K.B.M'den 2012)

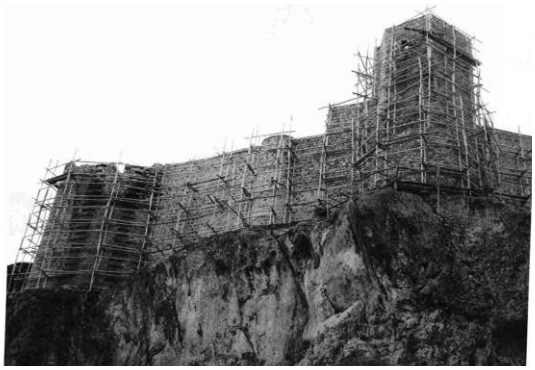
Fotoğraf:9d.) Harput Kalesi doğu sur duvarlarından restorasyon sonrası görünüm (2019)

Fotoğraf:10a.)Harput Kalesi doğu sur duvarlarından restorasyon öncesi görünüm (D.K.V.K.B.M'den 2011)

Fotoğraf:10b.) Harput Kalesi doğu sur duvarlarından görünüm restorasyon süreci (D.K.V.K.B.M'den 2012)

Fotoğraf:10c.)Harput Kalesi doğu sur duvarlarından görünüm restorasyon süreci (D.K.V.K.B.M'den 2012)

Fotoğraf:10d.)Harput Kalesi doğu sur duvarlarından restorasyon sonrası görünüm (2019)

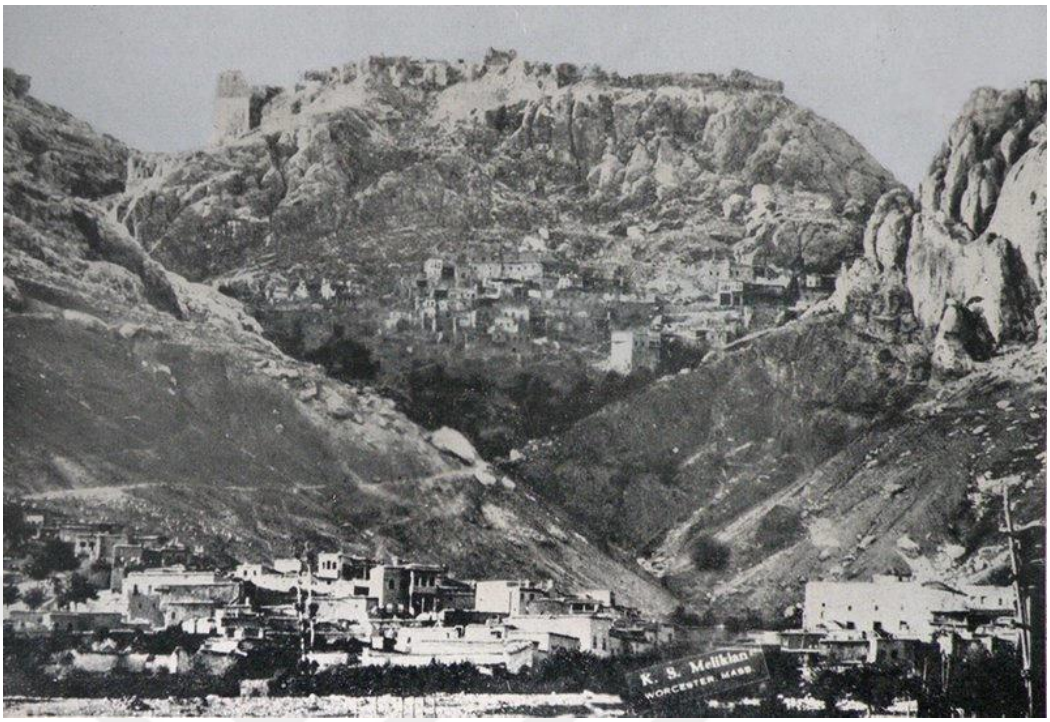
Fotoğraf:11a.)Harput Kalesi doğu sur duvarlarından restorasyon öncesi detay (F.Şedele Arşv.1997)

Fotoğraf:11b.)Harput Kalesi doğu sur duvarlarından restorasyon öncesi detay (D.K.V.K.B.M'den 2011)

Fotoğraf:11c.)Harput Kalesi doğu sur duvarlarından restorasyon sonrası detay (2019)

Fotoğraf:12a.)Harput Kalesi güney cephe restorasyon öncesi görünüm (1904)

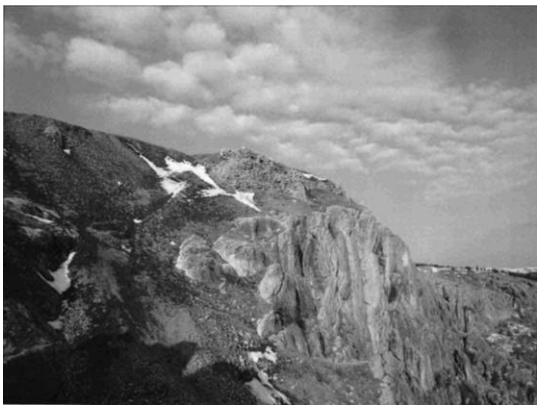

Fotoğraf:12b.)Harput Kalesi güney cephe restorasyon süreci (2014)

Fotoğraf:13a.)Harput Kalesi Güneybatı surlar restorasyon restorasyon öncesi görünüm (E.Danık Arşv. 1997)

Fotoğraf:13b.)Harput Kalesi Güneybatı surlar restorasyon restorasyon süreci (2014)

Fotoğraf:13c.) Harput Kalesi Güneybatı cepheden restorasyon öncesi görünüm (D.K.V.K.B.M'den 2014)

Fotoğraf:13d.) Harput Kalesi Güneybatı cepheden restorasyon sonrası görünüm 2020)

Fotoğraf:14a.) Harput Kalesi batı cephesinden restorasyon öncesi görünüm (1930'lu yıllar)

Fotoğraf:14b.) Harput Kalesi batı cepheden restorasyon sürecinden görünüm (2015)

Fotoğraf:14c.) Harput Kalesi batı cepheden restorasyon sonrası görünüm (2015)

Fotoğraf:14d.) Harput Kalesi batı cepheden restorasyon sonrası görünüm (2020)

Fotoğraf:15a.) Harput Kalesi batı sur duvarlarından restorasyon öncesi görünüm (E.Danık Arşv.2001)

Fotoğraf:15b.)Harput Kalesi batı sur duvarlarından restorasyon sonrası görünüm (2019)

Fotoğraf:16a.)Harput Kalesi batı sur duvarlarından restorasyon süreci (Çubuk Bey Burcu D.K.V.K.B.M'den 2015)

Fotoğraf:16b.)Harput Kalesi batı sur duvarlarından restorasyon sonrası görünüm (2019)

Fotoğraf:17a.)Harput Kalesi batı sur duvarlarından restorasyon öncesi görünüm D.K.V.K.B.M'den 2015)

Fotoğraf:17b.)Harput Kalesi batı sur duvarlarından restorasyon sonrası detay (2019)

Fotoğraf:18a.)Harput Kalesi batı burçlarından restorasyon öncesi detay (KUDEB Arşv.1977)

Fotoğraf:18b.)Harput Kalesi batı burçlardan restorasyon öncesi detay(D.K.V.K-B.M'den 2010)

Fotoğraf:18c.)Harput Kalesi batı burçlardan restorasyon sonrası görünüm (2019)

Fotoğraf:18d.)Harput Kalesi batı burçlardan (Fahrettin Karaaslan Burcu) restorasyon sonrası görünüm (2019)

Fotoğraf:18e.)Harput Kalesi Fahrettin Karaaslan Burcu iç mekandaki kemer içlerinden görünüm (2019)

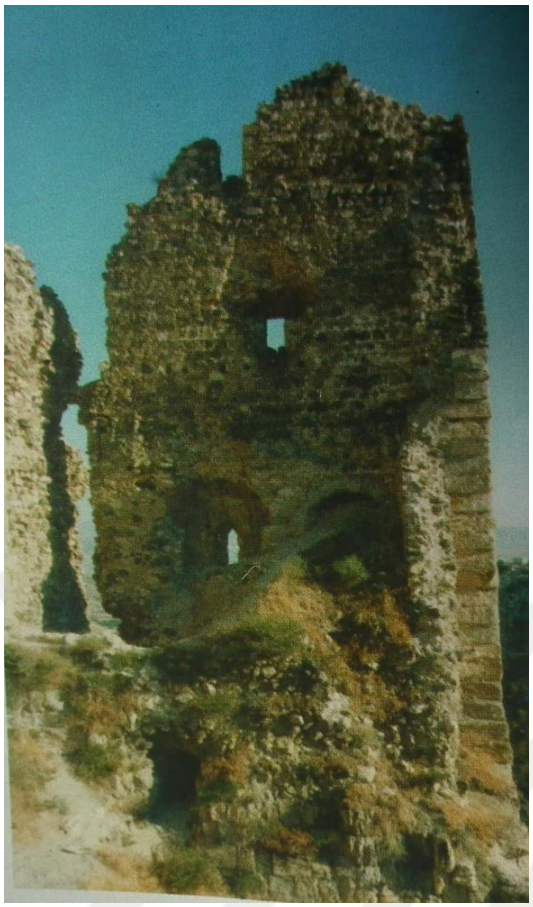
Fotoğraf:18f.)Harput Kalesi Fahrettin Karaaslan Burcu iç mekandaki kemer içlerinden detay (2019

Fotoğraf:19a.)Harput Kalesi batı burçlarından restorasyon öncesi görünüm (E.Danık Arşv. 1997)

Fotoğraf:19b.)Harput Kalesi batı burçlardan restorasyon sonrası görünüm(2018)

Fotoğraf:20a.)Harput Kalesi batı burçlarından restorasyon öncesi detay (E.Danık Arşv. 2001)

Fotoğraf:20b.)Harput Kalesi batı burçlardan restorasyon sonrası detay (2019)

Fotoğraf:21a.)Harput Kalesi Güneybatı burclarından restorasyon öncesi görünüm (D.K.V.K.B.M'den 2000)

Fotoğraf:21b.)Harput Kalesi Güneybatı burçlarından restorasyon sonrası görünüm (2018)

Fotoğraf:22a.)Harput Kalesi batı burçlarından restorasyon öncesi detay (E.Danık Arşv. 2001)

Fotoğraf:22b.)Harput Kalesi batı burçlardan restorasyon sonrası detay (2018)

Fotoğraf:23a.)Harput Kalesi giriş kapısı restorasyon öncesi görünüm (1963)

Fotoğraf:23b.) Harput Kalesi giriş kapısı restorasyon sonrası görünüm (2019)

Fotoğraf:24a.)Harput Kalesi giriş bölümü restorasyon öncesi (E.Danık Arşv.-2001)

Fotoğraf:24b.)Harput Kalesi giriş bölümü restorasyon sonrası(2018)

Fotoğraf:25a.)Harput Kalesi giriş kapısının solundaki Arslan'lı Burç'un restorasyon öncesi görünümü (E.Danık Arşv.1997)

Fotoğraf:25b.)Harput Kalesi giriş kapısının solundaki Arslan'lı Burç'un restorasyon sonrası görünümü(2018)

Fotoğraf:25c.)Harput Kalesi giriş kapısının solundaki Arslanlı Burçtan eski bir görünüm (1980)

Fotoğraf:25d.)Harput Kalesi giriş kapısının solundaki Arslanlı Burçtan eski bir detay (D.K.V.K.B.M'den2000'li yıllar)

Fotoğraf:25e.)Harput Kalesi giriş kapısının solundaki Arslanlı Burcundan eski bir görünüm (2010)

Fotoğraf:25f.)Arslanlı Burcun üzerindeki kabartmaların günümüzde koruma altına alınması detaylar (2019)

Fotoğraf:26a.)Harput Kalesi giriş bölümü sol cephesindeki sur duvarı restorasyon öncesi görünüm(E. Danık Arşv. 2001)

Fotoğraf:26b.)Harput Kalesi giriş bölümü sol cephesindeki sur duvarı restorasyon sonrası görünümü (2018)

Fotoğraf:27a.)Harput Kalesi zindanın Kuzey batısındaki sur duvarı restorasyon sonrası görünüm (2019)

Fotoğraf:27b.)Harput Kalesi zindanın Kuzeybatısındaki surdan detay (İ.Aytaç'dan2019)

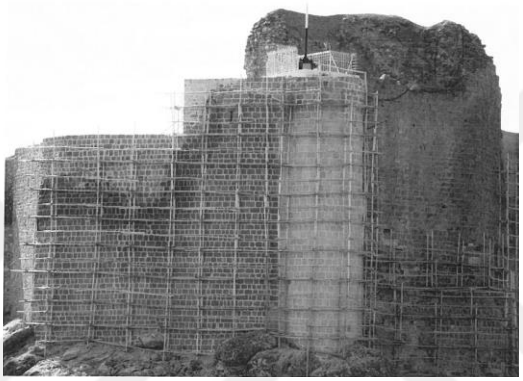

Fotoğraf:27c.)Harput Kalesi zindanın Kuzeybatısındaki sur duvarının temeli restorasyon sonrası(2019)

Fotoğraf:28)Harput Kalesi Saray Burcu batı cephesindeki sur duvarından restorasyon sonrası görünüm(2019)

Fotoğraf:29a.)Harput Kalesi kuzey cephede yer alan yarım daire şekilli büyük burçtan görünüm(2010)

Fotoğraf:29b.)Harput Kalesi Saray Bur-Burcundan restorasyon öncesi görünüm (2011)

Fotoğraf:29c.)Harput Kalesi Saray Burcun-dan restorasyon sonrası görünüm. (2019)

Fotoğraf:29d.)Harput Kalesi Saray Burcunda düz örülen sur duvarı restorasyon sonrası görünüm (2020)

Fotoğraf:30a.)Harput Kalesi sur duvarının üst bölümlerinde uygulanan yanlış restorasyon uygulamasından detaylar (2019)

Fotoğraf:30b.)Harput Kalesi sur duvarının üst bölümlerinde restorasyon sonrası detay(2019)

Fotoğraf:31a.)Harput Kalesi batı cephedeki seyir teraslarından görünüm (2019)

Fotoğraf:31b.)Harput Kalesi doğu cephedeki seyir teraslarından detay(2019)

Fotoğraf:31c.)Harput Kalesi doğu ve güney cephedeki seyir teraslarından detaylar (2019)

Fotoğraf:32)Harput Kalesinde restorasyon öncesinde kullanılan taş malzemeden detay (2014)

Fotoğraf:33)Harput Kalesi batı cephedeki restorasyon öncesi ve restorasyon sonrasında kullanılan taş malzemeden detay(2018)

Fotoğraf:34a.)Harput Ulu Caminin batı cepheden ve üst örtü sisteminden restorasyon öncesi görünümü(Anonim)

Fotoğraf:34b.) Harput Ulu Caminin üst örtü sisteminden görünüm (Elazığ Gezi Rehberinden 2019)

Fotoğraf:35a.) Ulu Caminin doğu cephesinin restorasyon öncesi görünümü (Malatya V.B.M. 1965-1969)

Fotoğraf:35b.)Ulu Caminin doğu cephesinden restorasyon sonrası görünüm (2018)

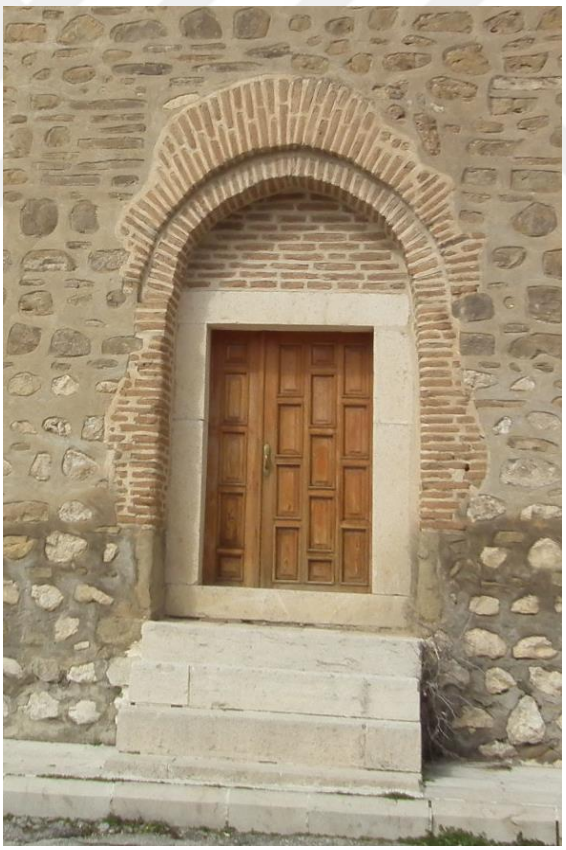
Fotoğraf:36a.) Ulu Caminin Güneydoğu cephesinden restorasyon öncesi görünüm (Malatya V.B.M. 1965-1969)

Fotoğraf:36b.)Ulu Caminin Güneydoğu cephesinden restorasyon sonrası görünümü (2018)

Fotoğraf:37a.) Ulu Caminin Güneydoğu cephesindeki giriş bölümü restorasyon öncesinden görünüm (Malatya V.B.M. 1965-1969)

Fotoğraf:37b.)Ulu Caminin Güneydoğu cephesindeki giriş bölümü restorasyon sonrası görünümü (2018)

Fotoğraf:38a.)Ulu Caminin kuzey cephesi restorasyon öncesi görünüm (Malatya V.B.M. 1965-1969)

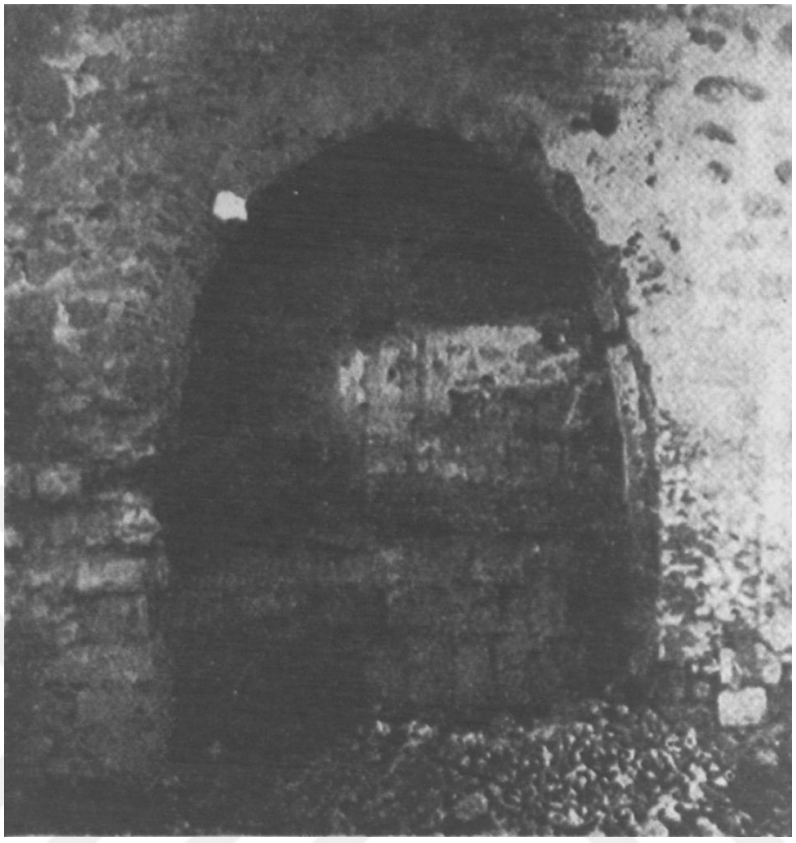
Fotoğraf:38b.)Ulu Caminin kuzey cephesinin restorasyon sonrası görünümü (2018)

Fotoğraf:39a.)Ulu Caminin Kuzeybatı cephesi restorasyon öncesi görünümü (Malatya V.B.M.1965-1969)

Fotoğraf:39b.)Ulu Caminin Kuzeybatı cephesi restorasyon sonrası görünümü (2018)

Fotoğraf:39c.)Ulu Caminin Kuzeybatı cephesindeki kemerli girişin restorasyon öncesi görünümü (Ö.Bakırer'den1966)

Fotoğraf:39d.)Ulu Caminin Kuzeybatı cephesindeki kemerli girişin restorasyon sonrası görünümü (2018)

Fotoğraf:40a.)Harput Ulu Cami minaresinin restorasyon öncesi görünümleri (Anonim 1960-1965'li yılar)

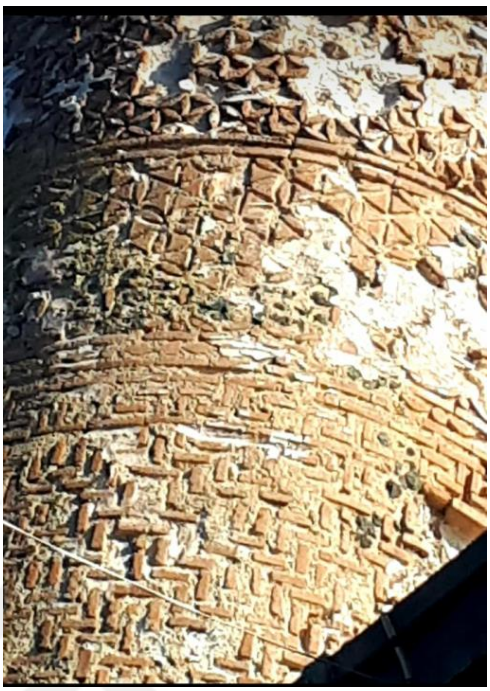
Fotoğraf:40b.)Harput Ulu Camii minaresi plastik onarım çalışmasından önceki görünüm (2005)

Fotoğraf:40c.)Harput Ulu Camii minaresi plastik onarım çalışmasından görünüm (2018)

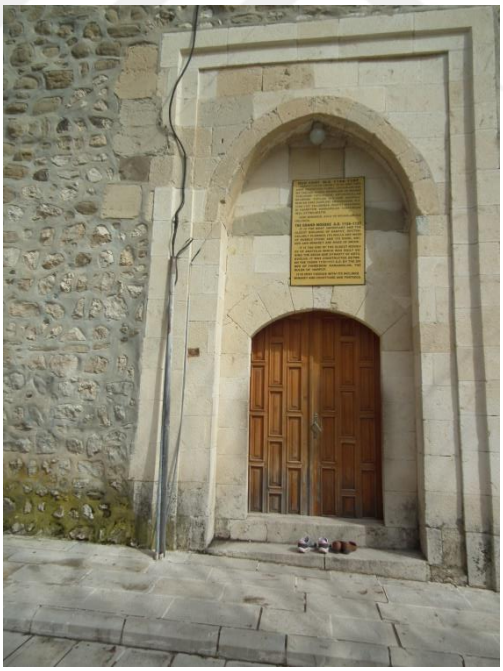
Fotoğraf:41a.)Harput Ulu Cami minaresi plastik onarım çalışmasından sonraki görünüm (2019)

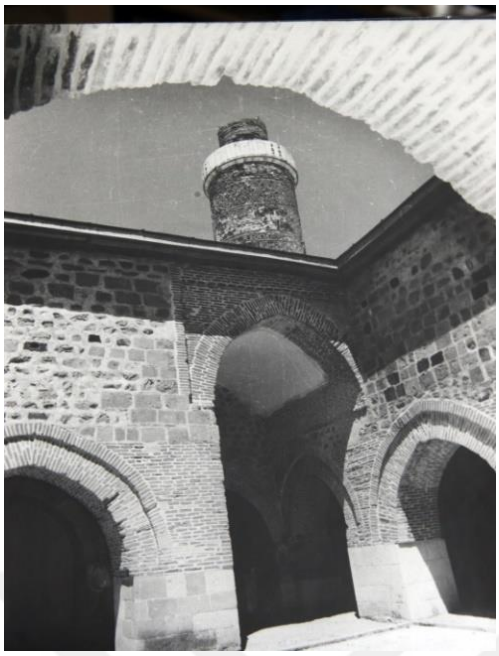
Fotoğraf:41b.)Harput Ulu Cami minaresinden restorasyon sonrası detay (2019)

Fotoğraf:42a.)Ulu Caminin batı girişi restorasyon öncesi(Malatya V.B.M.1965-1969)

Fotoğraf:42b.)Ulu Caminin batı girişi restorasyon sonrası görünümü (2018)

Fotoğraf:43a.)Revaklı avlu ve kemerlerden restorasyon öncesi görünüm (1965)

Fotoğraf:43b.) Revaklı avlu ve kemerlerden restorasyon sonrası görünüm (2018)

Fotoğraf:44a.) Ulu caminin avludan doğu cephesine görünüm restorasyon öncesi görünüm (Malatya V.B.M.1965-1969)

Fotoğraf:44b.) Ulu caminin avlusundan doğu cephesine görünüm restorasyon sonrası görünüm(2018)

Fotoğraf:45.) Ulu Caminin kapalı avlusunun içten, üst örtü sisteminden görünüm (2019)

Fotoğraf:46.) Ulu Caminin avlu ve harim mekanını ayıran bölümden görünüm(2019)

Fotoğraf:47a.)Ulu Caminin son cemaat bölümündeki mihrap restorasyon öncesi görünüm(Malatya V.B.M.1965-1969)

Fotoğraf:47b.)Ulu Caminin son cemaat bölümündeki mihrap restorasyon sonrası görünüm(2018)

Fotoğraf:48a.)Ulu Caminin harimdeki mihrabının restorasyon öncesi görünümü (A.Durukan 1986)

Fotoğraf:48b.)Ulu Caminin harim bölümündeki mihrabı restorasyon sonrası görünümü (2018)

Fotoğraf:48c.)Ulu Caminin harim bölümündeki mihraptan restorasyon sonrası görünüm.(2019)

Fotoğraf:49a.) Ulu Caminin harim bölümündeki mihraptan detay restorasyon öncesi görünüm (Malatya V.B.M.1965-1969)

Fotoğraf:49b.)Harim mekanındaki miharaptan restorasyon sonrası görünüm(2019)

Fotoğraf:50a.)Ulu caminin mihrap önü kubbesinin restorasyon öncesi görünümü (Malatya V.G.M.1965-1969)

Fotoğraf:50b.)Ulu Caminin restorasyon sonrası mihrap önü kubbesinden görünüm (2019)

Fotoğraf:51.)Ulu caminin ibadet mekânındaki rutubetlenen bölüm (2018)

Fotoğraf:52a.)Harput Ulu Caminin, Kurşunlu Camindeki minberinden eski görünümler.(2000'li yıllar)

Fotoğraf:52b.)Harput Ulu Caminin, Kurşunlu Camindeki minberinden yeni bir görünüm (2019)

Fotoğraf:52c.)Ulu cami minberinin sol cephesinden görünüm (2019)

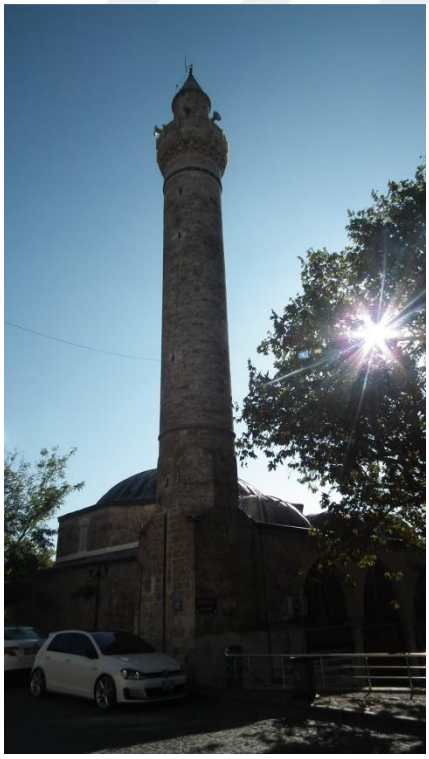
Fotoğraf:52d.)Ulu cami minberinin sol cephesinden detay (2018)

Fotoğraf:53a.)Kurşunlu Caminin Kuzeydoğu cephesinden eski görünüm(1930'lu yıllar)

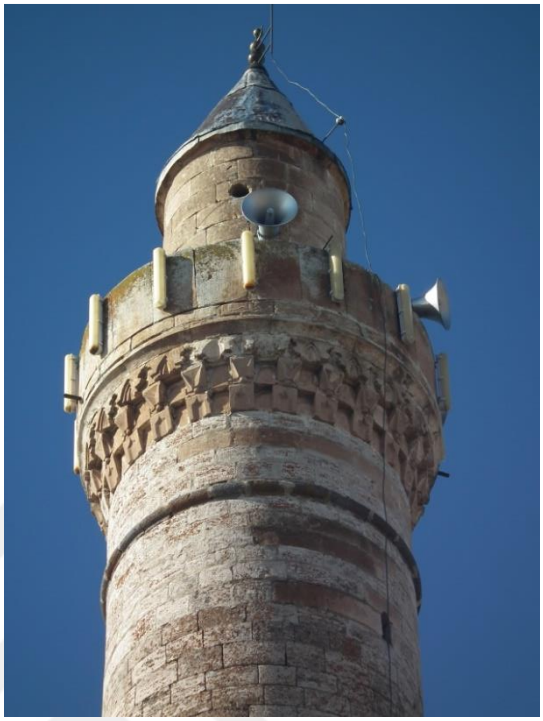

Fotoğraf:53b.)Kurşunlu Caminin Kuzeydoğu cephesinden eski görünüm.

Fotoğraf:54a.)Kurşunlu Caminin kuzey cepherinden yeni görünüm (2018)

Fotoğraf:54b.) Kurşunlu Caminin minaresinden yeni görünümler (2018)

Fotoğraf:55a.)Kurşunlu Cami doğu cepheden eski görünüm(Anonim1930'lu yıllar)

Fotoğraf:55b.)Kurşunlu Caminin doğu cepheden eski görünüm (1962)

Fotoğraf:55c.) Kurşunlu Caminin doğu cephesinden görünüm (Malatya V.B.M. 2007)

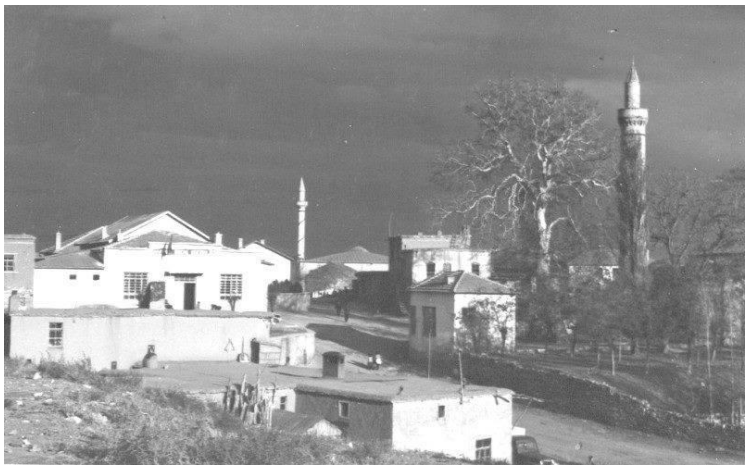
Fotoğraf: 55d.)Kurşunlu Caminin doğu cephesinden yeni görünüm (2018)

Fotoğraf:56a.)Kurşunlu Caminin Kuzey-batı cephesinden eski görünüm (1930'lu seneler)

Fotoğraf:56b.)Kurşunlu Caminin Kuzey-batı cephesinden eski görünüm (V.Geçmez Arşv. 1951)

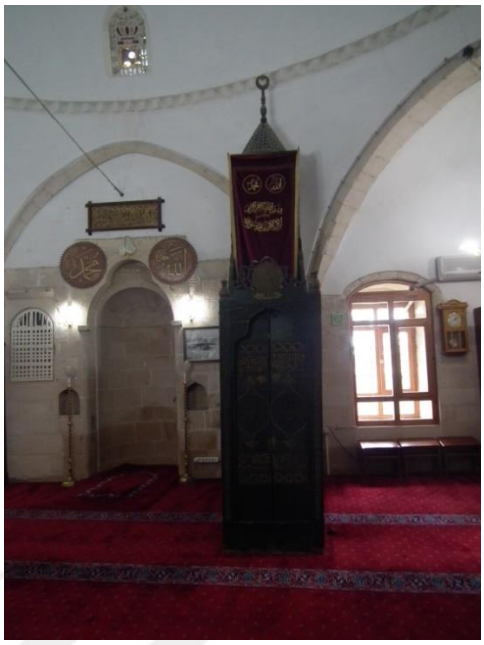
Fotoğraf:56c.)Kurşunlu Cami Kuzeybatı cephesinden eski görünüm (1960)

Fotoğraf:56d.)Kurşunlu Caminin Kuzey-batı cephesinden yeni görünüm (2018)

Fotoğraf:56e.)Kurşunlu Caminin Kuzey cephesinden yeni görünüm (2020)

Fotoğraf:57a.)Kurşunlu Caminin iç mekânından görünümler (2018)

Fotoğraf:57b.)Kurşunlu Cami iç batı cephesinden görünüm (2019)

Fotoğraf:57c.) Kurşunlu Cami kubbesinin içten görünümü (2019)

Fotoğraf:58a.) Harput Ağa Cami kuzey cepheden restorasyon öncesi görünüm (1960'lı yıllar)

Fotoğraf:58b.) Harput Ağa Cami kuzey cepheden restorasyon sonrası görünüm (2018)

Fotoğraf:59a.) Harput Ağa Cami Güney-doğu cephesi restorasyon öncesi (KUDEB Arşv.)

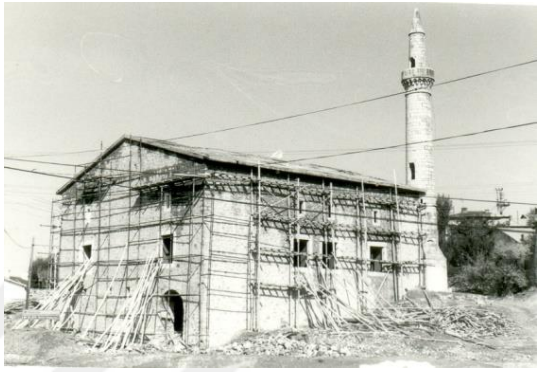
Fotoğraf:59b.) Harput Ağa Cami Gün-eydoğu cephesi restorasyon süreci (F. Şedele Arşv.)

Fotoğraf:59c.)Harput Ağa Cami güneyden bir görünüm (2018)

Fotoğraf:60a.) Harput Ağa Cami doğu cephesi restorasyon öncesi görünüm Malatya.V.B.M. 1930'lu yıllar)

Fotoğraf:60b.)Harput Ağa Cami Güneydoğu cephesi restorasyon süreci (Malatya V.B.M.1997)

Fotoğraf:60c.)Ağa Cami Güneydoğu cepheden restorasyon sonrası görünümü(2018)

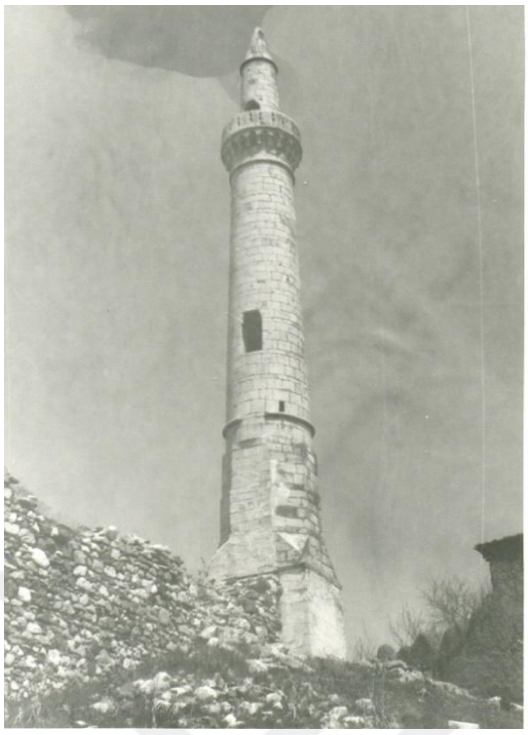
Fotoğraf:60d.)Ağa Cami doğu cepheden restorasyon sonrası görünümü (2018)

Fotoğraf:61a.)Ağa Cami Güneydoğu cepheden restorasyon öncesi görünüm (Malatya V.B.M.1990'lı yıllar)

Fotoğraf:61b.) Ağa Cami Güneydoğu cepheden restorasyon sonrası görünüm (2018)

Fotoğraf:62a.) Ağa Cami minaresinden restorasyon öncesi görünüm (Malatya V.B.M. 1990'lı yıllar)

Fotoğraf:62b)Ağa Cami minaresinden restorasyon sonrası görünüm (2018)

Fotoğraf:63a.) Ağa Cami giriş cephesi restorasyon öncesi görünüm (KUDEB Arşv.)

Fotoğraf:63b.) Ağa Cami giriş kapısın restorasyon sonrası görünüm (2018)

Fotoğraf:64a.) Ağa Cami iç mekân restorasyon süreci (Malatya V.B.M. (1997)

Fotoğraf:64b.) Ağa Cami iç mekân restorasyon sonrası (2018)

Fotoğraf:64c.) Ağa Cami harim mekanından restorasyon sonrası görünüm (2018)

Fotoğraf:64d.) Ağa Cami harim mekanı ve üst örtü sisteminden restorasyon sonrası görünüm (2018)

Fotoğraf:65a.) Esadiye Caminin Güneydoğu cepheden görünümü (V.B.M'den 2008)

Fotoğraf:65b.) Esadiye Camiinin Güney-doğu cepheden restoras öncesi görünüm (2018)

Fotoğraf:65c.) Esadiye Camiinin Güney-doğu cepheden restorasyon sonrası görünüm (2019)

Fotoğraf:66a.) Esadiye Cami doğu cephesi restorasyon öncesi(Malatya V.B.M Arşv. 2005)

Fotoğraf:66b.) Esadiye Cami doğu cephesi restorasyon süreci (2018)

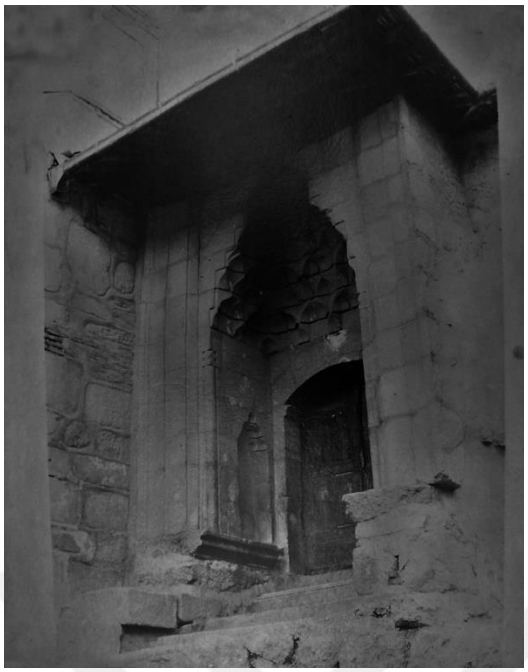
Fotoğraf:66c.) Caminin Güneydoğu cephesi restorasyon sonrası görünüm (2019)

Fotoğraf:67a.) Esadiye Külliyesinin Kuzeybatı cephesi restorasyon öncesi (M.Balaban Arşv.1995)

Fotoğraf:67b.) Esadiye Külliyesinin Kuzeybatı cephesi restorasyon sonrası (2019)

Fotoğraf:68a.) Esadiye Külliyesinin giriş kapısı eski görünüm (İ.Aytaç Arş.1890' lu yıllar)

Fotoğraf:68b.)Esadiye Külliyesinin giriş kapısı restorasyon öncesi görünüm (Malatya V.B.M.1990)

Fotoğraf:68c.) Esadiye Külliyesinin giriş kapısı restorasyon öncesi görünüm (Malatya V.B.M. 2007)

Fotoğraf:68d.)Esadiye Külliyesinin giriş kapısı restorasyon süreci (2018)

Fotoğraf:68e.)Esadiye Külliyesinin giriş kapısı restorasyon süreci (2019)

Fotoğraf:68f.).Esadiye Külliyesinin giriş kapısı içten görünüm restorasyon süreci (2019)

Fotoğraf:69a.) Külliyenin avlusundan caminin giriş cephesi restorasyon öncesi (2013)

Fotoğraf:69b.)Külliyenin avlusundan restorasyon öncesi görünüm (2018)

Fotoğraf:69c.)Külliyenin avlusundan restorasyon sonrası görünüm (2019)

Fotoğraf:70a.) Külliyenin avlusundaki medrese odaları restorasyon öncesi görünüm (Malatya V.B.M.2013)

Fotoğraf:70b.) Külliyenin avlusundaki medrese odaları restorasyon sonrası görünüm (2019)

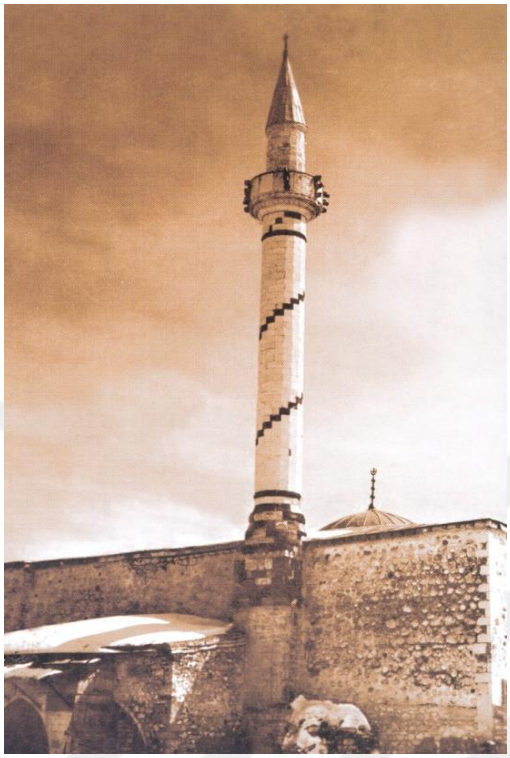
Fotoğraf:71a.) Esadiye Caminin içten görünümü restorasyon öncesi (Malatya V.B.M. 2013)

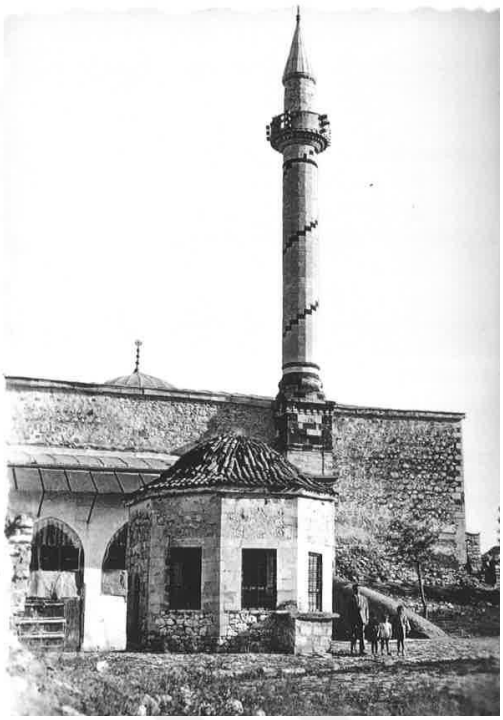
Fotoğraf:71b.) Esadiye Caminin içten görünümü restorasyon sonrası (2019)

Fotoğraf:71c.) Esadiye Caminin harim mekanı ve mihrap nişinden restorasyon sonrası görünüm (2019)

Fotoğraf:72a.).Sara Hatun Cami kuzey cephesi restorasyon öncesi görünüm (P.Şedele 1947-1948)

Fotoğraf:72b.)Sara Hatun Cami Kuzey cephesi restorasyon öncesi görünüm (A.Şener 1958)

Fotoğraf:73a.)Sara Hatun Cami kuzey giriş cephesi restorasyon sonrası görünüm (2019)

Fotoğraf:73b.)Sara Hatun Cami kuzey cephesi restorasyon sonrası görünüm (2019)

Fotoğraf:74a.)Sara Hatun Cami batı cephesi restorasyon öncesi görünüm (KUDEB Arşv.1900'lu yıllar)

Fotoğraf:74b.)Sara Hatun Cami Kuzeybatı cephesi restorasyon sonrası görünüm (2019)

Fotoğraf:75a.)Sara Hatun Cami Kuzeydoğu bölümü restorasyon öncesi (N.Sakaoğlu)

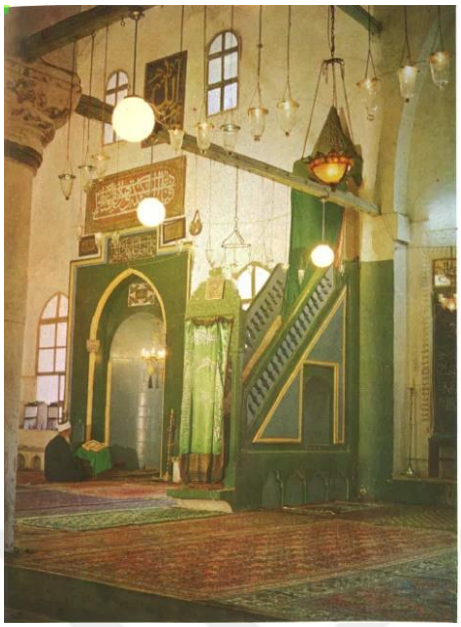
Fotoğraf:75b.)Sara Hatun Cami batı cephesi restorasyon sonrası görünüm (2019)

Fotoğraf:76a.)Sara Hatun Cami giriş cephesi restorasyon öncesi görünüm (F.Şedele Arşv.1940'lı yıllar)

Fotoğraf:76b.)Sara Hatun Cami giriş cephesi restorasyon sonrası görünüm (2018)

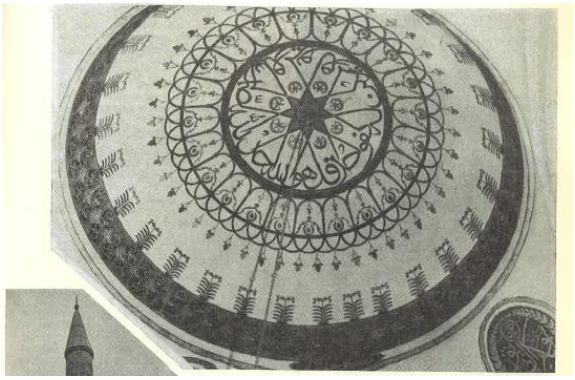
Fotoğraf:77a.) Sara Hatun Cami harim mekanından eski görünüm (KUDEB Arşv.1940'lı yıllar)

Fotoğraf:77b.).Sara Hatun Cami harim mekanından yeni görünüm (2019)

Fotoğraf:77c.) Sarahatun Caminin iç mekanından restorasyon sonrası görünüm (2018)

Fotoğraf:78a.)Sara Hatun Cami kubbe motiflerinden eski görünüm (KUDEB Arşv. 1940'lı yıllar)

Fotoğraf:78b.)Sara Hatun Cami kubbe motiflerinden yeni görünüm (2019)

Fotoğraf:79a.)Arap Baba Mescit ve Türbesinin Kuzeydoğudan restorasyon süreci (Malatya V. B.M.2007)

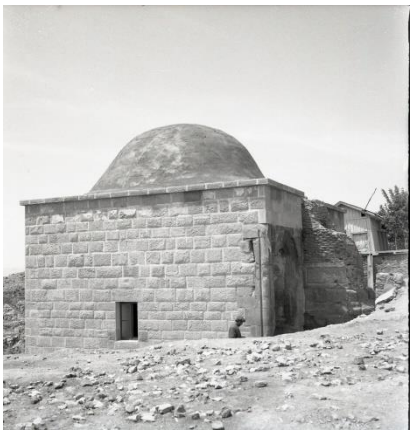
Fotoğraf:79b.) Arap Baba Mescit ve Tür-Türbesinin Kuzeydoğudan restorasyon sonrası görünüm (2019)

Fotoğraf:80a.)Arap Baba Mescit Türbesinin Güneydoğudan restorasyon öncesi görünümü (Malatya V.B.M) (1996)

Fotoğraf:80b.)Arap Baba Mescit ve Türbesinin Güneydoğudan restorasyon sonrası görünümü (Malatya V.B.M)

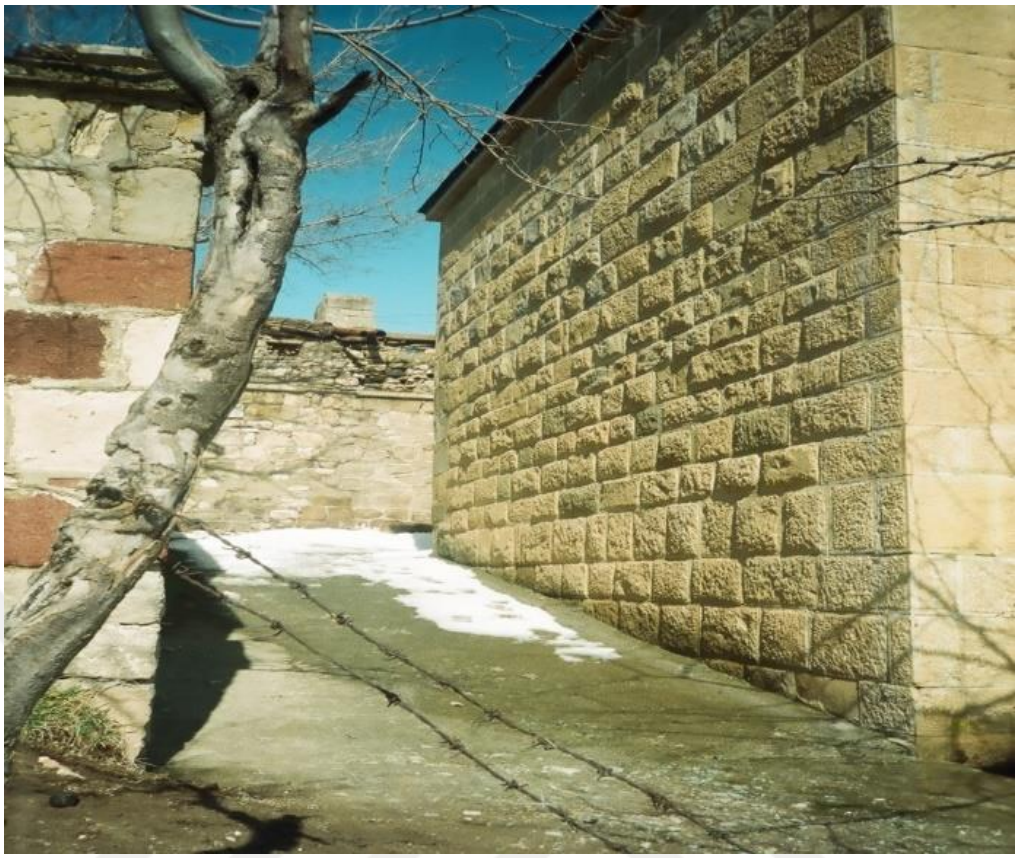
Fotoğraf:80c.)Arap Baba Mescit ve Türbesinin doğu cepheden görünümü (Malatya V.B.M)

Fotoğraf:81a.)Arap Baba Mescit Türbesinin cephesi restorasyon öncesi görünümü (Malatya V.B.M)

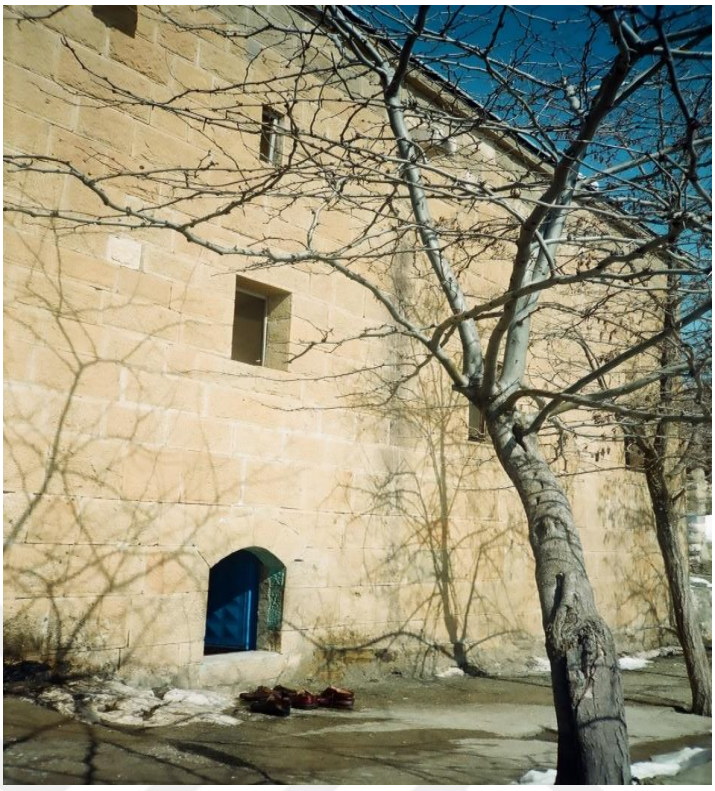
Fotoğraf:81b.)Arap Baba Mescit güney Güneybatıdan restorasyon sonrası görünümü (2019)

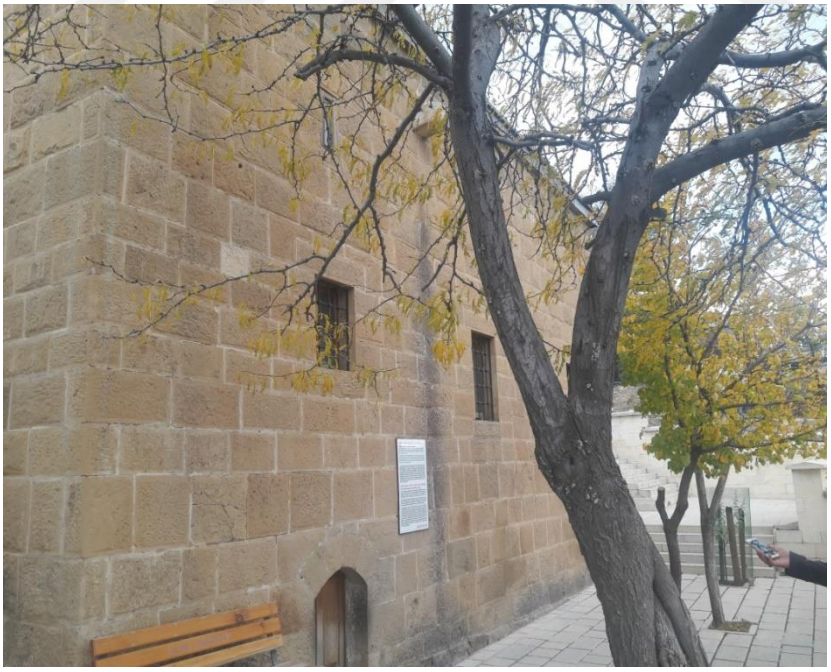
Fotoğraf:82a.) Arap Baba Türbesi'nin batı cephesi eski görünümü (Malatya V.B.M.2000)

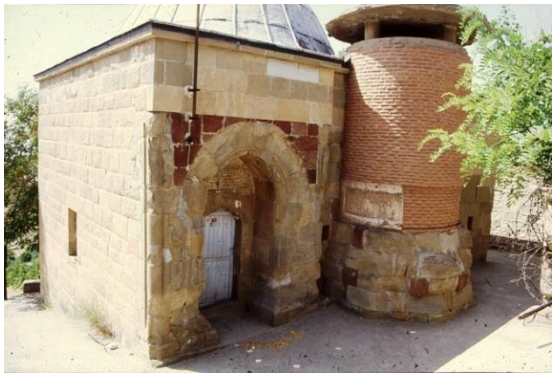
Fotoğraf:82b.)Arap Baba Türbesi'nin batı cephesi restorasyondan sonraki görünümü (2018)

Fotoğraf:83a.)Arap Baba Mescit ve Türbesinin Güneybatı cepheden eski görünüm (V.B.M 2000)

Fotoğraf:83b.) Arap Baba Mescit ve Türbesinin Güneybatı cepheden yeni görünüm (2019)

Fotoğraf:84a.) Mescid'in giriş kapısı (Malatya V.B.M.)

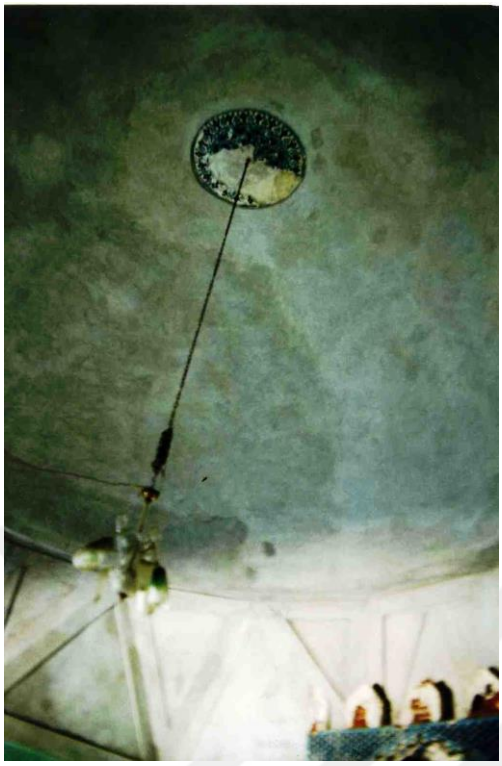
Fotoğraf:84b.)Mescid'in giriş kapısı (2018)

Fotoğraf:85)Arap Baba Mescidinin restorasyon öncesi giriş bölümünden detay (2019)

Fotoğraf:86) Arap Baba Mescit ve Türbesinin restorasyon sonrası içten görünümü (2020)

Fotoğraf:87a.)Arap Baba Mescit kubbesinin restorasyon öncesi görünümü (Malatya V.B.M)

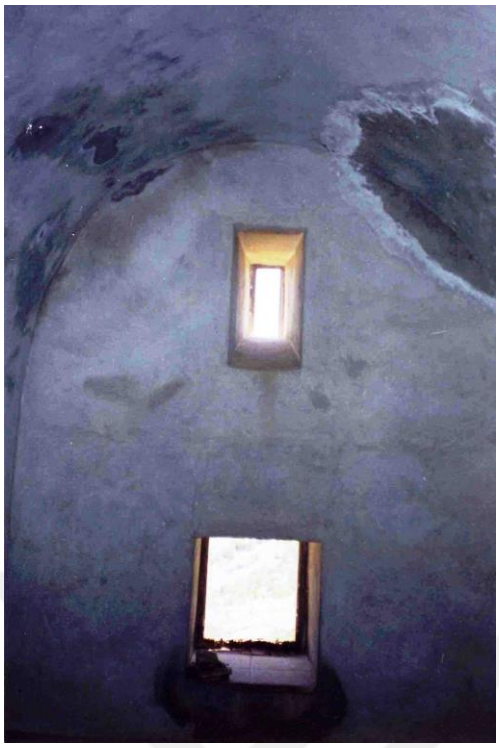
Fotoğraf:87b.)Mescidin kubbesinin restorasyon sonrası görünümü (2018)

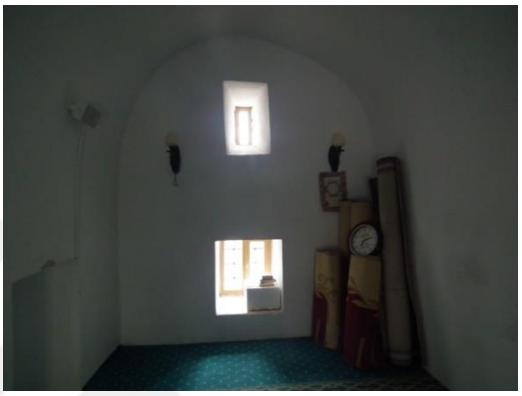
Fotoğraf:88a.)Arap Baba Mescidinin minare ve yan mekana giriş bölümü restorasyon öncesi görünümü (Malatya V.B.M)

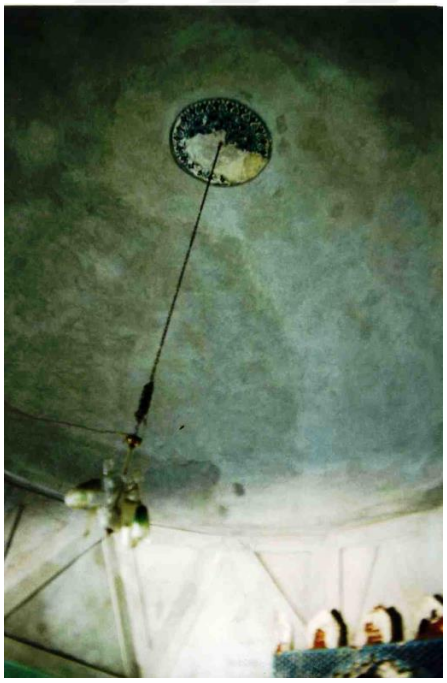
Fotoğraf:88b.)Arap Baba Mescidinin minare ve yan mekana giriş bölümü restorasyon sonrası görünüm (2019)

Fotoğraf:89a.)Arap Baba Mescidini Türbe üst bölümündeki mekanın güney cepheden restorasyon öncesi iç görünümü (Malatya V.B.M)

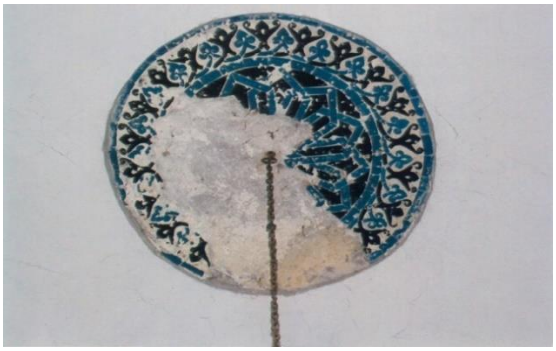
Fotoğraf:89b.)Arap Baba Mescidinin üst bölümündeki mekanın güney cepheden restorasyon sonrası iç görünümü (2019)

Fotoğraf:90a.)Arap Baba Mescidinin kubbesin kubbesinden restorasyon öncesi görünüm Malatya V.B.M)

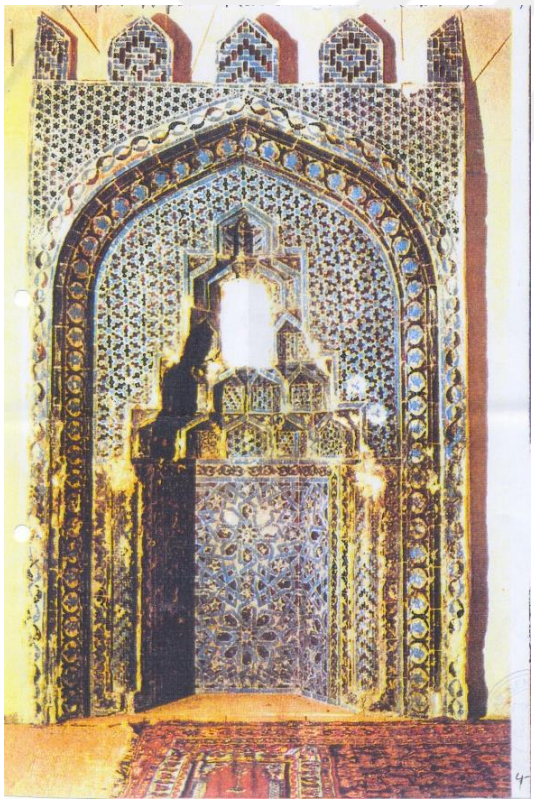
Fotoğraf:90b.) Arap Baba Mescidinin kubbesinden restorasyon sonrası görünümü(2019)

Fotoğraf:91a.)Mescidin kubbesindeki çini süslemeden restorasyon öncesi detay detay (Malatya V.B.M 2007)

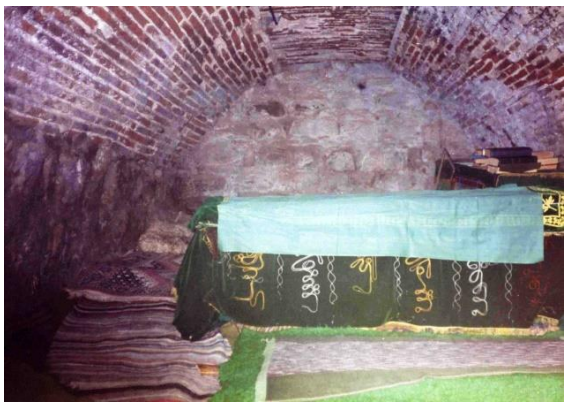
Fotoğraf:91b.)Mescidin kubbesindeki çini süslemeden restorasyon sonrası (2019)

Fotoğraf:92a.)Mescidin mihrabının restorasyondan önceki görünümü (Malatya V.B.M 1990)

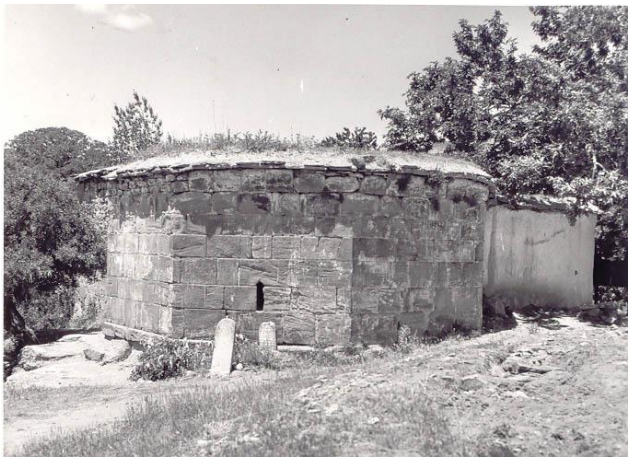
Fotoğraf:92b.) Mescidin mihrabından restorasyondan sonraki görünüm (2019)

Fotoğraf:93a.) Arap Baba Türbesinin içten eski görünüm (Malatya V.B.M.)

Fotoğraf:93b.)Arap Baba Türbesinin içten yeni görünüm (2019)

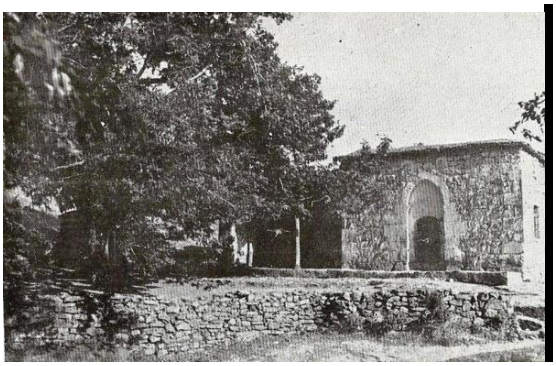
Fotoğraf:94a.)Fetih Ahmet Baba Türbesinin cephelerinden eski görünüm (İ.Aytaç Arşv.)

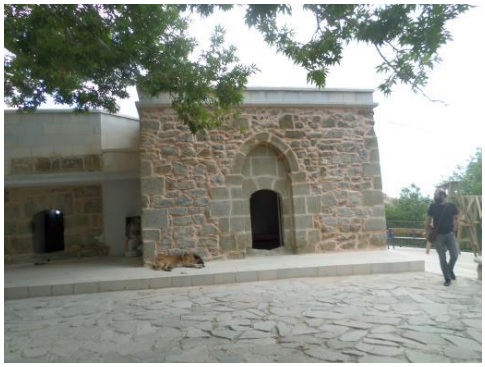
Fotoğraf:94b.)Fetih Ahmet Baba Türbesinin güney cephesi restorasyon öncesi görünüm (M.Balaban Arşv.)

Fotoğraf:94c.)Fetih Ahmet Baba Türbesinin güney cephesi restorasyon sonrası görünüm (2019)

Fotoğraf:95a.)Fetih Ahmet Baba Türbesinin Mescit girişi restorasyon öncesi görünüm (KUDEB Arşv.1963)

Fotoğraf:95b.)Fetih Ahmet Baba Türbesinin Mescit girişi restorasyon sonrası görünüm (2019)

Fotoğraf:96a.)Fetih Ahmet Baba Türbesi ve Mescit girişi eski görünüm (Malatya V.B.M. Arşv.)

Fotoğraf:96b.)Fetih Ahmet Baba Türbesi ve Mescit girişi restorasyon sonrası görünüm (2019)

Fotoğraf:97.)Fetih Ahmet Baba Türbesi restorasyon sonrası üst örtü sistemi (2019)

Fotoğraf:98.)Fetih Ahmet Baba Mescidi girişi restorasyon sonrası görünüm (2019)

Fotoğraf:99.)Fetih Ahmet Baba Türbesi girişi restorasyon sonrası görünüm (2019)

Fotoğraf:100.)Fetih Ahmet Baba Mescidi içten görünüm (2019)

Fotoğraf:101.)Fetih Ahmet Baba Türbesi içten görünüm (2019)

Fotoğraf:102a.)Fetih Ahmet Baba Türbesinin mezar sandukası ve içten görünüm (2019)

Fotoğraf:102b.) Fetih Ahmet Baba Türbesinin mezar sandukası ve içten görünüm (E.Danık'tan 2000'li yıllar)

Fotoğraf:103a.)Alacalı Mescit Kuzey-batı girişinden restorasyon öncesi görünüm (Malatya V.B.M. Arşv.)

Fotoğraf:103b.)Alaca'lı Mescit Kuzey cephesi restorasyon sonrası görünüm (2019)

Fotoğraf:104a.)Alacalı Mescit kuzeyden görünüm (Malatya V.B.M. Arşv.1930)

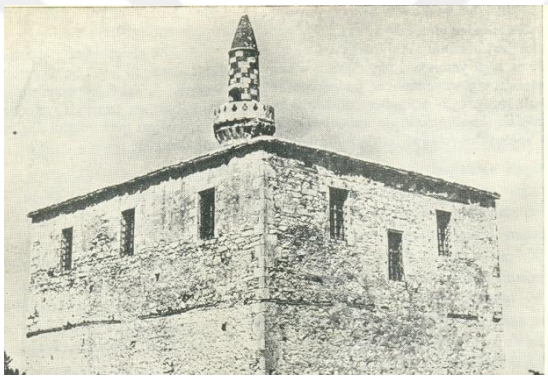
Fotoğraf:104b.)Alacalı Mescit kuzeyden restorasyon sonrası görünüm (2018)

Fotoğraf:105a.)Alacalı Mescit batı cepheden restorasyon öncesi görünüm (Malatya V.B.M.1960)

Fotoğraf:105b.)Alacalı Mescit batı cepheden restorasyon sonrası görünüm (2019)

Fotoğraf:106a.)Alacalı Mescit Güneydoğu cepheden restorasyon öncesi görünüm (Malatya V.B.M. Arşv.1960)

Fotoğraf:106b.)Alacalı Mescit Güneydoğu cepheden restorasyon sonrası görünüm (2018)

Fotoğraf:107a.)Alacalı Mescit güney cepheden restorasyon öncesi görünüm (Malatya V.B.M. Arşv.1970)

Fotoğraf:107b.)Alacalı Mescit güney cepheden restorasyon sonrası görünüm (2018)

Fotoğraf:108a.)Alacalı Mescit giriş bölümü restorasyon öncesi görünüm (V.B.M. Arşv. 1960)

Fotoğraf:108b.)Alacalı Mescit giriş bölümü restorasyon sonrası görünüm (2018)

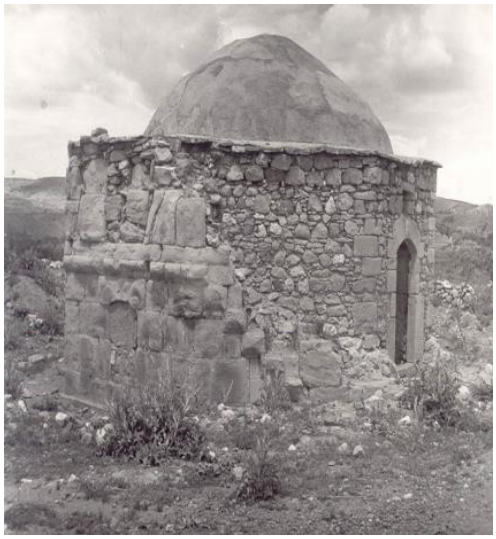
Fotoğraf:109a.)Alacalı Mescit iç mekanın kuzey cephesinden görünüm (2018)

Fotoğraf:109b.)Alacalı Mescit harim mekanından görünüm(2018)

Fotoğraf:109c.)Alacalı Mescit tavan süslemelerinden detay (2018)

Fotoğraf:110a.)Mansur Baba Türbesi Güneybatı cepheden restorasyon öncesi görünüm (M.Balaban Arşv. 1930'lu yılar)

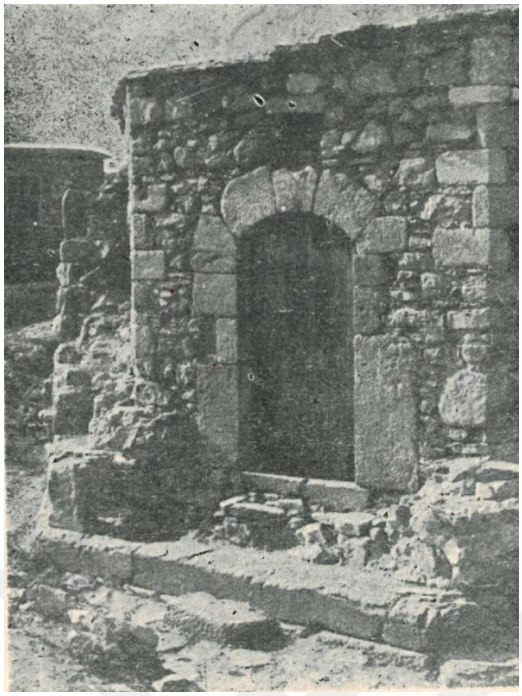
Fotoğraf:110b.) Mansur Baba Türbesi Güneybatı cepheden restorasyon sonrası görünüm (2019)

Fotoğraf:111a.)Mansur Baba Türbesi Kuzeybatı cepheden restorasyon öncesi görünüm (İ.Aytaç Arşv. 1930'lu yılar)

Fotoğraf:111b.)Mansur Baba Türbesi Kuzeybatı cepheden restorasyon sonrası görünüm (2019)

Fotoğraf:112a.)Mansur Baba Türbesi giriş cephesi restorasyon öncesi (O.C.Tuncer'den 1973)

Fotoğraf:112b.)Mansur Baba Türbesi giriş cephesi yeni görünüm (2020)

Fotoğraf:112c.)Mansur Baba Türbesi batı cepheden eski görünüm (2010)

Fotoğraf:112d.)Mansur Baba Türbesi batı cepheden yeni görünüm (2019)

Fotoğraf:113a.)Mansur Baba Türbesi Güneybatı cephedeki basamaklardan restorasyon öncesi görünüm (Tuncer'den 1973)

Fotoğraf:113b.)Mansur Baba Türbesi Güneybatı cephedeki basamaklardan restorasyon sonrası görünüm (2020)

Fotoğraf:113c.)Mansur Baba alt kat türbe girişinden görünüm (2019)

Fotoğraf:113d.)Mansur Baba Türbe içindeki tonozlardan yeni görünüm (2019)

Fotoğraf:113e.)Mansur Baba alt kat Türbe içi çokgen yüzlü tonozlardan görünüm (2020)

Fotoğraf:114a.)Dabakhane Mescidi batı cepheden restorasyon öncesi (KUDEB Arşv. 2016)

Fotoğraf:114b.) Dabakhane Mescidi batı cepheden restorasyon sonrası görünüm (2019)

Fotoğraf:115a.)Dabakhane Mescidi kuzey cepheden restorasyon öncesi görünüm (Cemo filminden 1976)

Fotoğraf:115b.) Dabakhane Mescidi kuzey cepheden restorasyon sonrası görünüm (2018)

Fotoğraf:116a.)Dabakhane Mescidi doğu cepheden restorasyon öncesi görünüm (KUDEB Arşv. 2016)

Fotoğraf:116b.) Dabakhane Mescidi doğu cepheden restorasyon sonrası görünüm (2018)

Fotoğraf:117a.)Dabakhane Mescidi Kuzeydoğu cepheden restorasyon öncesi görünüm (Malatya V.G.M. Arşv.)

Fotoğraf:117b) Dabakhane Mescidi Kuzeydoğu cepheden restorasyon sonrası görünüm (2020)

Fotoğraf:118)Dabakhane Mescidi kubbe geçişlerinin içten restorasyon öncesi görünümü(2016)

Fotoğraf:119.a).Murat Baba Türbesi Güney-doğu cepheden restorasyon öncesi görünüm (Malatya V.B.M. Arşv.)

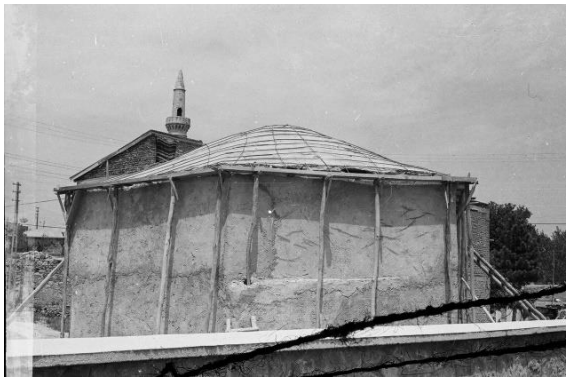
Fotoğraf:119b.) Murat Baba Türbesi Güneydoğu cepheden restorasyon sonrası görünüm (2019)

Fotoğraf:120a.)Murat Baba Türbesi Kuzey-doğu cepheden restorasyon öncesi görünüm (Malatya V.B.M. Arşv.)

Fotoğraf:120b.) Murat Baba Türbesi kuzey cepheden restorasyon sonrası görünüm (2019)

Fotoğraf:121a.)Murat Baba Türbesi güney cephesinden restorasyon öncesi görünüm (Malatya V.B.M.Arşv.)

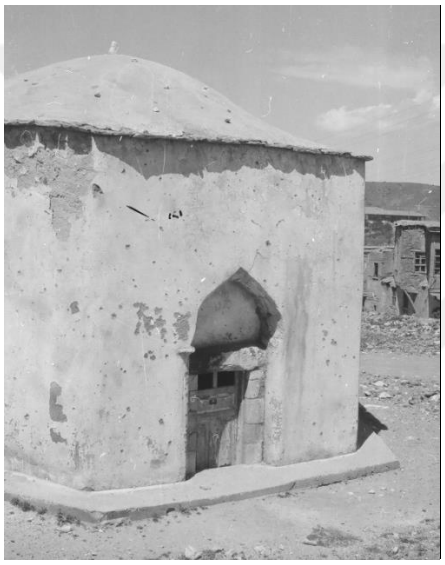
Fotoğraf:121b.) Murat Baba Türbesi güney cephesinden restorasyon sonrası görünüm (2019)

Fotoğraf:122a.)Murat Baba Türbesi Kuzeybatı cepheden restorasyon öncesi görünüm(Malatya V.B.M. Arşivi)

Fotoğraf:122b.) Murat Baba Türbesi Kuzey batı cepheden restorasyon sonrası görünüm (2019)

Fotoğraf:123a.)Murat Baba Türbesi giriş cepheden restorasyon öncesi görünüm (Malatya.V.G.M. Arşv)

Fotoğraf:123b.) Murat Baba Türbesi giriş cephesi restorasyon sonrası görünüm (2019)

Fotoğraf:124a.)Murat Baba Türbesi iç mekandan restorasyon öncesi görünüm (Malatya V.B.M. Arşv.)

Fotoğraf:124b.) Murat Baba Türbesi iç cepheden restorasyon sonrası görünüm (2019)

Fotoğraf:124c.)Murat Baba Türbesinin iç mekânındaki sandukadan görünüm (Gelen ziyaretçilerin dilek amaçlı ahşap sandukaya yazdıkları yazılar. 2019)

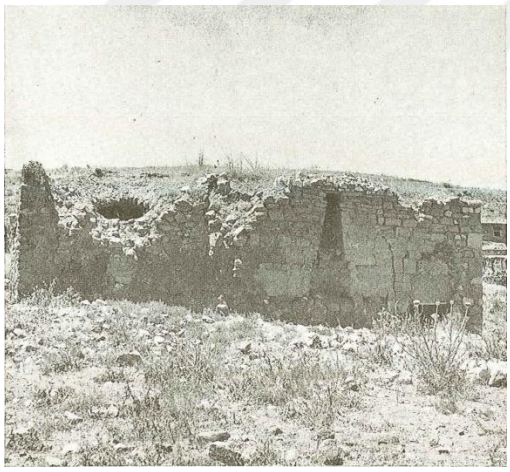
Fotoğraf:124d.)Murat Baba Türbesinin iç mekanından restorasyon sonrası görünüm (2019)

Fotoğraf:125a.)Ahi Musa Mescit ve Türbesi Güneydoğu cepheden restorasyon öncesi yakın görünüm (A.Kuran'dan1966)

Fotoğraf:125b.)Ahi Musa Mescit ve Türbe Güneydoğu cephesinin restorasyon sonrası yakın görünüm (2020)

Fotoğraf:125c.)Ahi Musa Mescit ve Türbesi Güneydoğu cepheden restorasyon öncesi görünüm (A.Kuran'dan1966)

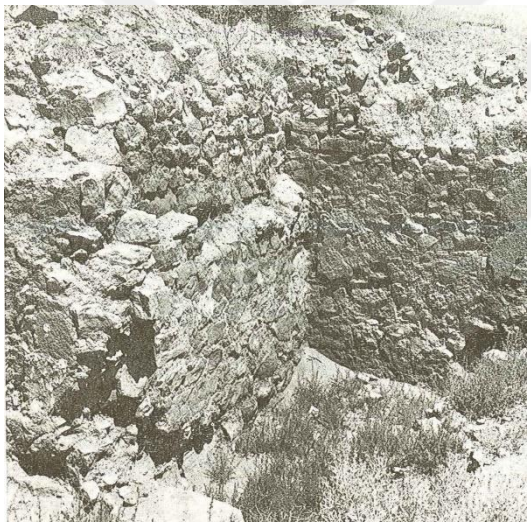
Fotoğraf:125d.)Ahi Musa Mescit ve Türbe Güneydoğu cephesinin restorasyon sonrası görünüm (2020)

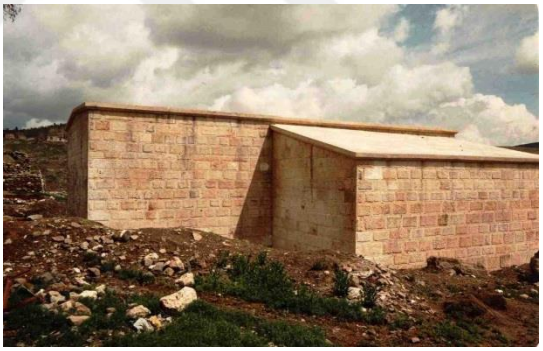
Fotoğraf:126a.) Ahi Musa Mescit Türbesinin kuzey cepheden eski görünüm (A. Kuran'dan1966)

Fotoğraf:126b.) Ahi Musa Mescit Türbesinin kuzey cepheden yeni görünüm (2020)

Fotoğraf:127a.)Ahi Musa Mescit ve Türbesi Kuzeybatı cephesi eski görünüm (A. Kuran'dan1966)

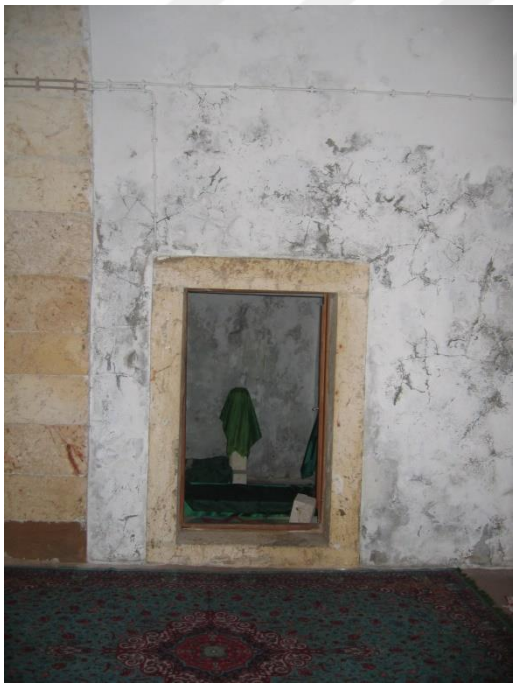
Fotoğraf:127b.)Ahi Musa Mescit ve Türbesi Kuzeybatı cepheden yeni görünüm

Fotoğraf:128a.)Ahi Musa Mescit ve Türbesi iç mekandan restorasyon öncesi görünüm (A.Kuran'dan 1966)

Fotoğraf:128b.) Ahi Musa Mescit ve Türbesi iç mekandan yeni görünüm (2019)

Fotoğraf:129a.)Ahi Musa Mescit ve Türbesi iç mekandan türbe girişinden eski görünüm (Malatya V.B.M. Arşv. 2007)

Fotoğraf:129b.) Ahi Musa Mescit ve Türbesi iç mekandan türbe girişinden yeni görünüm (2019)

Fotoğraf:130a.)Ahi Musa Türbesi iç mekandan eski görünüm (Malatya V.B.M. Arşv.2007)

Fotoğraf:130b.) Ahi Musa Türbesi iç mekandan yeni görünüm (2019)

Fotoğraf:131a.)Çahpur Çeşmesi batı cepheden restorasyon öncesi görünüm (2009)

Fotoğraf:131b.)Çahpur Çeşmesi batı cepheden restorasyon sürecinden (2017)

Fotoğraf:132a.)Çahpur Çeşmesi güney cepheden restorasyon öncesi görünüm (2009)

Fotoğraf:132b.)Çahpur Çeşmesi güney cepheden restorasyon süreci (2017)

Fotoğraf:133a.)Çahpur Çeşmesi restorasyon öncesi görünüm (2009)

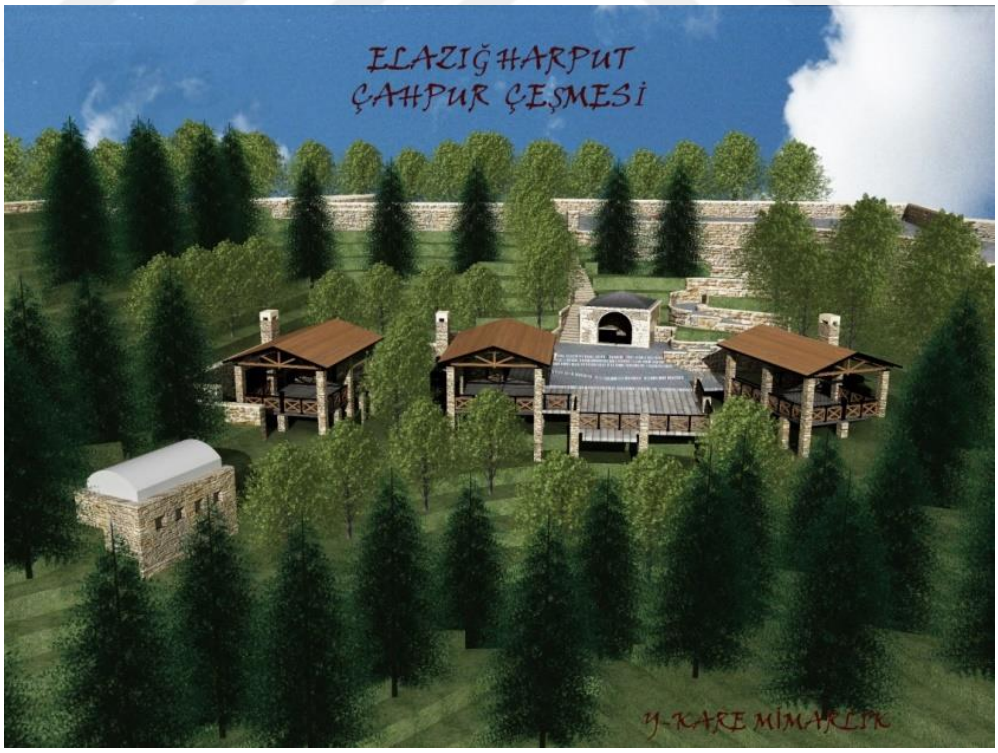
Fotoğraf:133b.)Çahpur Çeşmesi restorasyon ve rekreasyon çalışması(2017)

Fotoğraf:133c.)Çahpur Çeşmesi restorasyon süreci görünüm (2018)

Fotoğraf:133d.)Çahpur Çeşmesi çevre düzenlemesi (2018)

Fotoğraf:134.)Çahpur Çeşmesi restorasyon ve rekreasyon çalışması sonucunda planlanan 3/D görüntüsü (Y.Spor'dan 2018)

Fotoğraf:135a.)Meydan Çeşmesi giriş cephesi restorasyon öncesi görünüm (Malatya V.B.M 1990)

Fotoğraf:135b.)Meydan Çeşmesinin giriş bölümü restorasyon sonrası görünüm (2018)

Fotoğraf:136a.)Meydan Çeşmesi kuzey cephesi restorasyon öncesi görünüm (Malatya V.B.M 2004)

Fotoğraf:136b.)Meydan Çeşmesi kuzey cephesi restorasyon sonrası görünüm (2018)

Fotoğraf:137a.)Meydan Çeşmesi güney cephesi restorasyon öncesi görünüm (Malatya V.B.M)

Fotoğraf:137b.)Meydan Çeşmesinin güney cephesi restorasyon sonrası görünüm (2018)

Fotoğraf:138a.)Meydan Çeşmesi iç detay restorasyon öncesi görünüm (Malatya V.B.M)

Fotoğraf:138b.)Meydan Çeşmesi iç detay restorasyon sonrası görünüm (2018)

Fotoğraf:139a.)Meydan Çeşmesi iç detay restorasyon öncesi görünüm (Malatya V.B.M)

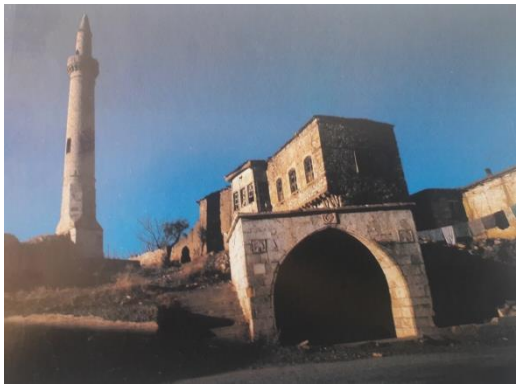
Fotoğraf:139b.)Meydan Çeşmesi iç detay restorasyon sonrası görünüm (2018)

Fotoğraf:140a.)Meydan Çeşmesi güney cephesi restorasyon öncesi mevcut olan kozalak motifinden görünüm (Malatya-V.B.M 2010)

Fotoğraf:140b.)Çeşmenin restorasyon sonrası kaybolan kozalak motifi (2018)

Fotoğraf:141a.)Üç Lüleli Çeşmesinin güney cephesi restorasyon öncesi görünüm (Elazığ İl Yıllığı ’92 / 1960)

Fotoğraf:141b.)Çeşmenin güney cephesi restorasyon sonrası görünüm(2018)

Fotoğraf:142a.)Üç Lüleli Çeşmenin güneybatı cephesi restorasyon öncesi görünümü (İ.Aytaç Arşv. 1960)

Fotoğraf:142b.)Çeşmenin Güneybatı cephesi restorasyon sonrası (2020)

Fotoğraf:143a.)Üç Lüleli Çeşmenin Güdoğu cephesi restorasyon öncesi görünümü (İl Özel İdaresi Arşv. 2013)

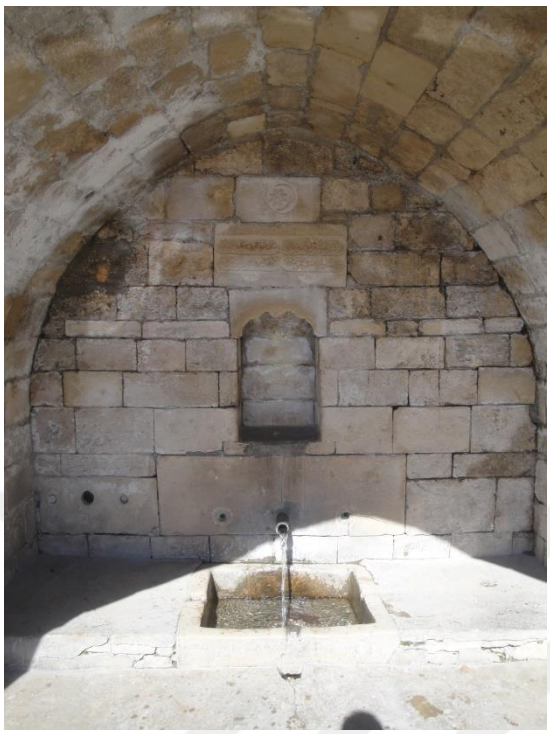
Fotoğraf:143b.)Çeşmenin Güneydoğu cephesi restorasyon sonrası (2018)

Fotoğraf:144a.)Üç Lüleli Çeşmenin kuzey cephesi restorasyon öncesi görünümü (İl Özel İdaresi Arşv. 2013)

Fotoğraf:144b.) Çeşmenin kuzey cephesi restorasyon sonrası (2018)

Fotoğraf:145a.)Üç Lüleli Çeşmenin eyvanlı cephenin giriş bölümü eski görünüm

Fotoğraf:145b.) Çeşmenin eyvanlı giriş cephesi yeni görünüm (2018)

Fotoğraf:145c.)Üç Lüleli Çeşmesi güney cepheden detay (2018)

Fotoğraf:145d.)Üç Lüleli Çeşmesi güney cephenin batı köşeliğindeki süsleme (2018)

Fotoğraf:145e.)Üç Lüleli Çeşmesi güney cephenin doğu köşeliğindeki süsleme (2018)

Fotoğraf:146a.)Sara Hatun Çeşmesinin restorasyon öncesi görünüm (Elazığ İl Özel İdaresi Arşv.)

Fotoğraf:146b.)Sara Hatun Çeşmesinin restorasyon sonrası görünümü (2018)

Fotoğraf:146c.) Çeşmenin batı cephesinden görünüm(2019)

Fotoğraf:146d.) Çeşmenin ön yüzeyindeki kare biçimli bardak nişi (2019)

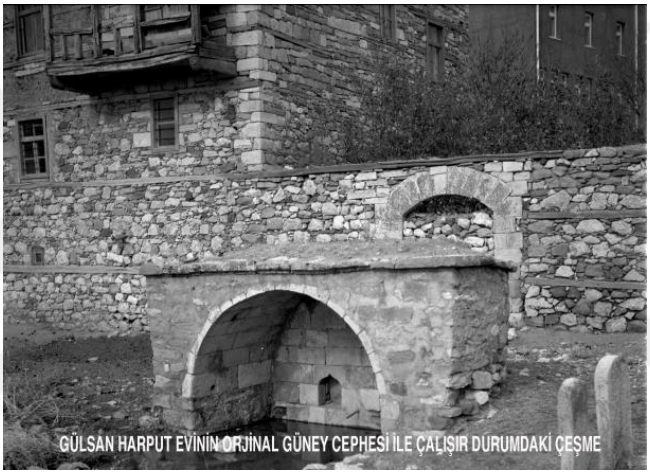
Fotoğraf:146e.)Çeşmenin yalak bölümünden detay (2019)

Fotoğraf:147a.)Bey Pınar Çeşmesinin restorasyon öncesi görünüm (M.Balaban Arşv.)

Fotoğraf:147b.) Bey Pınar Çeşmesinin restorasyon sonrası görünümü (2013)

Fotoğraf:148a.)Bey Pınar Çeşmesinin Güneydoğu cephesi restorasyon öncesi görünüm (M.Balaban Arşv.)

Fotoğraf:148b.)Bey Pınar Çeşmesinin güney cephesi restorasyon sonrası görünüm (2018)

Fotoğraf:149a.)Bey Pınar Çeşmesinin Güney-doğu cephesi eski görünümü (M.Balaban Arşv.)

Fotoğraf:149b.)Bey Pınar Çeşmesinin Güneydoğu cephesi restorasyon sonrası görünümü(2018)

Fotoğraf:150a.)Bey Pınar Çeşmesinin güney cephesi eski görünümü (A.F.Aktaş'dan)

Fotoğraf:150b.)Bey Pınar Çeşmesinin güney cephesi restorasyon sonrası görünümü (2018)

Fotoğraf:151a.)Bey Pınar Çeşmesinin eyvanlı ön cephesi (2018)

Fotoğraf:151b.)Bey Pınar Çeşmesinin bardak nişleri ve kitabesinden görünüm(2018)

Fotoğraf:151c.)Çeşmenin ayna taşından detay(2017)

Fotoğraf:151d.)Çeşmenin batı kemer köşeliğindeki kabartma (2017)

Fotoğraf:152a.)Sunguroğlu Konağı Güneybatı cephesi restorasyondan önceki görünüm (İ.Aytaç Arşv.1998)

Fotoğraf:152b.) Sunguroğlu Konağı Güneybatı cephesi restorasyon sonrası görünümü (2019)

Fotoğraf:153a.)Sunguroğlu Konağı Güneybatı cephesi restorasyondan önceki görünümü (Ş.Öztürk Arşv.2006)

Fotoğraf:153b.)Sunguroğlu Konağı Güneybatı cephesi restorasyon sonrası görünümü (2019)

Fotoğraf:154a.)Sunguroğlu Konağı güney cephesi restorasyondan önceki görünüm (Ş.Öztürk Arşv. 2006)

Fotoğraf:154b.)Sunguroğlu Konağı güney cephesi restorasyon sonrası görünümü (2019)

Fotoğraf:155a.)Sunguroğlu Konağı kuzey cephesi restorasyondan önceki görünüm (S.Karakaş'tan 2008)

Fotoğraf:155b.)Sunguroğlu Konağı kuzey cephesi restorasyon sonrası görünüm (2019)

Fotoğraf:156a.)Sunguroğlu Konağı Sofa tavanı restorasyondan önceki görünüm (İ. Aytaç Arşv. 1987)

Fotoğraf:156b.)Sunguroğlu Konağı Sofa tavanı restorasyon sonrası görünümü (2018)

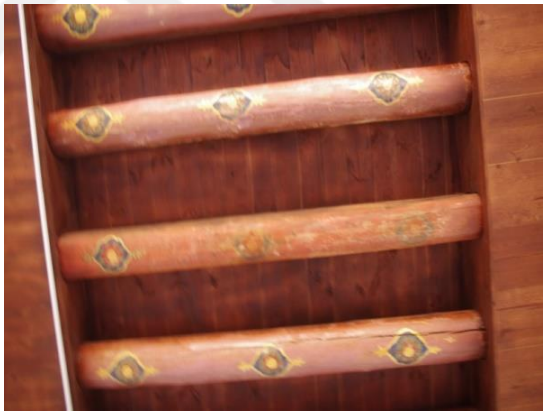
Fotoğraf:157a.)Sunguroğlu Konağı Sofa tavanı restorasyondan önceki görünüm (S.Karakaş'tan 2008)

Fotoğraf:157b.)Sunguroğlu Konağı Sofa tavanı restorasyon sonrası görünümü (2019)

Fotoğraf:158a.)Konağın ahşap malzemeden yapılmış tavanı restorasyon öncesi görünümü (İ. Aytaç Arşv.)

Fotoğraf:158b.)Konağın ahşap malzemeden yapılmış tavanı restorasyon sonrası görünümü (2018)

Fotoğraf:159a.)Sunguroğlu Konağı Baş odanın ahşap işlemeli tavanı restorasyon öncesi görünüm (S.Karakaş'tan 2008)

Fotoğraf:159b.)Sunguroğlu Konağı Baş odanın ahşap işlemeli tavanı restorasyon sonrası görünüm (2019)

Fotoğraf:160a.)Sunguroğlu Konağı Baş oda da bulunan işlemeli Taş Ocak eski görünüm (2008)

Fotoğraf:160b.)Sunguroğlu Konağı Baş oda da bulunan işlemeli Taş Ocak yeni görünüm (2018)

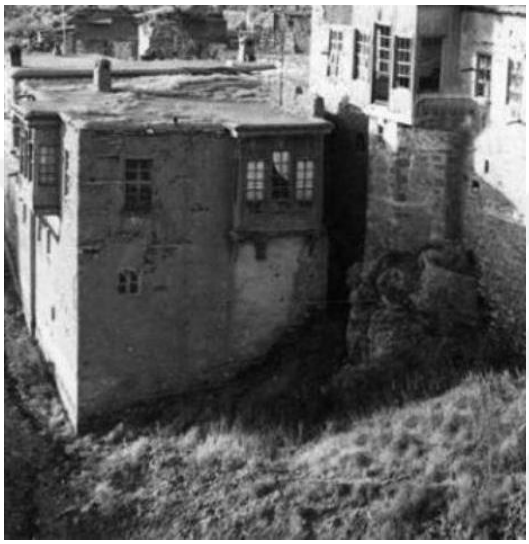
Fotoğraf:161a.)Sunguroğlu Konağı Kaybolan Kitabesi (İ.Aytaç Arşv.1987)

Fotoğraf:162a.)Sağır Müfti Konağının Kuzeybatı cepheden restorasyon öncesi görünüm

Fotoğraf:162b.) Sağır Müfti Konağının Kuzeybatı cepheden restorasyon sonrası görünüm (2016)

Fotoğraf:163a.)Sağır Müfti Konağının güney cepheden restorasyon öncesi görünüm

Fotoğraf:163b.) Sağır Müfti Konağının güney cepheden restorasyon öncesi görünüm

Fotoğraf:163c.)Sağır Müfti Konağı güney cepheden restorasyon öncesi görünüm (2016)

Fotoğraf:163d.) Sağır Müfti Konağı Güney cepheden restorasyon sürecinden görünüm (2018)

Fotoğraf:163e)Sağır Müfti Konağı güney cepheden restorasyon sonrası görünüm (2019)

Fotoğraf:164a.)Sağır Müfti Konağı Güneybatı cepheden restorasyon öncesi görünüm (2016)

Fotoğraf:164b.) Sağır Müfti Konağı Güney cepheden restorasyon sonrası görünüm (2019)

Fotoğraf:165a.)Sağır Müfti Konağı Kuzeybatı cepheden restorasyon öncesi görünüm (2016)

Fotoğraf:165b.)Sağır Müfti Konağı Kuzeybatı cepheden restorasyon sonrası görünüm (2019)

Fotoğraf:166a.)Sağır Müfti Konağı Güneybatı cepheden restorasyon öncesi görünüm (2016)

Fotoğraf:166b.)Sağır Müfti Konağı batı cepheden restorasyon süreci (2017)

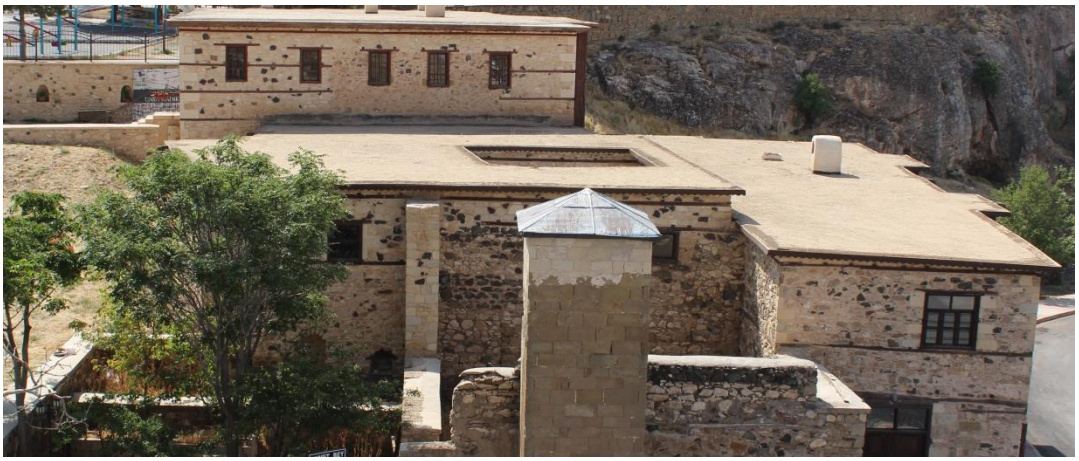
Fotoğraf:166c)Sağır Müfti Konağı batı cepheden restorasyon sonrası görünüm(2019)

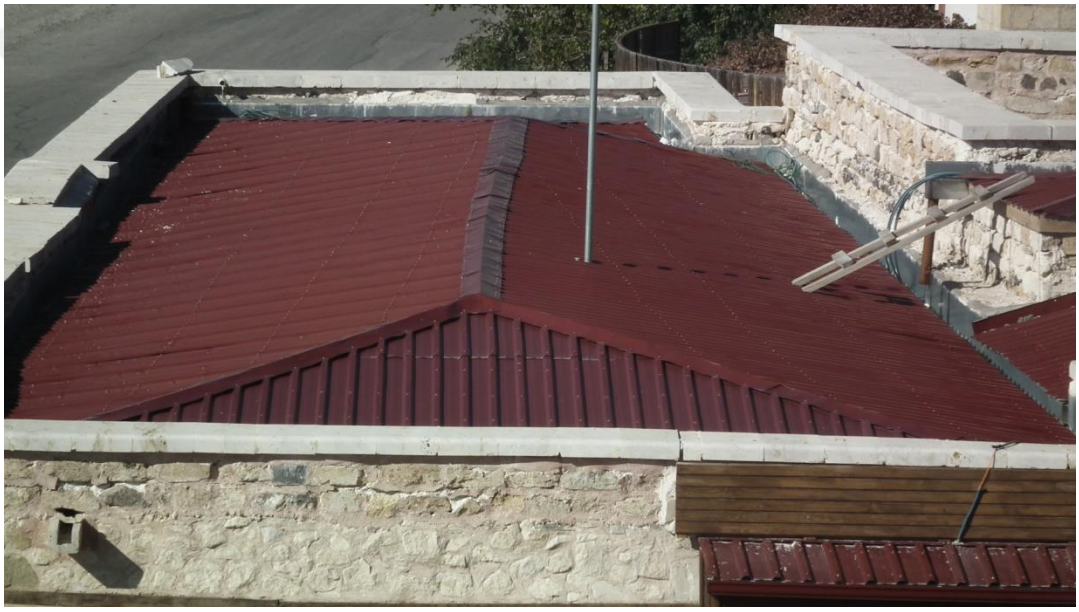
Fotoğraf:167a.)Sağır Müfti Konağı Güneybatı cephedeki cumbadan restorasyon öncesi görünüm(2016)

Fotoğraf:167b.)Sağır Müfti Konağı Güney batı cephedeki cumbadan restorasyon sonrası görünüm(2019)

Fotoğraf:168a.)Sağır Müfti Konağı restorasyon öncesi üst örtü sisteminden görünüm (2016)

Fotoğraf:168b.)Sağır Müfti Konağı restorasyon sonrası üst örtü sisteminden görünüm (2019)

Fotoğraf:169a)Sağır Müfti Konağı Güneydoğu cephedeki restorasyon öncesi görünüm(2016)

Fotoğraf:169b.)Sağır Müfti Konağı Güney doğu cepheden restorasyon sonrası görünüm görünüm(2019)

Fotoğraf:170a.) Şefik Gül Kültür Evi güney cepheden restorasyon öncesi görünüm.

Fotoğraf:170b.) Şefik Gül Kültür Evi güney cepheden restorasyon sonrası görünüm (2019)

Fotoğraf:171a.) Şefik Gül Kültür Evi kuzey cepheden restorasyon öncesi görünüm. (Gülsan Anonim Şirketi Arşv.) (2000)

Fotoğraf:171b.) Şefik Gül Kültür Evi kuzey cepheden restorasyon sonrası görünüm (Gülsan Evi İnternet sayfası 2018)

Fotoğraf:172a.) Şefik Gül Kültür Evi Güneybatı cepheden restorasyon öncesi görünüm. (Gülsan Anonim Şirketi Arşv.)

Fotoğraf:172b.)Şefik Gül Kültür Evi Kuzeybatı cepheden restorasyon sonrası görünüm (2019)

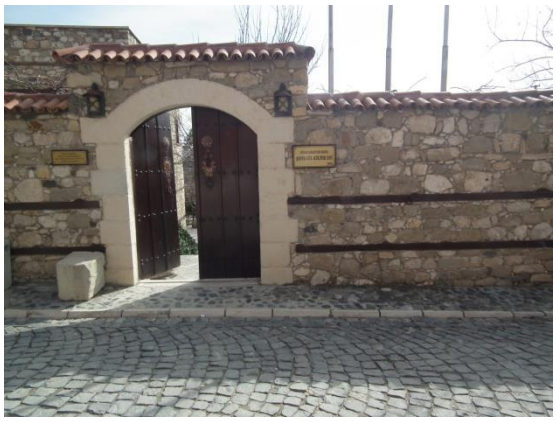
Fotoğraf:173a.) Şefik Gül Kültür Evi Güney cepheden restorasyon öncesi görünüm (Gülsan Anonim Şirketi Arşv.)

Fotoğraf:173b.)Şefik Gül Kültür Evi Güney cepheden restorasyon sonrası görünüm (2019)

Fotoğraf:174)Şefik Gül Kültür Evi doğu cephedeki avlunun restorasyon sonrası görünümü(2019)

Fotoğraf:175) Şefik Gül Kültür Evi kuzey cephedeki avlu giriş kapısı restorasyon sonrası görünüm (2019)

Fotoğraf:176)Şefik Gül Kültür Evi batı zemin ka giriş kapısı restorasyon sonrası görünüm(2019)

Fotoğraf:177) Şefik Gül Kültür Evi Güney doğu cephedeki avlu giriş kapısı restorasyon sonrası görünüm (2019)

Fotoğraf:178)Şefik Gül Kültür Evi doğu giriş kapısı restorasyon sonrası görünüm (2019)

Fotoğraf:179)Şefik Gül Kültür Evi doğu cephedeki avlunun restorasyon sonrası görünümü(2019)

Fotoğraf:180a.) Şefik Gül Kültür Evi iç mekandan restorasyon öncesi görünüm (Gülsan Anonim Şirketi Arşv.)

Fotoğraf:180b)Şefik Gül Kültür Evi iç mekandan restorasyon sonrası görünüm(2019)

Fotoğraf:181a.)Beş Evler Konağı Güneydoğu cepheden restorasyon öncesi görürünüm.

Fotoğraf:181b.)Beş Evler Konağı Güneydoğu cepheden restorasyon öncesi görünüm

Fotoğraf:181c)Beş Evler Konağı Güneydoğu cepheden restorasyon sonrası görünüm (2019)

Fotoğraf:182a.)Beş Evler Konağı doğu cepheden restorasyon öncesi görünüm

Fotoğraf:182b.)Beş Evler Konağı doğu cepheden restorasyon süreci görünüm

Fotoğraf:182c.)Beş Evler Konağı doğu cepheden restorasyon sonrası görünüm (2019)

Fotoğraf:183a.)Beş Evler Konağı Güney-doğu cepheden restorasyon öncesi görü-nüm

Fotoğraf:183b.)Beş Evler Konağı Güney-doğu cepheden restorasyon süreci

Fotoğraf:183c.)Beş Evler Konağı Güneydoğu cepheden restorasyon sonrası görünüm (2019)

Fotoğraf:184a.)Beş Evler Konağı Güneybatı cepheden restorasyon öncesi görünüm

Fotoğraf:184b.)Beş Evler Konağı Güneybatı cepheden restorasyon sonrası görünüm (2019)

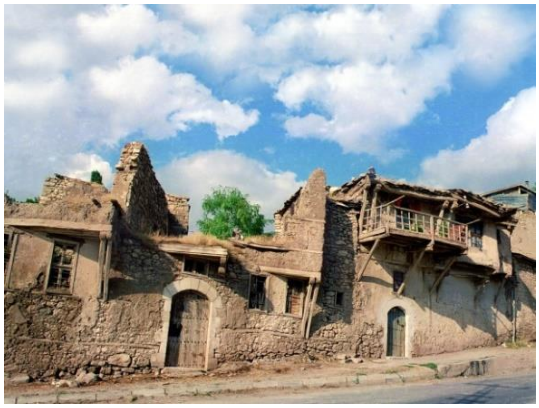
Fotoğraf:185a.)Beş Evler Konağı batı cepheden eski görünüm (1977)

Fotoğraf:185b.)Beş Evler Konağı Güney-batı cepheden restorasyon öncesi görünüm

Fotoğraf:185c.)Beş Evler Konağı batı cepheden restorasyon sonrası görünüm(2019)

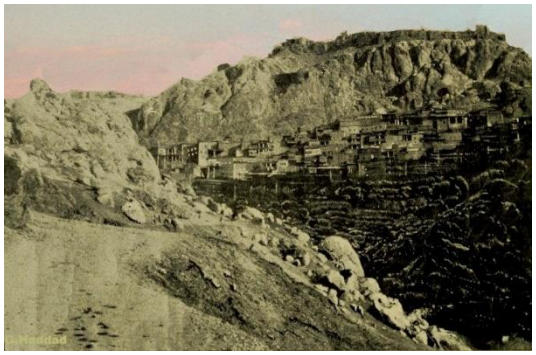
Fotoğraf:186a.)Beş Evler Konağı güney cepheden restorasyon öncesi görünüm

Fotoğraf:186b)Beş Evler Konağı güney cepheden restorasyon süreci (2019)

Fotoğraf:186c.)Beş Evler Konağı güney cepheden restorasyon sonrası görünüm (2019)

Fotoğraf:187a.) Meryem Ana Kilisesi doğu cepheden genel bir görünüm

Fotoğraf:187b)Meryem Ana Kilisesi doğu cepheden genel bir görünüm(İ.Aytaç 1960)

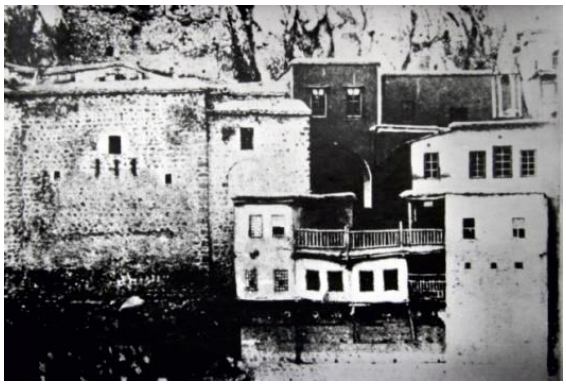
Fotoğraf:187c.) Meryem Ana Kilisesi doğu cepheden genel bir görünüm (2018)

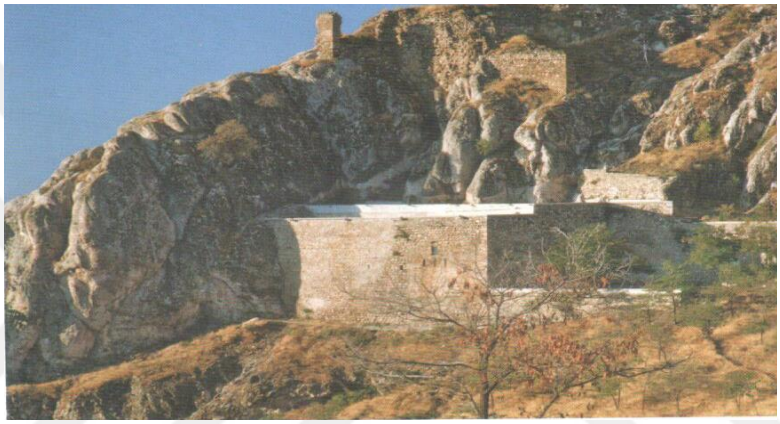
Fotoğraf:187d.) Meryem Ana Kilisesi doğu cepheden genel bir görünüm (2019)

Fotoğraf:188a.) Meryem Ana Kilisesi doğu cepheden detay

Fotoğraf:188b)Meryem Ana Kilisesi doğu cephesi (İ.Aytaç 1900'lü yıllar)

Fotoğraf:188c.) Meryem Ana Kilisesi doğu cepheden detay (S.Arslan'dan)

Fotoğraf:188d.) Meryem Ana Kilisesi doğu cepheden görünüm.(İ.Tanoğlundan)

Fotoğraf:188e.) Meryem Ana Kilisesi doğu cepheden detay(2019)

Fotoğraf:189a) Meryem Ana Kilisesi kuzey cepheden eski görünüm

Fotoğraf:189b)Meryem Ana Kilisesi kuzey cepheden yeni görünüm (2019)

Fotoğraf:190.) Meryem Ana Kilisesi üst örtü sisteminden görünüm (2019)

Fotoğraf:191.) Meryem Ana Kilisesi giriş mekanından görünüm (2019)

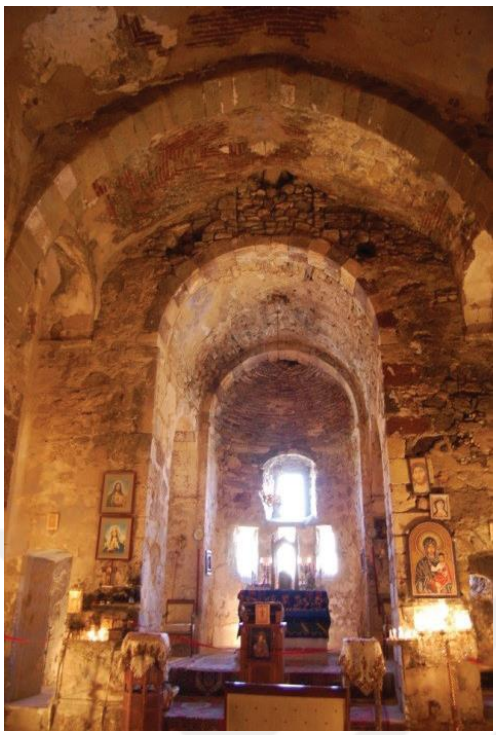
Fotoğraf:192a.) Meryem Ana Kilisesi iç mekândan görünüm (Elazığ Gezi Rehberinden)

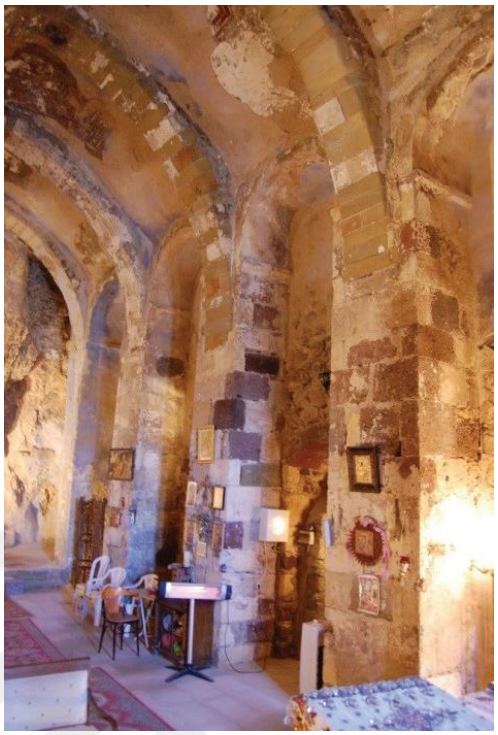
Fotoğraf:192b) Meryem Ana Kilisesi iç mekândan görünüm (İ.Tanoğlundan)

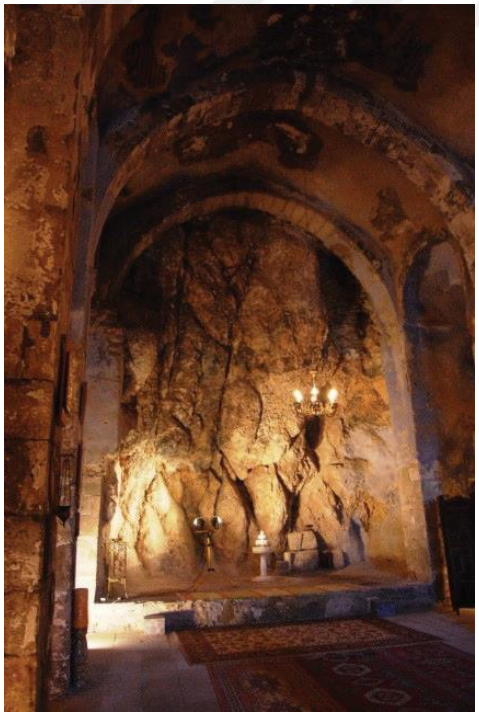
Fotoğraf:192c.)Meryem Ana Kilisesinin naosunun yer döşemesindeki mezar kitabesinden görünüm (E.K.Kayaalp 2015)

Fotoğraf:193d)Kilisenin apsisinden görünüm (E.K.Kayaalp 2015)

Fotoğraf:193d.)Kilisenin kuzey duvarındaki payelerden görünüm(E.K.Kayaalp 2015)

Fotoğraf:193e.)Meryem Ana Kilisesinin iç mekandan giriş kapısı üzerindeki kemerlerden görünüm (E.K.Kayaalp 2015)

ÖZ GEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Soyadı, Adı	: Ayetullah KILIÇ
Uyruğu	: T.C.
Doğum Tarihi ve Yeri	: 22.12.1983 / Bingöl
Telefon	: 05444867307
E-mail	: Kelepce_1983@hotmail.com

Eğitim

Derece	**Eğitim Bilimleri**	**Mezuniyet Tarihi**
Yüksek Lisans	Sanat Tarihi Anabilim Dalı	18.07.2020
Lisans	Sanat Tarihi	15.06.2008
Yabancı Dil	İngilizce	

VAN YÜZÜNCÜ YIL ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

LİSANSÜSTÜ TEZ ORİJİNALLİK RAPORU

22.07.2020

Tez Başlığı / Konusu:

KÜLTÜR VARLIĞI KORUMACILIĞINDA HARPUT ÖRNEĞİ

Yukarıda başlığı/konusu belirlenen tez çalışmamın Kapak sayfası, Giriş, Ana bölümler ve Sonuç bölümlerinden oluşan toplam 308 sayfalık kısmına ilişkin, 11/05/2020 tarihinde şahsım/tez danışmanım tarafından YÖK intihal tespit programından aşağıda belirtilen filtreleme uygulanarak alınmış olan orijinallik raporuna göre, tezimin benzerlik oranı % 13 (on üç) dür.

Uygulanan Filtreler Aşağıda Verilmiştir:

- Kabul ve onay sayfası hariç,
- Teşekkür hariç,
- İçindekiler hariç,
- Simge ve kısaltmalar hariç,
- Gereç ve yöntemler hariç,
- Kaynakça hariç,
- Alıntılar hariç,
- Tezden çıkan yayınlar hariç,
- 7 kelimeden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç (Limit match size to 7 words)

Yüzüncü Yıl Üniversitesi Lisansüstü Tez Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılmasına İlişkin Yönergeyi İnceledim ve bu yönergede belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmamın herhangi bir intihal İçemediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini bilgilerinize arz ederim.

22.07.2020
Ayetullah KILIÇ

Adı Soyad : Ayetullah KILIÇ
Öğrenci No : 179211045
Anabilim Dalı : Sanat Tarihi Ana Bilim Dalı
Programı : Genel Sanat Tarihi
Statüsü :Öğrenci

Y. Lisans X Doktora □

DANIŞMAN
Dr. Öğr. Üyesi Oktay BAŞAK
22/07./2020

ENSTİTÜ ONAYI
UYGUNDUR
...../...../2020
Doç. Dr. Bekir KOÇLAR
Enstitü Müdürü